

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

St.prp. nr. 69

(2007–2008)

Om jordbruksoppgjøret 2008 – endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

St.prp. nr. 69

(2007–2008)

Om jordbruksoppgjøret 2008 – endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.

Innhold

<p>1 Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2008 6</p> <p>1.1 St.meld. nr. 19 (1999-2000) 6</p> <p>1.2 Soria Moria-erklæringen 7</p> <p>1.3 Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppgjør 7</p> <p>1.4 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi 8</p> <p>2 Gjennomføringen av forhandlingene 9</p> <p>2.1 Innledning..... 9</p> <p>2.2 Jordbrukets krav 9</p> <p>2.3 Statens tilbud..... 9</p> <p>2.4 Det videre forløp av forhandlingene . 10</p> <p>3 Utviklingen i jordbruket..... 11</p> <p>3.1 Innledning..... 11</p> <p>3.2 Inntektsutviklingen for jordbruket.... 11</p> <p>3.3 Lønnsutvikling for andre grupper 14</p> <p>3.4 Kostnadsutvikling 14</p> <p>3.5 Arealutviklingen 15</p> <p>3.6 Utviklingen i sysselsetting i jordbruket 15</p> <p>3.7 Strukturutvikling 16</p> <p>3.8 Geografisk utvikling 16</p> <p>3.9 Produksjons- og markedsutvikling ... 17</p> <p>3.10 Overføringene til jordbruket..... 17</p> <p>3.11 Nærings- og bygdeutvikling 18</p> <p>3.11.1 Nærmere om noen av ordningene 19</p> <p>3.12 Likestilling og rekruttering..... 23</p> <p>3.13 Miljø 23</p> <p>3.13.1 Miljøstatus i jordbruket 23</p> <p>3.13.2 Evaluering av regionale miljøprogram 24</p> <p>3.13.3 Resultater av miljøvirkemidler over jordbruksavtalen 26</p> <p>3.14 Økologisk produksjon og forbruk.... 27</p> <p>3.14.1 Markedsutvikling 27</p> <p>3.14.2 Produksjonsutvikling..... 27</p> <p>3.14.3 Annet 28</p> <p>4 Foredling og omsetning..... 29</p> <p>4.1 Innledning..... 29</p> <p>4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder 29</p> <p>4.3 Prisutviklingen på matvarer 31</p> <p>4.4 Industri og konkurranseforhold..... 32</p> <p>4.5 Matpolitikken 33</p> <p>4.5.1 Jordbruksavtalens virkemidler i forhold til matpolitiske mål 33</p> <p>4.5.2 Trygg mat av riktig kvalitet..... 34</p> <p>4.5.3 Matmangfold 34</p>	<p>5 Importvernet og internasjonale forhold..... 35</p> <p>5.1 WTO Landbruksavtalen 35</p> <p>5.2 WTO-forhandlingene..... 35</p> <p>5.3 MUL-import..... 36</p> <p>5.4 Forholdet til EU/EUs landbrukspolitikk..... 37</p> <p>5.4.1 Innledning..... 37</p> <p>5.4.2 Forhandlinger med EU 37</p> <p>5.4.3 Forhandlinger i regi av EFTA 37</p> <p>6 Hovedtrekk i avtalen..... 38</p> <p>6.1 Innledning..... 38</p> <p>6.2 Hovedprofil..... 38</p> <p>6.3 Grunnlagsmaterialet..... 39</p> <p>6.4 Rammen 41</p> <p>6.4.1 Oppbygging av rammen..... 41</p> <p>6.5 Pris- og markedsordninger 43</p> <p>6.6 Fordeling på priser og tiltak 44</p> <p>6.6.1 Økning i målprisene 44</p> <p>6.6.2 Endring i bevilgninger over avtalen... 45</p> <p>6.6.3 Utslag på referansebrukene 45</p> <p>6.7 Prioriterer grasbasert husdyrhold - distrikts- og strukturprofil..... 45</p> <p>6.8 Næringsutvikling og Landbrukets utviklingsfond..... 46</p> <p>6.9 Miljø og klimatiltak..... 47</p> <p>6.10 Økologisk landbruk..... 48</p> <p>6.11 Velferdsordningene 48</p> <p>7 Nærmere om viktige politikkområder..... 49</p> <p>7.1 Skadefondet for landbruksproduksjon 49</p> <p>7.2 Landbrukets utviklingsfond..... 49</p> <p>7.2.1 Økonomisk oversikt over fondet..... 49</p> <p>7.3 Næringsutvikling 51</p> <p>7.3.1 Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)..... 51</p> <p>7.3.2 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler 51</p> <p>7.3.3 Sentrale bygdeutviklingsmidler 52</p> <p>7.3.4 «Inn på tunet» 52</p> <p>7.3.5 Utviklingstiltak for geit..... 53</p> <p>7.3.6 Stiftelsen KSL Matmerk..... 53</p> <p>7.3.7 E-sporing, fagpiloter 53</p> <p>7.3.8 Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon 54</p> <p>7.3.9 Grønt reiseliv..... 54</p> <p>7.3.10 Utviklingsprogram for innlandsfiske . 54</p> <p>7.3.11 Skogbruk og bioenergi..... 54</p> <p>7.3.12 Beiteprosjekt 55</p> <p>7.3.13 Program for rekruttering/likestilling 56</p> <p>7.3.14 Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler 56</p>
--	---

7.4	Miljø	56	7.11.8	Digitale markslagskart (DMK)	72
7.4.1	Landbruk, klima og vannmiljø	56	7.12	Velferdsordninger	72
7.4.2	Nasjonalt miljøprogram	58	7.12.1	Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid	72
7.4.3	Regionale miljøprogram	59	7.12.2	Tilskudd til avløsning ved sykdom mv.	73
7.4.4	Utvalgte kulturlandskap	60	7.12.3	Tilskudd til landbruksvikarordningen	73
7.4.5	Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL)	60	7.12.4	Tilskudd til tidligpensjonsordningen for jordbrukere	73
7.4.6	Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler	61	7.13	Strukturutviklingen i landbruket i lys av de landbrukspolitiske mål	73
7.4.7	Andre miljøvirkemidler	61	7.13.1	NILF-rapport	73
7.5	Økologisk produksjon og forbruk	63	7.13.2	Strukturutvikling og landbrukspolitiske virkemidler	74
7.5.1	Økologisk kornproduksjon	63	7.14	Andre politikkområder	75
7.5.2	Premieringsordningen for økologisk kjøtt	64	7.14.1	Tilskudd til dyreavl mm.	75
7.5.3	Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	64	7.14.2	Finansiering av opplysningskontorene i landbruket	75
7.5.4	Kumelkkvoter	64	7.14.3	Norsk landbruksrådgivning	75
7.5.5	Avløsertilskudd fjørfe	65	8	Omdisponeringer i budsjett 2008 og forslag til budsjett 2009 for kapittel 1150 og kapittel 4150	77
7.5.6	Generisk markedsføring av økologiske produkter	65	8.1	Innledning	77
7.5.7	Utviklingsmidler	65	8.2	Overførte beløp fra 2007 og omdisponering av bevilgninger i 2008	77
7.5.8	Økologisk forskning	65	8.3	Budsjett 2009	79
7.6	Forskningsmidler over jordbruksavtalen	65	8.4	Budsjettmessige forhold kapittel 1150	81
7.7	Korn, kraftfôr og mel	65	8.4.1	Post 50 Fondsavsetninger (mill. kroner)	81
7.8	Melk	66	8.4.2	Post 70 Markedsregulering (mill. kroner)	81
7.8.1	Kvoteordningen for melk	66	8.4.3	Post 73 Pristilskudd (mill. kroner)	81
7.8.2	Prisutjevningsordningen for melk	68	8.4.4	Post 74 Direkte tilskudd (mill. kroner)	82
7.9	Kjøtt	68	8.4.5	Post 77 Utviklingstiltak (mill. kroner)	82
7.9.1	Tiltak for å øke produksjonen av norsk storfekjøtt	68	8.4.6	Post 78 Velferdsordninger (mill. kroner)	83
7.9.2	Tiltak for å øke produksjonen av norsk sauekjøtt	68	8.5	Budsjettmessige forhold kapittel 4150	83
7.9.3	Distriktstilskudd gris	68	9	Hold av storfe, utsettelse av krav om løsdrift	84
7.9.4	Frakttilskudd kjøtt	68	9.1	Bakgrunn	84
7.9.5	Referansepris for fjørfekjøtt	68	9.2	Arbeidsgruppas vurderinger	84
7.10	Frukt, grønt og poteter	69	9.3	Arbeidsgruppas konklusjoner	87
7.10.1	Avrensordningen for potet	69	9.4	Høring av arbeidsgruppens rapport ..	88
7.10.2	Epler til industriell foredling	70	9.5	Departementets vurderinger	89
7.10.3	Distrikts- og kvalitetstilskuddet frukt, bær og veksthusgrønnsaker	70	Forslag til vedtak om jordbruksoppgjøret 2008 – endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.	90	
7.10.4	Harmonisering i satser for arealtilskudd grønnsaker, frukt og bær	70	Vedlegg		
7.11	Produksjonstilskudd	70	1	Jordbruksforhandlingene 2008	91
7.11.1	Produksjonstilskudd og driftssamarbeid	70			
7.11.2	Bunnfradrag og toppavgrensning for produksjonstilskudd	71			
7.11.3	Spesialisert storfekjøttproduksjon som egen produksjon	71			
7.11.4	Beitetiltak	72			
7.11.5	Reduksjon i avgrensningen av produksjonstilskudd for pensjonister	72			
7.11.6	Utmåling av produksjonstilskudd storfe med bruk av Husdyrregisteret	72			

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

St.prp. nr. 69

(2007–2008)

Om jordbruksoppgjøret 2008 endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.

*Tilråding fra Landbruks- og matdepartementet av 6. juni 2008,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Regjeringen legger med dette fram en proposisjon om jordbruksoppgjøret i 2008, med forslag om

endrede bevilgninger på statsbudsjettet for 2008 og andre vedtak i forbindelse med oppgjøret m.m.

1 Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2008

Jordbruksforhandlingene i 2008 omfatter bevilgninger over statsbudsjettet for kalenderåret 2009 og omdisponeringer innenfor rammen for 2008. Videre er det forhandlet om målpriser for perioden 01.07.08-30.06.09.

I kapittel 2-5 gjennomgås det politiske grunnlaget og en del utviklingstrekk som bakgrunn for forhandlingene. Herunder er det i kapittel 4 gitt en orientering om utviklingen i internasjonale matvaremarkeder, jf. forespørsel fra næringskomiteen i Budsjettinnst. S. nr. 8 (2007-2008). Kapittel 6 gjengir hovedtrekkene i tilbudet og kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale politikkområder. Kapittel 8 omtaler ledige midler og forslag til disponering av disse, samt detaljerte forslag til bevilgninger på de enkelte tiltak i 2009.

Kapittel 9 gir en vurdering av rapporten «*Dyrevelferdstiltak i storfeholdet i en bredere miljøpolitisk sammenheng*», avgitt 16.04.08, og LMDs oppfølging av denne.

Relevante deler av det politiske grunnlaget, St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Stortingets behandling av denne, og Regjeringens Soria Moria-erklæring er også gjengitt i tilknytning til enkelte kapitler i dokumentet. Videre er Stortingets behandling av løpende jordbruksavtaler omtalt.

1.1 St.meld. nr. 19 (1999-2000)

St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon, ble behandlet i Stortinget 09.05.00. I Innst. S. nr. 167 slutter flertallet i Næringskomiteen seg til hovedpunktene i meldingen. Det legges til grunn at jordbruksoppgjøret skal baseres på de mål og retningslinjer som er trukket opp for landbrukspolitikken gjennom Stortingets behandling av St.meld. nr. 19. Meldingen legger vekt på landbrukets samlede bidrag til samfunnsnytte på kort og lang sikt. Det er lagt vekt på en helhetlig politikk som omfatter hele verdikjeden og betydningen av økt forbrukerorientering av mat- og landbrukspolitikken. I komiteens merknader heter det bl.a.:

«Komiteen mener landbruket i tråd med samfunnets behov skal:

- produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser,
- produsere andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser,
- produsere fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kulturgoder, og sikre en langsiktig matforsyning.

Komiteen vil understreke at sumvirkningen av landbrukets ulike funksjoner representerer næringens totale samfunnsnytte, og legger til grunn at en attraktiv landbruksnæring og aktiv matproduksjon over hele landet er et viktig grunnlag for å få løst sentrale samfunnsoppgaver på en god måte.

Komiteen mener norsk jordbruk både på kort og lang sikt skal bidra til å sikre forbrukerne en stabil og god matforsyning. Jordbruket skal produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor de til enhver tid gjeldende handelspolitiske rammer. Produksjonsmengden må tilpasses slik at markedet balanseeres over tid. Maten skal produseres på en etisk akseptabel, økologisk og samfunnsmessig bærekraftig måte.»

«Komiteen understreker at landbruket er en langsiktig næring. Derfor er komiteen enig i at løpende produksjon er en forutsetning for forsyningssikkerheten på lang sikt, sammen med et vern om jordressursene som bidrar til å bevare produksjonsgrunnlaget. Komiteen peker på at internasjonale rammevilkår for handel med jordbruksvarer må ta høyde for nasjonal politikk, for en langsiktig forsyningssikkerhet.»

«Komiteen vil peke på at en forbrukerorientering av matproduksjonen har flere sider. Virkemidler som bidrar til god matforsyning og trygge matvarer må fortsatt videreutvikles. Komiteen vil samtidig understreke at økt utvalg, et velfungerende marked og lavere matvarepriser er viktige elementer i en orientering mot forbrukerinteressene. Komiteen viser i den forbindelse til behovet for differensierte matpriser ut fra betalingsvilligheten til ulike kundegrupper for et differensiert produktspekter. Komiteen vil peke på betydningen av reell konkurranse både i næringsmiddelindustrien og i detaljhandelen.»

«Komiteen legger til grunn at norsk landbruks bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter livskraftige driftsenheter og attraktive arbeidsplasser i næringen. Komiteen ønsker å videreføre et desentralisert jordbruk med en variert bruksstruktur som alternativ til en mer industrialisert næring. Hensynet til dyrevern og dyrehelse må vektlegges når kravet om mer effektive driftsformer vurderes.»

1.2 Soria Moria-erklæringen

I Soria Moria-erklæringen heter det om landbruksområdet innenfor næringspolitikken:

«Landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og sysselsetting i store deler av landet. Landbruket i Norge har flere funksjoner: produsere trygg mat og sikre matforsyningen, og samtidig bidra til sysselsetting og bosetting over hele landet. Landbruket er mangfoldig og omfatter jordbruk, skogbruk, beitebruk og reindrift, og den er viktig også for næringer som reiseliv, kultur og næringsmiddelindustri. Norsk matjord er en begrenset ressurs som det er et nasjonalt ansvar å ta vare på for våre etterkommere. Målet er å opprettholde et levende landbruk over hele landet.

Regjeringen vil:

- Sikre utøvere i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper.
- Videreføre markedsordningene. Samvirkets rolle som markedsregulator skal sikres.
- Sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet. Strukturprofilen må styrkes.
- Kanaliseringspolitikken skal opprettholdes og driftstilskuddsordningen gis en klarere distriktsprofil. Virkemiddelbruken må stimulere til økt beiting med husdyr for å kunne opprettholde et åpent kulturlandskap.
- Gi velferdsordningene en spesiell prioritet gjennom forslag til bedre avløserordninger og sikring av ferie og fritidsmuligheter.
- Prioritere bønder som henter en vesentlig del av sysselsetting og inntekt fra gården og fra annen primærnæringsvirksomhet.
- Ha en totalgjennomgang av WTO-forhandlingenes konsekvenser for norsk landbrukspolitik. I en nær dialog med næringen vil vi legge grunnlaget for utforming av virkemidler i tråd med Stortingets mål for landbrukspolitikken og internasjonale forpliktelser.

- Ha et sterkt importvern for innenlandsk landbruksproduksjon.
- Det er ikke grunnlag for nye innrømmelser under artikkel 19 i EØS-avtalen så lenge de pågående forhandlingene i WTO foregår.
- Videreutvikle verdiskapingsprogrammene for mat, trevirke og reindrift, og stimulere til utvikling av nisjeprodukter, satse på bygdeutviklingstiltak og bioenergi, og utvikle en ny politikk for fjellområdene.
- Bidra til å øke videreførelsen av norske trevarer, og videreutvikle en nasjonal skogpolitikk, der staten tar et medansvar for planting og ungsogpleie. De økonomiske støtteordningene til skogbruket skal forbedres.
- Utrede en gunstig låneordning i forbindelse med etablering innen landbruket slik at generasjonsskifte og rekruttering kan sikres bedre.
- At det skal være et mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i 2015 skal være økologisk.
- Prioritere dyrevelferd og bedre kapitaltilgangen i næringen, slik at nye krav til dyrevelferd og fornyelse av driftsapparatet kan imøtekommes. Ordninger må utformes på en slik måte at man samtidig ivaretar målet om mangfold og variasjon i bruksstørrelse.
- At Mattilsynet i større grad skal finansieres av offentlige midler med bakgrunn i at det oppfyller en offentlig kontrollfunksjon.
- At bøndenes rett til å bruke formeringsmateriale fra egen avling ikke skal svekkes.»

Erklæringen omfatter spørsmål både innenfor og utenfor jordbruksavtalens ansvarsområde.

1.3 Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppkjøret

Ved behandlingen av jordbruksoppkjøret i 2006 (Innst. S. nr. 236 (2005-2006)), uttalte et flertall bestående av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

«Dette flertallet imøteser det videre arbeidet med tiltak for å nå målene i regjerings-erklæringen. Dette flertallet vil peke på at årets oppgjør er starten på en kursendring i landbrukspolitikken. Årets oppgjør må ses i sammenheng med behandlingen av innretningen på kommende års jordbruksoppgjør.»

Flertallet i komiteen, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, uttalte at de:

«legg stor vekt på å ha ein matproduksjon som tek omsyn til matsikkerhet, lokale tradisjonar

og naturgrunnet. For å sikre nasjonal mat-sikkerheit er det viktig å halde oppe evnen til matproduksjon i norsk jordbruk. Vidare er eit aktivt landbruk i alle delar av landet eit viktig virkemiddel for å oppretthalde hovudtrekka i det busetnadsmønster vi har i dag. Fleirtalet vil leggje til rette for ein variert bruksstruktur som både tek omsyn til tradisjonelle familiebruk og gir høve til ulike formar for samarbeid. Saman med eit aktivt jordbruk, vil fleirtalet leggje til rette for ein livskraftig næringsmiddelindustri.»

Ved behandlingen av jordbruksoppgjøret i 2007 (Innst. S. nr. 285 (2006-2007)), uttalte et flertall i næringskomiteen, alle med unntak av medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre:

«... konstaterer at partane i den framforhandla avtala var samde om at jordbruket skal ha ei nivåheving i inntektene, ut over lik prosentvis vekst, på 475 mill. kroner. Samla ramme på 975 mill. kroner legg til rette for ei inntektsauke på om lag 10 pst. eller vel 17 000 kroner per årsverk, frå 2007 før oppgjøret til 2008, når verdien av auka nytting av jordbruksrådraget er inkludert.

Eit anna fleirtal, medlemene frå Arbeidarpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil streke under at ei slik inntektsauke er ei oppfølging av Soria Moria-erklæringa, der det mellom anna heiter: « Regjeringa vil sikre utøvere i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper.» Dette fleirtalet er samd i dette.»

1.4 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi

Regjeringen fører en politikk som bygger på rettferdighet og fellesskap. Basert på den nordiske modellen vil Regjeringen fornye og utvikle de offentlige velferdsordningene og bidra til et arbeidsliv der alle kan delta. Regjeringen vil legge til rette for økt verdiskaping og for utvikling over hele landet innenfor rammer som sikrer at kommende generasjoners muligheter for å dekke sine behov ikke undergraves. Dette krever en ansvarlig politikk med vekt på natur- og miljøhensyn, en langsiktig forvaltning av nasjonalformuen, et bærekraftig pensjonssystem og en sterk offentlig sektor. Alle disse delene må virke sammen for at vi skal klare å nå disse målene.

Regjeringen vil følge handlingsregelen for budsjettpolitikken. Handlingsregelen sikter mot en gradvis og forsvarlig økning i bruken av oljeinntekter over statsbudsjettet, om lag i takt med utviklingen i realavkastningen av Statens Pensjonsfond Utland, anslått til 4 pst. per år. En jevn og gradvis økning i bruken av oljeinntekter over statsbudsjettet legger til rette for en stabil utvikling i norsk økonomi.

Norsk økonomi er inne i en sterk høykonjunktur. Aktiviteten i fastlandsøkonomien har økt med nærmere 5 pst. per år i gjennomsnitt de fire siste årene. Den vedvarende, sterke veksten reflekteres nå i svært høy kapasitetsutnyttning og et stramt arbeidsmarked. Det har vært rekordhøy vekst i sysselsettingen, og arbeidsledigheten har avtatt til nivåer vi ikke har sett på 20 år. Utsikter til en avmatning i den økonomiske veksten trekker i retning av at etterspørselen etter arbeidskraft vil avta noe i tiden framover.

Det stramme arbeidsmarkedet har gitt seg utslag i en klart tiltakende lønnsvekst og kostnadsvekst. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) anslår veksten i gjennomsnittlig årslønn i Norge til 5,4 pst. i 2007, opp fra 4,1 pst. i 2006. Lønnsveksten i fjor var den høyeste siden 2002. Årets inntektsoppgjør er et hovedoppgjør. Så langt er det oppnådd enighet mellom både NHO og LO/YS og mellom HSH og LO/YS om en ramme med anslått årslønnsvekst på 5,6 pst. i 2008.

Også den underliggende prisstigningen ser ut til å ha økt. Målt ved konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer, lå konsumprisene om lag 2,1 pst. høyere i 1. kvartal i år, enn i samme periode i fjor. For å holde prisveksten nær inflasjonsmålet over tid har Norges Bank siden sommeren 2005 gradvis satt styringsrenten opp med til sammen 3¼ prosentpoeng, til 5½ pst. Målt ved konkurransekursindeksen er kronen nå om lag 4½ pst. sterkere enn gjennomsnittlig kurs i fjor og 8¼ pst. sterkere enn gjennomsnittet over de siste ti årene.

Usikkerhet i de internasjonale finansmarkedene har bidratt til at norske pengemarkedsrenter og bankenes innskudds- og utlånsrenter har økt mer enn Norges Banks styringsrente de siste månedene. Flere banker har varslet ytterligere renteøkninger framover.

2 Gjennomføringen av forhandlingene

2.1 Innledning

Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag varslet i brev av 18.04.08 og 23.04.08 at organisasjonene ville sende en eventuell framforhandlet avtale på uravstemning i sine organisasjoner. Landbruks- og matdepartementet orienterte i brev datert 28.04.08 Stortingets Presidentskap om varselet og at organisasjonene måtte gis den nødvendige tid til gjennomføring av uravstemningen før proposisjonen om oppgjøret kunne fremmes.

2.2 Jordbrukets krav

Jordbrukets forhandlingsutvalg la den 25. april fram krav med en ramme på 3,3 mrd. kroner. Kravet innebar målprisøkninger tilsvarende 1 825 mill. kroner med virkning fra 01.07.08 og økte bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen (kapittel 1150 og 4150) på 1 475 mill. kroner netto, herav 42 mill. kroner i økte inntekter på kapittel 4150.

Ifølge Jordbrukets forhandlingsutvalg skulle kravet gi grunnlag for økte inntektsmuligheter i jordbruket på 46 000 kroner per årsverk etter at kostnadene var dekket inn og anslått verdi av økt utnyttelse av jordbruksfradraget var regnet inn. Kravet la følgende til grunn i oppbygging av rammen:

- Jordbruket skal kompenseres for manglende inntektsvekst for avtaleåret 2007/2008 som følge av høyere kostnadsvekst enn forutsatt ved oppgjøret i 2007, tilsvarende 550 mill. kroner.
- Jordbruket skal ha dekket kostnadsveksten fra 2008 til 2009
- Jordbruket skal ha lik kronemessig utvikling som andre grupper fra 2008 til 2009 (anslått til 18 900 kroner per årsverk).
- Nivåheving av inntektene i jordbruket inkludert jordbrukets andel av produktivtetsveksten for å redusere noe av inntektsforskjellene mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet, tallfestet til 15 500 kroner per årsverk.

I anslagene for kostnadsvekst fra 2008 til 2009 var det lagt til grunn en prisøkning på handelsgjødsel på 40 pst., med krav om å åpne for nye forhandlinger, med sikte på full kompensasjon for kostnadsveksten, dersom det oppstår et prisavvik større enn 10 prosentpoeng i forhold til forutsetningene. Videre krevde jordbruket at 73,5 mill. kroner i ledige midler, ble omdisponert utenfor rammen.

I tillegg krevde Jordbrukets forhandlingsutvalg også 150 mill. kroner til et investeringsprogram til fornyelse av driftsapparatet og for å dekke opp økte kostnader knyttet blant annet til nye dyrevelferdskrav.

Målprisøkningene var fordelt på alle sektorer. På budsjettet ble det i hovedsak foreslått økninger i direkte inntektsgivende tiltak og forbedring av velferdsordningene. Posten *Direkte tilskudd* ble foreslått økte med 1 259 mill. kroner. Strukturprofilen i budsjettstøtten ble foreslått forsterket til fordel for mindre foretak, mens det var foreslått små endringer i distriktstilskuddene. Jordbruket foreslo at foretak med ulike grovfôrbaserte husdyrslag skulle kunne motta 2 driftstilskudd og at ammekyr skulle regnes som eget dyreslag i tilskudd til husdyr. Det ble også foreslått en rekke andre nye tiltak og differensieringer av virkemiddelsystemet.

Jordbruket foreslo også å nedsette en arbeidsgruppe for å utrede langsiktige løsninger knyttet til AMS for å sikre prisuttak i markedet, og la vekt på at utredningen måtte omfatte ulike løsningsmodeller. Det ble foreslått at eventuelle endringer i pris- og markedssystemene skulle kunne gjennomføres fra 01.07.09.

2.3 Statens tilbud

Statens tilbud ble lagt fram 9. mai. Tilbudet hadde en ramme på 1 600 mill. kroner. Rammen var finansiert med 1 255 mill. kroner i økte målpriser, hvorav 870 mill. kroner med virkning fra 01.07.08 og 385 mill. kroner fra 01.01.09, samt 300 mill. kroner i netto bevilgningsøkning til gjennomføring av jordbruksavtalen (kapittel 1150 og 4150) og 45

mill. kroner i overførte midler fra 2007. I tillegg ble det, utenfor rammen, tilbudt å utbetale 800 kroner per foretak høsten 2008, med grunnlag i innsparinger ved gjeldende satser for 2008.

Samlet, inkl. verdien av jordbruksfradraget, ga rammen grunnlag for en inntektsvekst på 13½ pst. (eller om lag 25 500 kroner per årsverk) i 2009, i forhold til 2008, før oppgjør. Deler av rammen i tilbudet fikk inntektseffekt allerede i 2008. Inkludert verdien av jordbruksfradraget ble inntektsnivået i 2008 foreslått økt med om lag 5 pst. (knappt 10 000 kroner). Inntektsøkningen fra 2008 til 2009 ble anslått til om lag 8 pst., eller knapt 16 000 kroner per årsverk, inkl. verdien av jordbruksfradraget.

Tilbudet innebar at en eventuell avtale skulle åpne for justeringsforhandlinger dersom prisendringene for gjødsel og kraftfôr gir en samlet kostnadsøkning som tilsvarer 2 prosent (korrigert for utslaget av, og forutsetningene i avtalen) tilsvarende om lag 125 mill. kroner. Statens forhandlingsutvalg foreslo også en arbeidsgruppe for å utrede reformer i markedsordningene for kjøtt og egg, med sikte på gjennomføring fra 01.07.09.

Disponeringen av budsjettmidlene var fordelt med sterk strukturprofil. Det grasbaserte husdyrholdet var gjennomgående prioritert i tilbudet, og bevilgningene til distrikts- og frakttilskudd ble foreslått økt.

Videre innebar tilbudet å åpne for leie av melkekvoter for enkeltbruk, innenfor fylket/omsetningsregionen og innenfor kvotetaket på 400 000 liter

per foretak. Det ble også foreslått en offensiv ramme for å tilpasse jordbruket til klimautfordringene fram mot 2020. Det var også foreslått tiltak for økt økologisk produksjon, spesielt gjennom å stimulere økologisk kornproduksjon og forbedringer i velferdsordningene ved ferie og fritid (5 pst.), ved sykdom, samt å fjerne avkortingsregelen for annen inntekt i tidligpensjonsordningen.

2.4 Det videre forløp av forhandlingene

I møte mellom lederene 9. mai meldte Jordbrukets forhandlingsutvalg at tilbudet ga grunnlag for videre forhandlinger. Partene startet sonderinger 11. mai. Torsdag 15. mai kl 19:15 la Statens forhandlingsutvalg fram en sonderingsskisse med utkast til sluttløsning. Onsdag morgen presenterte staten et tillegg til sonderingsskissen. Deretter fortsatte forhandlingene utover dagen på formannsplan. I forhandlingsmøte på ettermiddagen 16. mai inngikk Statens og Jordbrukets forhandlingsutvalg ny jordbruksavtale og avsluttet arbeidet med sluttprotokoll. Sluttprotokoll fra forhandlingene følger proposisjonen som vedlegg 1.

Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har i brev av 3. juni 2008, meddelt at styrene i organisasjonene har godkjent avtalen etter at et flertall har stemt ja i uravstemningen i begge organisasjonene.

3 Utviklingen i jordbruket

3.1 Innledning

Dette kapittelet belyser utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Det er ikke mulig å avlese virkningene av den løpende politikken i utviklingen fra år til år. Virkningen av endringer i virkemiddelbruken vil først vise seg over tid. Videre vil det i de fleste sammenhenger ikke være mulig å vurdere utviklingen i relasjon til enkeltvirkemidler, men i forhold til den helhetlige virkemiddelbruken.

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram og bearbeide grunnlagsmaterialet for jordbruksoppkjøret. Materialet består av følgende tre rapporter:

- Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk og vederlag til arbeid og egenkapital. I normaliserte regnskap er det jevnet ut for tilfeldig variasjon mellom år for en del poster, bl.a. avlinger.
- Referansebruksberegninger for jordbruket: Beregningene er basert på NILFs Driftsgranskninger og brukes til å vurdere utslag av

et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.

- Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken: her rapporteres det om utviklingen innenfor sentrale områder.

For mer utfyllende statistikk vises det til disse publikasjonene, som er sendt Stortinget, som ikke trykt vedlegg til denne proposisjonen.

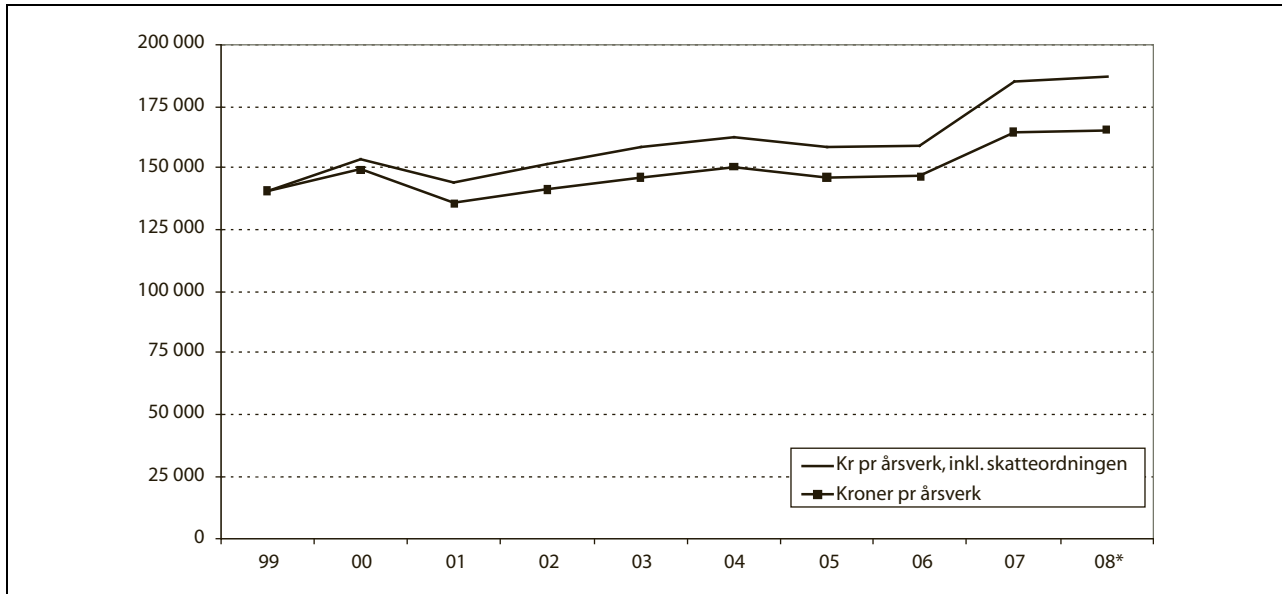
3.2 Inntektsutviklingen for jordbruket

Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes med utgangspunkt i normaliserte regnskaper i Totalkalkylen. Den omfatter inntekter fra tradisjonelt jord- og hagebruk, og inkluderer strukturendringer. For jordbrukere som selvstendig næringsdrivende er det mange forhold, også utenfor forhandlingene, som påvirker inntektene det enkelte år. Årets materiale viser betydelig vekst i hjemmemarkedet, som har gitt grunnlag for produksjonsøkning og økning i brutto inntekter. Samtidig er kostnadsveksten, spesielt i budsjettet for 2008, større enn på mange år, og delvis drevet av utviklingen internasjonalt.

Tabell 3.1 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper

	2006	2007	2008	06/07	07/08
Sum produksjonsinntekter	21 361	22 727	23 723	6,4 %	4,4 %
Direkte tilskudd	8 550	8 802	9 099	2,9 %	3,4 %
Totale inntekter, mill. kr	29 911	31 528	32 822	5,4 %	4,1 %
Driftskostnader	14 138	14 265	15 391	0,9 %	7,8 %
Sum kapitalkostnader	6 544	7 224	7 653	10,3 %	5,9 %
Sum kostnader, mill. kr	20 682	21 489	23 044	3,9 %	7,2 %
Vederlag arbeid og egenkapital, mill. kr	9 249	10 039	9 778	8,5 %	- 2,6 %
Antall årsverk	63 100	61 000	59 100	- 3,3 %	- 3,1 %
Kroner per årsverk	146 580	164 578	165 445	12,3 %	0,5 %
Verdi skatteordning, kr/årsverk	12 510	20 200	21 400		
Totalt, kr/årsverk	159 100	184 800	186 800	16,2 %	1,1 %
Inntektsøkning i 2008 i forhold til 2007, før oppgjør			7 300		

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Figur 3.1 Sektorens inntekt per årsverk f.o.m. 2000, med og uten virkning av jordbruksfradrag ved skatteligningen, normalisert regnskap.

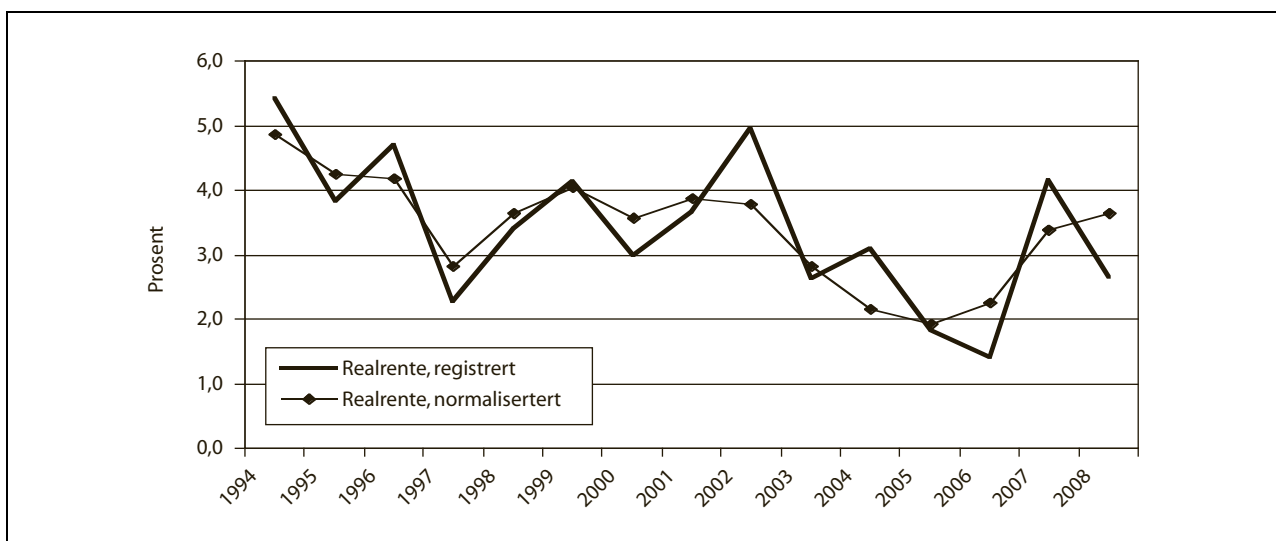
Tabell 3.1 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2006 til budsjetterte tall for 2008 i følge Budsjettmemndas normaliserte regnskaper. Beregnet inntektsnivå i Totalkalkylen er ikke sammenlignbart mellom beregningsår, pga. revisjon av dataserier når nytt datagrunnlag foreligger. I årets kalkyle ligger beregnet nivå for de siste årene litt høyere enn beregnet i fjor (om lag 2 000 kroner per årsverk i 2006), bl.a. etter innarbeiding av SSBs veksthusundersøkelse i 2007.

Når det tas hensyn til verdien av jordbruksfradraget ved ligningen, viser årets beregninger en inntektsvekst i regnskapsåret 2007 på vel 16 pst., eller 25 700 kroner per årsverk. I 2008 budsjetteres

det med en inntekstøkning på 1,1 pst., tilsvarende 2 000 kroner per årsverk. For toårsperioden 2006 til 2008, før oppgjør, er inntektsveksten beregnet 17½ pst. eller 27 700 kroner.

Fjorårets avtale skulle, iht. protokollen, legge til rette for en inntektsvekst i 2008 på om lag 10 pst. eller vel 17 000 kroner, i forhold til 2007 før oppgjør. Fordi det ble gitt målprisøkninger i fjor, som virker fra 1. juli, ble Budsjettmemnda bedt om å beregne utslaget på året 2007 av fjorårets avtale. Korrigert for dette viser årets Totalkalkyle, en vekst fra 2007 til 2008, på 7 300 kroner per årsverk.

Samtidig ble 2007 bedre enn forutsatt i fjor, bl.a. som følge av bedret markedsbalanse. Årsaken til

Figur 3.2 Realrente i registrert og normalisert regnskap, prosent.

klart svakere prognose for 2008 enn forutsatt i fjor er, til tross for økt produksjon og etterspørsel, er uforutsett stor kostnadsvekst, over 7 pst. Det skyldes i stor grad utviklingen internasjonalt, med sterk prisøkning som gir jordbruket økte produksjonskostnader, bl.a. på kraftfôr, gjødsel og olje-/oljerelaterte produkter.

Årets normaliserte totalregnskap viser en gjennomsnittlig inntektsøkning per årsverk på om lag 3½ pst. per år for de siste 10 regnskapsår (t.o.m. 2007), og 4,3 pst. i siste 5-årsperiode, når effekten av jordbruksfradraget er inkludert. Dette er høyere tall enn fjorårets Totalregnskap viste. Inntektsvariasjon mellom år gjør at gjennomsnittet påvirkes relativt betydelig av hvilke år som inngår i beregningen. Økningen for andre grupper har vært 4,2 pst. per år de siste 5 årene.

Både i 2007 og 2008 har etterspørselen økt og gitt rom for volum- og prisvekst for flere viktige jordbruksprodukter. Dette har resultert i en brutto inntekstøkning i perioden samlet på 2,9 mrd. kroner. I realverdi er det den største veksten i brutto inntekter på to år, siden årene etter opptrappingsvedtaket på 70-tallet. Produksjonsvolumet i jordbruket økte med 3,3 pst., mens prisene økte med 10,5 pst. Samtidig har det vært en betydelig kostnadsøkning i samme periode. Kostnadene omtales i kapittel 3.4.

Figur 3.1 viser vederlag til arbeid og egenkapital etter normaliserte regnskaper i Totalkalkylen med og uten inntekstvirkningen av jordbruksfradraget. Budsjettnemnda anslår jordbruksfradraget i 2008 har en verdi tilsvarende 1,3 mrd. kroner i inntekt før skatt.

Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med i Totalkalkylen, med unntak av kjøreinntekter

for maskiner som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylens normaliserte regnskaper gir derfor ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Revisjon av dataserier og beregningsprinsipper gjør at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling kan variere mellom beregningsår. Totalkalkylen har ikke, og kan ikke ha, samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk, og inntektsutviklingen kan variere mellom beregningsår. Til årets beregninger er tidsseriene endret med grunnlag i SSBs veksthusundersøkelse i 2007. Dette ga endringer i postene for grønnsaker, blomsterproduksjon og energiforbruk. I tillegg er det gjort justeringer av posten «Forskjellig» under Andre kostnader. De viktigste endringene i årets materiale er:

- Blomsterproduksjon: verdiøkning i 2007 på 230 mill. kroner.
- Grønnsaker: verdiøkning i 2006 på 137 mill. kroner.
- Forskjellig under Andre kostnader: kostnadsøkning i 2007 på 75,4 mill. kroner.

I normaliserte regnskaper har Budsjettnemnda fra og med 2007 glattet realrentekostnaden på lånt kapital, ved å beregne gjennomsnittet av det enkelte og de to foregående års konsumprisvekst før beregning av normalisert realrente. Det gir et mer stabilt uttrykk for den underliggende inntektsutviklingen. Figur 3.2 viser realrenten i registrert og normalisert regnskap.

Referansebrukene

Tabell 3.2 viser Budsjettnemndas beregninger av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for referansebrukene i årene 2006 til 2008.

Tabell 3.2 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk på referansebrukene. Inntektsverdi av jordbruksfradraget ved ligningen er lagt til, kroner og prosentvis endring.

	2006	2007	2008	06-07	07-08	06-08
Melk og storfeslakt, 18 årskyr	179 500	209 500	205 600	17 %	-2 %	15 %
Korn. 336 dekar korn	218 500	256 300	224 600	17 %	-12 %	3 %
Sau. 129 vinterfôra sauer	132 600	168 000	187 800	27 %	12 %	42 %
Melkegeit, 80 årsgeiter	192 200	201 300	206 600	5 %	3 %	7 %
Svin og korn	236 200	327 300	332 100	39 %	1 %	41 %
Egg og planteprodukter	212 600	288 100	245 300	36 %	-15 %	15 %
Poteter og korn	220 300	259 000	235 400	18 %	-9 %	7 %
Storfeslakt/ammeku, 17 ammekyr	104 800	132 800	133 900	27 %	1 %	28 %
Frukt/bær og sau	185 300	217 900	251 000	18 %	15 %	35 %
Fjørfekjøtt og planteprodukter	298 700	351 000	329 500	18 %	-6 %	10 %
Økologisk melk/storfeslakt, 19 årskyr	180 500	218 000	219 600	21 %	1 %	22 %

Gjennomsnittlig var inntektsvekst for alle referansebruk grovt regnet på i underkant av 20 pst. i 2007. Brukene med svin/korn, sau og ammekyr viser relativt sett den største økningen. For 2008 viser beregningene en inntektsreduksjon på i underkant av 2 pst. i gjennomsnitt, som følge av betydelig kostnadsvekst. For 2008 viser beregningene den svakeste utviklingen for bruk der innsatsfaktorer som kraftfôr og kunstgjødsel utgjør en stor andel av kostnadene. Bruk med sau skiller seg ut med en inntektsvekst på 12 pst., også i 2008. Brukene med sau viser også en bedre produktivitetutvikling enn foregående år.

For toårsperioden under ett viser referansebrukene om lag samme inntektsutvikling som Normaliserte regnskaper, men med ulik bevegelse til 2007 og 2008. Det er flere årsaker til dette, men en viktig forklaring ligger i at avskrivningene i driftsgranskningene beregnes etter historiske kostnader og at lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I Totalkalkylen inflasjonsjusteres kapitalsaldoen før beregning av kapitalslit og lånt kapital godtgjøres med realrente. Det gir ulik utvikling mellom enkeltår.

Som tidligere år, er inntekstnivået lavest per årsverk for referansebrukene med sau og ammeku. Inntekstnivået for referansebruket med økologisk melkeproduksjon ligger noe høyere enn for øvrige bruk med noenlunde samme driftsomsfang.

3.3 Lønnsutvikling for andre grupper

Tabell 3.3 viser lønnsutviklingen fra 2006 til 2007, samt for perioden 1997-2007 for to grupper i sammenfunnet. Tallene er hentet fra Det tekniske bereg-

ningsutvalget for inntektsoppgjørene og Statistisk sentralbyrå. Inntektsutviklingen for selvstendige næringsdrivende er ikke tatt med. Det statistiske materialet er svakere for denne gruppen og vil normalt svinge mer enn for andre.

Lønnsoppgjørene i 2008

I årets lønnsoppgjør som er et hovedoppgjør, foreligger det forhandlingsresultater i flere av de store forhandlingsområdene. For arbeidere i LO/NHO-området er rammen for oppgjøret anslått til 5,6 pst. fra 2007 til 2008. I HSH-området er forhandlingsresultatet også anslått til 5,6 pst. I staten og kommunene er forhandlingsresultatet anslått til hhv. 6,2 og 6,3 pst. inkludert resirkulerte midler. Årslønnsveksten består av overheng, tillegg og glidning. Årets jordbruksoppgjør omhandler i hovedsak året 2009.

3.4 Kostnadsutvikling

Som det går fram av tabell 3.1 har kostnadene, i følge Budsjettnemnda, økt med 2,36 mrd. kroner fra 2006 til 2008. Økningen er fordelt med 3,9 pst. i 2007 og 7,2 pst. i 2008.

Kostnadsveksten fra 2006 til 2008 er i hovedsak knyttet til:

- Økte kapitalkostnader, inkl. rente på lånt kapital: 1 129 mill. kroner.
- Økning i prisene på kraftfôr og handelsgjødsel: 772 mill. kroner.
- Økning i posten andre kostnader: 394 mill. kroner.

For budsjettåret 2008 budsjetterer Budsjett-nemnda med en prisøkning på handelsgjødsel på

Tabell 3.3 Årslønnsvekst i prosent for alle grupper og for to hovedgrupper av lønsmottakere

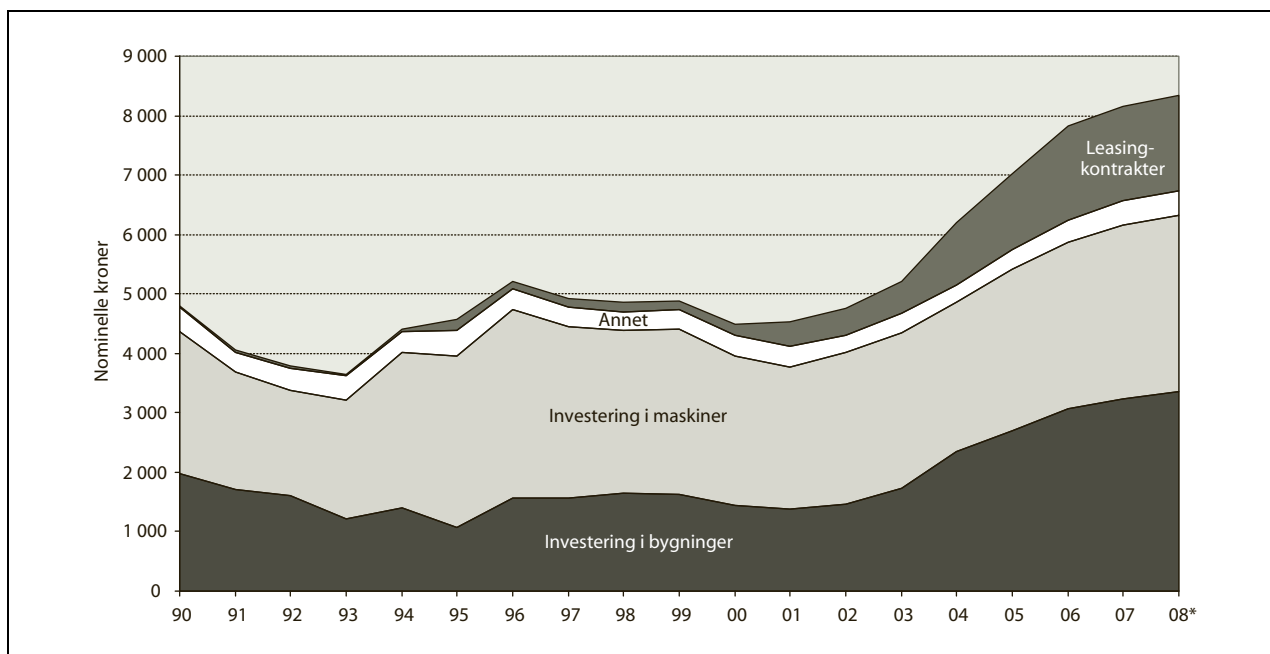
	I alt 1997- 2007	Gjennomsnitt per år 1997-2007	I alt 2002- 2007	Gjennomsnitt per år 2002-2007	Vekst 2006- 2007
Årslønn ¹ alle grupper	58,2	4,7	22,6	4,2	5,4
Årslønn ¹ NHO-bedrifter i industrien, arbeidere og funksjonærer	59,3	4,8	23,6	4,3	5½
Årslønn ¹ offentlig forvaltning	58,6	4,7	22,8	4,2	4¾ ²
Lønn ³ per normalårsverk ⁴	62,5	5,0	24,7	4,2	5,6

¹ Den samlede lønn (ekskl. overtidsgodtgjørelse) en lønnstaker vil oppnå i løpet av et år, dersom vedkommende har utført et fullt normalt årsverk. Det forutsettes at det gis full lønn under ferie, sykefravær, permisjoner mv.

² Ekskl. helseforetakene.

³ Lønn ekskl. arbeidsgiveravgift. Dette innebærer lønn inkl. overtidsgodtgjørelse, naturallønn og sosiale ytelser som lønnstakerne mottar.

⁴ Summen av antall heltidsansatte og deltidsansatte omregnet til heltid (SSB).

Figur 3.3 Utvikling i bruttoinvesteringer, løpende kroner.

knappt 15 pst. Det omfatter gjødsel innkjøpt i perioden 01.07.07 til 30.06.08. Gjødsel innkjøpt etter 01.07.08 føres på regnskapsåret 2009. Sterk etterspørselsøkning internasjonalt er hovedårsaken til prisøkningen på handelsgjødsel siste året. I 2008 budsjetterer Budsjettnemnda også med sterk vekst i energi- og oljerelaterte produkter.

Kostnadsendringene inkluderer både volum- og prisendringer. Budsjettnemndas tall viser en volumøkning for ikke-varige kostnader fra 2006 til 2008 på 0,6 pst., mens prisøkningen er beregnet til 8,2 pst. Kraftfôrvolumet øker med 4,3 pst., jf. produksjonsøkning for husdyrprodukter. Prisøkningen i perioden er beregnet til 6,5 pst.

For de faste kostnadene regner Budsjettnemnda med sterk økning både i 2007 og 2008. Figur 3.3 viser at bruttoinvesteringene i nominelle verdier har økt med om lag 85 pst. siden 2000. Det gir en volumvekst på nesten 45 pst. Inngåtte leasingkontrakter, ekskl. rentene, er da inkludert. Samtidig øker både gjeldsmassen og normalisert realrente.

3.5 Arealutviklingen

I perioden 1989-1999 økte jordbruksarealet med 4,4 pst. Denne utviklingen har nå flatet ut, og i perioden 1999-2007 er det estimert en reduksjon i totalt jordbruksareal på ½ pst., jf. tabell 3.4. Nedgangen i jordbruksareal skyldes reduksjon i arealet med korn og oljevekster og andre åpenåkervekster. Arealet med eng og beite har økt i samme periode.

3.6 Utviklingen i sysselsetting i jordbruket

Jordbruket sto for 2,9 pst. av samlet sysselsetting i 2007, mot 5,5 pst. i 1990. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer. Tabell 3.5 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1979.

På 90-tallet var den gjennomsnittlige årlige nedgangen i antall årsverk på 2,4 pst. Etter 2000 har

Tabell 3.4 Utviklingen i jordbruksareal fordelt på ulike vekster, 1000 dekar

	1989	1999	2005	2006	2007	Endring 1999-2007
Korn- og oljevekster	3 530	3 345	3 319	3 247	3 184	-4,8 %
Eng og beite	5 480	6 387	6 550	6 613	6 663	4,3 %
herav ikke fulldyrket	1 095	1 511	1 692	1 717	1 748	15,7 %
Andre vekster	932	650	485	485	484	-25,5 %
Jordbruksareal i drift i alt	9 942	10 382	10 354	10 345	10 331	-0,5 %

Tabell 3.5 Antall jordbruksbedrifter og årsverk i 1000 stk. for landet 1979-2008

År	1979	1989	1999	2003	2005	2006	2007*	2008**
Antall jordbruksbedrifter	125,3	99,4	70,7	65,6	53,0	51,2	49,8	48,5
Antall årsverk	134,6	101,2	81,6	72,1	65,7	63,1	61,0	59,1

* Foreløpige tall

** Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

den årlige nedgangen vært klart høyere. Etter 2005 viser tallene fra Budsjettnemnda en redusert avgangstakt for både antall årsverk og antall jordbruksbedrifter. Det anslås en reduksjon i antall årsverk fra 2006 til 2007 på 3,3 pst. og fra 2007 til 2008 på 3,1 pst. Fra 2008 til 2009 anslår Budsjettnemnda en reduksjon i antall årsverk på om lag 2,9 pst.

3.7 Strukturutvikling

I perioden 1989 til 2007 har totalt antall jordbruksbedrifter gått ned med 50 pst. (fra 99 400 til 49 786). Siden 1999 har en stadig større andel av jordbruksbedriftene som går ut av drift hatt mer enn 200 dekar jord. Gjennomsnittlig antall dekar per jordbruksbedrift har økt fra 100 dekar i 1989 til 208 dekar i 2007. Arealet på jordbruksbedrifter som går ut av drift overtas i hovedsak av andre jordbruksbedrifter enten ved salg, men særlig ved leie. Leid areal er mer enn fordoblet siden 1979 og utgjorde i 2007 i overkant av 4 mill. dekar, tilsvarende 39 pst. av totalt jordbruksareal.

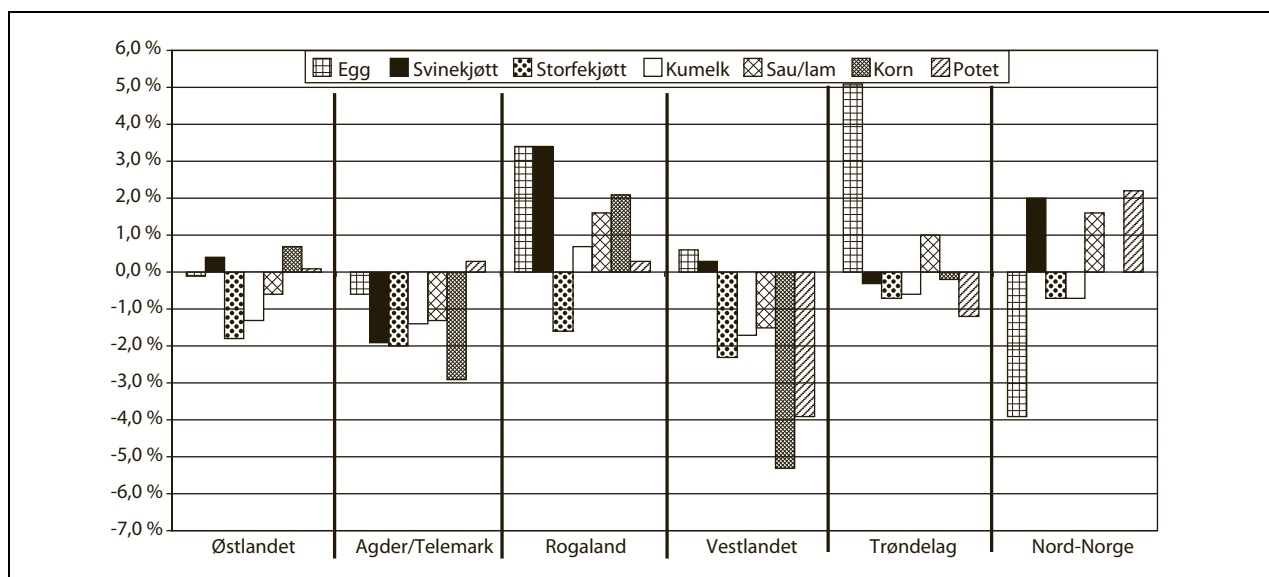
I 2007 var det 13 670 jordbruksbedrifter med melkeproduksjon, når samdrifter regnes som én bedrift. Dette innebærer en reduksjon i antall bedrifter med melkeproduksjon på 40 pst. i perioden 1999

til 2007. Gjennomsnittlig antall melkekyr per melkebruk økte fra 14 i 1999 til 18,5 i 2007. I 2006 hadde 3,5 pst. av melkeprodusentene over 240 000 liter i kvote, mens denne andelen har økt til 5,2 pst. i 2007. Antallet samdrifter med melkeproduksjon er økende. Per 01.01.08 var det registrert 1 935 samdrifter. Det innebærer at 28 pst. av alle foretak med melkeproduksjon er i samdrift. Dette tilsvarer en fordobling av antallet samdrifter siden 2002. Majoriteten av samdriftene består av 2 eiendommer.

De senere år har det vært en vesentlig strukturendring i alle produksjoner. Antall dekar per bruk i kornproduksjon økte fra 153 dekar til 210 dekar fra 1999 til 2007. I samme periode økte gjennomsnittbesetningen i saueholdet fra 42 til 56 sauer per bruk. Antallet verpehøner per bruk økte fra 780 til 1 850 fra 1999 til 2007, mens gjennomsnittlig besetningsstørrelse for jordbruksbedrifter med purker har økt med 110 pst., fra 26,5 til 55,8 purker per bedrift i samme periode.

3.8 Geografisk utvikling

Den relative fordelingen av antall jordbruksbedrifter med ulike produksjoner har holdt seg forholdsvis stabil mellom regioner siden 1989. Fra 1999 til

Figur 3.4 Prosentvis endring i produksjon fra 1999 til 2007 på landsdelsnivå.

2007 har den årlige prosentvise reduksjonen relativt sett vært størst i Nord-Norge, i Agder og på Vestlandet. I 2007 var 38 pst. av alle bruk lokalisert på Østlandet, 21 pst. på Vestlandet, 10 pst. i Rogaland, 7 pst. i Agder og Telemark, 15 pst. i Trøndelag, og 9 pst. i Nord-Norge.

Den marginale reduksjonen i jordbruksareal i drift fra 1999 til 2007 har først og fremst skjedd på Vestlandet, i Agderfylkene og i Troms og Nordland. Hordaland har hatt den største relative reduksjonen i jordbruksareal i drift i perioden, på 10 pst. Generelt har det vært en nedgang i åpenåkerarealer og en økning i eng og beitearealer. Vestlandet har hatt den svakeste produksjonsutviklingen, og også størst reduksjon i arbeidsforbruket.

Reduksjonen i arbeidsforbruk viser ikke markante forskjeller om kommunene deles inn etter sentralitet eller etter virkeområde for distriktspolitiske virkemidler. Men årets materiale viser at den største prosentvise reduksjonen i arbeidsforbruk i jordbruket etter århundreskiftet har skjedd i de typiske primærnæringskommunene. Det kan ha sammenheng med at melkeproduksjonen veier tungt i disse kommunene.

3.9 Produksjons- og markedsutvikling

Siden 1980 har produksjonen av de fleste jordbruksvarer i Norge holdt seg forholdsvis stabil eller vært noe økende. Fra 2006 til 2008 regner Budsjettnemnda med en produksjonsøkning i jordbruket på 3,3 pst. Økningen er minst for planteprodukter, 1,1 pst. Det regnes med en økning på 3,6 pst. for husdyrprodukter. Det er stor variasjon mellom produksjonene. For perioden 2006 til 2008 er utviklingen dårligst for storfe og sau, mens det reg-

nes med en produksjonsøkning for fjørfekjøtt på vel 26 pst. Også for egg regnes det nå med en større produksjonsøkning enn på lenge, 9,3 pst.

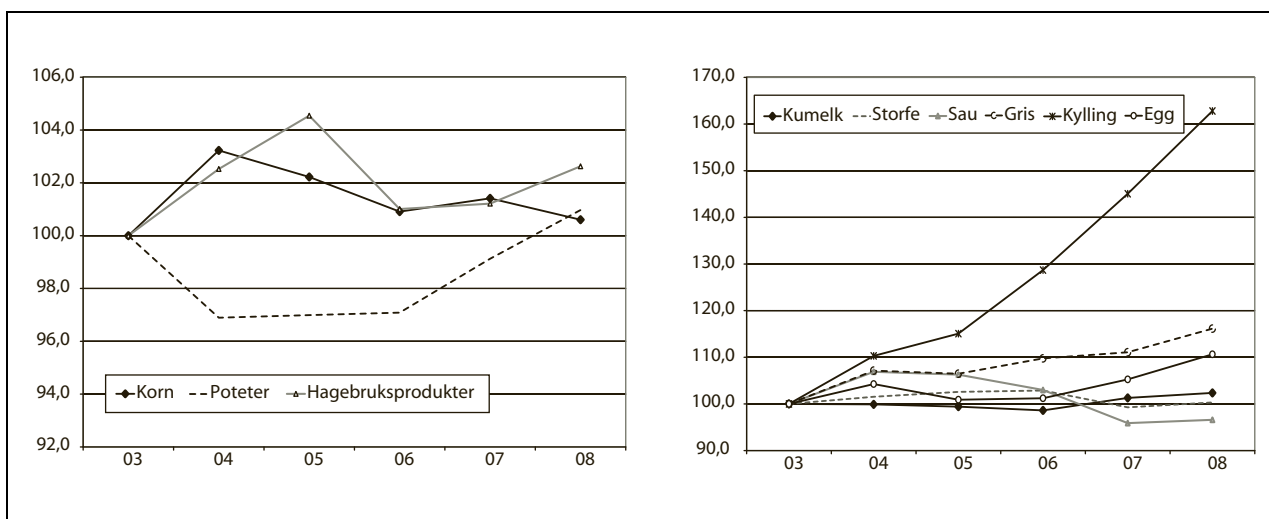
På slutten av 90-tallet påførte overproduksjon produsentene store inntektstap, og bidro til uønskede samfunnsøkonomiske kostnader. Mellom 2001 og 2004 var markedet i langt større grad i balanse, men det har delvis oppstått markedsoverskudd, spesielt for svin i 2006. For storfe og sau er det nå ikke ubetydelig underdekning med norsk produksjon.

Etterspørselsvekst gjør at målprisene nå tas ut på alle produkter, med enkelte unntak i grøntsektoren. Råvaremarkedet vokser og det bidrar til at omsetningsavgiftene er lave. Budsjettnemnda regner med at produsentprisene på planteprodukter vil øke med 5,9 pst. fra 2006 til 2008. For husdyrprodukter er veksten beregnet til 8,6 pst.

I 2006 var det et betydelig pristap på grunn av markedsoverskudd i svineholdet. Dette var vesentlig redusert i 2007. For øvrige produkter i 2007 og for alle produkter i 2008, er pristapet som følge av markedsituasjonen iflg. Budsjettnemnda, innenfor usikkerheten i anslagene for omsetningsavgift ved markedsbalanse, og målprisene oppnås. Forbedringen i markedsbalansen i 2007 kan anslås å være i størrelsesorden 200 mill. kroner større enn lagt til grunn i fjor. Fra 2006 til 2008 bidrar reduserte omsetningsavgifter, isolert sett, til en inntektsøkning på i underkant av 400 mill. kroner.

3.10 Overføringene til jordbruket

Netto overføringer i faste kroner var høyest i første halvdel av 1980-årene og er redusert fram til 1997. Siden 2000 er overføringene redusert noe hvert år.

Figur 3.5 Produksjonsutvikling for plante- og husdyrprodukter 2003 til 2008.

Tall fra OECD viser at Norge sammen med Sveits, Korea, Japan og Island har den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importbeskyttelsen (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene. For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen og avgiftsfritak på diesel eksempler på avgiftslettelse som også inkluderes i beregningene. PSE-prosenten gir med andre ord en indikasjon på støttenivået. Den bør ikke brukes til nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det varierer hvor stor andel av jordbruksproduksjon og virkemidler som er inkludert. Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosenten har endret seg lite de siste ti årene og var for 2006 på 65 pst. PSE-prosenten i gjennomsnitt for OECD var 27 pst. i 2006. Endringer i PSE-prosenten kan skyldes både endringer i det interne støttenivået og også valutakurser, men særlig vil endringer i verdensmarkedspriser ha stor betydning.

Det siste tiåret har det skjedd en betydelig dreining i virkemiddelbruken fra pris- og produksjonstilskudd til mer produksjonsnøytrale virkemidler både i Norge og andre land. Dette har vært gjort bl.a. for å redusere tilskuddenes produksjonsdrivende effekt og for å redusere intensiteten i produksjonen. OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenliknes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser

og verdensmarkedspriser fra 1986-88 til å beregne «skjermingsstøtten». «Skjermingsstøtten» i WTO-beregningene angir derfor ikke et lands oppdaterte skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte, vises det til kapittel 5.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2006 på -50 pst. I gjennomsnitt for OECD var CSE på -15 pst.

3.11 Nærings- og bygdeutvikling

Landbruks- og matdepartementet har en rekke virkemidler finansiert over jordbruksavtalen som skal bidra til næringsutvikling i landbruket. Landbruks- og matdepartementet sin strategi fra 2007 «*Ta landet i bruk!*» er førende for arbeidet. Strategien bygger opp under hovedmålene i landbrukspolitikken og danner et rammeverk for alle typer lønnsom næringsvirksomhet med utgangspunkt i gårdens menneskelige og materielle ressurser. I tillegg til den nasjonale strategien fra Landbruks- og matdepartementet, har alle fylker utarbeidet en regional strategi for næringsutvikling som skreddersyr virkemiddelbruken til de mest aktuelle utfordringene i regionen. De regionale strategiene er utarbeidet av det regionale partnerskapet bestående av Fylkesmannen (FM), Innovasjon Norge (IN), Fylkeskommunen (FK), kommunene, landbrukets organisasjoner med flere.

Støtten IN yter til landbrukets verdikjeder, utgjør vel 36 pst. av INs finansielle tjenester i 2007,

Tabell 3.6 Innvilgingsrammer for næringsutvikling i 2007, mill. kroner

Ordninger for næringsutvikling i landbruket	2007
KSL Matmerk	42
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	371
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	11
SMIL	140
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	40
Utviklingstiltak for geit	16
Andre utviklingstiltak i landbruket	4
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	76
Sentrale bygdeutviklingsmidler	28
Utviklingsprogram for grønt reiseliv	25
Bioenergi og skogbruk	190
<i>SUM LUF, ekskl. rentestøtte</i>	<i>945</i>

og spiller en viktig rolle for videreutvikling av eksisterende, og utvikling av ny næringsvirksomhet i Norge.

Når det gjelder investeringsvirkemidler, er det langt større etterspørsel enn det som er tilgjengelig. Mange av søknadene gjelder midler til oppgradering av eksisterende driftsapparat for å imøtekomme nye krav til driftsbygninger og dyrevelferd, men det er også stor interesse for midler til utvidelser av driftsomsfang og nye næringer.

Tabell 3.6 gir en oversikt over ordninger som har til hensikt å bidra til næringsutvikling i jord- og skogbruk. I tillegg kommer bevilgning til rentestøtte i 2007 med en låneramme på 700 mill. kroner. Avsnitt 3.11.1 omtaler noen av ordningene.

3.11.1 Nærmere om noen av ordningene

Etablering av Stiftelsen KSL Matmerk

Stiftelsen KSL Matmerk ble etablert 01.01.07. Stiftelsen har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon gjennom å arbeide med kvalitetssystemer og kompetanse, og derigjennom synliggjøring av konkurransefortrinn og opprinnelse overfor forbruker og marked. KSL Matmerk sin visjon er: «*Vi bidrar til at forbrukeren velger norsk mat*». Stiftelsen har blant annet oppgaver knyttet til å administrere og videreutvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningen Beskyttede betegnelser og Spesialitet, Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL), samt generisk markedsføring av økologisk mat. Stiftelsen har også en viktig oppgave i å bidra til profilering og markedsadgang for norske matspesialiteter.

Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

Formålet med KSL er å dokumentere for forbrukerne, varekjedene og myndighetene hvordan produksjonen på norske gårdsbruk foregår, og å utvikle et styringssystem for den enkelte bonde. I 2007 ble det gjennomført ca 5 000 KSL-revisjoner over hele landet. Totalt har nå over 31 500 bønder hatt KSL-revisjon på gården sin. Nærmere 4 000 gårdsbruk er revidert mer enn en gang. Om lag 40 000 bønder rapporterte at de har gjennomført KSL-egenrevisjon i 2007.

Merkeordningene Beskyttede betegnelser og Spesialitet

Stiftelsen KSL Matmerk har som oppgave å administrere, videreutvikle og markedsføre merkeordningene Beskyttede betegnelser og Spesialitet og å arbeide med profilering og synliggjøring av kon-

kurranssefortrinn og opprinnelse overfor forbruker og marked.

Merkeordningen «*Beskyttede betegnelser*» hadde per 31.12.07 15 godkjente produkter. Det er godkjent fire nye produkter i 2007: Ringerikspotet fra Ringerike, Gulløye fra Nord-Norge, Ishavsroye fra Vesterålen og Tørrfisk fra Lofoten. Produkter fra Trøndelag, Vestlandet og Nord-Norge dominerer blant de godkjente beskyttede betegnelsene.

Merkeordningen «*Spesialitet*» hadde per 31.12.07 122 godkjente produkter fra 35 bedrifter. Tilsvarende tall ved utgangen av 2006 var 102 produkter fra 28 virksomheter. Dette viser en sterkt stigende interesse for ordningen.

Samtlige merkebrukere har gjennom Stiftelsen KSL Matmerks kjedeavtaler salg i Norges-Gruppens butikker og flere har også adgang gjennom Coop. Flere av merkebrukerne har som følge av dette fått økt sin distribusjon og sitt salg etter godkjenning som merkebruker. Stiftelsen KSL Matmerk har i 2007 gjennomført flere markedsaktiviteter i form av annonser, og lansering av nye merkegodkjente produkter har fått god pressedeckning.

Etablering av et helhetlig kvalitetssystem og merkeprofil

Ved etablering av den nye organisasjonen, fikk stiftelsen også i oppgave å arbeide med å utvikle et helhetlig kvalitetssystem med en felles merkeprofil. Stiftelsen KSL Matmerk gjennomførte i 2007 en forbrukerundersøkelse som i stor grad underbygger behovet for en merkeordning. På bakgrunn av sentrale aktørers positive holdning og positive funn fra forbrukerundersøkelsen vil arbeidet med å utvikle et kvalitetssystem for norsk matproduksjon med en felles merkeprofil videreføres i 2008.

Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)

Innvilgingsrammen for KIL var på 6 mill. kroner i 2007. Formålet med KIL er å utvide og utvikle tilbudet av etter- og videreutdanningstilbud i landbruket. I 2007 fikk programmet 48 søknader om støtte til utviklingsprosjekter og det ble innvilget 23 søknader.

Fylkesvise bygdeutviklingsmidler (BU-midlene)

BU-midlene skal legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskaping og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseieendommen spesielt. Forvaltningsansvaret fordeles mellom Innovasjon Norge (IN) og Fylkesmannen (FM) på regionalt nivå. Det er

Tabell 3.7 fylkesvise BU-midler (ekskl. rentestøtte), mill. kroner

	Innvilgingsramme 2007	Innvilget 2007 ¹	Ansvar 01.01.08	Budsjett 2008
IN: Bedriftsrettede tiltak	290,3	312,8	372,3	
Region Valdres/N.Gudbr.dal	12,2	12,2	16,3	
FMLA: Utredning/tilrettelegging	68,5	74,8	107,8	
SUM	371,0	399,8	496,4	380,0

¹ Faktisk innvilget er høyere enn innvilgingsramme på grunn av overføring av ubrukte midler fra tidligere år

IN som forvalter de bedriftsrettede midlene, og FM som forvalter de øvrige midlene. For 2007 fikk fylkene til sammen tildelt 371 mill. kroner i BU-midler ekskl. rentestøtte. Tabell 3.7 viser oversikt over de fylkesvise BU-midlene i 2007. Som det fremgår av tabellen, er forsøket i Valdres og Nord-Gudbrandsdal finansiert innenfor den ordinære rammen for fylkesvise BU-midler. Forsøket er forlenget i 2 år, og har nå en tidsramme på 6 år (2003-2008).

I følge INs oversikt over fylkenes bruk av BU-midler for 2007 kom det inn 1 670 søknader om bedriftsrettede midler. 1 384 søknader ble innvilget. Dette utgjorde 1 480 bedriftsrettede tiltak. Søknadsmassen og antall innvilgede søknader har gått ned siden 2006, selv om samlet innvilget beløp har økt. Det foretas fortsatt en omfattende siling av prosjekter på kommunenivå for å utnytte de begrensede rammene best mulig. FM har i 2007 innvilget BU-midler til 752 utrednings- og tilretteleggingstiltak (inkl. 21 onnebarnehager). I 2006 var det tilsvarende tallet 787. Nedgangen skyldes i all hovedsak at det er innvilget færre avtaler om praktikantordning. Tabell 3.8 viser fordelingen av midler og tiltak på ulike formål, og hvor stor andel av tiltakene som er kvinnetiltak. Det er fremdeles betydelig høyere kvinneandel blant tilskudd gitt til ny næringsutvikling enn til tradisjonelt landbruk, selv om forskjellen har jevnet seg noe ut i 2007.

Av 1 480 bedriftsrettede tiltak er 590 registrert som kvinnetiltak. Dette utgjør 40 pst., en nedgang på 2 prosentpoeng fra 2006. Av de bedriftsrettede midlene har kvinnelige søkere mottatt 38 pst., en økning på 3 prosentpoeng fra 2006. 30 pst. av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk har gått til kvinner, en nedgang på 2 prosentpoeng fra 2006.

Samarbeid mellom næringsutøvere, er ett av resultatmålene. I 2007 er det gitt 244 tilsagn som knytter seg til samarbeid/nettverk.

Rapporten viser at 72 pst. av BU-midlene gikk til tiltak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet i 2007, en økning på 6 prosentpoeng fra 2006. Av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk er tildelingen

til kommuner med distriktpolitisk status 73 pst. Dette er en økning på 7 prosentpoeng fra 2006.

Investeringsstøtte til tradisjonelt jord- og hagebruk skal avpasses de nasjonale markedsforholdene. I 2007 ble det innvilget 686 søknader om tilskudd til investeringer for tradisjonelt dyrehold. Ved investering i tradisjonelt landbruk foretas det vanligvis en betydelig modernisering av drifta på eiendommene. Driftsbygninger som er umoderne og nedskrevet moderniseres eller erstattes med nye. Dette vil vanligvis være en forutsetning for at produksjonene kan fortsette å gi arbeide og inntekt for en ny generasjon. En slik modernisering fører vanligvis til at arbeidsforbruket blir redusert per produsert enhet og at arbeidstid frigjøres til andre områder. I 513 saker (75 pst. av sakene) førte investeringene til økt produksjonsomfang.

Rentestøtte

Ordningen ble etablert med virkning f.o.m. 2003. Støtten utgjør en nedskrivning av lånets rente i hele tilbakebetalingstiden. Rentestøtten settes til 50 pst. av risikofri rente 3 år stat (ST4X) for foregående år. I 2007 kunne det gis rentestøtte til lån innenfor en låneramme på 700 mill. kroner. Det ble i 2007 gitt tilsagn på i alt 675 mill. kroner. Rentestøtten utgjør i 2008 61 mill. kroner. Etterspørselen etter rentestøtte er stor i de fleste fylkene, bortsett fra Finnmark og Troms. På grunn av til dels store ubrukte rammer over flere år, ble det i 2007 gjort en omfordeling av låneramme for tildeling av rentestøtte fra Finnmark til de fylkene med størst etterspørsel. Det er varslet en tilsvarende gjennomgang i 2008. Det vises til kapittel 7 vedrørende utviklingen av ansvar og utbetaling for rentestøtteordningen.

Risikolån

Det ble åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene fra og med 2006. Avsetningen til et slikt fond var i 2007 på 2,1 mill. kroner. Det er innvilget 5 søknader om risikolån til utvikling av nye nærin-

Tabell 3.8 Fylkesvise BU-midler ekskl. rentestøtte. Fordeling av innvilgning på ulike formål og kvinnetiltak i 2007.

Ordning	Innvilget mill. kroner	Andel av midlene i %	Antall tiltak	Kvinnetiltak % av tiltak ¹
Utredning/tilrettelegging	74,8	18,7	752	6
Etablererstipend	17,1	4,3	201	70
Bedriftsutvikling	13,7	3,4	123	43
Investeringer, nye næringer	55,3	13,8	277	49
Investeringer, tradisjonelt landbruk	215,2	53,8	761	31
Andre tiltak ²	23,7	6,0	-	-

¹ Tiltak kommer i denne kategorien dersom minst ett av følgende kriterier er oppfylt: Kvinner som starter egen virksomhet, tiltaket er spesielt rettet mot å øke kompetansen til kvinner ansatt i foretaket, kvinner utgjør mer enn 30 % av styremedlemmene eller ledelsen i en bedrift, eller tiltaket bidrar til å øke antall kvinnelige eiere, styremedlemmer, ledere eller er spesielt rettet mot å øke antall sysselsatte kvinner.

² I kategorien Andre tiltak ligger blant annet innvilgninger gjort av de to forsøksregionene i Oppland

ger (2,3 mill. kroner), og 8 søknader til utvikling av tradisjonelt jord- og hagebruk (10 mill. kroner). Det er fylkene Akershus, Buskerud, Telemark, Aust-Agder, Møre og Romsdal, Nord-Trøndelag, Troms og Finnmark som har benyttet muligheten til å gi risikolån i 2007. Det gjøres løpende risikovurderinger av prosjektporteføljen i ordningen.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP mat) har som hovedmål å bidra til økt verdiskaping innen primærproduksjon og foredling samt omstilling av norsk landbruk gjennom innovasjon og produktmangfold. INs kundeeffektundersøkelse viser at VSP mat er det virkemiddelet, av alle virkemidlene til IN, som har klart størst betydning for realisering av nye prosjekter, bedriftens utvikling og økt lønnsomhet.

Etterspørselen etter VSP mat-midler sank i 2007. I 2007 mottok programmet 234 prosjektsøknader mot 260 i 2006, med omsøkt beløp på 111 mill. kroner i 2007 mot 170 mill. kroner i 2006. Totalt ble det bevilget 59,2 mill. kroner til 195 prosjekter. I 2008 legges det derfor opp til økt mobilisering. Prosentvis utgjør bevilgningene til kompetanseprosjekter 50 % av alle prosjekter i 2007. Dette er tiltak som blant annet utvikles av Kompetansnavene, og det er bønder og matbedrifter som er målgruppen. Bevilgninger til nyskappingsprosjekter utgjorde i 2007 27,9 mill. kroner (47 %).

Offentlige strategier

Midlene brukes til profilerende og salgsfremmende tiltak for norsk mat nasjonalt og internasjonalt, i samsvar med den nasjonal strategien «*Ta landet i bruk!*». Prosjektene tar sikte på å forsterke Landbruks- og matdepartementets og landbrukets mat- og reiselivssatsing gjennom koordinering

med Nærings- og handelsdepartementet og IN sin implementering av den nasjonale reiselivsstrategien «*Verdifulle opplevelser*». Det er ellers lagt vekt på at mat- og reiselivsprosjektene skal bidra til å ivareta, forsterke og fremheve et steds lokale egenart knyttet til miljø, estetikk og kulturarv, samt skape ny næringsutvikling på dette grunnlag. Av viktige prosjekter kan nevnes Norges årlige stand på Internationale Grüne Woche i Berlin i samarbeid med IN og Utenriksdepartementet, det landsomfattende samarbeidet med Ungt Entreprenørskap, sponsorsamarbeidet med Fiskeri- og kystdepartementet om prosjektet «*Det norske måltid*», støtten til Kokkelandslaget m.v.

Friskere geiter

Til sammen 169 produsenter har gjennomført eller er i gang med sanering, 40 produsenter er påmeldt for 2008 og 57 for 2009. Ut fra sanerte og påmeldte besetninger ligger det an til at 50 pst. av de ca 470 mjølkegeitbesetningene vil være sanert innen utgangen av 2009 med tillegg av ammegeitbesetninger. Besetninger følges opp regelmessig med prøvetaking på mjølketank, enkeltprøver og kliniske undersøkelser, og det er hittil kun én besetning som gjennomfører ny sanering pga paratuberkulose. Det arbeides parallelt med regelverksutvikling i samarbeid med prosjektet for å kunne vurdere sjukdommens status.

Sentrale BU-midler

De sentrale BU-midlene brukes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter. 2007 var det første året der den nye forvaltningsmodellen for midlene ble benyttet. Størsteparten av midlene ble fordelt i separate møter mellom avtalepartene. Det ble avholdt to slike fordelingsmøter i 2007.

Tabell 3.9 Fordeling av sentrale BU-midler i 2007, mill. kroner

Sentrale BU-midler	2007
Fordelt i samråd med avtalepartene	17,8
Matpolitiske prosjekter	2,0
Regionale utviklingsprosjekter, Streif	1,5
Areal-og bosettingspolitikk	1,0
Diverse småprosjekt	5,5

Rammen for de sentrale BU-midlene var i 2007 på 28 mill. kroner. Fordelingen framgår av tabell 3.9.

Utviklingsprogram for grønt reiseliv

2007 var oppstartsåret for utviklingsprogram for grønt reiseliv. Det var utarbeidet en programbeskrivelse av faglig møtearena reiseliv, som ble godkjent av avtalepartene som grunnlag for programmet. Programmets innsatsområder er produktutvikling, kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid, nettverk og allianser. Av rammen på 25 mill. kroner ble 17 mill. kroner benyttet i 2007. Faglig møtearena reiseliv følger utviklingen i programmet, og vurderer på et overordnet nivå om søknadene er i samsvar med utviklingsprogrammets formål.

Inn på tunet

Målet med «*Inn på tunet*» (IPT)-satsingen er å utvikle alternative omsorgs- og læringstilbud med gården som arena. Støtte til etablering av IPT-tiltak på gårdsbruk gis som BU-tilskudd. Det arbeides aktivt i Innovasjon Norge, Norges Bondelag, Fylkesmennene, Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) med flere for å følge opp tiltakene som er skissert i Handlingsplan for Inn på tunet datert september 2007. Blant annet har Forskningsrådet ferdigstilt en bestilling til UMB på å utrede status på IPT-relatert kunnskap, og angi udekkede områder og videre forskningsbehov.

Seterprosjektet i Hedmark, Oppland og Møre og Romsdal.

Verdien av seterholdet har fått økt oppmerksomhet fra flere hold. Dette har vært en viktig inspirasjonskilde, og et løft for brukerne til å opprettholde den tradisjonelle setringen. Økt satsing på seterturisme er avhengig av at det meste av den tradisjonelle setringen opprettholdes. Det satses på å gi seterbrukere økt kompetanse på aktuelle temaer innenfor seterturisme.

Skogbruk og bioenergi

Norske skoger er rike på både tømmer og verdifulle miljøkvaliteter. Målbevisst ressursoppbygging og forvaltning har skapt store skogressurser for både verdiskaping, karbonbinding, opplevelseskvaliteter og biologisk mangfold. Stående kubikkmasse er større enn noen gang tidligere i moderne tid. Det er fullt mulig å øke avvirkningen som i de senere årene har ligget på om lag 8-11 mill. m³. Beregninger gjort ved Norsk institutt for skog og landskap viser at det er mulig å øke avvirkningen til 15 mill. m³ innenfor rammene av Levende Skog-standarden og skogbruksloven med tilhørende forskrifter. Forutsatt at vi sikrer etablering av ny og veksterlig skog kan vi i framtida øke avvirkningen ytterligere på de arealene som det i dag drives skogbruk.

Den samlede økonomiske verdiskapingen i skogsektoren ligger på ca. 40 mrd. kroner. Skogbruket skaper også store lokale verdier. Første-håndsverdien av det tømmeret som blir hogd og omsatt ligger årlig på ca 3-4 mrd. kroner.

Skogressursene er bygd opp for å sikre næring og verdiskaping i norske distrikter og bygder. Med framveksten av nye miljøutfordringer er de norske skogene i tillegg blitt viktige med tanke både på økte opptak av CO₂ og økt produksjon av fornybar energi for å dempe bruken av fossile energikilder med klimaskadelige utslipp. De norske skogene har et årlig netto CO₂-opptak som overstiger 50 pst. av de totale norske utslippene av klimagasser, og det er fullt mulig å øke dette opptaket videre. Dette er omtalt både av Lavutslippsutvalget og i Regjeringens Klimamelding. Økt trebruk er også klimamessig viktig for å erstatte stål, betong og aluminium.

I forbindelse med statsbudsjettet for 2007 ble det foretatt klare forbedringer i virkemiddelbruken. Det viktigste tiltaket var en forbedring av skogfondsordningen. Dette bidrar blant annet til en betydelig styrking av finansieringen av etablering av ny skog og infrastrukturtiltak i skogbruket.

Det er også startet et arbeid for å utløse mer av potensialet for økt avvirkning og verdiskaping i kystregionen, der mye av tømmeret er vanskelig tilgjengelig. Skogeierne i kystregionen har mindre skogfondsmidler til finansiering av langsiktige investeringer, noe som gjør andre offentlige virkemidler viktigere her. Samtidig er det en utfordring å utvikle slagkraftige opplegg for økt ressursutnyttelse og -oppbygging.

Det er nødvendig med en god miljøprofil i skogsektoren for å drive en bærekraftig ressursforvaltning, og dette er en klar forutsetning for økt verdiskaping og avvirkning. Økt utnyttelse av skogressursene med sikte på økt trebruk og økt bruk av bioenergi forutsetter god og stedfestet kunnskap om skogressursene og miljøverdiene i skogen, noe som krever målrettet skogbruksplanlegging.

Bevilgningene til skogbrukstiltak og bioenergi over LUF utgjorde i 2007 190 mill. kroner. Midlene ble fordelt med 112 mill. kroner til tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket, 30 mill. kroner til tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer, 13 mill. kroner til sentrale tiltak og 35 mill. kroner til bioenergi.

Gjennom ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak ble det i 2007 gitt tilskudd til skogkultur, vegbygging, miljøtiltak i skog, drift med taubane og hest og andre tiltak i skogbruket. Midlene ble forvaltet av kommunene sammen med midlene til ordningen for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL). Midlene fordelte seg med 42 pst. til skogkultur, 43 pst. til vegbygging, 4 pst. til miljøtiltak, 5 pst. til drift med taubane og hest og 6 pst. til andre tiltak. Fordelingen varierer en god del fra fylke til fylke.

3.12 Likestilling og rekruttering

Hovedtendensen er at både andelen kvinnelige brukere og eiere har vært nokså stabil i de siste årene. Den generelle samfunnsutviklingen gjør seg også gjeldende i landbruket ved at kvinner i og i tilknytning til landbruket nå i gjennomsnitt har høyere utdannelse enn menn. Kvinner på gårdsbruk har større lønnsinntekt enn menn i gjennomsnitt.

Med bakgrunn i utviklingen de siste fem årene, hvor den jevne, men svake økningen av andelen kvinnelige bønder har stoppet opp, ble det i 2006 satt ned en arbeidsgruppe som skulle gjennomgå målsetningene for likestilling i landbruket, fremme forslag til nye strategier for likestilling samt identifisere indikatorer for å måle utviklingen i landbruket. Gruppas arbeid resulterte i en strategi for like-

stilling i landbrukssektoren, datert juli 2007. I strategien er det forslag til tiltak hvor man tar i bruk kunnskap, holdningsskapende arbeid, informasjon samt økonomiske og juridiske virkemidler. Tiltakene skal bidra til å øke kvinnelig representasjon i landbruket og målsettingen er en kjønnsrepresentasjon på 40 pst. på flere områder i og i tilknytning til landbruket. Ved jordbruksoppgjøret i 2007 ble det enighet om å igangsette et program for rekruttering/likestilling for å følge opp deler av strategien. Norges Bygdeungdomslag har fått ansvar for å følge opp arbeidet.

3.13 Miljø

I dette kapitlet er miljøstatus i jordbruket beskrevet, med hovedvekt på resultater av jordbruksavtalens virkemidler. Tiltak for økologisk jordbruk er omtalt i eget kapittel.

3.13.1 Miljøstatus i jordbruket

Landbruks- og matdepartementet har overvåkningsprogrammer for å kunne dokumentere miljøstatus og endringer knyttet til vannforurensning og i forhold til kulturlandskapsverdier. Det er likevel vanskelig å måle effekter av tiltak i naturen på grunn av at det er mange andre faktorer som også spiller inn. Mange av resultatene er derfor presentert i form av aktivitetstall, mer enn kvantifisert miljøeffekt.

Det er bare 3 pst. av Norges areal som er dyrka og det totale arealtallet er forholdsvis stabilt. Jordbruksaktiviteten foregår i tillegg på et langt større areal gjennom beiting og bruk av utmarksressurser. Jordbruket påvirker miljøet på mange måter, både positivt og negativt gjennom sin aktivitet. Viktige miljøfaktorer er biologisk mangfold, jordbrukets genetiske ressurser, kulturlandskap, kulturminner, vannforurensning, luftforurensning og klimagassutslipp.

Kulturlandskapsovervåkingsprogrammet 3Q viser at endringene i jordbrukslandskapet er små i den korte tidshorisonen (5-6 år) som programmet måler, men det skjer mindre endringer i bruk av arealene som påvirker landskapet, biologisk mangfold og kulturminner.

Reduksjon av vannforurensning (avrenning av næringssalter og plantevernmidler) er en viktig del av miljøarbeidet i jordbruket. Nordsjøavtalens mål om fosforavrenning er nådd, mens det fortsatt gjenstår en del i forhold til nitrogen. Jordbruket står for 70 pst. av nitrogenutslippet i det som er definert som sårbart område.

Tabell 3.10 Landbrukets andel av de totalt norske utslippene, samt binding i voksende skog.

Klimagasser	Landbruketsutslipp, mill. tonn CO ₂ -ekv.	Norgesutslipp, mill. tonn CO ₂ -ekv.	Landbruketsandel av Norges utslipp
CO ₂	0,5	43,3	1 %
Lystgass (N ₂ O)	2,1	4,4	48 %
Metan (CH ₄)	2,2	4,4	49 %
Totale utslipp ¹	4,8	53,5	9 %
CO ₂ opptak skog og endret arealbruk	- 27,2	- 27,2	
Totalt, netto	- 19,0	26,3	

¹ Fluorholdige gasser (HFK, PFK og SF₆ primært fra industrielle kilder) er også inkludert i totale utslipp.

Kilder: Utslppsregnskapet til SFT og SSB, samt SSB rapport Jordbruk og miljø 2008.

Arbeidet med næringssaltavrenning har de senere årene hatt hovedvekt på å redusere miljøbelastningen i de mest jordbrukspåvirkede vassdragene. Statens forurensingstilsyn har kartlagt vannforekomstene i Norge, og ca. 5 pst. har dårlig miljøstatus på grunn av forurensing. Jordbruket er en viktig kilde i flere av disse. Til tross for at det er gjennomført en rekke tiltak i disse områdene, er det ikke påvist forskjell i vannkvalitet gjennom Jord- og vannovervåkningsprogrammet (JOVA). Dette skyldes at det samtidig har vært mer nedbør og ustabile vintre som har virket i motsatt retning.

Mengden omsatt aktivt stoff plantevernmidler har gjennomsnittlig gått ned med 21 pst. i perioden fra 1995-1999 til 2000-2004. Målet er å redusere risikoen ved bruk av plantevernmidler med 50 pst. innen 2008 målt i forhold til 1998.

Klimagassutslippene fra jordbruket er forholdsvist stabile og er nært relatert til antall husdyr, bruken av mineralgjødsel og jordarbeidingsmetodene. Samtidig bidrar skogen til en stor binding av karbon gjennom økningen i utbredelse og volum. Tabellen viser landbrukets andel av de totale norske utslippene, samt bindingen i voksende skog.

3.13.2 Evaluering av regionale miljøprogram

I jordbruksoppgjøret 2007 ble de vedtatt å evaluere de regionale miljøprogrammene som ble innført i 2005.

Regionale miljøprogram inngår som en viktig del av miljøsatsingen i jordbruket. I forbindelse med etableringen ble flere tidligere nasjonale miljøtilskudd regionalisert, samt at programmet ble tilført større ramme for å gi rom for nye miljøtiltak. Programperioden er ut 2008.

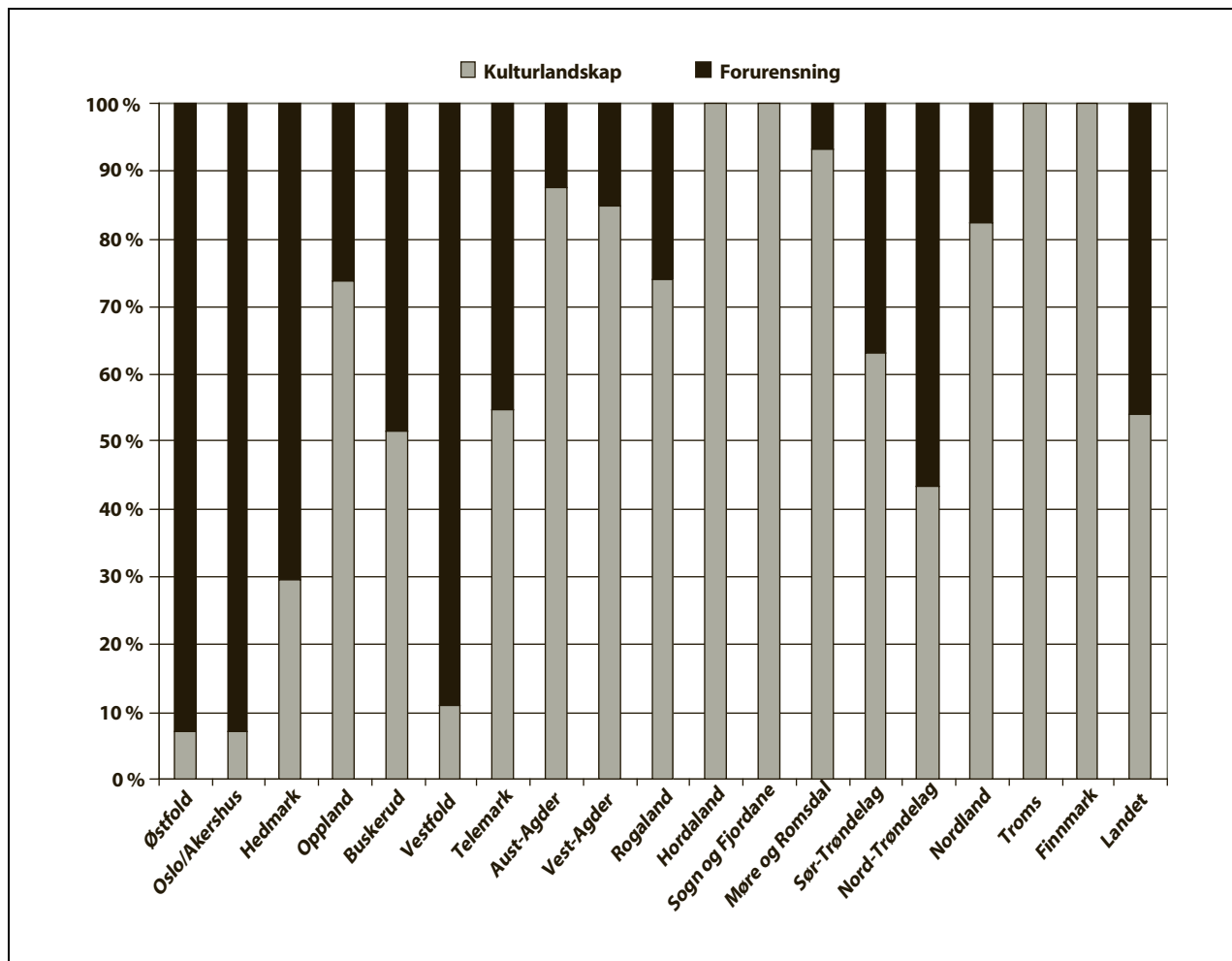
Statens landbruksforvaltning har på vegne av avtalepartene gjennomført en evaluering av de regionale miljøprogrammene (RMP). Det er gjort gjennom en analyse av tilskuddsmateriale og gjennom kjøp av eksterne rapporter. Bioforsk har evaluert forurensingsdelen av programmene, Norsk institutt for skog og landskap har evaluert de kulturlandskapsrelaterte ordningene, mens Senter for bygdeforskning og Telemarksforskning har evaluert de forvaltningsmessige sidene ved innføring og drift av programmene.

Hovedkonklusjonen av evalueringen er at RMP har virket etter intensjonen, og at det er et godt supplement til øvrige landbrukspolitiske virkemidler. RMP har bidratt til gjennomføring av miljøtiltak som trolig ellers ikke ville blitt realisert. Samtidig har et desentralisert forvaltningsregime med mange nye ordninger medført økte forvaltningskostnader, særlig i oppstartsfasen. Oppgavene har blitt løst ved omprioritering innenfor personal- og økonomiressurser i forvaltningen.

Resultatene viser at det gjennomgående er god sammenheng mellom miljøutfordringer i fylkene og utformingen av tilskuddsordningene. Innenfor en slik hoveddramme har imidlertid fylkene ulike strategier for innretning av ordninger og fordelingsprofiler.

Miljøresultater

Det er vanskelig å måle konkrete miljøresultater etter 2 års virketid, men vurderinger av miljøeffekter viser at mange RMP-ordninger treffer godt. Det er likevel variasjon mellom fylkene. Dette gjelder spesielt for tiltak innenfor kulturlandskap. Det er etablert en rekke nye ordninger. For enkelte tiltak og ordninger kan det være behov for ytterligere spissing og økt lokal og regional tilpasning for å øke miljøgevinsten. For andre virkemidler er det

Figur 3.6 Fordeling av RMP- midler mellom hovedtemaene kulturlandskap og forurensning

behov for bedre samordning av satser og kriterier for tilskudd mellom fylker.

Innenfor forurensningstiltakene er det først og fremst «kombinasjonstiltak» innenfor prioriterte områder som har gitt økt miljøeffekt. Samtidig er det potensial for mer strømlinjeforming mellom fylkene av de mer generelle tiltakene, som tilskudd for å bergrense pløying om høsten, slik at kriterier og utmålingsregler for miljøtema behandles noenlunde likt i fylkene når miljøtilstanden er forholdsvis lik. Dette vil kunne sikre en bedre ivaretagelse av nasjonale miljømål samtidig som det er rom for å tilpasse tiltakene bedre i forhold til faktisk miljøtilstand i de ulike fylkene.

Føringer for bruk av utmålingskriterier vil gi grunnlag for mer ensartet rapportering og mer effektiv resultatmåling og -oppfølging. Dette vil gjøre det enklere å få oversikt over totalbildet av ordninger og effekter. Samtidig er det også behov for en ytterligere miljømessig målretting av andre tiltak for å ivareta de særegne regionale og lokale miljøutfordringer.

SLF viser til at RMP har medført økt arbeidsbyrde både på fylkesnivå og på kommunenivå. Dette har medført omprioriteringer, men uten at dette i særlig grad ser ut til å ha gått ut over andre oppgaver. De ressursmessige utfordringene har først og fremst gjort seg gjeldende i etableringsfasen. Det er nå på plass en «administrativ infrastruktur» som kan håndtere ulike typer ordninger uten merkbare merkostnader. Det er et klart behov for å arbeide videre med et web-basert søknadssystem, for å sikre en brukertilfredshet tilsvarende den som oppleves for øvrige direktetilskudd og for å redusere de løpende forvaltningskostnadene i kommunene gjennom mer effektiv innsamling av data.

Etter SLFs vurdering er det i RMP gjennomført en medvirkningsprosess som oppfyller minimumskravene som ble satt i oppstarten av arbeidet. I det videre arbeidet er det behov for økt medvirkning, der også sentrale aktører utenom landbrukssektoren i større grad trekkes inn, i de fylkene der dette ikke alt er gjort.

3.13.3 Resultater av miljøvirkemidler over jordbruksavtalen

Areal

Jordbruksarealet er forholdsvis stabilt. Det er en svak nedgang i åpenåker arealet og fylldyrket eng, mens det er en svak økning i innmarksbeite.

Beiting

Beiting er en vesentlig faktor for å bevare et åpent kulturlandskap og kulturbetinget biologisk mangfold. Det er en nedgang av antall grovfôrdyr i Norge. Dette har også ført til at antall dyr på beite i 2007 viste en nedgang på 1,7 pst. i forhold til 2006. Prosentandelen av grovfôrdyra på beite har likevel økt eller holdt seg stabil, slik at det er grunn til å anta at beitetilskuddet som ble innført i 2006 har en positiv effekt for å få dyrene på beite.

Bruken av utmarksbeite har vært avtagende i mange år. Totalt sett er det 22 pst. færre dyr på utmarksbeite i 2007 enn i 1985. Størst prosentvis nedgang har det vært for storfe med 50 pst. nedgang i samme periode.

Genetiske ressurser – bevaringsverdige storferaser

Antallet bevaringsverdige storfe er svakt økende, og ligger på ca. 2 500 dyr totalt sett. Bestandene av Dølafe, Austlandsk raukolle, og Vestlandsk raukolle er fortsatt lave (rundt 200 hunddyr per rase).

Regionale miljøprogram

De regionale miljøprogrammene er en sentral del av de miljørelaterte tiltakene og virkemidlene over jordbruksavtalen. Kulturlandskap er et viktig mål innenfor regionale miljøprogram med en rekke forskjellige ordninger. Den største er tilskudd til seterdrift. Det er en nedgang på 50 setrer fra 2006 til 2007 til ca. 1 400 setre. Det er Oppland som har den største nedgangen, men det er også Oppland som er det klart største seterfylket.

For å begrense avrenning av næringsalter til vassdrag, er stubbåker (ikke høstpløying) den klart største ordningen. Andelen stubbåker har vært forholdsvis stabil i de senere årene, men fylkene som satser ekstra på disse tiltakene (Oslo/ Akershus og Østfold) har hatt en klar økning siste år. Disse fylkene har også en klar vekst i tiltak som grasdekte vannveier og buffersoner/vegetasjonssoner.

Tilskudd til ugrasharving er en ny type tilskudd som 7 fylker innførte i forbindelse med RMP. Arealet som er ugrasharvet istedenfor sprøytet i vekstsesongen har økt med over 30 000 daa. fra 2005 til 2007, og har nå kommet opp i 80 000 daa. Evalueringen av RMP viser at det kan være gevinst i å målrette ordningen mot utsatte vassdrag for å få best miljøeffektivitet.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket

Tilskuddsordningen Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-ordningen) er forvaltet av kommunene og var for 2007 på 140 mill. kroner. Innenfor dette programmet har 16 pst. blitt brukt til forurensningsrettede tiltak og resten på kulturlandskap og verneverdige bygninger. Hydrotekniske anlegg og fangdammer er de tiltakene som fikk størst bevilgning relatert til forurensning, mens verneverdige bygninger (ca 50 mill. kroner fordelt på 1 000 bygninger) og gammel kulturmark er de største postene knyttet til kulturlandskap. Ordningen forvaltes samlet med nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) i kommunene.

MORSA-prosjektet

MORSA-vassdraget (Hobøl-Vansjø vassdraget) er sterkt påvirket av næringsalter. Det har derfor i flere år foregått et arbeid for å redusere utslippene til vassdraget. Jordbruket forårsaker de største utslippene, og det har derfor vært satt i gang en rekke tiltak og virkemidler for å redusere jordbruksforurensningen.

Tabell 3.11 Bevilgning av midler til MORSA-området fra jordbruksavtalen, mill. kroner

Ordning/fylke	2006	2007
RMP totalt	7,70	7,42
RMP Akershus	1,45	1,66
RMP Østfold	6,25	5,76
BU	0,10	
INFO	0,11	0,16
SMIL totalt	2,50	2,80
Samlet bevilgning	10,4	10,4

For 2006 og 2007 ble det brukt 10,4 mill. kroner per år til MORSA-prosjektet over jordbruksavtalens virkemidler (hovedsakelig RMP og SMIL). Dette tallet vil øke ytterligere for 2008 på grunn av et eget treårig prosjekt for Vestre Vansjø med en ramme på 1,5 mill kroner for 2008. Flere av tiltakene i prosjektet vil i tillegg utløse økt bevilgning av SMIL-midler til Vestre Vansjøområdet.

3.14 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringen har som mål at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2015.

3.14.1 Markedsutvikling

De siste årene har markedet for økologisk mat vært raskt økende. Omsetningen i dagligvare- og faghandel er mer enn fordoblet fra 2006 til 2007. Inkluderer omsetning gjennom direkte salgskanaler som abonnementssalg og Bondens marked, utgjorde samlet omsetning i 2007 ca. 740 mill. kroner. Fortsetter samme utviklingstrenden, vil omsetningen i 2008 passere 1 mrd. kroner.

I dagligvareleddet øker omsetningen innenfor alle produktgrupper. Størst vekst var det innenfor produktgruppene egg (187 pst.), grønnsaker (162 pst.) og kjøtt (201 pst.). Økologiske egg har den største markedsandelen innenfor sin produktgruppe, med 3,6 pst. av total omsetning av egg. Melkeprodukter er fremdeles største produktgruppe målt i verdi, med en omsetning på 22,5 mill. kroner tilsvarende en andel på 2,2 pst. Omsetnin-

gen av økologisk kjøtt økte vesentlig, men utgjør fremdeles ikke mer enn en andel på 0,3 pst. av samlet kjøttomsetning. Økologisk barnemat har 13,2 pst. av barnematmarkedet, men her er kun 5,8 pst. norske produkter.

Antallet næringsmiddelbedrifter med Debiogodkjenning økte med 50 pst. fra 2006 til 2007. Den sterkeste veksten er innenfor bransjene bakerier og grossister, der antallet ble tredoblet til siste år. Videre økte bransjen servering med 36 pst.

3.14.2 Produksjonsutvikling

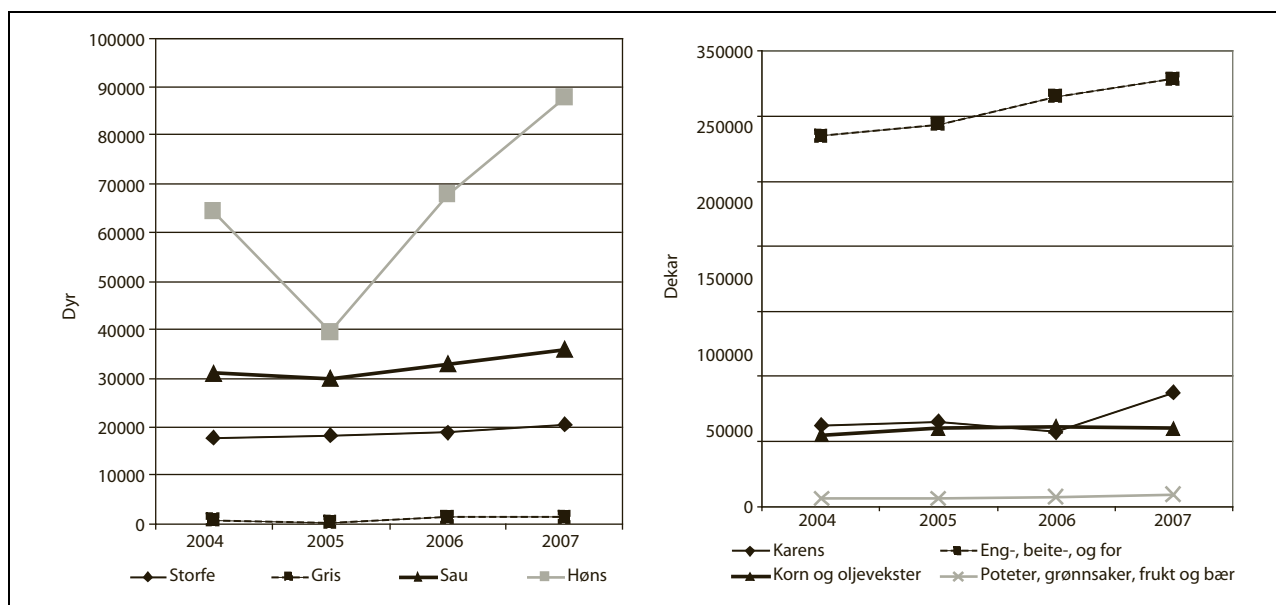
Etter en periode med utflating, har omleggingstakten har økt vesentlig i 2007 med en netto økning av driftsenheter med økologisk drift på 111 enheter.

Økologisk drevet jordbruksareal, inkludert arealer under omlegging, utgjør nå 4,8 pst. av totalt jordbruksareal. Areal under omlegging har økt med 52 pst. fra 2006 til 2007. Dette er den største økningen i omlagt areal siden 2001.

Det har også vært en økning i antall dyr for nesten alle husdyrslag jf. figur 3.7. Det er stor prosentvis vekst for melkekyr (11 pst.), slaktegriser (27 pst.) og verpehøner (27 pst.).

Veksten innenfor primærproduksjon er likevel ikke stor nok til å dekke etterspørselen etter økologiske produkter, noe som blant annet begrenser mulighetene for produktutvikling. Begrenset produktsortiment antas å være en av de viktigste barrierene for økt slag av økologiske produkter framover.

Foredlings- og omsetningsleddene har i løpet av 2007 og første halvår 2008 satt opp merprisene

Figur 3.7 Utviklingen i økologisk husdyrproduksjon og planteproduksjonsarealer 2004-2007

betalt til produsenter, for økologisk korn, melk og kjøtt.

Produksjonen av økologisk korn til fôr og matmel er begrenset og importbehovet ligger på i overkant 50 pst. Import av økologisk korn har i 2007 vært vanskelig tilgjengelig og med en betydelig merkostnad sammenlignet med konvensjonelt dyrket korn. Fra 2008 skal det kun brukes økologisk fôr til drøvtyggere, mens det i kraftfôrkrevende produksjoner tillates bruk av inntil 10 pst. konvensjonelt fôr. Tilgangen og prisen på økologisk kraftfôr er følgelig en utfordring for videre utvikling av den økologiske sektoren.

3.14.3 Annet

- Gjennom prosjektet «Økoløft i kommuner», som er et samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepar-

tementet, er alle kommuner invitert til å bli foregangskommuner for forbruk og produksjon av økologisk mat. Det ble sendt inn prosjektskisser fra over 100 kommuner. Kommunene som gis status som foregangskommuner velges ut i løpet av mai 2008.

- Faglig møtearena for økologisk produksjon og forbruk har utarbeidet et forslag til handlingsplan. Forslaget danner grunnlagsmateriale for utvikling av Landbruks- og matdepartementets handlingsplan på området. Denne skal fastsettes i løpet av første halvår 2008.
- KSL Matmerk har utarbeidet en strategi for generisk informasjon og markedsføring av økologisk mat.
- Mattilsynet har etablert et bredt sammensatt utvalg, som skal bidra med faglige råd og derigjennom styrking av arbeidet med regelverksutvikling.

4 Foredling og omsetning

4.1 Innledning

Foredling og omsetning av jordbruksvarer ligger i hovedsak utenfor jordbruksavtalens virkeområde. Handelspolitiske forhold, markedsordninger, annet regelverk og prisutvikling på råvarer har likevel stor betydning både for næringsmiddelindustri og -omsetning.

Produksjonsverdien i norsk nærings- og nytelsesmiddelindustri var om lag 150 mrd. kroner i 2007, inkl. fiskevarer og dyrefôr. Økningen fra året før var på 5 pst. Industriens totale produksjonsverdi var på 740 mrd. kroner i 2007 og nærings- og nytelsesmiddelindustrien står for om lag 20 pst. av dette.

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Importen av næringsmidler øker, men det gjør også den totale omsetningen av matvarer i Norge. Den norske industrien (ekskl. fiskevarebransjen) har derfor langt på vei opprettholdt sin hjemmemarkedsandel i de siste 10 årene. Denne industriens hjemmemarkedsandel er for 2007 anslått til 88,3 pst. (Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Mat og industri 2008).

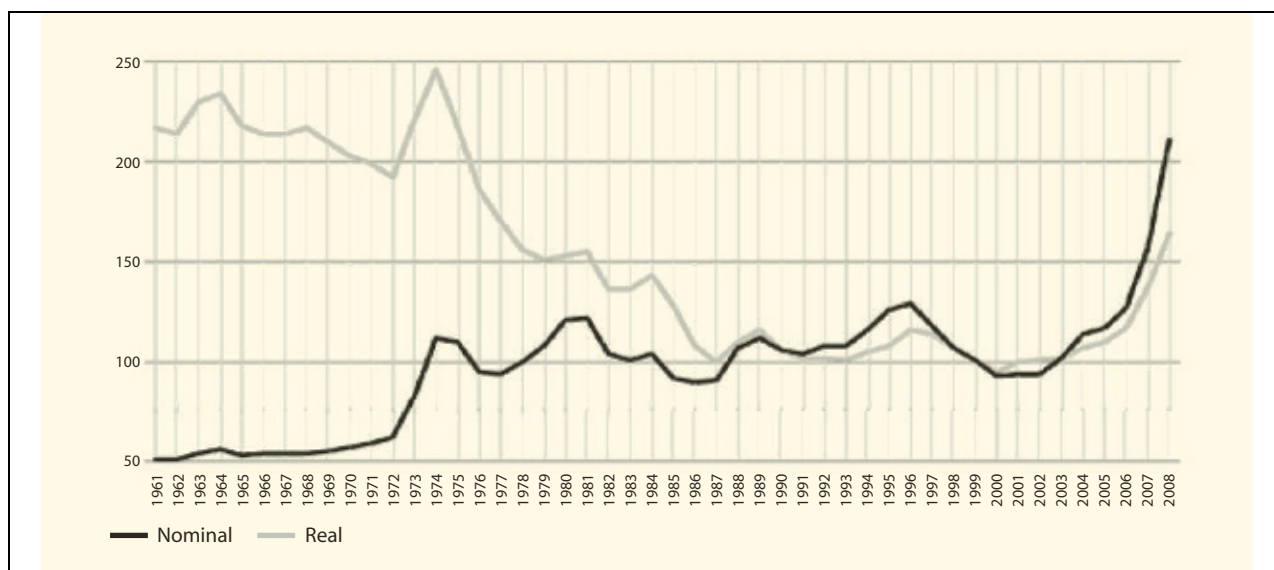
Importen av landbruksvarer var i 2006 25 mrd. kroner og har økt betydelig de senere år.

Landbrukspolitikken, og utformingen av virkemidlene i jordbruksavtalen, må på denne bakgrunn ha alle ledd i kjeden fra jord til bord som perspektiv.

4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder

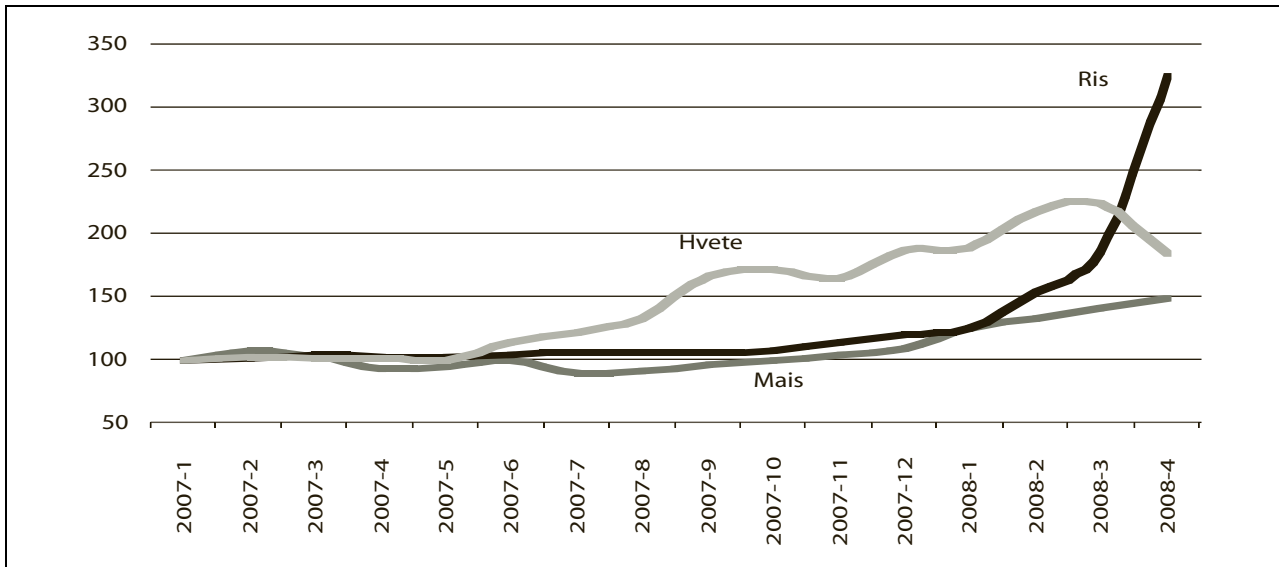
I Budsjettinnst. S. nr. 8 (2007-2008) ba flertallet i næringskomiteen om en analyse av utviklingen av det globale matvaremarkedet. En oppsummering er gitt i det følgende. Det vises også til NILF notat nr 2008-12 «Auka prisar på jordbruksvarer» og til rapporten «Norsk Landbruk – en situasjonsbeskrivelse» fra Statens landbruksforvaltning.

De internasjonale markedene for jordbruksråvarer har vært preget av rekordhøye priser fra høsten 2007 og første kvartal 2008. For korn, oljer og meieriprodukter har prisøkningene vært mellom 50 og 200 pst. Det er et brudd med den lange trenden med fallende priser etter 1972-73. Iflg. The Economists råvareprisindeks per. 22. mai 2008 har matvarer steget med 58 pst. det siste året.

Figur 4.1 Utvikling i nominelle og reelle matvarepriser fra 1961-2008.

Kilde: FAO.

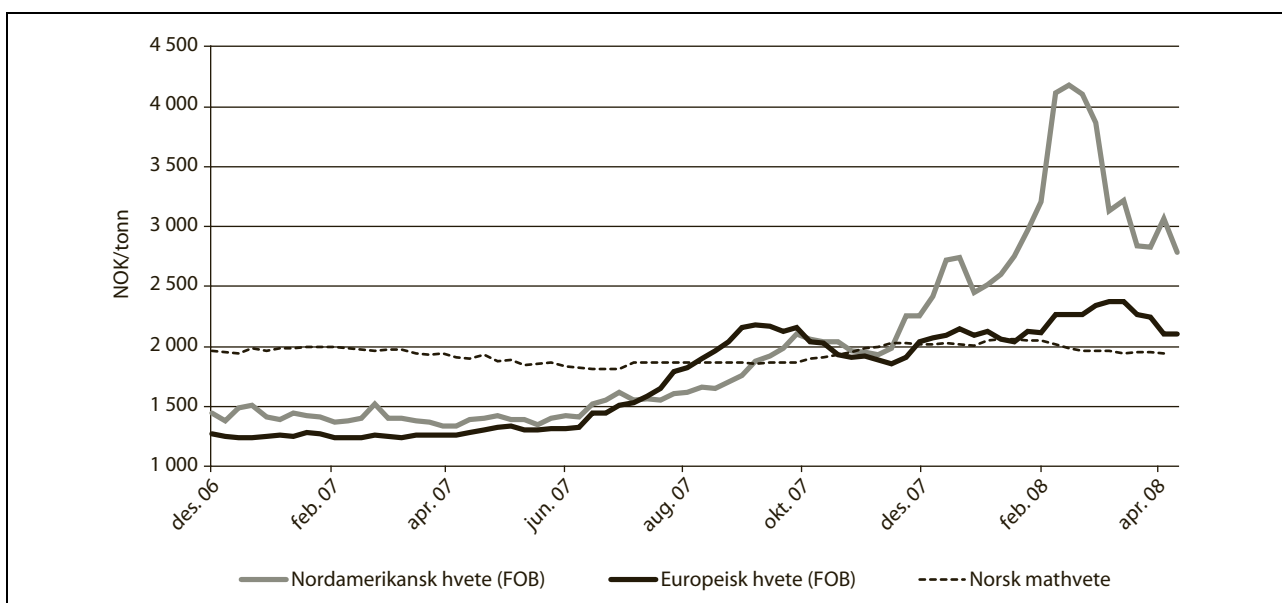
Figur 4.2 Utvikling i råvareprisene for hvete, ris og mais. Indeks, januar 2007 = 100.

Kilde: IMF.

Økt etterspørsel etter kjøtt, meieriprodukt og biodrivstoff, kombinert med de laveste lagrene av korn på flere tiår, høy oljepris og tidvis lavere avlinger i viktige eksportland, bidrar til økte priser. Økningen i råvareprisene har medført at prisene på matvarer har steget til dels kraftig i mange land. Det har bl.a. ført til handelsrestriksjoner i form av eksportbegrensninger fra mange store kornproduserende land, spekulasjon på børser med matvarepriser og makroøkonomisk ustabilitet. Det har også ført til sult og økende underernæring og uro

i flere land. Verdensbanken estimerer fare for uro i byene i 33 land.

Korn hadde en spesielt kraftig prisvekst i 2007 og inngangen til 2008, deretter har prisene falt noe og er ustabile. Dette skjer til tross for at verdens kornproduksjon er høyere enn noen sinne. Verdensmarkedsprisene har tidvis ligget over norske målpriser. Figur 4.3 viser utviklingen siden desember 2006 for amerikansk og tysk hvete av sammenlignbar kvalitet med norsk vare. Norsk pris er engrospris, dvs. noteringspris fratrukket prisnedskrivningstilskudd, tillagt håndteringskostnader.

Figur 4.3 Utviklingen i hvetepriiser i noen markeder.

Kilde: International Grains Council, Statens landbruksforvaltning og Norske fellseskjøp.

I meierisektoren økte prisene markant på smør og melkepulver i 2007. Prisene falt deretter noe tilbake mot slutten av 2007, erstattet av en gradvis økning av prisen på ost høsten 2007 og ved inngangen til 2008. Velstands- og befolkningsutviklingen i vekstøkonomier i Asia vil være prisdrivende for meierisektoren også i kommende år.

Kjøtt har så langt ikke hatt tilsvarende prisøkninger som korn- og meierisektoren. Etterspørselsveksten for kjøtt har blitt noe dempet av problemer med mattrygghet og dyrehelse, samtidig som kjøtteksportører i Sør-Amerika har økt sin produksjonskapasitet. Høye priser på innsatsfaktorer, kombinert med sterk etterspørselsøkning fra vekstøkonomier, bidrar likevel til at prisene på kjøtt prognoseres til høye nivåer i årene fremover.

Scenariene framover er usikre. Det er likevel grunn til å tro at etterspørselen etter jordbruksråvarer vil være høy og voksende også i årene som kommer. Prisutviklingen vil derfor i stor grad avhenge av utviklingen i produksjonen. Det er liten tvil om at primærprodusentene vil møte etterspørselsveksten med økte investeringer og produksjon. Spørsmålet er i hvilket omfang og tempo dette vil skje. Det er iflg. FAO mye ledig areal i verden og potensialet for produksjonsøkning er stort i mange regioner. En mer omfattende produksjonsøkning vil likevel ta tid, kreve store investeringer, ny og forbedret infrastruktur og politiske og institusjonelle reformer om både areal og utbytte skal

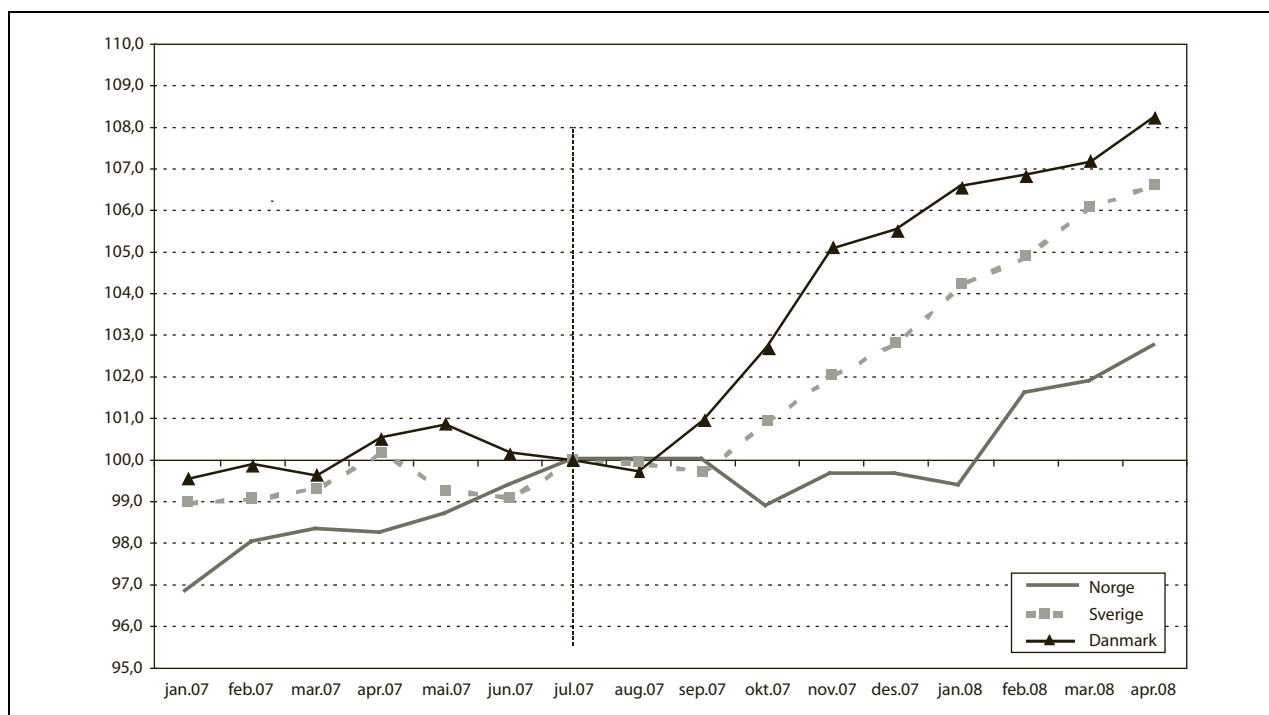
økes. Fram til det skjer er det sannsynlig at prisene vil holde seg på et høyt nivå. Først og fremst har usikkerheten økt.

Flere store internasjonale organisasjoner la i 2007 fram prognoser for jordbruksvaremarkedene i perioden 2007 til 2016. Ingen ventet den store prisøkningen vi har sett i 2007 og 2008, men organisasjonene var i hovedsak enige om at prisene på jordbruksvarer vil være noe høyere de neste 10 årene enn det vi har sett i perioden fram til 2006. FAOs estimer for 2007 til 2013 tilsier at prisene vil stabilisere seg etter 2008 på et høyt nivå, men litt under dagens og med variasjon mellom ulike kornslag.

På grunn av skjerming med tollvern på varer som produseres i det norske jordbruket, har norske forbrukere i stor grad vært skjermet mot prisøkninger. Det har imidlertid vært prisøkninger på en del varer som importeres uten toll. For norsk matsektor betyr den internasjonale utviklingen både økt konkurransekraft og økende utfordringer ved at produksjonskostnadene øker, jf. kapittel 3.

4.3 Prisutviklingen på matvarer

Matprisene i Norge har vært mindre påvirket av prisøkningene på råvarer internasjonalt enn i våre naboland. Etter prisjusteringene i dagligvarehandelen i februar 2008, økte likevel matprisene med 2,2 pst., som er den største månedlige pris-

Figur 4.4 Prisutvikling på mat og alkoholfrie drikkevarer i Norge, Sverige og Danmark. Indekser, juli 2007=100.

økningen siden 1982. Det var særlig stor økning i prisene på brød og kornprodukter, pasta, melkeprodukter, oljer og fett, som iflg. Statistisk sentralbyrå tyder på at de økte råvareprisene internasjonalt kan merkes i Norge også.

Fra juli 2007 t.o.m. mars 2008 har prisene i Norge steget med 1,8 pst., mens prisveksten i Sverige og Danmark har vært hhv. 6,1 og 7,2 pst., jf. figur 4.4.

Husholdningenes andel utgifter til mat og alkoholfrie drikkevarer har vært fallende over lang tid. For 2007-2008 har mat og alkoholfrie drikkevarer en vekt på 11,4 pst. i konsumprisindeksen. Matvarer alene har en vekt på 10,3 pst.

Det er likevel et relativt høyt prisnivå for matvarer i Norge, sammenlignet med våre naboland. Det skyldes bl.a. pris-/kostnads- og lønnsnivå, konkurranseforhold og utviklingen i råvareprisene. Jordbruksavtalene har gitt grunnlag for prisøkning på råvarene de siste årene. Fjorårets avtale hadde en økning i målprisene samlet, tilsvarende 545 mill. kroner. Priseffekten på norskproduserte matvarer ble anslått til 1½ pst.

4.4 Industri og konkurranseforhold

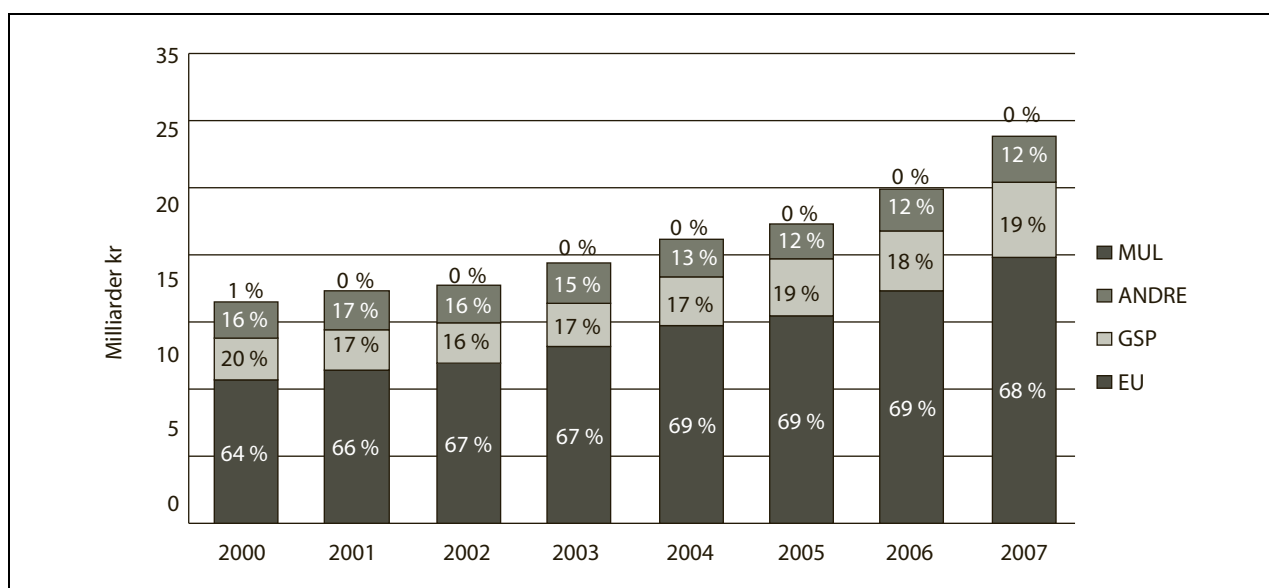
Det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom primærproduksjonen og næringsmiddelindustrien. Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige både med hensyn til pris og kvalitet.

Produksjonen av landbruksvarer i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har aldri vært så høy som nå. Produksjonsøkningen har de siste årene vært spesielt stor innen fjørfe og dels svin. For fjørfe økte produksjonen med 75 pst. fra 2000 til 2007. For andre sektorer som melk, storfe og sau har produksjonen vært mer stabil i dette tidsrommet.

Samtidig har flere sentrale produksjoner opplevd en etterspørselsøkning som har blitt dekket gjennom økt import. Dette gjelder blant annet ost der importen har økt fra 6 300 tonn i 2004 til 8 250 tonn i 2007. Importen av kjøtt økte til hele 19 000 tonn i 2007, derav storfe 10 000 tonn. For å dekke etterspørselen etter storfe, svin og sau i 2007 ble tollsatsene for alle tre kjøttslagene administrert ned i perioder. Figur 4.5 viser utviklingen i importen av landbruksvarer til Norge, målt i verdi, etter opprinnelse.

Spesielt utsatt for økt importkonkurranse er bearbejdede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK). Verdien av RÅK-importen har økt jevnt de siste årene fra 2,6 mrd. kroner i 1995 til 6,3 mrd. kroner i 2007. Bakervarer, sukkervarer og sjokolade er eksempler på viktige importvarer. Norsk eksport av RÅK-varer har derimot vært relativt stabil rundt 0,9 mrd. kroner det siste tiåret.

For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde/øke sin markedsandel innenfor det voksende markedet for bearbejdede landbruksvarer. Dette er også viktig for underleverandørene til RÅK-industrien, både primærprodusenter og foredlingsindustri. Omlag 70 pst. av matkor-

Figur 4.5 Utviklingen i importverdi av landbruksvarer, fordelt etter opprinnelse.

net og 16 pst. av melkeproduksjonen går til RÅK-varer.

Den framtidige utviklingen i næringsmiddelindustrien vil avhenge av flere faktorer. Dette gjelder både hvilke nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronkurs og rentenivå) industrien må operere under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering og omstilling.

De økte råvareprisene internasjonalt det siste året har styrket norsk næringsmiddelindustri konkurransevne i forhold til import, for eksempel på bakervarer.

Endringer i regelverk

Landbruks- og matdepartementet fastsatte 1. juli 2007 nytt regelverk for utenlands bearbeiding av landbruksvarer. Forskriften innebærer at omfanget av utenlands bearbeiding av kjøtt og meierivarer blir regulert gjennom kvoter. De årlige kvotene er fastsatt til henholdsvis 1 080 tonn for kjøtt, 5 520 tonn for kjøttvarer og 3 120 tonn for meierivarer. Kvotene gir kjøtt- og meieriindustrien mulighet for utenlands bearbeiding som et fornuftig supplement til egen virksomhet.

Fra 2007 ble tollene på melkeerstatninger til lam endret fra kronetoll til verditoll. Bakgrunnen for endringen var at bruk av kronetoll medførte en konkurransefordel for importerte melkeerstatninger sammenlignet med norske produkter. Det norske markedet for melkeerstatninger tilsvarer en melkemengde på rundt 20 mill. liter i året.

Prisutvikling råvarer

For å opprettholde en konkurransedyktig næringsmiddelindustri må det gjennom prisutviklingen innenlands og målrettede virkemidler legges til rette for å sikre industrien konkurransedyktige rammevilkår. For de råvarene og ferdigvarene som er omfattet av RÅK-ordningen blir råvareprisforskjeller kompensert med utbetaling av tilskudd. Prisutjevning skjer i form av tilskudd ved eksport av ferdigvarer (eksportrestitusjon) eller prisnedskrivning av innenlandske jordbruksvarer som nyttes til fremstilling av ferdigvarer.

Prisøkningen på landbruksvarer internasjonalt har ført til at en har redusert/fjernet prisnedskrivningen for flere råvarer innenfor RÅK-ordningen. Dette gjelder i første rekke for meieriproduktene.

Importen til Norge av RÅK-varer skjer i hovedsak fra EU, og i særlig grad fra våre nærmeste naboland. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er således et sentralt element i konkurransevilkårene for industrien, for avsetning

av norske jordbruksprodukter og for dimensjonering av råvareprisnedskrivning.

Klimatiltak i landbruksindustrien

Landbruksindustrien er en stor industrisektor i Norge. Det er derfor viktig å få god kontroll på industriens klimabelastning og næringens bidrag til å løse klimautfordringer. I forbindelse med dette, er det avholdt flere møter med næringsmiddelindustrien og skogindustrien for å diskutere hvordan industrileddene kan bidra i klimaarbeidet.

Flere av aktørene har alt satt seg ambisiøse mål for klimaarbeidet, både relatert til selve industriprosessen, men også i forhold til logistikk og frakt. Kontakten mellom industrien og departementet på dette området vil bli videreført.

Landbruks- og matdepartementet har i tillegg tatt initiativ til et møte mellom meierivareindustrien og matvarekjedene for å sikre en rasjonell og klimavennlig distribusjon av ferske melkeprodukter i framtida.

4.5 Matpolitikken

4.5.1 Jordbruksavtalens virkemidler i forhold til matpolitiske mål

Som en oppfølging av matstrategien «*Smaken av Norge*» har Statens landbruksforvaltning (SLF), på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet, gått gjennom og vurdert de økonomiske virkemidlene i landbrukspolitikken sett i forhold til matpolitiske mål som er beskrevet i budsjettproposisjonen. Med matpolitiske mål forstås *trygg mat, god plante- og god helse og velferd hos landdyr og fisk, og kvalitet, ærlig omsetning og forbrukerhensyn*.

SLF har i rapporten vurdert om eksisterende ordninger bidrar positivt, negativt eller nøytralt i forhold til de tre overordnede matpolitiske målene. SLF konkluderer med at jordbruksavtalens midler i hovedsak bidrar positivt til oppfyllelsen av målene, mens noen kan være nøytrale eller ha negativ effekt. Som eksempel kan nevnes at inntektsvirkemidlenes utforming på struktur og soner som bidrar til spredt produksjon, vurderes som positive når det gjelder trygg mat og god plante- og dyrehelse. Det gjør også utviklings- og investeringsvirkemidlene ved at en stor del går til investeringer i tidsmessige anlegg. Utviklingsmidler til småskala foredling og omsetning bidrar positivt med tanke på forbrukerhensyn.

Ordninger som stimulerer til redusert bruk av plantevernmidler og tilskudd til frøavl og utvikling

av plantemateriale vurderes som viktige for å fremme målet om trygg mat.

Ordninger som bidrar til spredt produksjon i små enheter og tilskudd til planteforedling og husdyravl bidrar til redusert risiko for smittespredning både i plante- og husdyrproduksjonen, og dermed til god plante-, dyrehelse og dyrevelferd.

SLF trekker fram fire forhold som kan virke negativt inn på dyrevelferden; telledato, lengde på beiteperioden, beiting i rovdryområder og transport av dyr. Det vises for øvrig til rapport 10/2008 fra SLF «*Kartlegging av jordbruksavtalens virkemidler i forhold til matpolitiske mål*».

4.5.2 Trygg mat av riktig kvalitet

Regjeringens matpolitikk er basert på at maten skal være trygg og oppleves som trygg samt at den skal være av riktig kvalitet. I 2006 ble det etablert et prosjekt i samarbeid med bransjen for å få i stand et bedre system for sporing av mat. Målsettingen er å etablere en nasjonal, elektronisk infrastruktur for effektiv utveksling av informasjon i matkjeden innen utgangen av 2010. Elektroniske løsninger vil legge grunnlag for bedre beredskap, økt mattrygghet og økt verdiskaping i alle ledd.

Landbruks- og matdepartementet koordinerer arbeidet og leder den opprettede styringsgruppen. Prosjektet er et samarbeid med bransjeaktører i hele matkjeden; Kjøttindustriens Fellesforening, Næringsmiddelbedriftenes Landsforening, Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Fiskarlag, KSL Matmerk, Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon, Norsk Landbrukssamvirke og Norske Sjømatbedrifters Landsforening.

Stiftelsen KSL Matmerk arbeider med å utvikle et helhetlig kvalitetssystem i verdikjeden for matproduksjon, og en felles merkeprofil rettet mot forbruker. Et helhetlig kvalitetssystem og innføring av en ny merkeprofil har som målsetting å styrke norsk matproduksjon i en skjerpet internasjonal konkurranse. Det helhetlige kvalitetssystemet skal dokumentere overfor forbrukere, dagligvarekjeder og myndigheter, hvordan matproduksjon foregår og synliggjøre landbrukets verdier knyttet til blant annet kulturkvalitet, miljøverdier, dyrevelferd og råvarekvalitet.

Det er viktig at utviklingen av et nytt helhetlig kvalitetssystem ses i sammenheng med det igangsatte prosjektet med etablering av elektronisk sporingssystem i matkjeden.

EUs reviderte hygiene- og kontrollregelverk ble innlemmet i EØS-avtalen i oktober 2007 og vil bli gjennomført i Norge sommeren 2008. I denne forbindelse stilles det krav til at primærprodusenter overholder og sikrer de hygienekrav som følger av regelverket samt på tilfredsstillende måte dokumenterer at disse overholdes (egenkontroll). Det bør utarbeides nasjonale retningslinjer for god hygienepraksis i et samarbeid mellom næringsaktører og myndigheter. Utvikling av kvalitetssystemer i landbruket vil være et viktig virkemiddel i denne forbindelse.

4.5.3 Matmangfold

Det norske matmangfoldet består av kjente merkevarer der det løpende skjer produktutvikling, og som produseres i relativt store volum, samt et stadig større utvalg matspesialiteter som produseres i et mer begrenset omfang. Det er økende interesse for norsk mat generelt. Norske forbrukere følger de europeiske trendene og blir mer bevisst variasjonen og utvalget i det stadig voksende mangfoldet av norske matspesialiteter.

Regjeringen har som mål at rundt 20 pst. av matomsetningen i de norske matvarekjedene skal være fra norske matspesialiteter i 2020. Matspesialiteter defineres, i denne sammenheng, som produkter med lokal identitet, opprinnelse og/eller historie, samt produkter tilvirket med utgangspunkt i produksjonsmetoder med klart regelverk og strengere krav til primærproduksjon og/eller foredling.

Den nasjonale strategien for næringsutvikling «*Ta landet i bruk!*» peker bl.a. på at differensiering og nyskapende matspesialiteter, økt markedskompetanse og salgstilgang for små matprodusenter og kompetanseutvikling er viktige områder som må prioriteres for å øke matmangfoldet. Som følge av større etterspørsel etter matspesialiteter, er det også viktig å bidra til utvikling av bedrifter som kan betjene et større marked.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon er ett av virkemidlene for å gjennomføre tiltak som nevnes i «*Ta landet i bruk!*». Programmet bidrar også til å støtte prosjekter som skal synliggjøre og utvikle matmangfoldet i reiselivsnæringen. Merkeordningen «*Beskyttede betegnelser*» er en viktig strategi for næringsutvikling og verdiskaping i norsk matproduksjon, og bidrar til å styrke konkurransekraften til norsk landbruksbasert matproduksjon gjennom utvikling av konkurransefortrinn basert på merkenavn, regionalt opphav og spesielle produktkvaliteter.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 WTO Landbruksavtalen

Den såkalte Uruguay-runden med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel resulterte i opprettelsen av *Verdens Handelsorganisasjon* (World Trade Organisation – WTO) 1. januar 1995. Samtidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (*Landbruksavtalen*) og om sanitære og plantesanitære forhold (SPS-avtalen). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på tre områder: markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Det pågår nye forhandlinger, gjennom den såkalte Doha-runden, jf. kapittel 5.2. Inntil en ny landbruksavtale er ferdigforhandlet vil Norge være bundet av forpliktelsene i dagens landbruksavtale.

Markedsadgang

Landbruksavtalen medførte omlegging til et tollbasert importvern der tollsatsene i gjennomsnitt skulle reduseres med 36 pst. til år 2000. I tillegg forpliktet Norge seg til å etablere tollkvoter for såkalt eksisterende og ny markedsadgang. Tollsatsene i tolltariffen ble trappet ned til forpliktelsene for år 2000 allerede i 1995.

Internstøtte

WTO Landbruksavtalen definerer tre typer internstøtte – *gul*, *blå* og *grønn støtte*. Det er knyttet reduksjonsforpliktelser til bruken av gul støtte. Blå og grønn støtte er unntatt reduksjonsforpliktelser i eksisterende avtale, men man er enige om at i en eventuelt ny avtale, skal også blå støtte reduseres. Dersom summen av blå og gul støtte i løpet av avtaleperioden overstiger nivået som var bestemt i 1992 kan avtalepartene i WTO under visse forutsetninger iverksette ulike mottiltak. Slike mottiltak må begrunnes i at det påvises at økningen i støtten har skadet eller truet andre parters interesser.

Gul støtte eller AMS (Aggregate Measurement of Support) er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser multiplisert med tilhørende volumer, i tillegg til prisstøtte over budsjett fratrukket særavgifter. Norges maksimale gule støtte har vært 11,4 mrd. kroner for år 2000 og

deretter. Ved siste notifikasjon i 2004 var det notifiserte nivået i gul boks 10,67 mrd. kroner.

Blå støtte er støtteordninger under produksjonsbegrensende programmer basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. I 2004 var notifisert blå støtte på 7,43 mrd. kroner.

Grønn støtte er støtte som har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel. Grønn støtte er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. I 2004 var notifisert grønn støtte på 3,99 mrd. kroner.

Eksportstøtte

Landbruksavtalen i WTO begrenser bruken av eksportsubsidier både målt i verdi og målt i volum. Det er særlig for egg og ost at bindingene for eksportstøtte er reelt begrensende for Norge.

5.2 WTO-forhandlingene

Landbruksforhandlingene er en del av den brede forhandlingsrunden som ble vedtatt på WTOs ministerkonferanse i Doha i 2001. 1. august 2004 ble det vedtatt et rammeverk som la føringer for de videre forhandlingene for landbruksvarer, industrivarer inkludert fisk, tjenester og forenkling av handelsprosedyrer.

For markedsadgang for landbruksvarer forutsetter rammeverket at de høyeste bundne tollsatsene skal reduseres mest gjennom en lagdelt formel. For definerte sensitive produkter kan det gis lavere tollreduksjoner, men samtidig skal det etableres importkvoter for slike produkter. Rammeverket sier at det skal vurderes hvilken rolle et tolltak (maksimalgrense for tollsatser) skal spille. Prinsippet om vesentlig forbedring av markedsadgangen skal gjelde for alle produkter, inkludert de sensitive. Det skal forhandles videre om opprettholdelse av den spesielle sikkerhetsmekanismen for jordbruksprodukter.

For internstøtte legger rammeverket opp til en reduksjon i summen av all handelsvridende støtte. Dette inkluderer gul støtte (prisstøtte), *de minimis* (gul støtte i de tilfeller slik støtte ikke utgjør mer enn 5 pst. av produksjonsverdien) og blå støtte (areal- og dyrestøtte). Landene med den høyeste

støtten skal redusere mest. I tillegg skal det etableres forpliktelser for hver av støttetypene som inngår i den totale handelsvridende støtten. For gul støtte innebærer rammeverket at landene som har høyest tillatt støttenivå skal redusere mest, samt etablering av produktspesifikke tak for slik støtte.

For blå støtte forutsetter rammeverket at det skal settes et tak for slik støtte på maksimalt 5 pst. av produksjonsverdien. Rammeverket åpner imidlertid for at land som har en spesielt stor andel av sin støtte i denne kategorien, kan få unntak fra grensen på 5 pst.

For ikke-handelsvridende støtte (grønn støtte) som for eksempel miljøtiltak, forskningsmidler og avløserordningen, legges det ikke opp til noen øvre begrensninger, men kriteriene for slik støtte skal gås gjennom for å sikre at støtten har minimale effekter på produksjon og handel.

Rammeverket innebærer også enighet om å avskaffe alle former for eksportsubsidier på landbruksvarer. Dette inkluderer at det skal etableres disipliner for bruk av matvarehjelp, eksportkreditter og eksporterende statshandelsforetak. Subsidielementer i disse ordningene skal i likhet med eksportstøtte, elimineres.

Rammeverket fra 2004 forutsetter også at spesiell og differensiert behandling av u-land skal være en integrert del av et nytt regelverk. Ikke-handelsmessige hensyn skal tas hensyn til slik det står i Doha-erklæringens paragraf 13.

Ministerkonferansen i Hongkong i desember 2005 innebar et skritt videre i forhandlingene ved at en kom til enighet om blant annet følgende:

- Alle former for eksportstøtte skal elimineres innen utgangen av 2013. En vesentlig del av støtten skal fjernes innen første halvdel av implementeringsperioden, dvs. innen utgangen av 2010. Kriteriene for behandling av andre former for eksportstøtte, for eksempel eksportkreditter, statshandelsforetak og matvarehjelp skal også avklares.
- Alle landbruksvarer skal fordeles i fire bånd etter hvor høye tollsatser de har. Ulike tollkutt skal foretas for de varer som havner i de enkelte bånd med utgangspunkt i at de høyeste tollsatsene skal redusere mest. Enkelte produkter kan defineres som sensitive og gis lavere tollkutt, jf. rammeverket fra 2004.
- For internstøtte skal medlemslandene deles inn i tre bånd etter størrelsen på internt støttenivå (absolutt nivå). Land med høyest støttenivå skal redusere sin internstøtte mest. Dette innebærer at EU plasseres i det øverste båndet, USA og Japan i det neste og resterende land i det laveste båndet. Land i det laveste båndet

med et relativt høyt støttenivå, herunder Norge, skal ta et noe høyere kutt enn andre land i dette båndet.

- De minst utviklede landene (MUL) skal gis toll- og kvotefrihet for minst 97 pst. av alle sine varer inn til i-landenes markeder innen utgangen av 2008. Dette gjelder også for mer utviklede u-land dersom de selv mener de er i en posisjon til å gi tilsvarende betingelser.

Etter ministermøtet i Hongkong ble det i 2006 holdt jevnlig møter i spesialsesjonen i landbrukskomiteen i WTO, men uten at det førte fram til noen avtale. Forhandlingene ble derfor suspendert frem til slutten av november samme år. Ved årsskiftet i 2007 sa medlemslandene seg på nytt villige til å gjenoppta forhandlingene.

Forhandlingsformannen på landbruk, Crawford Falconer, la i juli 2007 fram et utkast til modaliteter som medlemslandene aksepterte som grunnlag for videre forhandlinger. Etter en grundig gjennomgang av dette dokumentet høsten 2007 la formannen frem reviderte modaliteter på landbruk 8. februar 2008. Ytterligere reviderte utkast til modaliteter på landbruk og NAMA (industrivarer) ble lagt fram 19. mai 2008.

Det er fremdeles uklart om det er mulig å få til en avtale på landbruk i løpet av 2008. For at dette skal lykkes må både eksportører og importører søke i retning av en rekke kompromisser. I tillegg må det finnes forhandlingsløsninger for industriprodukter, regler og tjenester. En arbeider med en målsetting om å kunne avslutte WTO-forhandlingene i løpet av 2008.

5.3 MUL-import

Toll- og kvotefri markedsadgang for alle produkter fra verdens minst utviklede land (MUL) er et sentralt tiltak i regjeringens utviklings- og handelspolitikk og i handlingsplanen for bekjempelse av fattigdom i sør. Formålet er å fremme handel og utvikling, og bidra til at de fattigste landene blir bedre integrert i verdensøkonomien.

Toll- og kvotefri adgang til det norske markedet for alle produkter fra land som står på FNs offisielle MUL-liste ble iverksatt fra 1. juli 2002 med hjemmel i Norges generelle tollpreferanseordning (GSP) for import fra utviklingsland. Denne ordningen ble fra 1. januar 2008 utvidet med 14 nye lavinntektsland.

En ny forskrift om sikkerhetsmekanisme ved import av landbruksvarer fra utviklingsland omfattet av GSP-ordningen trådte i kraft 7. mars 2008.

Denne forskriften regulerer utløsning av sikkerhetsmekanismen ved innenlandsk markedsforstyrrelse forårsaket av preferansetollbehandling ved import av landbruksvarer fra GSP-land.

5.4 Forholdet til EU/EUs landbrukspolitikk

5.4.1 Innledning

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs landbrukspolitik har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen på landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grenshandelen og konkurransekraften til i første rekke RÅK-industrien, som er konkurranseutsatt både på hjemmemarkedet og eksportmarkedet. Utformingen av EUs landbrukspolitik har også betydning for graden av sammenfall i interesser mellom EU og Norge i multilaterale forhandlinger som i WTO.

Den foreløpig siste reformen av EUs landbrukspolitik ble innført fra 2005 – 2006. Den innebærer at en større del av overføringene til landbruket i EU faller innenfor kategorien grønn støtte i WTO. Det er åpnet for å beholde noe produksjonstilknyttet støtte for eksempel for korn, storfe og sau/geit. Som et alternativ til den historiske støtte-modellen kan medlemsland velge en såkalt regional modell for støtte. Den innebærer at det blir gitt lik støtte per hektar i en hel region istedenfor individuelt varierende støtte fra bruk til bruk. Medlemsland kan også velge en kombinasjon av de to modellene.

Erfaringene så langt er at landene velger ulike modeller for gjennomføringen av den framtidige felles landbrukspolitikken. Landene har også valgt en høyere andel produksjonsuavhengig støtte enn regelverket krever. Så langt er 80-90 pst. av den direkte støtten til bøndene (areal- og dyrestøtte) omformet til produksjonsuavhengig støtte. For å få utbetalt full støtte blir bøndene kontrollert i forhold til om de holder landbruksareal i god hevd og god miljøtilstand. De vil også på stikkprøvebasis bli kontrollert i forhold til lovkrav om miljø, matvarekvalitet, dyrevelferd og dyrehelse/folkehelse.

Nytt regelverk for bygdeutvikling som ble vedtatt av Rådet høsten 2005, trekker fram tre hovedmål for politikkområdet: i) øke konkurranseevnen i jord- og skogbruket gjennom tilskudd til omstilling, ii) øke miljøstandard og bedre arealforvaltningen og iii) å bedre livskvalitet og øke mangfoldet i næringsaktiviteten i distriktene.

EU arbeider for tiden med en gjennomgang av den siste reformen, som har fått betegnelsen «hel-sesjekk». Som en forberedelse har Europakommisjonen lagt fram forslag om en rekke endringer. Kommisjonen foreslår bl.a. økt frikobling av landbruksstøtten, øvre og nedre grense for utbetalinger av støtte, mer enhetlig nivå på støtten i EU, ytterligere forenklinger av politikken og forberedelser til å avskaffe produksjonskvoter for kumelk. Videre legger Kommisjonen opp til økt overføring av midler fra direkte støtte til bygdeutvikling og avskaffelse av ordningen for obligatorisk brakklegging. Kommisjonen drøfter mulige ordninger for å redusere risiko i landbruket. Meddelelsen behandler også spesielle utfordringer knyttet til klimaendringer, vannhusholdning og tap av biologisk mangfold.

Rådskonklusjonene fra behandlingen viser at Kommisjonen får støtte for en rekke av sine forslag til endringer. Med utgangspunkt i konklusjonene utarbeider Europakommisjonen et forslag til nytt regelverk som vil bli lagt fram for medlemslandene i mai 2008. Vedtak om nytt regelverk er ventet i november 2008.

5.4.2 Forhandlinger med EU

I henhold til EØS-avtalens artikkel 19 skal EU og Norge søke å fremme handelen med landbruksvarer. I desember 2002 kom Norge og Europakommisjonen til enighet om en avtale om utvidet handel, som bl.a. innebærer økte gjensidige tollfrie importkvoter for ost. Stortinget ga sitt samtykke til avtalen gjennom St.prp. nr. 71 (2002-2003). Avtalen ble implementert fra 1. juli 2003. I henhold til avtalens paragraf 11 skulle partene møtes til nye forhandlinger etter EØS-avtalens artikkel 19, to år etter at den trådte i kraft. Første møte ble holdt i mai 2006, og det er fulgt opp med senere møter i 2006, 2007 og 2008. Fra norsk side er det lagt til grunn at man må få en avklaring i WTO-forhandlingene før en kan avslutte forhandlingene med EU.

5.4.3 Forhandlinger i regi av EFTA

Det er orientert om EFTAs forhandlinger om frihandelsavtaler i tidligere proposisjoner, jf. St.prp.nr.1 (2006-2007) Nærings- og handelsdepartementet. Forhandlinger om frihandelsavtaler pågår nå mellom EFTA-landene og Thailand, Columbia, Peru, Gulf-statene og Algerie. Forhandlingene omfatter også handel med landbruksvarer; både råvarer og bearbejdede varer.

6 Hovedtrekk i avtalen

6.1 Innledning

Jordbruksavtalene de to siste årene har vært viktige deler av en snuoperasjon i jordbrukspolitikken. Det har vært sentralt i avtalene å legge til rette for et inntektsløft for produsentene, og å bruke virkemidlene aktivt for å nå målene i Soria Moria-erklæringen. Oppgaven er krevende fordi vi er i en høykonjunktur og det er stor etterspørsel etter arbeidskraft i mange sektorer.

Utviklingen internasjonalt dannet et nytt bakteppe for årets forhandlinger. Det er behov for å øke verdens matproduksjon. Også her hjemme øker etterspørselen etter mat, for noen produkter raskere enn at produksjonen klarer å dekke den. Det norske jordbruket, og norsk matsektor og forbrukere, er i stor grad skjermet mot de til dels kraftige prisøkningene internasjonalt på sentrale jordbruksprodukter. På den ene siden bidrar utviklingen til å styrke den norske matsektorens konkurransekraft. På den andre siden opplever jordbruket en sjeldent sterk prisøkning på sentrale driftsmidler, drevet av den samme utviklingen. Dette er en situasjon ingen forutså på forhandlingstidspunktet i fjor.

Jordbruksavtalen påvirker direkte en begrenset del av bøndernes inntektsdannelse. Grunnlagsmaterialet viser en brutto inntektsvekst i jordbruket fra 2006 til 2008 som vi målt i realverdi må tilbake til 70-tallet for å finne maken til. Det er både et resultat av to gode jordbruksoppgjør og av en produksjonsøkning som det har vært omsetningsgrunnlag for i markedet. Likevel skaper en ennå sterkere kostnadsvekst utfordringer i forhold til inntektsutviklingen i jordbruket. Og utviklingen videre er mer usikker enn normalt, fordi den mer enn tidligere avhenger av en ustabil utvikling i verden omkring oss.

Et jordbruksoppgjør kan ikke bedømmes ut fra rammens størrelse isolert. Den underliggende kostnads- og produksjonsutviklingen har både vesentlig betydning for dimensjonering av rammen, og for hvilken inntektsutvikling rammen kan legge til rette for.

Det formelle grunnlaget

Viktige deler av det formelle grunnlaget for forhandlingene er gjengitt i kapittel 2. Avtalen er basert på premissene i St.meld. nr. 19 (1999-2000) *Om norsk landbruk og matproduksjon* og Stortingets behandling av denne, jf. Innst. S. nr. 167 (1999-2000), Regjeringens politiske plattform, nedfelt i Soria Moria-erklæringen og Stortingets behandling av inneværende jordbruksavtale, Innst. S. nr. 285 (2006-2007). Ved behandlingen av rammen for fjorårets jordbruksoppgjør, som skulle legge til rette for en nivåheving i inntektene, uttalte et flertall bestående av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

«Eit anna fleirtal, medlemene frå Arbeidarpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil streke under at ei slik inntektsauke er ei oppfølging av Soria Moria-erklæringa, der det mellom anna heiter:

«Regjeringa vil sikre utøvere i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper.»»

6.2 Hovedprofil

Avtalen viderefører kursendringen i jordbrukspolitikken fra de to foregående års avtaler bl.a. ved å:

- Legge til rette for en videre klar nivåheving i inntektene.
- Prioritere det grasbaserte husdyrholdet med sikte på å betjene hjemmemarkedet bedre med storfe- og sauekjøtt og sikre arealbruk og beiting i grasområdene.
- Sikre et landbruk med en variert bruksstruktur, opprettholde et levende landbruk over hele landet og ha særskilt oppmerksomhet på områder med svakere utvikling i produksjon og arealbruk.
- Styrke distrikts- og strukturprofilen i virkemidlene.
- Styrke landbrukets miljøprofil, ivareta kulturlandskapet og legge en offensiv ramme for å tilpasse jordbruket til klimautfordringene.
- Øke innsatsen for det økologiske jordbruket, med sikte på økt produksjon og forbruk.

- Forbedre velferdsordningene for jordbrukere og styrke grunnlaget for en landbruksvikarordning over hele landet.
- Utrede reformer i markedsordningene og målprissystemet for kjøtt og egg.

Dette skal legge til rette for en attraktiv jordbruksnæring som produserer trygge kvalitetsvarer, tjenester og fellesgoder samfunnet etterspør. Befolkningens oppslutning om landbrukspolitikken, og dens legitimitet, er i stor grad knyttet til sektorens produksjon av fellesgoder. Dette vil fortsatt være viktig, og forsyningssikkerhet har igjen fått økt aktualitet i debatten. Avtalen har spesiell oppmerksomhet omkring tiltak som kan bidra til bedre markedsbetjening på områder hvor det er underdekning med norsk produksjon. Det er en del av det politiske grunnlaget at jordbruket skal produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor gjeldende handelspolitiske rammer. Å betjene hjemmemarkedet er en forutsetning for produksjonen av fellesgoder. Tilstrekkelig trygghet for inntektsutvikling er viktig for alle de som nå står i en valg situasjon og skal investere for framtida.

Inntektene i jordbruket varierer mellom år. Årets normaliserte totalregnskap viser en gjennomsnittlig inntektsøkning per årsverk på om lag 3½ pst. per år for de siste 10 regnskapsår (t.o.m. 2007), og 4¼ pst. i siste 5-årsperiode, når effekten av jordbruksfradraget er inkludert. Dette er høyere tall enn fjorårets totalregnskap viste. Inntektsvariasjon mellom år gjør at gjennomsnittet påvirkes relativt betydelig av hvilke år som inngår i beregningen. Økningen for andre grupper har vært 4,2 pst. per år de siste 5 årene (inkl. anslag på 5,4 pst. for 2007).

Tilstrekkelig inntektsutvikling og målrettet bruk av virkemidlene er nødvendig for å nå de overordnede målene om en fortsatt variert bruksstruktur og levende landbruk i hele landet, som det er bred politisk oppslutning om. Avtalepartene har hatt oppmerksomhet omkring disse spørsmålene de siste årene. Utviklingen i noen områder, bl.a. mhp. produksjon og arealbruk, viser likevel at det er behov for å forsterke tiltakene.

Avtalen styrker miljøprofilen og legger vekt på å øke landbrukets bidrag til å redusere klimagassutslippene. På dette området ligger det også muligheter til næringsutvikling i produksjon av miljøvennlig og fornybar energi. Regjeringen legger vekt på at produksjon av fornybar energi ikke må gå på bekostning av jordbrukets evne til matpro-

duksjon. Bevilgningen til det økologiske landbruket økes først og fremst fordi produksjonen øker, hvilket er nødvendig for å nå det politisk fastsatte målet for økologisk produksjon og for å dekke etterspørselen bedre.

Norsk matproduksjon består av sammenhengende nasjonale verdikjeder. Det må være tilstrekkelig lønnsomhet i alle ledd for å opprettholde og øke nasjonal produksjon. Prisøkningene i verden omkring oss bidrar isolert sett til bedre konkurransekraft på viktige områder i norsk matproduksjon. Men utviklingen internasjonalt øker prisene på helt sentrale driftsmidler i jordbruket, som gjødsel, kraftfôr, drivstoff og oljeavledede produkter så mye at det er nødvendig å øke produsentprisene vesentlig mer enn de siste årene.

Konsumprisveksten må begrenses, men i den foreliggende situasjon vil Regjeringen peke på at norske forbrukere er blant de forbrukerne i verden som bruker minst andel av inntekten på å kjøpe mat. Samtidig påvirkes norske forbrukerpriser minst av prisøkningene ute pga. tollvernet og et fra før, relativt sett, høyt prisnivå.

Partene har ved utformingen av avtalen samtidig tatt nødvendig hensyn til den mest konkurranseutsatte industrien og Norges forpliktelser iht. WTO-avtalen. Partene vil gå inn i et felles arbeid for å konkretisere ulike løsningsmodeller partene hver for seg har arbeidet med, med sikte på en nødvendig reform av pris- og markedsordningene fra 01.07.09, slik at Norges forpliktelser iht. gjelde WTO-avtale overholdes.

6.3 Grunnlagsmaterialet

Utviklingen i viktige indikatorer fra Budsjett-nemnda for jordbruket (BFJ) er gjengitt i kapittel 3. Det er i kapittel 6.2 vist til at årets normaliserte totalregnskap viser en gjennomsnittlig inntektsøkning som avviker mindre fra utviklingen for andre grupper enn det fjorårets materiale viste. Hovedårsaken til det er inntektsvariasjon og at gjennomsnittet for jordbruket derfor påvirkes relativt betydelig av hvilke år som inngår i gjennomsnittsberegningen.

Årets normaliserte regnskap viser en inntektsvekst fra 2006 til 2007 på 16,2 pst. (25 700 kr per årsverk). Budsjettet for 2008 viser en økning på 1,1 pst. (2 000 kroner). Fjorårets avtale skulle legge til rette for en inntektsvekst i 2008 på om lag 10 pst. (vel 17 000 kroner) *i forhold til 2007 før oppgjør*. I protokoll fra avtalen i 2007 fikk BFJ følgende oppdrag:

Tabell 6.1 Inntektsutvikling i jordbruket, forutsatt i 2007 og beregnet i 2008.

	2006	2007	2008	Sum toårsperioden
Forutsatt i 2007	157 200	172 400	189 600	
		15 200	17 200	32 400
		9,7 %	10,0 %	20,6 %
Beregnet i 2008	159 100	184 800	186 800	
		25 700	2 000	27 700
		16,2 %	1,1 %	17,4 %
Avvik fra forutsetningene i fjor			-9 700	-4 700
				-3,2 %

«Partene viser til at en vesentlig del av inntektsrammen, knyttet til økte målpriser, gir inntektsøkning allerede i 2007. Partene ber derfor BFJ beregne utslaget av årets avtale for kalenderåret 2007 særskilt til neste års grunnlagsmateriale.»

BFJ har beregnet utslaget av målprisøkningen i 2007 til 322 mill. kroner, eller 5 300 kroner per årsverk.

Korrigert for målprisøkninger med virkning fra 01.07.07, viser Budsjettnemndas beregning av utviklingen fra 2007 til 2008 isolert sett derfor en svikt i forhold til forutsetningene i fjor på 9 700 kroner, jf. forutsetningen om 17 000 kroner per årsverk. Samtidig ble 2007 vesentlig bedre enn forutsatt i fjor, bl.a. som følge av økt etterspørsel og bedret markedsbalanse. Økt etterspørsel ble forutsatt å gi grunnlag for en økning i produksjonsvolumene i 2008 på 0,5 pst. Også produksjonsutviklingen ble BFJ bedt om å gjøre en særskilt vurdering av:

«Partene legger til grunn at Budsjettnemnda for jordbruket foretar en vurdering av volumvekst ved utarbeiding av grunnlagsmaterialet i 2008. Bakgrunnen er at en i årets forhandlinger har tatt hensyn til oppdaterte markedsvurderinger fra Nortura som viser at engrossalget av kjøtt, fjørfekjøtt og egg viser unormalt stor vekst. Partene har bl.a. på dette grunnlag anslått en økning i markedsinntektene som følge av produksjonsøkning på 107 mill. kroner.»

Budsjettnemnda har avgitt sin vurdering, som bl.a. viser at volumøkningen i registrert regnskap anslås til 3,4 pst. Normaliserte regnskap (hvor det bl.a. jevnes ut for avlingsvariasjon) viser nå en volumvekst på 2,3 pst. i 2008, tilsvarende en verdiokning med samme prisnivå på om lag 520 mill. kroner. Årsaken til at inntektsnivået i 2008 ikke lig-

ger klart høyere enn forutsatt i fjor når økt produksjonsvolum og markedssituasjonen tas i betraktning, er uforutsett sterk privekst på innsatsfaktorer på 5,7 pst. Dette skyldes i stor grad utviklingen internasjonalt, med sterk prisøkning som gir jordbruket økte produksjonskostnader, bl.a. til kraftfôr, gjødsel og olje-/oljerelaterte produkter, som ikke var kjent ved forhandlingene våren 2007. I tillegg er produksjonsøkningen også basert på noe større kostnadsvolumer. BFJ anslår at den samlede kostnadsveksten i jordbruket blir opp mot 1,6 mrd. kroner i 2008.

Perioden 2006 til 2008

For perioden 2006 til 2008 sett under ett ble det i fjorårets avtale lagt til grunn en inntektsvekst på om lag 20½ pst., mens årets materiale viser en vekst på om lag 17½ prosent, jf. tabell 6.1. På grunn av revisjon av dataserier er ikke beregnet inntektsnivå i Totalalkylen sammenlignbart mellom beregningsår.

Grovt anslått viser BFJs referansebruk en inntektsøkning på vel 35 000 kroner per årsverk i 2007, men en reduksjon på om lag 4 500 kroner per årsverk i 2008. For toårsperioden er utviklingen om lag som i normaliserte regnskap, noe høyere i kroner/årsverk og marginalt lavere i prosent, fordi referansebrukene gjennomgående har et høyere inntektsnivå. Ulik bevegelse mellom årene skyldes bl.a. ulike kapitalgodtgjøringsprinsipp i de to beregningssystemene.

Arbeidsforbruket i jordbruket anslås nå å bli redusert med 2,9 pst. i 2009. Det er en noe mindre reduksjon enn de siste årene. Dette må blant annet ses i sammenheng med økt produksjon. Det er høy investeringsaktivitet. Målt i volum er investeringene i 2008 anslått å ligge over 40 pst. høyere enn i 2000 (når avdragsdelen av leasede maskiner inkluderes). De siste 10 årene har sektoren hatt en

Tabell 6.2 Virkningen av inntektsfradraget ved ligningen.

	2006	2007*	2008**
Spart skatt, mill. kr	526	825	849
Verdi før skatt, mill. kr	786	1 232	1 267
Inntektsverdi, kr/årsverk	12 500	20 200	21 400
Redusert skatt per bedrift	10 300	16 600	17 500
Maks. skattereduksjon	20 020	39 760	39 760
Utnyttingsgrad	51 %	42 %	44 %
Inntekt for maks. fradrag	223 000	348 000	329 000

* Foreløpig regnskap, **Budsjett

Kilde: BFJ

årlig vekst i brutto arbeidsproduktiviteten på 3,9 pst. og en økt multifaktorproduktiviteten på 1,9 pst.

Sterk etterspørselvekst og lavere dyretall gjør at det er underdekning av norskprodusert storfe- og sauekjøtt. Jordbruksarealet er marginalt fallende, med en tendens til at sentrale jordbruksområder øker sin andel av produksjonen. Det er også ikke ubetydelig reduksjon i jordbruksarealet i enkelte fylker på Vestlandet, i Agder/Telemark og Troms/Finmark.

Jordbruksfradraget

Avtalepartene er enige om å inkludere verdien av det særskilte jordbruksfradraget ved ligningen ved vurdering av inntektsutviklingen i jordbruket. BFJ har beregnet inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget de siste årene som vist i tabell 6.2.

BFJs anslag, basert på selvangivelser for 2006, viser at verdien av jordbruksfradraget, omregnet

til verdi før skatt, er anslått til 1¼ mrd. kroner i 2008. Etter utvidelsen av fradraget i 2008 anslår BFJ utnyttelsesgraden til 44 pst. Økte inntekter som følge av årets oppgjør vil bidra til å øke utnyttelsesgraden av jordbruksfradraget både i 2008 og 2009. Avtalen har beregningsmessig lagt til grunn at 35 pst. av en inntektsøkning per jordbruksbedrift vil gi grunnlag for økt fradrag, slik BFJ anslår for 2008.

6.4 Rammen

6.4.1 Oppbygging av rammen

Jordbrukets brutto inntekter består av egeninntjening fra markedet og overføringer fra staten. Oppbyggingen av rammen er basert på anslag for utviklingen i jordbrukets produksjon, kostnadene, samt arbeidsforbruk og anslag på inntektsvekst for

Tabell 6.3 Oppbygging av økonomisk ramme.

	Grunnlag mill. kr.	Volum %	Pris %	SUM
0. Markedsinntekter, volum	23 723	1,1 %		260
1. Driftskostnader				
Gjødsel ¹	1 245	-3,0 %	30,0 %	325
Kraftfôr ¹	5 129	1,6 %	0,0 %	80
Andre driftskostnader	9 017	-0,2 %	2,5 %	210
2. Kapitalkostnader				240
3. Arbeid	9 778	-2,9 %	4,7 %	160
A. Sum teknisk framskrivning, forutsatt lik prosentvis vekst som andre grupper ¹				755
B. Nivåheving i 2009, målprisøkning fra 01.07.08 som gir 500 mill. kr. i 2008				1 145
SUM (A+B), mill. kr. ¹				1 900

¹ Forutsetter evt. justeringsforhandlinger høsten 2008 om gjødsel/kraftfôrkostnader.

andre grupper, jf. tabell 6.3. Det er betydelig større usikkerhet omkring prisutviklingen på handelsgjødsel framover, men også på kraftfôr hvor importprisene på viktige råvarer er ustabile. Usikkerheten for prisanslagene på disse viktige kostnadselementene er vesentlig større enn det som er normalt på forhandlingstidspunktet. Avtalepartene har på dette grunnlag lagt inn et forsiktig prisanslag for disse postene i tabell 6.3.

Justeringsforhandlinger høsten 2008

I protokollen er partene enige om å eventuelt ta opp justeringsforhandlinger høsten 2008. Protokollen har følgende ordlyd:

«På bakgrunn av den ekstraordinære og usikre situasjonen på verdensmarkedet, er partene enige om å ta opp justeringsforhandlinger høsten 2008 med sikte på full inndekning, dersom prisendringene for gjødsel og kraftfôr gir en samlet kostnadsøkning som tilsvarende 2 pst., tilsvarende om lag 125 mill. kroner utover forutsetningene i tabell 3.1, og samtidig også korrigert for utslagene av selve avtalen. Budsjettneemnda for jordbruket gis i oppdrag å avgi rapport om prisutviklingen, basert på oppdaterte data, innen 15. november. Dersom det er grunnlag for justering, skal det i sin helhet skje i form av målprisøkninger med virkning for 2009.»

En eventuell kostnadsøkning kan slå ulikt ut i ulike produksjoner. Det vil bli tatt hensyn til i eventuelle justeringsforhandlinger.

Med dette som utgangspunkt har partene lagt vekt på følgende ved utforming av rammen:

- Avvik fra forutsetningene som lå til grunn for fjorårets avtale når det gjelder inntektsutviklingen 2006-2008.
- Jordbruket skal ha en nivåheving i inntektene ut over lik prosentvis vekst i 2009.
- Prognoser for utviklingen på inntekts- og kostnadsposter som ikke er avtalebestemt, gjengitt i tabell 6.3.
- Innsparte budsjettmidler med gjeldende regelverk i 2008 utbetales høsten 2008 som et engangstilskudd på 800 kr pr foretak, og tas ikke med i finansieringen av rammen.

Teknisk framregning til 2009

Tallgrunnlaget for prognosene fra 2008 til 2009 innebærer i praksis at det legges til grunn at den produktivitetsutviklingen som framgår av BFJs materiale de siste årene, fortsetter inn i 2009. Jordbruket får kompensasjon for den prognoserte kostnadsveksten og det tas hensyn til inntektsef-

ekten av den produksjonsøkning som er konsistent med det økte kostnadsvolumet. Arbeidsforbruket anslås redusert med 2,9 pst.

Avtalemessige forutsetninger

Den inngåtte jordbruksavtalen gjelder, på vanlig måte, for perioden 01.07.08–30.06.09 for målpriser, mens den for bevilgninger over statsbudsjettet, kapittel 1150 og 4150, gjelder for kalenderåret 2009. Samtidig er avtalen basert på forutsetninger om kostnader og kostnadsøkninger som gjelder hele kalenderåret 2009.

Partene viser til at all relevant statistikk, som grunnlag for senere og endelig vurdering av oppnådde resultater og sammenligninger, følger kalenderårene. Det er derfor nødvendig å gjøre beregninger av hvordan inngåtte jordbruksavtaler vil påvirke inntektsresultatene målt fra kalenderår til kalenderår.

Partene legger til grunn at det *samlede* inntektsutslaget av årets jordbruksoppgjør vil ha full effekt for kalenderåret 2009. Som følge av prisøkninger fra 01.07.08, vil imidlertid også utgangspunktet for å bedømme og måle *inntektsutvikling* fra 2008 til 2009 endre seg, jf. protokoll fra jordbruksoppgjøret 2007:

«Partene viser til at en vesentlig del av inntektsrammen, knyttet til økte målpriser, gir inntektsøkning allerede i 2007. Partene ber derfor Budsjettneemnda for jordbruket beregne utslaget av årets avtale for kalenderåret 2007 særskilt i neste års grunnlagsmateriale.»

I tillegg varierer innfasingen av inntektsøkninger mellom produksjoner. Dette har bakgrunn i at planteproduksjoner og sauehold får tilnærmet full inntektseffekt av prisøkninger allerede i inneværende kalenderår (2008). Særlig melke- og eggproduksjon har derimot en mer løpende produksjon og leveranse gjennom hele året, og får derfor full inntektseffekt i løpet av et helt år.

Partene har lagt vekt på å korrigere for avvik fra tidligere forutsetninger for inntektsutviklingen

Tabell 6.4 Finansiering av rammen, mill. kroner.

	Mill. kr.
Årsvirkning av målprisøkning fra 1. juli 2008	870
Årsvirkning av målprisøkning fra 1. jan 2009	635
Budsjett 2009	350
Overførte midler fra 2007	45
SUM	1 900

2006–2008, herunder at kostnadsveksten fra 2007 til 2008 ble langt sterkere enn forutsatt ved fjorårets jordbruksavtale. Partene har videre lagt stor vekt på å håndtere disse spørsmålene slik at det blir best mulig samsvar mellom forutsetningene for årets jordbruksavtale og den inntektsutvikling som senere kan måles fra kalenderåret 2008 til kalenderåret 2009. Partene har også lagt stor vekt på å vise hvordan innfasingen av inntektsøkningene varierer mellom produksjoner.

Rammen

Totalt har avtalen en ramme for 1 900 mill. kroner.

Partene er enige om en finansiering av rammen som vist i tabell 3.2. Det foreslås målprisøkning fra 01.07.08 med årsvirkning på 870 mill. kroner og utslag på knapt 60 pst. i 2008, som gir en netto inntektsøkning i 2008 på knapt 10 000 kroner per årsverk, når det er tatt hensyn til økte kornpriser, redusert prisnedskrivning på norsk korn og anslag for økt kraftfôrpris i 2008. Målprisene blir økt med ytterligere 635 mill. kroner fra 01.01.09. Bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen økes med 350 mill. kroner i 2009.

Partene viser videre til protokollens kapittel 4 om at inndekning som følge av evt. justeringsforhandlinger høsten 2008, i sin helhet skal skje i form av målprisøkninger med virkning for 2009.

Fra 2007 er det 45 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra BFJ. Disse midlene disponeres som en del av rammen og tilføres Skadefondet for landbruksproduksjon.

Samlet, inkl. verdien av jordbruksfradraget, gir rammen grunnlag for en inntektsvekst på knapt 17 pst. (eller 31 500 kroner per årsverk) i 2009, i forhold til 2008 før oppgjør.

Deler av rammen får inntektseffekt allerede i 2008. Inkludert verdien av jordbruksfradraget økes inntektsnivået i 2008 med om lag 5 pst. (knapt 10 000 kroner).

Rammen legger deretter til rette for en inntektsøkning fra 2008 til 2009 på om lag 11 pst., eller knapt 22 000 kroner per årsverk. Alle tall for inntektsøkning mellom kalenderår inkluderer verdien før skatt av jordbruksfradraget ved ligningen.

Anslagene for inntektsvekst forutsetter at jordbruket klarer å ta ut de avtalte økningene i målprisene, uten at næringen påføres økte markedsreguleringskostnader. Departementet viser til at jordbruket selv har det økonomiske ansvar for overproduksjon.

Partene legger til grunn at avtalen er innenfor Norges forpliktelser iht. gjeldende WTO-avtale i

2008, og viser til at det skal gjennomføres endringer i markedsordningene fra 01.07.09, slik at Norges forpliktelser iht. WTO-avtalen overholdes.

Ledige midler fra 2008

For 2008 har partene lagt til grunn reviderte forbruksprognoser fra Statens landbruksforvaltning. De viser at utbetalinger med gjeldende satser i 2008 kan gi et underforbruk på om lag 42 mill. kroner. Disse utbetales, utenfor rammen, med 800 kroner per foretak som var tilskuddsberettiget ved utbetalingen i februar 2008, dvs. fra søknadsomgangen for produksjonstilskudd i august 2007.

Fullstendig forslag til omdisponering av budsjettmidler innenfor gjeldende budsjetttramme for 2008 framgår for øvrig av kapittel 8.

6.5 Pris- og markedsordninger

Norge er i henhold til gjeldende WTO-avtale forpliktet til ikke å ha høyere AMS ('Aggregate Measurement of Support' - gul handelsvridende støtte) enn 11 449 mill. kroner. For Norge utgjør den beregnede 'markedsprisstøtten' det vesentligste av dette, dvs. berettiget volum multiplisert med forskjellen mellom administrert pris og en fast eksterntpris fra 1986-88 (og som altså er uavhengig av dagens internasjonale priser). Avgifter jordbruket betaler trekkes fra. Produksjonsvolumet og markedsbalansen har derfor stor betydning for Norges løpende AMS. Siden produksjonen og markedsbalansen kan variere relativt betydelig, er det nødvendig å ha en sikkerhetsmargin slik at en unngår overnotifisering.

Prognoser for AMS i 2008 viste et handlingsrom på opp mot 700 mill. kroner, før oppgjøret. Målprisene tas nå ut på alle AMS-varer. Det er behov for materielle endringer i pris- og markedsystemene for å legge til rette for prisøkninger, samtidig som Norge overholder sine forpliktelser iht. WTO-avtalen.

Partene er enige om at det fra 01.01.09 ikke lenger skal kunne gjennomføres markedsregulerende tiltak (avsetningstiltak) for sau, purke og rånekjøtt, finansiert med omsetningsavgift. Omsetningsavgiften skal fra det tidspunktet ikke settes høyere enn kostnadene ved å finansiere opplysningsvirksomhet og faglige tiltak. De kvanta dette omfatter vil da ikke lenger nyte godt av målpris- og markedsreguleringen, og kan dermed tas ut av AMS som notifiseres til WTO fra og med 2009.

Partene er videre enige om å sette ned en arbeidsgruppe med bred representasjon. Arbeids-

gruppen skal, med en bred tilnærming, utrede mulige endringer i markedsordningene for kjøtt og egg. Utredningen skal ha en mer fleksibel prisdannelse og redusert AMS som siktemål, samtidig som det skal gjøres en nøye avveining i forhold til behov og muligheter for tiltak som kan bidra til stabilitet i prisdannelsen i gitte situasjoner. Det skal også vurderes hvordan ulike løsningsmodeller vil påvirke forutsetningene for og gjennomføringen av jordbruksavtalen og –forhandlingene, samt bidra til å gjennomføre landbrukspolitikken i tråd med vedtatte mål og retningslinjer. Endringer i markedsordningene må kunne gjennomføres fra 01.07.09, slik at Norges forpliktelser iht. WTO-avtalen overholdes.

6.6 Fordeling på priser og tiltak

6.6.1 Økning i målprisene

Endringene i målprisene er vist i tabell 6.5.

Målprisene økes innenfor en samlet ramme på 1 505 mill. kroner. Det gis målprisøkninger med helårsvirkning tilsvarende 870 mill. kroner fra 01.07.08 og ytterligere økning tilsvarende 635 mill. kroner fra 01.01.09. Målprisøkningene ligger mellom 5 og 10 pst, og et veid gjennomsnitt er omlag 8 ½ pst. Økningen i råvareprisene (inkl. mva) kan isolert sett bidra til å heve konsumprisindeksen med ¼ prosent regnet som full årseffekt, med drøyt halvparten av dette fra 1. juli. Tilsvarende vil den isolerte effekten av oppgjøret for matvareprisene kunne bli 2 ¼ pst., og av dette 1 ¼ pst. fra 1. juli. Prisene for norskproduserte jordbruksvarer kan samlet stige med 3 ¼ pst. En familie med to voksne og to barn kan få økt sine utgifter til matva-

rer med anslagsvis 1 500 kroner over et helt år. Disse isolerte anslagene tar ikke hensyn til eventuelle overveltnings effekter.

Målprisene på korn økes med 20 øre per kg. Samtidig foreslås prisnedskrivningstilskuddet til norsk korn redusert med 6 øre per kg, slik at utslaget på kraftfôrprisen er regnet til 26 øre per kg.

Næringsmiddelindustrien

Partene har lagt til grunn at næringsmiddelindustriens konkurransekraft ikke svekkes som følge av avtalen. Det har vært uvanlige og betydelige prisvariasjoner internasjonalt i 2007 og så langt i 2008, og som har vesentlig betydning for dimensjonering av virkemiddelbruken på dette området. Dette gjelder særlig for meierivarer. Situasjonen framover er også preget av usikkerhet når det gjelder den videre prisutviklingen.

Bevilgningen til RÅK-ordningen (post 70.12) for 2008 og 2009 er dimensjonert ut fra de endringer som følger av prisøkninger for norske jordbruksvarer fra 01.07.08 og 01.01.09, inkl. anslag for mulig inndekning av kostnadsøkninger i jordbruket gjennom justeringsforhandlinger, jf. kapittel 4. Det er også tatt hensyn til satsfastsettingen i prisutjevningens ordningen for melk. Bevilgningen er videre dimensjonert ut fra anslag for videre prisutvikling internasjonalt, samt under hensyn til virkninger som følge av mulige svingninger i valutakurser.

Bevilgningen til råvareprisordningen (post 70.12) økes med 13 mill. kroner for 2008 ved disponering av innsparte midler, og er tilpasset målprisøkninger og innsparinger ved gjeldende satser. For 2009 økes bevilgningen med 55 mill. kroner.

Tabell 6.5 Målprisendringer fra 01.07.08 og fra 01.01.09

	Kvantum Mill. l/kg	Målpris Kr / kg	Fra 1.7.2008 Kr/l/kg	Fra 1.1.2009 Kr/l/kg	Endring fra 1.7.08 mill. kr	Endring fra 1.1.09 mill. kr
Melk, ku og geit	1 581,6	3,94	0,17	0,20	268,9	316,3
Storfe	83,4	42,19	2,20	2,02	183,5	168,5
Gris	123,1	26,22	0,65	0,85	80,0	104,6
Sau/lam	23,7	50,00	5,00		118,5	0,0
Egg	55,6	14,18	0,50	0,37	27,8	20,6
Poteter	219,5	2,55	0,20		43,9	0,0
Grønnsaker	1 324,1		6,3%	1,7%	83,8	22,7
Frukt	136,7		6,3%	1,7%	8,6	2,3
Norsk matmel	275,0		0,20		55,0	0,0
Sum markedsprisutslag					870,0	635,0
Sum markedsprisutslag, helårsvirkning av oppgjøret						1 505,0

Tabell 6.6 Endringer i bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen.

Post	Endring mill. kr	Budsjett 2008 mill. kr
50 Fongsavsetninger	5,250	910,503
70 Markedsregulering	55,000	165,600
73 Pristilskudd	-4,500	2 089,900
74 Direkte tilskudd	279,400	6 955,469
77 Utviklingstiltak	7,500	194,930
78 Velferdsordninger	53,500	1 640,454
SUM KAP. 1150	396,150	11 956,856
KAP. 4150 Post 80	46,200	96,000

6.6.2 Endring i bevilgninger over avtalen

Bevilgningspostene over kapittel 1150, *Til gjennomføring av jordbruksavtalen*, endres som vist i tabell 6.6. Satsendringer på de enkelte ordningene går fram av protokollen som følger proposisjonen som vedlegg. Tilpasning av virkemiddelbruken er nærmere omtalt i kapittel 7.

6.6.3 Utslag på referansebrukene

Budsjettnemnda for jordbrukets sekretariat har beregnet utslaget av avtalen på referansebrukene, jf. tabell 6.7 og 6.8. Tabell 6.7 viser at innfasingen av inntektsøkningen som følger av avtalen, varierer med produksjonenes naturlige årssyklus, og regnskapsføringen på kalenderår. Inntektsøkningene i 2008 må derfor vurderes sammen med fullt utslag i 2009, med og uten anslått kostnadsvekst fra 2008 til 2009. Brutto inntektsøkning som følge av avtalen (fratrasket økte såfrø- og kraftfôrkostnader som følge av fordelingen) varierer fra vel 20 000 til knapt 60 000 kroner per årsverk. Ved fordeling av bruttoøkningene er det tatt hensyn til anslått kostnadsøkning på de enkelte referansebruk, bl.a. for mineralgjødsel. Det er benyttet de samme anslag på kostnadsøkning som ved utforming av rammen, jf. tabell 6.3.

6.7 Prioriterer grasbasert husdyrhold - distrikts- og strukturprofil

Fordelingsprofilen er basert på prinsippene fra Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Soria Moria-erklæringen. Det er lagt vekt på å styrke økonomien i det distrikts- og grasbaserte husdyrholdet på bruk i alle størrelseskategorier.

- Spesialisert storfekjøttproduksjon skal behandles som egen dyregruppe i produksjonstilskudd til husdyr og det skal kunne utbetales driftstilskudd både for melkekyr og ammekyr til samme foretak. Det vil gi et vesentlig bidrag til økt produksjon av storfekjøtt på foretak med melkeproduksjon. Eksempelvis vil et foretak med 20 melke- og 20 ammekyr få økt sin utbetaling av husdyr- og driftstilskudd med vel 70 000 kroner ved gjeldende satser.
- Det åpnes for leie av melkekvoter for enkeltbruk med melkeproduksjon, innenfor fylket/omsetningsregion og kvotetaket på 400 000 liter.
- Det avsettes en kvoteramme på 5 mill. liter til nyetablering, prioritert til eiendommer i næringsssvake/rovdyrutsatte områder, og til brukere under 35 år.
- Det avsettes en kvoteramme på 1 mill. liter til Finnmark og 4 mill. liter til økologisk produksjon.
- Bunnfradraget i beregnet produksjonstilskudd reduseres med 1 000 kroner pr foretak til 3 000 kroner.
- I saueholdet blir driftstilskuddet som i dag bare går til ensidige sauebruk slått sammen med husdyrtilskuddet slik at det kommer alle foretak med sau til gode, ved å heve satsene i intervallet 1-50 dyr.
- Referansebruksberegningene viser en prognostert gjennomsnittlig inntektsøkning i saueholdet på 84 000 kroner per årsverk fra 2006 til 2009.
- Beløpstaket per foretak for husdyrtilskudd heves til 240 000 kroner, for å bidra til å harmonisere taket mellom enkeltbruk og samdrifter, og å gjøre det enklere å kombinere melkeproduksjon med økt storfekjøttproduksjon.

Tabell 6.7 Beregnet utslag på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, og utslag inkl. anslått kostnadsvekst til 2009. Kroner per årsverk, inkl. økt utnytting av jordbruksfradraget.

	Før oppgjør 2008	Utslag i 2008	Fullt utslag 2009 ekskl. kostnads- økning ¹	Fullt utslag 2009 inkl. kostnads- økning
Melk og storfe, 18 årskyr	205 600	7 600	39 500	28 200
Korn, 336 daa	224 600	63 000	56 600	10 700
Sau, 129 vinterfôra	187 800	12 600	32 900	21 600
Melkegeit, 80 årsgeiter	206 600	1 400	32 600	25 600
Svin og korn	332 100	22 500	38 900	19 600
Egg og planteprodukter	245 300	23 800	43 800	25 900
Poteter og korn	235 400	61 500	56 500	21 300
Ammeku/storfeslakt	133 900	10 600	41 300	23 400
Frukt/bær og sau	251 000	16 900	22 600	17 700
Økologisk melk, 19 årskyr	219 600	8 600	37 900	31 700
Melk og storfe, 12 årskyr	171 700	5 600	33 500	23 400
Melk og storfe, 22 årskyr	219 000	7 700	39 200	26 900
Melk og storfe, 35 årskyr	223 000	10 100	49 300	33 100
Melk og storfe, 20 årskyr Østl. flatbygder	204 800	10 700	43 800	31 600
Melk og storfe, 16 årskyr Østl andre bygder	194 500	6 800	38 900	27 200
Melk og storfe, 30 årskyr Jæren m.m.	230 000	9 900	51 400	36 600
Melk og storfe, 18 årskyr Agder/Rogaland	185 200	7 500	42 100	29 000
Melk og storfe, 18 årskyr Vestlandet	206 000	7 300	40 700	29 100
Melk og storfe, 19 årskyr Trøndelag	214 300	8 000	38 800	28 500
Melk og storfe, 17 årskyr Nord-Norge	206 600	5 900	35 400	24 100
Korn, 234 daa, Østlandet	148 400	56 300	51 400	7 700
Korn, 659 daa, Østlandet	356 800	79 700	70 900	14 400
Korn og korn/svin, Trøndelag	321 800	24 400	36 400	20 400
Sau. 103 vinterfôra, Vestlandet	148 000	8 800	25 100	17 500
Sau. 146 vinterfôra, N-Norge	271 700	14 400	36 800	24 700
Sau. 205 vinterfôra, landet	258 800	18 100	39 600	25 300

¹ Kostnadsøkning på kraftfôr og såfrø som følge av fordelingen er inkludert.

Prioritering av distriktene

I tillegg til verdien for distriktene av at det grasbaserede husdyrholdet prioriteres, innbærer avtalen at særskilte distriktstiltak økes med vel 95 mill. kroner:

- Distriktstilskuddene økes med 49,6 mill. kroner, fordelt med 27,8 mill. kroner på melk og 21,8 mill. kroner på kjøtt.
- Fraktilskuddene økes med 10,4 mill. kroner.
- Arealtilskudd til grovfôr økes med 35,5 mill. kroner i sone 5-7.

6.8 Næringsutvikling og Landbrukets utviklingsfond

Midler til utviklingstiltak og ny næringsutvikling er viktig for å nå målene i den nasjonale strategien «Ta landet i bruk!». Avtalen innebærer:

- Innvilgningsrammen for Landbrukets utviklingsfond økes med 23,5 mill. kroner, inkludert et investeringsprogram på 10 mill. kroner for eggsektoren finansiert av tilbakebetalte reguleringsmidler.
- Rammen for investeringsvirkemidler økes med 20 mill. kroner (inkludert investeringsprogrammet for eggsektoren). Øvre grense for tildeling av investeringsmidler økes fra 600 000 til 750

Tabell 6.8 Anslag på utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk fra regnskapsåret 2006 til og med prognosene for 2009, inkludert avtalen. Inntektsverdien av jordbruksfradraget og BFJs beregnede produktivitetutvikling er inkludert.

	2006	2007	2008*	2009**	2006 til 2009
Melk og storfe, 18 årskyr	179 500	209 500	213 200	233 700	54 200
Korn, 336 daa	218 500	256 300	287 600	241 100	22 600
Sau, 129 vinterfôra	132 600	168 000	200 400	217 000	84 400
Melkegeit, 80 årsgeiter	192 200	201 300	208 000	232 100	39 900
Svin og korn	236 200	327 300	354 600	355 200	119 000
Egg og planteprodukter	212 600	288 100	269 100	274 200	61 600
Poteter og korn	220 300	259 000	296 900	263 000	42 700
Ammeku/storfeslakt	104 800	132 800	144 500	163 000	58 200
Frukt/bær og sau	185 300	217 900	267 900	279 900	94 600
Økologisk melk, 19 årskyr	180 500	218 000	228 200	251 200	70 700
Melk og storfe, 12 årskyr	150 000	172 900	177 300	195 000	45 000
Melk og storfe, 22 årskyr	193 000	225 400	226 700	245 800	52 800
Melk og storfe, 35 årskyr	198 400	233 800	233 100	256 000	57 600
Melk og storfe, 20 årskyr Østl. flatbygder	178 900	209 700	215 500	236 300	57 400
Melk og storfe, 16 årskyr Østl andre bygder	168 300	196 600	201 300	221 600	53 300
Melk og storfe, 30 årskyr Jæren m.m.	199 500	238 600	239 900	266 500	67 000
Melk og storfe, 18 årskyr Agder/Rogaland	164 400	188 100	192 700	214 100	49 700
Melk og storfe, 18 årskyr Vestlandet	179 200	208 400	213 300	235 000	55 800
Melk og storfe, 19 årskyr Trøndelag	184 600	215 900	222 300	242 700	58 100
Melk og storfe, 17 årskyr Nord-Norge	185 700	213 200	212 500	230 600	44 900
Korn, 234 daa, Østlandet	148 600	178 500	204 700	159 600	11 000
Korn, 659 daa, Østlandet	335 400	393 000	436 500	380 900	45 500
Korn og korn/svin, Trøndelag	236 000	312 600	346 200	345 500	109 500
Sau. 103 vinterfôra, Vestlandet	106 000	134 200	156 800	171 400	65 400
Sau. 146 vinterfôra, N-Norge	199 800	245 400	286 100	308 200	108 400
Sau. 205 vinterfôra, landet	184 400	232 700	276 900	295 000	110 600

000 kroner. Utlånsrammen for lån med rentestøtte videreføres.

- Verdiskapingsprogrammet for mat videreføres med uendret bevilgningsnivå.
- Bioenergi og skogbruk økes med 3 mill. kroner som forutsettes rettet inn mot klimatiltak.
- Det avsettes 5,5 mill. kroner til et beiteprosjekt som skal bidra til bedre sauehold og mindre tap på beite.
- Det settes av 3 mill. kroner som medfinansiering av utviklings- og administrasjonsoppgaver knyttet til e-sporingsprosjektet.

6.9 Miljø og klimatiltak

Partene er enige om at norsk landbruk må ha en langsiktig og offensiv strategi for å tilpasse jordbruket til klimautfordringene, basert på et organisert samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og næringsorganisasjonene over 10–15 år.

Partene er enige om følgende langsiktige målsettinger:

- En vesentlig reduksjon av ordinær høstpløying innen 2020.
- En vesentlig forbedret utnytting av husdyrgjødsel innen 2020.
- En reduksjon av metan fra drøvtyggende husdyr kombinert med økt karbonbinding ved lagring av karbon i jord.

- Stimulere til vedvarende høy tilvekst og stort netto opptak av karbon i skog, og legge til rette for en økning av bioenergi fra skogen og fra jordbruksavfall.

Totalt foreslås en virkemiddelpakke for økt klimasatsing på 15,5 mill. kroner for 2009.

På miljøområdet innebærer avtalen bl.a.:

- Økning av bevilgningen til beitetilskuddet med 49 mill. kroner (satsene økes tilsvarende 53 mill. kroner).
- Regionale miljøprogram videreføres med 390 mill. kroner for søknadsomgangen 2008 med utbetaling i 2009. Regionale miljøprogram skal rulleres og videreføres for en ny programperiode. Rulleringen skal ta utgangspunkt i en ramme på 400 mill. kroner i 2009, med utbetaling i 2010.
- Det avsettes 125 mill. kroner til den kommunale ordningen Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap.
- Det etableres en ordning med Utvalgte kulturlandskap. Det avsettes 5 mill. kroner over LUF. Miljøverndepartementet (MD) deltar også i satsingen.
- Satsen til bevaringsverdige storferaser økes til 1 300 per dyr og bevilgningen til beitearealer for gress økes med 0,5 mill. kroner. Seterprosjektet, og verdensarvsatsingen videreføres uendret.

6.10 Økologisk landbruk

Det er betydelig vekst i produksjon og etterspørsel etter økologiske produkter. Økologisk kornproduksjon er en flaskehals, og det prioriteres tiltak

for å øke kornproduksjonen, bl.a. gjennom økt grønngjødslingstilskudd, økt prisnedskrivning og en tidsavgrenset kampanje. Partene er enige om en samlet økning i satsingen på økologisk jordbruk som utgjør ca. 56 mill. kroner, inkl. den planlagte kampanjen for økologisk kornproduksjon i 2011 og 2012 med 30 mill. kroner.

Støtte over premieringsordningen for økologisk kjøttproduksjon foreslås avgrenset til 3 år per bedrift. Posten til utviklingstiltak videreføres, men 2 mill. kroner foreslås overført fra utviklingstiltakene til KSL Matmerk til arbeidet med generisk markedsføring. I tillegg vil melkekvoter tilsvarende 4 mill. liter, legges ut for salg til økologiske bruk.

6.11 Velferdsordningene

- Partene er enige om å fjerne pensjonistavkortingen i produksjonstilskudd når foretakets innehaver er mellom 68 og 70 år. Avkortingen for eldre over 70 år reduseres med 5 000 kroner.
- Satsene i Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid økes med 5 pst. og maksimalbeløpet heves med 2 500 kroner til 58 000 kroner.
- Maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom mv. økes fra 1 030 til 1 130 kroner. Egenandelen for bruk av landbruksvikarordningen oppjusteres tilsvarende til 1 130 kroner.
- Tilskuddet til den nye landbruksvikarordningen økes med 4 mill. kroner. I tillegg oppjusteres egenandelen tilsvarende ny maksimal dagsats i tilskudd til avløsning ved sykdom.
- I Tidligpensjonsordningen avvikles begrensningen i hvor stor inntekt mottagerne kan ha uten avkorting.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Skadefondet for landbruksproduksjon

Ved inngangen til 2008 var fondskapitalen 45,2 mill. kroner, som er historisk lavt og mer enn 50 mill. kroner lavere enn 2 år tidligere.

I 2007 ble det relativt omfattende avlingsskader i store deler av landet med flom og nedbørskader i Sør-Norge og tørkeskader i Midt-Norge og Nord-Norge. En betydelig andel av erstatningene etter avlingsskadene i 2007 kommer til utbetaling i 2008. Ved behandlingen av St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 3 godkjente Stortinget en omdisponering av 37 mill. kroner fra post 70.12 til Skadefondet. Med gjeldende budsjett blir fondet etter dette tilført 49,75 mill. kroner i 2008. Det er viktig at Skadefondet til enhver tid har en egenkapital som er stor nok til å dekke behovet også i år med store skader.

Årets avtale innbærer at 45,5 mill. kroner av de udisponerte midlene fra 2007 omdisponeres til Skadefondet i 2008, samtidig som at bevilgningen i 2009 justeres ned med 19,75 mill. kroner til 30,0 mill. kroner. Dette tilsvarer normalårsforbruket. Partene er enige om at dette vil gi fondet en tilfredsstillende egenkapital.

For å sikre at erstatningsordningen fungerer i samsvar med forutsetningene, er avtalepartene enige om at det fram til forhandlingene i 2009 skal foretas en gjennomgang av beregningsmetodene, særlig innenfor grøntproduksjonene. Det bør særskilt gjøres vurderinger omkring alternative beregningsmetoder for de prisforutsetninger som legges til grunn i dagens metode.

I forbindelse med flomskadene i 2007 ble maksimalbeløpet for erstatningsutbetaling per vekstgruppe midlertidig økt fra 500 000 kroner per vekstgruppe til 750 000 kroner. Avtalepartene legger til grunn at større produsenter i fremtiden må basere seg på private forsikringsordninger, utover det nivå avlingsskadeordningen dekker.

Avtalepartene er videre enige om at forskriften for erstatninger etter klimabetingede skader i planteproduksjon endres på en slik måte at frukt og bær defineres som separate vekstgrupper ut over de vekstgruppene som er definert i forskrift for produksjonstilskudd.

Partene er videre enige om å utrede en midlertidig ordning som kan gi epleprodusenter som får store avlingsskader forårsaket av rognebærmøll, en økonomisk sikkerhet inntil det er tilgjengelige metoder eller midler som kan gi en tilfredsstillende beskyttelse mot slike angrep. Den midlertidige ordningen skal være utredet innen jordbruksoppgjøret 2009, og den forutsettes finansiert over Skadefondet for landbruksproduksjon. Partene er enige om at erstatningsordningen for klimabetingede skader i planteproduksjon for øvrig ikke åpnes for å erstatte for kvalitetsforringelse.

7.2 Landbrukets utviklingsfond

Landbruks- og matdepartementets strategi «*Ta landet i bruk!*» fra januar 2007, utgjør den nasjonale strategien for næringsutvikling. Alle fylkene har også utviklet egne strategier for arbeidet med næringsutvikling innen og i tilknytning til landbruket.

Statsrådets kontaktutvalg for næringsutvikling, innovasjon og forskning, og jordbruksorganisasjonenes representasjon i utvalget, er videreført. De faglige møtearenaene på områdene: mat, tre, bioenergi, reiseliv, «inn på tunet», og økologisk landbruk er i godt arbeid. Det er Innovasjon Norge som har ansvar for drift av de fem første møtearenaene, mens Statens landbruksforvaltning har ansvar for faglig møtearena for økologisk landbruk.

7.2.1 Økonomisk oversikt over fondet

Landbrukets utviklingsfond (LUF) hadde per 31. desember 2007 en egenkapital på 2 120,4 mill. kroner. Av kapitalen var 919,5 mill. kroner innestående i Norges Bank og 1 203,6 mill. kroner var i form av utlån. Ansvar knyttet til innvilgede, ikke utbetalte tilsagn var 1 688,8 mill. kroner. Tabell 7.1 viser kapital situasjonen i LUF, herunder endring i egenkapital og likviditet.

Tabell 7.1 gir ikke oversikt over det ansvaret fondet har ettersom LUF-regnskapet i all hovedsak føres etter kontantprinsippet. Ansvar = innvilgede,

Tabell 7.1 Framføring av kapitalstiasjonen i LUF for 2007-2009 med basis i regnskap for 2007 og prognoser over framtidige utbetalinger, mill. kroner.

	2007	2008	2009
Bevilgning	738,3	816,3	885,8
Engangsmidler	63,0	56,6	
Flytting av forskningsmidler fra kap. 1150.77.13		44,5	
Renteinntekter	46,3	50,5	50,5
Andre inntekter	0,7	0,5	0,5
<i>Sum tilførsel</i>	848,3	968,4	936,8
Utbetaling av tilskudd	850,4	981,2	995,4
Andre kostnader	24,0	14,8	14,3
Rentestøtte	43,6	61,1	71,2
<i>Sum utbetalinger</i>	918,0	1 057,1	1 080,9
<i>Resultat</i>	-69,7	-88,7	-144,1
<i>Egenkapital LUF per 31.12</i>	2 120,4	2 031,7	1 887,5
Innestående i Norges Bank	919,5	951,4	936,0
Utestående investeringslån	1 203,6	1 080,3	951,5
Kortsiktig gjeld	-2,7		
Tilførsel	848,2	968,4	936,8
Netto tilførsel av kapital ifbm. investeringslån	114,2	123,4	128,8
<i>Disponibel likviditet</i>	962,4	1 091,8	1 065,6
Utbetalinger inkl. rentestøtte	918,0	1 057,1	1 080,9
<i>Endring i likviditet</i>	44,4	34,7	-15,3

men ikke utbetalte tilskudd. Ansaret må sees i sammenheng med tallene for utvikling i egenkapital, ettersom ansvar i realiteten er gjeld fondet har knyttet til framtidige utbetalinger.

Innvilgingsrammen for 2009 øker med 23,5 mill. kroner, totalt 1 013 mill. kroner ekskl. rentestøtte og bruk av tilbakebetalte reguleringsmidler. LUF tilføres 56,6 mill. kroner som engangsmidler i 2008, og bevilgningen økes med 25 mill. kroner. På dette grunnlag får fondet i 2009 et resultat på -144,1 mill. kroner.

Den positive endringen i likviditeten blir om lag 34,7 mill. kroner for 2008. For 2009 tilføres LUF 885,8 mill. kroner.

Tabell 7.1 viser med dette utgangspunkt en negativ endring i likviditeten på omlag 15 mill. kroner for 2009. Erfaringstall viser at den faktiske utviklingen kan avvike noe fra prognosene, som følge av frafall i ansvar. Kapitalstiasjonen og likviditetsutviklingen for LUF må fortsatt holdes under oppsyn.

Tabell 7.2 Framføring av utviklingen på utestående investeringslån (regnskap for 2007 og prognoser over framtidige utbetalinger), mill. kroner

	2007	2008	2009
Inngående balanse	1 317,8	1 203,6	1 079,8
Avdrag på lån	-120,8	-126,9	-130,8
Utbetaling nye lån	6,6	3,0	1,0
Tap på lån		0,5	1,5
Utgående balanse	1 203,6	1 080,3	951,5

7.3 Næringsutvikling

Tabell 7.3 viser innvilgingsramme for LUF i 2008 og 2009.

7.3.1 Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)

Overføringen til SUF holdes på samme nivå som i 2008, det vil si 2 mill. kroner. Det forutsettes et tettere samarbeid mellom SUF, Innovasjon Norge og fylkesmennene i Finnmark og Troms for å få best mulig effekt av midlene til næringsutvikling i disse fylkene. For å gjøre samarbeidet mer effektivt er det lagt inn en økning i melkekvotene i Finnmark på 1 mill. liter i 2009.

7.3.2 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler

Det legges opp til en videreføring av hovedprinsippene i forvaltningen av dagens bygdeutviklingsmidler (BU-midler), basert på den nasjonale strategien «*Ta landet i bruk!*». I lys av den betydelige kostnadsøkningen ved investeringer, økes den øvre grensen for tildeling av investeringsmidler fra 600.000 til 750.000 kroner. Det skal ikke være noen nedre grense for størrelsen på søknader eller støtbeløp innenfor de fylkesvise BU-midlene. Rammen for de fylkesvise BU-midlene økes med 20 mill. kroner til 400 mill. kroner i 2009. Andelen av midlene som brukes til utrednings- og tilretteleggingstiltak skal holdes på samme nivå som i 2008.

Det øremerkes 10 mill. kroner til et investeringsprogram for eggsektoren for å bidra til en smidig overgang ved innføring av forbud mot å holde verpehøns i tradisjonelle bur. Investeringsprogrammet skal omfatte både konvensjonell drift og omlegging til økologisk drift. Midlene skal for-

Tabell 7.3 Innvilgingsramme for LUF, mill. kroner

Ordninger	2008*	2009
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2	2
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler ¹	380	400
Sentrale bygdeutviklingsmidler ²	27	21
Utviklingsprogram for geiteholdet	16	15
Andre utviklingstiltak i landbruket ³	4	4,5
KIL		6
KSL Matmerk ⁴	42	38
E-sporing, fagpiloter		3
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	67	67
Grønt reiseliv	23	18
Innlandsfisk	4	4
Bioenergi og skogbruk	190	193
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	10	9
Morsa/Vestre Vansjø		1
SMIL	130	125
Verdensarv	3	3
Forvaltning av utvalgte kulturlandskap		5
Klima	4	6
Beiteprosjekt ⁵		5,5
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ⁴	43	41
Forskning	44,5	46
Sum LUF, ekskl. rentestøtte	989,5	1 013

* Utgangspunktet er tall fra St.prp.nr.1(2007-2008)

¹ 10 mill. kroner øremerkes i 2009 investeringsprogram i eggsektoren, og finansieres med tilbakebetalte reguleringsmidler

² De sentrale BU-midlene avsettes som ramme som fordeles i eget møte mellom avtalepartene, 2 mill. kroner øremerkes til «Inn på tunet», 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak reindrift jordbruk

³ 2008: Setersatsing: 2 mill. kroner, tiltak for å redusere beiteskader av gjess: 2 mill. kroner 2009: 2 mill. kroner til setersatsing, 2,5 mill. kroner til beiteskader gås

⁴ 2 mill. kroner overføres fra utviklingsmidler økologisk og øremerkes generisk informasjon økologisk

⁵ Lå i 2008 inne på sentrale BU-midler: Beiteprosjekt 2,5 i 2008

valtes sammen med de fylkesvise BU-midlene, etter retningslinjer fastsatt av avtalepartene. Landbruks- og matdepartementet vil endre forskriften slik at det blir forbud mot innsett av høner i tradisjonelle bur fra 1.7.2011 og slik at alle verpehøns må holdes i bur som tilfredsstillende de nye kravene innen 31.12.2012. Aktørene i markedet har ansvar for at overgang til de nye bestemmelsene blir gjennomført på en smidig måte.

De fylkesvise BU-midlene har to hovedmål. Målet med å støtte investeringer i det tradisjonelle landbruket er å opprettholde et variert landbruk i hele landet gjennom å bidra til oppgraderinger og moderniseringer av driftsapparatet. Slike investeringer er også påkrevet gjennom nye krav til dyrevelferd.

Målet med å støtte utvikling av nye næringer er å benytte alle landbrukseiendommens ressurser til lønnsom verdiskaping, for på denne måten å bidra til at landbrukseiendommene kan utgjøre hovedbidraget til bondens inntekt, og at inntekt fra nye næringer kan erstatte bortfall av inntekt fra det tradisjonelle landbruket.

Det vil i 2008 bli gjort en gjennomgang for å tydeliggjøre målene og retningslinjene for BU-midlene. Denne gjennomgangen vil påvirke forskriftene og rundskrivet for 2009. Formålet med BU-midlene må utdypes ved at en gjør et tydeligere skille mellom midler som skal brukes til å støtte utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og midler som skal brukes til å støtte utvikling av det tradisjonelle landbruket.

Lønnsomhetsvurdering av prosjektene skal ligge til grunn for tildeling av midler. Det understrekes at lønnsomhet ikke er ensbetydende med strukturrasjonalisering. Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering av søknader. Nye krav til dyrevelferd og fornyelse av driftsapparatet skal vektlegges.

Fondet for etter- og videreutdanning av bønder (EVL-fondet) som har vært forvaltet av SLF, kan ikke lenger finansiere kurssubsidiering for bønder. Fondet er så godt som brukt opp, og det er behov for tilførsel av nye midler til kompetansetiltak. Ansvaret for å yte støtte til gjennomføring av etterutdanningskurs for bønder legges til fylkesmannen, og aktiviteten må prioriteres innenfor den andelen av de fylkesvise BU-midlene som fylkesmannen forvalter. EVL-fondet avvikles i løpet av 2008/2009, og eventuelle restmidler overføres LUF.

De fylkesvise BU-midlene som fylkesmannen forvalter får med dette utvidet virkeområde.

Utredningen «*Dyrevelferdstiltak i storfeholdet i en bredere miljøpolitisk sammenheng*» fremmer

bl.a. forslag om å forlenge fristen for når alt storfe skal være i løsdrift fra 2024 til 2034, for fjøs bygd etter 1994, noe som vil utsette behovet for investeringsmidler til fornyelse av driftsapparatet i melkeproduksjonen. Se nærmere om rapporten og departementets vurdering av denne i kapittel 9.

Det er nå igangsatt et arbeid for å gjennomføre en evaluering av de fylkesvise BU-midlene. Det har i lengre tid vært behov for bedre resultatindikatorer for disse midlene, og behovet er også aktualisert ved Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av midler til næringsutvikling i landbruket.

Lån med rentestøtte

Utlånsrammen for lån med rentestøtte videreføres med 700 mill. kroner for 2009. Nivået på rentestøtten blir fastsatt årlig for alle lån som er inne i rentestøtteordningen. Rentestøtten settes til 50 pst. av *Risikofri rente 3 år stat* (ST4X) for foregående år. Rentestøtten kan ikke overstige 5 pst. Det regnes med en utbetaling av rentestøtte på 71 mill. kroner i 2009.

Risikolån

Risikolån videreføres innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene.

7.3.3 Sentrale bygdeutviklingsmidler

Rammen for de sentrale BU-midlene i 2009 er på 21 mill. kroner. Midlene går til prosjekter av landsomfattende og fylkesovergripende karakter med innovasjon og næringsutvikling som siktemål. De sentrale BU-midlene kan også finansiere nødvendig utredningsarbeid og profileringsaktiviteter for å styrke arbeidet med landbrukspolitikken. Støtten til organisasjonene Norsk Bygdeturisme og Gardsmat, Norsk Innlandsfiskelag, Norske lakseelver, Norsk seterkultur, Norsk Gardsost og Småkraftforeninga videreføres. Det øremerkes 2 mill. kroner til «Inn på tunet»-aktiviteter, og 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk.

Fordeelingen av halvparten av midlene gjøres i et separat møte mellom avtalepartene høsten 2008, etter tilsvarende praksis som i 2007.

7.3.4 «Inn på tunet»

Om lag 1 500 gårdsbruk leverer «Inn på tunet»-tjenester, og denne næringsveien utgjør en viktig del av inntektsgrunnlaget til mange gårdsbruk. Det er gode muligheter for å videreutvikle «Inn på tunet» som et viktig tjenestetilbud innen helse-, omsorgs-

og utdanningssektoren. I 2007 ble det utarbeidet en handlingsplan for nasjonale tiltak innen «Inn på tunet». Arbeidet med utvikling av gode kvalitetssikringssystemer, økt kompetanse i næringen, økt forskning og synliggjøring av gode resultater, må prioriteres. Det må i tillegg igangsettes en kartlegging av aktivitet/antall tilbydere av «Inn på tunet»-tjenester.

Det øremerkes 2 mill. kroner av de sentrale bygdeutviklingsmidlene til nasjonale tiltak på «Inn på tunet»-området.

7.3.5 Utviklingstiltak for geit

Det er viktig at motivasjonen for å nå målsetningen om sanering av 50 pst. av geitebesetningene innen 2009 holdes oppe. Det arbeides parallelt med regelverksutvikling i samarbeid med prosjektet for å kunne vurdere sjukdommens status.

Det settes av 15 mill. kroner til utviklingstiltak for geit. 11 mill. kroner til *Friskere geiter*, og 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid.

7.3.6 Stiftelsen KSL Matmerk

Bevilgingen til KSL Matmerk videreføres på tilsvarende nivå som for 2008. I tillegg overføres 2 mill. kroner fra de økologiske utviklingsmidlene, som øremerkes til arbeid med generisk informasjon om økologisk mat. Ansvaret for tilskuddsordningen Kompetanseutvikling i landbruket (KIL) ligger fremdeles hos KSL Matmerk.

Stiftelsen KSL Matmerk har ansvaret for å administrere og utvikle ordninger som er av stor betydning for økt næringsutvikling på matområdet. Arbeidsoppgavene er i hovedsak knyttet til å administrere og utvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningene Beskyttede Betegnelser og Spesialitet, utvikle og etablere en ny nasjonal merkeordning, ivareta generisk markedsføring av økologisk mat, forvalte Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL), arbeide med profilering og synliggjøring av konkurransefortrinn og bidra til økt markedsadgang for norsk mat.

Det er viktig å foreta en totalgjennomgang av KSL-standarden. Hensikten er å forenkle og forbedre KSL. Arbeidet skal gjøres i samarbeid med Mattilsynet, varemottakere, primærprodusenter og næringen. Det må finnes revisjonsmetoder som kan bidra til at antall revisjoner økes.

Hovedformålet med merkeordningen Beskyttede Betegnelser er å bidra til økt næringsutvikling og verdiskaping i norsk matproduksjon. Det er viktig at merket blir synlig i det norske matmarkedet

og arbeidet med å rekruttere nye merkebrukere må prioriteres. Målet ved utgangen av 2010 er 11 nye innstillinger for Beskyttet Betegnelse. Spesialitet skal også bidra til å synliggjøre norske matspesialiteter og formidle produktenes historie. Det legges vekt på at stiftelsen bidrar til å utvikle nye og eksisterende produsentsammenslutninger, og det understrekes at stiftelsen er en viktig aktør i arbeidet med å sikre økt markedsadgang for matspesialiteter.

Utviklingen og en eventuell innføring av en ny nasjonal merkeordning vil være en sentral oppgave for stiftelsen KSL Matmerk i 2009. Partene er enige om at en vellykket etablering av et nytt kvalitetsmerke for norsk mat forutsetter oppslutning og eierskap, og herunder finansiering, fra merkebrukerne. Finansieringen må foretas utenom rammene av jordbruksavtalen, men det kan være aktuelt å vurdere delvis felles finansiering med omsetningsavgiftsmidler. Partene er enige om å drøfte finansieringen av et nytt kvalitetsmerke når planleggingen er kommet lenger, og tilslutningen fra aktørene er klarlagt.

KSL Matmerks ansvar for generisk markedsføring av økologisk mat er omtalt under økologisk jordbruk (jf. kapittel 7.5.1).

Stiftelsen KSL Matmerk ble ansvarlig for forvaltningen av KIL fra 1. januar 2007. KIL videreføres som i dag. Midlene til KIL avsettes fra og med 2009 på egen linje i LUF-tabellen ettersom KIL er en tilskuddsordning forvaltet av KSL Matmerk. Det settes av en ramme på 6 mill. kroner til KIL for 2009.

7.3.7 E-sporing, fagpiloter

Regjeringen startet i 2006 et prosjekt i samarbeid med Mattilsynet og næringsaktører i hele matproduksjonskjeden for å legge grunnlaget for bedre system for sporing av mat. Målet er å etablere en nasjonal, elektronisk infrastruktur for effektiv utveksling av informasjon i matproduksjonskjeden innen utgangen av 2010. Elektroniske løsninger vil legge grunnlag for bedre beredskap, økt mattrygghet og økt verdiskaping i alle ledd. Tilgangen og kvaliteten på grunndata er viktig. Man tar sikte på å legge til rette for felles elektroniske grunndataregistre for matbransjen og matmyndighetene, innen 2010.

Prosjektet har etablert pilotprosjekter innenfor flere «kjeder». Dette er frukt og grønt-sektoren, korn, kjøtt og melk. I tillegg er det etablert flere piloter knyttet til fisk.

Pilotprosjektene er helt sentrale i eSporingsprosjektet, og må bidra med grunnleggende kunn-

skap, erfaringer og verktøy for å kunne etablere en elektronisk infrastruktur for den enkelte verdikjede. Det settes av 3 mill. kroner til medfinansiering av utviklings- og administrasjonsoppgaver knyttet til arbeidet med de nevnte pilotprosjektene.

Landbruks- og matdepartementet vil søke å finansiere enkelte deler av kostnadene i pilotene i 2009 fra statsbudsjettet, samt at det vil bli søkt om finansiering fra Fondet for forskningsmidler.

7.3.8 Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP mat) realiserer prosjekter som bidrar til økt verdiskaping for primærprodusentene og til styrking av konkurranseevnen til små og mellomstore matbedrifter. For å få støtte fra programmet er det en forutsetning at midlene bidrar til økt verdiskaping for primærprodusentene.

Landbruks- og matdepartementet har som mål at 20 pst. av salget av norsk mat i dagligvarehandelen i 2020 skal være matspesialiteter. Det er viktig å sette offensive mål for økt salg av produkter som det er høy betalingsvillighet for i markedet. VSP mat er, sammen med ordningene under Stiftelsen KSL Matmerk, det viktigste virkemidlet for å nå denne målsetningen.

Det legges vekt på at IN prioriterer tiltakene og tjenestetilbudet som stimulerer til økt produksjon av matspesialiteter, og samarbeid med Mattilsynet og Matforsk for å sikre stor oppmerksomhet rundt mattrygghet hos små matprodusenter (bl.a. bransjestandarder). Det er også viktig at det satses på mobiliseringstiltak i flere fylker der aktiviteten er lav. IN vil igangsette en evaluering av programmet i 2008 som skal dokumentere resultatene på primærledd så vel som hos næringsmiddelbedrifter.

På bakgrunn av satsingen på vekstbedrifter er det forventet betydelig høyere aktivitet i VSP mat i 2009. Rammen for programmet videreføres med 67 mill. kroner i 2009.

7.3.9 Grønt reiseliv

Utviklingsprogram for grønt reiseliv ble etablert med virkning fra 2007. Utviklingsprogrammet er en del av oppfølgingen av Regjeringens strategi for reiselivsnæringen «Verdifulle opplevelser», og det avsettes 18 mill. kroner til videreføring av arbeidet i 2009, mot 23 mill. kroner i 2008. Satsingen rettet mot utviklingen av det bygdebaserte reiselivet er et viktig bidrag for å utvikle Norge som reisemål, både for innenlandske og utenlandske reisende. Dagens trender viser at turister er opptatt av ekte

opplevelser, og Norges konkurransefortrinn er først og fremst knyttet til natur-, kultur- og matopplevelser. Landbruket representerer disse opplevelsene, og utviklingsprogrammet skal bidra til at eksisterende bygdeturismetilbud forbedres, og nye tilbud etableres, i tråd med etterspørselen i markedet. De prioriterte arbeidsområdene er produktutvikling og infrastruktur, kompetanseutvikling, markedsføring, og samarbeid, nettverk og allianser. Selv om rammen for 2009 er lavere enn i 2008, vil det ikke bety noen reell reduksjon i aktivitet ettersom ubenyttede midler fra tidligere år er overførbare.

Utviklingsprogrammet må markedsføres på en måte som bedrer pågangen av relevante prosjektsøknader. Spesielt vil det være behov for å gjøre programmet kjent blant næringsutøvere.

Saksbehandling og innstillinger til søknader innenfor programområdet skjer ved hovedkontoret til Innovasjon Norge. Faglig møtearena reiseliv og Innovasjon Norge vil på et overordnet nivå diskutere om søknadene er i samsvar med utviklingsprogrammets formål.

7.3.10 Utviklingsprogram for innlandsfiske

Utviklingsprogrammet for innlandsfiske tar sikte på å utvikle en samlet, offentlig politikk på innlandsfiskeområdet og gjøre tre umodne verdikjeder til velfungerende næringer, herunder:

1. Næringsfiske
2. Innlands fiskeoppdrett
3. Fisketurisme

Programmet ledes av Landbruks- og matdepartementet og en styringsgruppe oppnevnt av avtalepartene i fellesskap og ble for 2008 tildelt 4,0 mill. kroner over jordbruksavtalen, mens innkomne søknader til programmet utgjorde ca. 32 mill. kroner.

I 2008 ble programmet tilført 1 mill. kroner fra sentrale BU-midler for å finansiere Næriskprogrammet i regi av Norsk Innlandsfiskelag. Næriskprogrammet fases ut i 2008.

Programmet har skapt stort engasjement og stor etterspørsel etter midler. Det avsettes 4 mill. kroner for videreføring av programmet i 2009.

7.3.11 Skogbruk og bioenergi

Aktivt skogbruk, utnytting av skogråstoff til bioenergi og bruk av tre i bygninger og konstruksjoner gir verdiskaping og energi- og klimagevinster.

I løpet av kort tid er det satt nye mål i arbeidet med klimautfordringene, jf. St. meld. 34 (2006-

2007) Norsk klimapolitikk og Regjeringens bioenergistrategi. Klimameldingen peker på to hovedroller for skogen i klimasammenheng; økt karbonopptak i norske skoger gjennom økt oppbygging av skogbiomasse og økt produksjon av bioenergi med basis i skogbiomasse. Bioenergi-strategien viser til et råstoffpotensial på 16-25 TWh fra skogbruket og 5-6 TWh fra jordbruket. Strategien er en oppfølging av klimameldingens mål om økt utbygging av bioenergi med 14 TWh innen 2020, dvs. en energimengde tilsvarende Oslos totale årlige energibruk inkludert transportsektoren. I en rapport fra Norsk institutt for Skog og landskap er det videre vist til at undersøkelser peker i retning av at den største samlede reduksjonen i CO₂-utslipp til atmosfæren oppnås ved å drive et intensivt skogbruk, under forutsetning av at biomassen fra skogen erstatter fossilt brensel, og mer energikrevende produkter.

Økt utnytting av skogressursene kan ha ulike grader av effekt på miljø og biologisk mangfold. Uttak av råstoff til bioenergi må derfor skje innenfor rammene av et bærekraftig skogbruk og omfattes av de samme kravene til miljøregistreringer og miljøhensyn som annen hogst.

Det er potensial for å utnytte skogressursene bedre i verdiskapingssammenheng. Samtidig kan skogen bidra positivt i arbeidet med viktige miljømål. Økt karbonopptak i skog krever bl.a. økt innsats i oppbygging av ny skog. Planteaktiviteten har vært lav i flere år, og Landbruks- og matdepartementet mener at det er et mål på kort sikt å øke plantingen med 50 pst. i forhold til dagens nivå.

Med en slik økning vil planteaktiviteten fortsatt være lav sammenlignet med de siste 50-60 årene, men dette er et mål som er gjennomførbart ved en felles innsats mellom skognæringen og det offentlige. Økt trebruk og bruk av tre til energiformål krever også økt satsing på langsiktig ressursoppbygging og forbedret tilgjengelighet til skogressursene. Økt trebruk gir gevinster for næringsutøverne. Det er et mål å forbedre skogstreforedlingen. Skogstreforedling kan også være et viktig bidrag i arbeidet med klimatilpasningsstrategier, og sikre robust skog framover. Større aktivitet i skogbruket med økt ressursoppbygging og tiltak for bedre tilgjengelighet til ressursene krever samtidig en offensiv tilnærming i arbeidet med å framskaffe god kunnskap om miljøverdiene. En forsterket miljøsatsing er en forutsetning for at den enkelte bonde/skogeier kan hente økte inntekter fra skogen. Det skal sikres at tiltak som påvirker leveområder for truede arter negativt, eller som har tilsvarende alvorlige konsekvenser for viktige miljøverdier, skal unngås.

Det vokser nå til store skogressurser i kystfylkene. Det er sentralt å videreutvikle et skogbruksmiljø med kompetanse og kapasitet til å ta hånd om ressursene. Det er behov for skogsbilveier og satsing på taubaner og alternative måter å drive ut skog på, samtidig som miljøverdiene må registreres og tas hensyn til.

Bevilgningen til skogbruk og bioenergi økes fra 190 mill. kroner i 2008 til 193 mill. kroner i 2009, økningen rettes mot klimarelaterte tiltak. Fordelingen av midlene vil skje på bakgrunn av et eget drøftingsmøte mellom avtalepartene, slik det ble gjort i 2007.

Innenfor bioenergiprogrammet er det lagt til rette for pilotprosjekter for biogass. Ved vurdering av pilotprosjekter for biogass skal det legges vekt på en helhetlig miljøgevinst i tillegg til de vanlige energi- og lønnsomhetskriteriene, og at det er behov for oppbygging av norsk kompetanse på området.

7.3.12 Beiteprosjekt

Det etableres et nytt prosjekt med arbeidstittel «Beiteprosjektet». Det avsettes 5,5 mill. kroner til prosjektet. Prosjektets målsetting vil være å få til et bedre sauehold med mindre tap av dyr på beite.

Prosjektet er en videreutvikling av prosjektet med forsterket tilsyn som er gjennomført i 2007 og videreført i 2008 i Nord-Trøndelag og Møre og Romsdal (2,5 mill. kroner fra sentrale BU-midler i 2008). Utover avsetningen over jordbruksavtalen er det lagt opp til betydelig styrkede rammer over statsbudsjettet til arbeidet med forebyggende tiltak mot rovviltskader i 2009. De ulike virkemidlene må ses i sammenheng ved gjennomføring av prosjektet.

Tapene av sau og lam på beite ligger på et for høyt nivå. Tapene kan ha sammenheng med at mange beiteområder ikke er optimale med hensyn til beitekvalitet, sykdomsrisiko, rovviltfare m.v. Samlet er beitetapene på landsbasis nå kommet opp i nær 7 pst. av alle sauer og lam som slippes på beite. Omfanget av tap forårsaket av rovvilt viser betydelige geografiske variasjoner ut fra forekomst av rovvilt, men har vist en klar økning i takt med økende rovviltbestander. Omfanget av tap som ikke kan tilskrives rovvilt («normaltap»), er stabilt eller svakt økende. På landsbasis utgjør «normaltapene» omkring 4 pst.

«Beiteprosjektet» skal utrede og legge til rette for en levedyktig næringsdrift med mindre tap av dyr på beite. Prosjektet skal omfatte tap relatert til rovvilt, alveld, flottbårne infeksjoner og andre bakterielle sykdomsårsaker. Det skal legges vekt på

rasjonell beitebruk med en sikker produksjon av god kvalitet innenfor mest mulig forutsigbare og langsiktige rammebetingelser.

En bedre organisering av beitebruken vil, i noen områder, bidra til nødvendig styrking av produsentmiljøene og åpne muligheter for mer rasjonell beitedrift og mer effektiv utnytting av investerte midler i infrastruktur som gjerder, samlekre m.v. Det bør legges opp til å utvide og utvikle et forsterket og mer systematisk tilsynsopplegg som gir god kontroll med beitedyra, og grunnlag for tidlige tiltak for å avverge eller begrense skader eller tap.

Prosjektet må gi rom for regionale tilpasninger for å stimulere til mer rasjonell bruk av de samlede beiteressursene innenfor mer forutsigbare rammevilkår, herunder tradisjonelle utmarksbeiter og prioriterte kulturlandskapsområder.

Prosjektet forutsettes på landsplan å ledes av en partssammensatt gruppe. Videre foreslås det oppnevnt grupper på fylkesplan med ansvar å følge opp lokalt innenfor rammen av lokalt avsatte midler. I tillegg vil en del av de tiltakene som forventes gjennomført i prosjektet falle innenfor kategorien forebyggende tiltak mot rovviltskader som kan søkes finansiert fra midler fra Miljøverndepartementet.

7.3.13 Program for rekruttering/likestilling

Strategi for likestilling i landbrukssektoren datert juli 2007, ligger til grunn for arbeidet på området. Det ble i jordbruksforhandlingene 2007 satt av 2 mill. kroner til rekrutteringsarbeid, spesielt rettet mot kvinner. Norges Bygdeungdomslag fikk ansvar for å følge opp arbeidet. Arbeidet er igangsatt, og forventes å strekke seg over 2 år (2008-2009).

Det er også igangsatt et forskningsarbeid for å kartlegge hvordan samdrift som eierform påvirker likestillingen i næringen. NILF har ansvaret for denne utredningen.

7.3.14 Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler

LUF tilføres i 2008 8,5 mill. kroner i tilbakebetalte reguleringsmidler. 15,5 mill. kroner benyttes i 2009, herav 10 mill. kroner til investeringsprogram i eggsektoren og 5,5 mill. kroner som vist i tabell 7.4.

Energi i veksthusnæringen

Det settes av 1 mill. kroner per år i tre år til prosjektet «Spesialrådgivning energi i veksthusnæringen». Det nedsettes en styringsgruppe for prosjektet. Norges Gartnerforbund får i oppgave å utforme utkast til mandat for og organisering av prosjektet.

Øvrige prosjekter

Det avsettes 2 mill. kroner til 2. år av nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap, 2 mill. kroner til 2. år av satsingen på frukt og bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet og 0,5 mill. kroner til videre utredning av epler til industriell foredling, jf. kapittel 7.10.2.

7.4 Miljø

7.4.1 Landbruk, klima og vannmiljø

Status

Landbrukets samlede utslipp av CO₂ fra bruk av fossilt brensel utgjør ca 1 pst. av Norges totale CO₂-utslipp. Enkelte jordbruksaktiviteter er imidlertid opphav til direkte utslipp av klimagassene metan (CH₄) og lystgass (N₂O), henholdsvis 49 pst. og 48 pst. av Norges totale utslipp av disse gassene. Til sammen utgjorde disse utslippene fra jordbruket i 2006 om lag 9 pst. av Norges totale klimagassutslipp.

Årlig netto opptak i skog tilsvarer i størrelsesorden 25 mill. tonn CO₂, eller nær halvparten av de totale årlige utslippene i Norge. Samlet sett står landbrukssektoren for et betydelig netto opptak av

Tabell 7.4 Tilbakebetalte reguleringsmidler disponert i 2008 og 2009, mill. kroner

Tiltak	2008	2009
Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0	2,0
Program for rekruttering/likestilling	2,0	
Utviklingsprogram for frukt og grønt	25,0	2,5
Energi i veksthusnæringen		1,0
SUM	29,0	5,5*

* I tillegg kommer 10 mill. kroner til investeringsprogram for eggsektoren som er synliggjort i tabell 7.3.

klimagasser. Det er usikkerhet knyttet til deler av jordbrukets utslipp, spesielt utslipp av lystgass, men også utslipp og opptak av karbon fra og i jordsmonnet, der verken utslipp eller binding er med i dagens nasjonale regnskap for klimagassutslipp.

Utfordringer, mål og tiltak

Det er behov for omforent, faglig og pålitelig kunnskap om spørsmålene knyttet til karbonbinding i jord, lystgasstap og til utslipp fra beitedyr i et krets-løpsperspektiv.

Disse utfordringene er ikke ensidig norske. Det er få land i verden, om noen, som har innført større tiltak som reduserer utslipp fra jordbruket, først og fremst fordi disse utslippene er diffuse og usikre, og fordi forskningen så langt ikke har kommet fram til tiltak som reduserer utslippene vesentlig uten samtidig å gi en betydelig reduksjon i matproduksjonen. Det er derfor behov for en betydelig forskning på dette tema i tiden framover, også i Norge.

Til tross for at det ikke foreligger noen enkle tiltak, så er det en rekke enkelttiltak som i sum kan bidra til en reduksjon av klimagassutslippene. Hovedmålsetningen er å redusere klimabelastningen og total miljøbelastning per produsert enhet vare, og der det også må tas hensyn til at ulike matvarer har ulik næringsverdi.

Gjennom årets jordbruksoppgjør trekker partene opp en offensiv ramme for å tilpasse jordbruket til klimautfordringene, basert på et organisert samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og næringsorganisasjonene. Gjennomført over 10-15 år bør et slikt program kunne følges opp med begrensede kostnader og en moderat utvidelse av økonomiske virkemidler.

Tiltakene skal omfatte:

- En vesentlig reduksjon av ordinær høstpløying innen 2020.
- En vesentlig forbedret utnytting av husdyrgjødsel innen 2020.
- En reduksjon av metan fra drøvtyggende husdyr kombinert med økt karbonbinding ved lagring av karbon i jord.
- Stimulere til vedvarende høy tilvekst og stort netto opptak av karbon i skog, og legge til rette for en økning av bioenergi fra skogen og fra jordbruksavfall.

Vel 40 pst. av åkerarealet høstpløyes ikke i dag, og det gis tilskudd for å unnlate å pløye om høsten. En ytterligere reduksjon av høstpløyingen vil redusere utslippene av CO₂, og det vil samtidig kunne redusere utvasking av nitrogen, slik at lystgasstapet kan bli redusert. Økt areal i stubb om vinteren vil også

ha positiv effekt på erosjon, og dermed kunne bidra til bedre vannkvalitet. Andelen åkerareal i stubb om vinteren bør økes vesentlig gjennom de virkemidlene som i dag brukes. Dette innebærer en økt vektlegging på informasjons- og veiledningstiltak for å få til en nødvendig holdningsendring. Det skal tas hensyn til de helhetlige agronomiske og miljømessige utfordringer som en slik omlegging medfører.

Ammoniakk-utslippene øker ved dårlig utnytting av husdyrgjødsel, og det øker behovet for bruk av mineralgjødsel. Utnyttingen av husdyrgjødsel bør bedres vesentlig gjennom metoder som gir lave utslipp, basert på eksisterende og ny teknologi.

Det kan også være mulig å redusere utslippene av klimagasser fra drøvtyggere. Dette er tiltak som bør sees i sammenheng med økt binding av karbon i matjord ved produksjon av husdyras fôr. Dette er et område hvor det trengs mer kunnskap om sammenhengene. Det legges derfor opp til en forsterket FoU-satsing på området.

Partene er enige om å satse videre på skogbruk for å stimulere skogens positive klimaeffekt. I tillegg er partene enige om å satse videre på bioenergi for å få til en økning av bioenergi fra skog og jordbruksavfall.

Partene er enige om å komme tilbake til en mer detaljert oppfølging og kvantifisering av klimasatsingen i neste års jordbruksforhandlinger, herunder kvantifisering av målet om reduksjon av høstpløying.

Skog og bioenergi er nærmere omtalt i kapittel 7.3.12

Virkemidler

Over tid må de fastsatte tiltaksmålene følges opp med en helhetlig tiltakspakke, som skal utvikles i samarbeid med jordbrukets organisasjoner.

Juridiske virkemidler vil være sentrale for å begrense og styre gjødslingsintensiteten, husdyrgjødselhåndteringen og jordarbeidingen. Miljøplan vil også kunne være et verktøy for at jordbruket skal kunne planlegge og dokumentere klimainnsatsen. Det vil også bli nødvendig å sette inn betydelig FoU for å finne tiltak som kan redusere utslipp samtidig som produksjonen holdes oppe. Her er det viktig med et godt internasjonalt samarbeid. Det må utvikles en langsiktig informasjonspakke om hvordan disse utfordringene kan løses i praksis.

Det vil også bli aktuelt å utvikle moderate økonomiske virkemidler som stimulerer til omlegging til mer klimavennlig drift. Dette er viktig for å få til en rask omlegging, uten at den enkelte bonde pålegges store omleggingskostnader.

Tabell 7.5 Virkemiddelpakke for økt klimasatsing

Ekstra klimasatsing	2009
Utviklingsprogrammet for klimatiltak	6,0
Pilotprosjekt miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel	5,0
Økt satsing på skogbruk og bioenergi	3,0
Forskningsmidler over jordbruksavtalen	1,5
Sum	15,5

I første omgang er det aktuelt med prøveprosjekter på de områdene der man ikke har nødvendig miljøfaglig eller agronomisk kompetanse. I tillegg er det viktig å forsterke innsatsen knyttet til karbonbinding i skogbruket. Det foreslås å øke avsetningen til klimaformål 2009. Totalt avsettes 6 mill. kroner til Utviklingsprogrammet for klimatiltak, 5 mill. kroner til pilotprosjektet miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel som i tillegg økes med 3 mill. kroner til 8 mill. kroner for 2010. I tillegg økes posten Skogbruk og bioenergi med 3 mill. kroner (se kapittel 7.3.12) og forskningsmidler over jordbruksavtalen økes med 1,5 mill. kroner (se kapittel 7.6).

Innenfor en tidshorisont på 10 – 15 år, regner departementet med at tiltakene foran gjennomføres med begrensede økonomiske og administrative kostnader. Dette forutsetter en målrettet utnytting og bruk av nasjonal og internasjonal forskning og en bevisst gjennomføring av tiltak der kostnader avveies mot nytte. Samarbeid med næringen vil være avgjørende for å nå målene.

Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak

Avtalepartene ble i fjor enige om å igangsette et 5-årig utviklingsprogram for klimatiltak med 4 mill. kroner i året. Programmet er startet opp, og en styringsgruppe er oppnevnt.

Kunnskapsbehovet er stort på området klima og jordbruk. Jordbruket er på mange måter en del av naturens naturlige kretsløp samtidig som et høyproduktivt jordbruk også bidrar til det som defineres som menneskeskapte klimagassutslipp. Temaområdet har vist seg å være større og mer komplekst enn de rammene som avtalepartene la for prosjektet i fjorårets jordbruksoppkjøret. Den økte kompleksiteten er bakt inn i mandatet til programmet som avtalepartene ble enige om i vinter, men dette tilsier også et behov for å tilføre mer midler til programmet, slik at det kan dekke flere spørsmål knyttet til jordbruk og klima. Bevilgningen til programmet økes med 2 mill. kroner til 6 mill. kroner for 2009.

Nasjonalt pilotprosjekt for mer miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel

Husdyrgjødsel utgjør ca ¼ av alt nitrogenet som blir brukt i jordbruket. Gjennom vanlig bredspredning forsvinner mye av nitrogenet i form av ammoniakk (NH₃). Ammoniakktapene fører også indirekte til økt utslipp av lystgass. I tillegg vil tiltak som reduserer tapet av ammoniakk redusere behovet for nitrogengjødsling fra mineralgjødsel og dermed gi et vesentlig bidrag for å redusere lystgasstapene. Videre bidrar dagens spredemåte av husdyrgjødsel til lokal luftforurensing i form av lukt.

Det er viktig å få til en raskere omlegging til miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel. Det er ønskelig å øke andelen av gjødsel som blir spredt med en mer miljøvennlig spredeteknologi og/eller som blir nedmoldet. Pilotprosjektet økes derfor med 3 mill. kroner til 8 mill. kroner for 2010. Det legger til rette for at man kan få en vesentlig økning av arealet. Ordningen utvides i Rogaland, hvor det alt er laget systemer og informasjonskanaler for ordningen. I tillegg legges det opp til å starte pilotprosjekt i Sogn og Fjordane for å prøve det ut i områder med brattlendte bruk.

7.4.2 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram ble opprettet i 2004 for å styrke miljøarbeidet i jordbruket og for å synliggjøre jordbrukets miljøinnsats. Hovedmålene for nasjonalt miljøprogram er å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper, særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjottes, samt å bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensning og tap av næringsstoffer. Det nasjonale programmet inneholder en virkemiddelpakke bestående av Areal- og kulturlandskapstilskuddet (AK), miljøplankrav, tilskudd knyttet til økologisk produksjon, tilskudd til dyr på utmarksbeite og generelt tilskudd til dyr på beite, samt informasjons- og utviklingstiltaksmidler.

Som del av en samlet fordelingsprofil reduseres kulturlandskapstilskuddet med 7 kr per dekar, mens arealtilskudd, grovfôr økt med 10 kr per dekar i sone 5 – 7.

Beitetilskuddet stimulerer til økt bruk av beiteressursene. For å forsterke denne satsingen ytterligere styrkes beitetilskudd med satsøkninger på 49 mill. kroner i forhold til årets bevilgning.

Statens landbruksforvaltning skal oppdatere Nasjonalt miljøprogram innen august 2008 (se også kapittel 7.4.3). Klimapolitikken vil bli innarbeidet i Nasjonalt miljøprogram i løpet av 2009.

7.4.3 Regionale miljøprogram

Regionale miljøprogram (RMP) ble innført med virkning fra 2005. De regionale miljøprogrammene med tilliggende tilskuddsordninger gir en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket som ikke er mulig gjennom nasjonale ordninger. Det er egne program i hvert fylke, som dekker en lang rekke miljøområder. Kulturlandskap, kulturminner, biologisk mangfold, redusert plantevernmiddelbruk, reduksjon av næringssaltavrenning og erosjon er hovedområdene i programmene.

Rullering av Regionale miljøprogram

Statens landbruksforvaltning har på oppdrag fra partene gjennomført en evaluering av regionale miljøprogram (RMP) etter 3 års virketid. Evalueringen viser bl.a. at RMP representerer en miljøsatsing som har virket etter hensikten, hvor RMP-ordningene gjennomgående treffer godt. Samtidig pekes det på betydelige variasjoner mellom fylkene. Det legges opp til en rullering av RMP som innebærer både en harmonisering av noen ordninger og spissing av andre ordninger. Dette er i tråd med anbefalingene fra Statens landbruksforvaltning.

En harmonisering skal omfatte de regionale ordningene som har forholdsvis bredt virkeområde og hvor det bør være større likhet i utmålingskriterier og satsstruktur mellom fylker. Dette skal bl.a. omfatte tiltakene stubbåker, lett høstharving og høstkorn, og en bedre samordning mellom nasjonale og regionale beiteordninger.

En ytterligere spissing kan bl.a. gjennomføres ved at ordninger gis en tydeligere geografisk avgrensning, gjerne kombinert med strengere miljøkrav, ved å bruke tilskuddssatser mer aktivt for bl.a. å sikre en særskilt skjøtsel av verdifulle arealer og ved å kombinere ulike tiltak i områder med sårbare vannforekomster. Erfaringer fra noen fylker viser at ordninger som ivaretar kulturminneverdier har god effekt, og slike ordninger kan styr-

kes og/eller etableres i flere fylker. Videre bør tilskuddsordninger rettet inn mot tilgjengelighet og friluftsliv i by- og tettstedsnære områder og ordninger knyttet til gamle husdyrraser med regional tilknytning, vurderes.

I løpet av neste programperiode kan det bli nødvendig å gjøre tilpasninger i noen av ordningene som følge av nye klimatiltak (se kapittel 7.4.1 jordbruk og klima). Det vil være viktig å styrke koblingen mot arbeidet med rammedirektivet for vann og de fora som etableres i denne sammenheng. Det vil også være aktuelt å vurdere bruk av juridiske virkemidler, bl.a. gjennom en utvidelse av virkeområdet for Produksjonstilskuddsforskriftens § 8 om miljøkrav.

Det legges opp til å videreføre dagens balanse mellom nasjonale og regionale virkemidler.

SLF får i oppdrag å konkretisere disse forringene som del av et oppdatert Nasjonalt miljøprogram innen august, og etter samråd med avtalepartene. Fylkene skal innen medio november rullere sine miljøprogram, som sendes inn til SLF for godkjenning etter samråd med avtalepartene.

Fylkenes planleggingsramme for rulleringen av RMP settes til 400 mill. kroner. Fordeling av rammen framgår av tabell 7.6. Endelig avsetning til

Tabell 7.6 Forslag til fylkesvis fordeling av midler til regionale miljøprogram for 2009 med utbetaling 2010.

Fylker	Mill. kr
Østfold ¹	34,0
Akershus ²	45,0
Hedmark	42,0
Oppland	53,3
Buskerud	21,9
Vestfold	16,9
Telemark	11,6
Aust-Agder	3,7
Vest-Agder	6,0
Rogaland	24,0
Hordaland	19,4
Sogn og Fjordane	24,0
Møre og Romsdal	17,7
Sør-Trøndelag	24,0
Nord-Trøndelag	26,4
Nordland	17,7
Troms	9,3
Finnmark	3,1
Sum post 74.19	400,0

¹ Hvorav minimum 5,9 mill. kroner til Morsa-prosjektet

² Hvorav minimum 1,7 mill. kroner til Morsa-prosjektet

de regionale miljøprogrammene for 2009 med utbetaling i 2010, fastsettes i jordbruksoppgjøret i 2009.

For Regionale miljøprogram for 2008 med utbetaling i 2009, avsettes det 390 mill. kroner, med samme fordeling mellom fylker som i 2007. Morsa-prosjektet skal tildeles minimum 1,7 mill. kroner fra Akershus og minimum 5,8 mill. kroner fra Østfold (se også omtale av Morsa-prosjektet i kapittel 7.4.7).

7.4.4 Utvalgte kulturlandskap

Virkemiddelbruken for å i vareta kulturlandskapsverdier har gradvis blitt bygd ut og styrket de senere årene. Gjennom systemene med nasjonalt og regionale miljøprogram, samt ordningen med Spesielle miljøtiltak i landbruket som forvaltes av kommunene, er det bygd opp en god plattform for ivaretagelse av kulturlandskap og kulturlandskapsverdier. Det har likevel vist seg at enkelte miljømessige viktige landskap ikke har fått nødvendig skjøtsel eller status gjennom den ordinære virkemiddelbruken. Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet (MD) har derfor sammen bedt Statens landbruksforvaltning (SLF), Riksantikvaren (RA) og Direktoratet for naturforvaltning (DN) om å utarbeide et konsept for utvelgelse av kulturlandskap i jordbruket med slike miljømessige verdier. De utvalgte områdene skal utgjøre et representativt utvalg av områder med både store biologiske verdier og kulturhistoriske verdier. Disse områdene vil kreve ekstra skjøtsel og det er en forutsetning at det skal være realistisk å få til langsiktig skjøtsel og vedlikehold av områdene.

I første omgang skal 20 områder utpekes. SLF, RA og DN har sammen utarbeidet kriterier for utvelgelse, og de har bedt fylkene sende inn forslag med 1-3 aktuelle områder. Næringsorganisasjonene i jordbruket har blitt informert om arbeidet sentralt, og de har vært involvert i forslagene fra fylkene som nå er sendt inn og er til behandling og vurdering i SLF, RA og DN. De skal sammen komme med sitt forslag til 20 utvalgte områder til departementene innen 01.10.08. Departementene vedtar de 20 områdene etter samråd med næringsorganisasjonene i jordbruket.

Til ordningen Utvalgte kulturlandskap er det behov for langsiktige skjøtselstiltak som krever ekstra økonomisk støtte for å bli gjennomført. Det settes av 5 mill. kroner over Landbrukets utviklingsfond til ordningen. Det forutsettes samtidig at Miljøverndepartementet samfinansierer ordningen innenfor rammen av de årlige budsjetter.

7.4.5 Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL)

Kommunene har en viktig rolle i miljøarbeidet innenfor jordbruket. De forvalter planlovverk og særlover for jordbruket, samt de økonomiske støtteordningene Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og Nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

SMIL-ordningen er spydspissen i de økonomiske miljøordningene i jordbruket. Det er gjennom denne ordningen mulighet til å gi støtte til skjøtsel av de biologisk mest verdifulle arealene, til ivaretagelse av de verneverdige bygningene, eller gi støtte til bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg som hindrer forurensning til vassdrag. Kommunene er derfor pålagt et stort ansvar ved å plukke ut de prosjektene som gir de beste miljøresultatene. Kommunene bør også aktivt arbeide for å koble aktive jordbruksforetak og eiere av viktige miljøverdier hvor driften har opphørt, slik at disse verdiene kan bli skjøttet.

Det avsettes 125 mill. kroner til SMIL-ordningen. Det er viktig å prioritere skjøtsel/slått av biotoper. Kommunene bør videre stimulere til skjøtsel av kulturminneverdier.

I områder med forurensningsutfordringer bør kommunene arbeide for fellestiltak mellom bønder, bl.a. i form av bygging av fangdammer, planting og skjøtsel av kantsoner.

Evaluering av SMIL-ordningen

I jordbruksavtalen 2007 ble partene enige om å evaluere SMIL-ordningen i 2008/2009. Ordningen har tidligere blitt gjennomgått med tanke på virkningen av kommunaliseringen av virkemidlene relatert til hvordan ordningen ble forvaltet og på aktivitetstall for ordningen. Det legges opp til at den nye evalueringen ser på miljøresultater av ordningen. Evalueringen foreslås organisert i tre bolker som inneholder følgende:

1. Sammenstilling og enkel analyse av aktivitetstall (gjennomføres av SLF, som en oppdatering av tidligere analyser).
2. En nærmere belysning av miljøresultater relatert til formålene for ordningen (ekstern evaluering).
3. Analyse av miljøresultater ved hjelp av utvalgte målinger, modeller og indikatorer kombinert med spørreundersøkelser for enkelte tema (ekstern evaluering).

Siden SMIL-ordningen omfatter en stor bredde av tiltak som kan støttes, vil det være nødvendig med en utvelgelse eller avgrensning av de temaene og områdene som gjøres til gjenstand for ekstern eva-

luering. Et landsdekkende opplegg for alle temaene vil bli svært ressurskrevende. Det er derfor nødvendig å velge ut noen fylker/kommuner som eksempelområder, hvor det tilstrebes en geografisk spredning på landsdeler og viktige jordbruksregioner.

SMIL-virkemidlene har eksistert i fire år, og det kan være vanskelig å observere signifikante endringer innenfor en så kort periode. For enkelte analyser kan det derfor være aktuelt å gå noe lenger tilbake i tid for å se på miljøresultatene.

Det utarbeides egne evalueringsrapporter for delområdene 2 og 3.

Gjennomføring av det skisserte opplegget krever kjøp av eksterne tjenester. For å få en målrettet evaluering av miljøresultatene er det nødvendig å benytte ulike metodiske tilnærminger. Dette innebærer blant annet måling av resultater «i marka», jf. skissert opplegg. Slike målinger er kostnadskrevende, men nødvendige for å kunne gi gode svar, og de antatte kostnadene for kjøp av tjenester er på bakgrunn av dette anslått til 1,05 mill. kroner. Det kan være aktuelt med en praktisk samordning av enkelte delaktiviteter, noe som kan føre til en viss omfordeling av midler mellom de ulike aktivitetene.

SLF gis fullmakt til å belaste LUF (SMIL-ordningen) med inntil 1,05 mill. kroner til gjennomføring av evalueringen.

7.4.6 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Arbeidsgruppen som står for den løpende evalueringen av tiltakene under handlingsplanen for 2004-2008, har gjennomgått status for tiltaksgjennomføringen og vurdert behov for videre finansiering over jordbruksavtalen for 2009.

For 2008 er det totalt satt av 16,5 mill. kroner over jordbruksavtalen til oppfølging av tiltak i planen, hvorav 3 mill. kroner er øremerket forskning. Midler til ulike tiltak i 2008 ble fordelt høsten 2007 på bakgrunn av den partsammensatte arbeidsgruppens forslag. Det ble også satt av 1,0 mill. kroner til en evaluering av handlingsplanen ved utløpet av planperioden.

Som en oppfølging av tiltaket i handlingsplanen om å kartlegge forekomst av rester i de nasjonalt viktigste grunnvannsmagasinerne, er bevilgning til formålet i 2007 videreført i 2008. Andre sentrale tiltak og prosjekter er knyttet til prosjektet skadetekskler, prognoser og varsling, ulike tiltak for å styrke veiledningstjenestens og brukernes kompetanse, samt riktig bruk av plantevernmidler. Alternative metoder og integrert plantevern, veiledning

innen biologisk plantevern i veksthus, styring av datagrunnlaget i småkulturer, samt ulike FoU-prosjekter, er også viktige aktiviteter.

Flere av tiltakene i handlingsplanen er av langsiktig karakter og er avhengig av videreføring dersom effekten skal opprettholdes. Etter gruppens vurdering er det viktig at tiltak videreføres mens planen evalueres.

Arbeidsgruppen tilrår at det avsettes en ramme på 10,7 mill. kroner (over post 77.15) til gjennomføring av tiltak under handlingsplanen for 2009.

Det legges opp til en videreføring av løpende prosjekter i evalueringsåret og det settes av 11 mill. kroner til handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler for 2009. Det legges opp til en særskilt vurdering knyttet til overføring av midler fra kapittel 1150 til Bioforsk relatert til varslingsordningen VIPS i forbindelse med evalueringen av handlingsplanen.

Det er videre nødvendig å understreke viktigheten av brukerrettet forskning knyttet til metoder og tiltak som kan redusere risiko ved bruk av plantevernmidler, eller utvikling av alternative metoder. Dette er spesielt viktig i forhold til småkultur. Dette tas med i styringssignalene som gis til styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen på Landbrukets utviklingsfond.

7.4.7 Andre miljøvirkemidler

Informasjons- og utviklingstiltak

Det er store forvaltningsutfordringer knyttet til å få samsvar mellom de miljømessig mest verdifulle arealene og de som faktisk skjøttes og beites. Dette relaterer seg til at det er 180 000 landbruks-eiendommer i Norge og ca. 50 000 aktive jordbruksforetak. Fylkesmannen har derfor en oppgave i å informere kommuner, passive grunneiere og aktive jordbruksforetak om hvor disse miljøverdiene er, og hvordan de kan ivaretas.

Fylkesmannen har også utfordringer i tilknytning til forurensede vassdrag, hvor alle som driver jordbruksforetak må aktiviseres for å gjøre de nødvendige miljøtiltakene som skal til for å redusere forurensningen. Arbeidet med tiltaksplaner for å følge opp vannrammedirektivet er i gang. Rammedirektivet forutsetter aktiv medvirkning fra lokalt hold. Behovet for informasjon og for aktiv involvering er derfor stort. Det har kommet ny kunnskap som viser at tiltak mot erosjon og en godt tilpasset gjødsling med fosfor, blir viktigere enn tidligere antatt. Fosfortallene i jordsmonnet må holdes på normale nivå for å unngå betydelige lekkasjer til vassdrag. Det er avgjørende at de nye normene fra

Bioforsk om gjødsling med fosfor, raskt blir tatt i bruk i praksis.

Det er nødvendig å bidra til at forskning blant annet relatert til erosjon og næringssaltavrenning, blir fulgt opp i informasjons- og utviklingstiltak, slik at kunnskapen når fram til jordbruksforetakene. Det er også behov for å styrke samfunnets kunnskap relatert til miljøverdiene som jordbruket forvalter.

Morsaprojektet

Det er igangsatt et eget underprosjekt av Morsa-prosjektet som er spesielt rettet mot nedbørsfeltet til Vestre Vansjø hvor det er nødvendig å forsterke innsatsen og forbedre vannkvaliteten ytterligere. Prosjektet omfatter utprøving av nye tiltak bl.a. for redusert gjødsling med fosfor også på arealer med grønnsaksdyrking. Prosjektet går over 3 år og er på til sammen 3,5 mill. kroner, hvorav 1,5 mill. kroner er avsatt i 2008, 1 mill. kroner i 2009 og 1 mill. kroner i 2010. Årlig skal 1 mill. kroner av de avsatte midlene nyttes som kompensasjon til bøndene for merarbeid og risiko for reduserte inntekter. Parallelt gjennomfører Bioforsk et forskningsrettet prosjekt for å kunne dokumentere resultater, utvikle ny kunnskap og formidle informasjon om miljøeffekter av tiltakene.

Dette gir en samlet satsing over jordbruksavtalen i Morsa-området på anslagsvis 13 mill. kroner i 2008 og minst 12,5 mill. kroner i 2009, forutsatt at fylkene og kommunene faktisk prioriterer å utnytte de betydelige økonomiske mulighetene som er stilt til rådighet gjennom Regionale miljøprogram (RMP) og SMIL (se også omtale av RMP kapittel 7.4.3).

Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap

Avtalepartene ble i jordbruksoppgjøret 2007 enige om at det er behov for mer informasjon og kunnskap om utforming og bruk av nye og gamle landbruksbygg for å sikre at kulturlandskapsverdiene blir ivaretatt, og slik at foretak og offentlig forvaltning har bedre grunnlag når beslutninger skal tas. I tillegg ble avtalepartene enige om at programmet også gjennomfører en kartlegging av tilstand til kulturhistorisk viktige landbruksbygg.

Mandat er utarbeidet og styringsgruppe er oppnevnt. Programmet skal vare i 5 år og siste bevilgingsår er 2012. Det avsettes 2 mill. kroner per år til prosjektet.

Verdensarvområdene

Landbruket og landbrukets kulturlandskap er en viktig del av verdiene som ligger i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden. Jordbruket i disse områdene er imidlertid i tilbakegang og det er behov for å se på hvordan jordbruket kan drives og utvikles slik at kulturlandskapet blir ivaretatt for fremtiden.

Det er satt av 3 mill. kroner til en egen verdensarvsatsing over Landbrukets utviklingsfond for 2008. Det er laget planer og avtaler for bruk av midlene. For at dette prosjektet skal bidra til ønsket effekt, er det behov for at prosjektet videreføres i noen år. Satsingen videreføres med 3 mill. kroner i året i 2 år til. Prosjektet evalueres i forkant av jordbruksforhandlingene 2010, slik at partene kan ta stilling til eventuell videre oppfølging.

Satsingen sees i sammenheng med Miljøverndepartementets og Kommunal- og regionaldepartementets tiltak i verdensarvområdene, og bevilgningen fra jordbruksavtalen gjøres ut fra en forutsetning om at Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet viderefører sin satsing i verdensarvområdene.

Bevaringsverdige storferaser

Bevaring av genetisk variasjon hos husdyr er en del av landbrukets ansvar knyttet til biologisk mangfold. Tilskuddet til bevaringsverdige storferaser har bidratt til å få antallet dyr i de ulike norske storferasene opp på bærekraftige nivåer. Det er imidlertid viktig å satse videre på dette arbeidet for å sikre at dyretallet holder seg. Satsen for bevaringsverdige storferaser økes til 1300 kroner per dyr.

Beiteareal for gjess

Ordningen med tilskudd for tilrettelegging for beitearealer for gjess har nå fungert i 2 år. Det rapporteres at ordningen fungerer etter hensikten, men at det er knapt med midler i forhold til behovet relatert til mengden gjess som lander i de aktuelle områdene. Bevilgningen økes med 0,5 mill. kroner til 2,5 mill. kroner, slik at det blir rom for større areal og en viss heving av satsene for de hardest beitede arealene.

Seterprosjektet

Seterprosjektet er et femårig prosjekt som ble satt i gang i 2006. Prosjektet er på 2 mill. kroner per år, og går til næringsutviklingstiltak relatert til setring i fylkene Hedmark, Oppland og Møre og Romsdal. 2009 blir fjerde året i prosjektet.

Tabell 7.7 Fordeling av midler på øvrige miljøtiltak, mill. kroner.

Ordninger	2008	2009
Informasjons- og utviklingstiltak (post 50)	8,5	9,0
MORSA (Vestre Vansjøprosjektet)	1,5	1,0
Bevaringsverdige storferaser (post 74.14)	2,5	2,5
Ordnningen beiteareal for gjess (post 50)	2,0	2,5
Seterprosjektet (post 50)	2,0	2,0
Sum	16,5	17,0

7.5 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringens mål er at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2015, jf. Soria Moria-erklæringen. Som omtalt i kapittel 3, har det de siste årene vært en betydelig vekst i markedet og økt etterspørsel etter økologiske produkter. I 2007 har også omleggingstakten og den økologiske produksjonen økt, men veksten har ikke vært tilstrekkelig til å dekke økningen i etterspørselen.

Veksten i markedet for økologiske produkter ser ut å fortsette i 2008, og mye tyder på at den kommer til å være jevnt økende også videre framover. Undersøkelser viser at den andelen av befolkningen som har høyere betalingsvilje for økologiske produkter, er økende. Dette gir rom for at markedsaktørene i større grad enn tidligere bør kunne dekke eventuelle merkostnader i markedet.

Ved forrige års jordbruksavtale ble det gjort en rekke endringer i areal- og husdyrtilskuddene til økologisk drift. Dette ble gjort for å legge til rette for en økonomi i den økologiske produksjonen på linje med øvrig landbruksproduksjon. For flere produksjoner er dette målet i ferd med å bli nådd. NILFs referansebruksberegninger viser for eksempel at økonomien i økologisk melkeproduksjon er på nivå med, eller noe høyere enn for ordinær melkeproduksjon.

Tilgangen og prisen på økologisk kraftfôr er per i dag, den største utfordring for videre utvikling av den økologiske sektoren. Det er derfor nødvendig å prioritere økologisk kornproduksjon spesielt i årets avtale. I tillegg gjøres det noen endringer i tilskuddene til økologisk husdyrproduksjon. Utover dette legges det vekt på videreføring og stabilitet i de tilskuddsordningene som er etablert. En videreføring av eksisterende satser for omleggings areal- og husdyrtilskudd gir i seg selv, som en konsekvens av vekst i økologisk drevet areal og antall husdyr, en vesentlig økning i bevilgningen over posten for direktetilskudd.

Den samlede økningen i satsingen på økologisk jordbruk utgjør om lag 56 mill kroner. Dette inkluderer avsetning på inntil 30 mill. kroner til en tidsavgrenset kampanje for økt økologisk kornproduksjon, med utbetaling og fordeling mellom årene 2011 og 2012. I tillegg kommer forskningsmidler, samt en utvidelse av rammen for kumelkvoter for salg til økologiske bruk tilsvarende 4 mill. liter.

7.5.1 Økologisk kornproduksjon

Økologisk kornproduksjon prioriteres spesielt i årets avtale. Hovedoppgaven er å etablere ordninger med overføring av husdyrgjødsel til økologiske kornprodusenter og stimulere til kombinasjoner med annen planteproduksjon som gir god næringstilførsel.

Det er viktig å legge til rette for til en økning i den økologiske kornproduksjonen, både gjennom økt omlegging og ved en mer effektiv produksjon på de allerede omlagte arealene. Det er behov for økt økologisk kornproduksjon også i områder med liten eller ingen tilgang på husdyr. Økonomien i den økologiske kornproduksjonen varierer med produksjonsforutsetningene hos den enkelte produsent, men i områder med begrenset tilgang på husdyrgjødsel vurderes økonomien til ikke å være fullt på høyde med konvensjonell drift. Den sterke prisøkningen på mineralgjødsel som kan komme til neste kornsesong, vil kunne endre det relative lønnsomhetsforholdet mellom økologisk og konvensjonell kornproduksjon. Gjødselprisnivået i våre naboland den siste tiden, tilsvarer en dreining i det relative lønnsomhetsforholdet med i størrelsesorden 100 kroner per dekar.

Grønnngjødsling

Grønnngjødsling er et hensiktsmessig tiltak for å sikre næringsforsyning og effektiv ugrasbekjempelse i økologisk kornproduksjon der det ikke bru-

kes husdyrgjødsel. Som en kompensasjon for manglende avlingsinntekt på grønnngjødslingsarealene, økes tilskuddssatsen for grønnngjødsling med 137 kroner til 500 kroner per dekar. Grønnngjødsling i 2. karensår gir rett til grønnngjødslingstilskudd.

Bruk av husdyrgjødsel gir en mer effektiv økologisk kornproduksjon enn bruk av grønnngjødsling. Det er derfor ønskelig med et mer utstrakt samarbeid mellom produsenter med tanke på utveksling av husdyrgjødsel, slik at behovet for grønnngjødsling etterhvert kan reduseres. Det vil bli tilrettelagt for denne typen samarbeid, jf. omtale av kampanje for økt økologisk kornproduksjon under.

En bedre utnyttelse av eget grovfôr vil kunne redusere behovet for kraftfôr. Som et bidrag til mer lokal dyrking av konsentrert fôr, gis det arealtilskudd tilsvarende økologisk korn til arealer for krossing av korn.

Økt prisnedskrivning

Prisnedskrivning skal stimulere til effektiv økologisk kornproduksjon og gi et bidrag til reduserte fôrkostnader videre i verdikjeden. Prisnedskrivningstilskuddet til økologisk korn økes med 20 øre, til en nedskrivingsssats på 80 øre. Det innføres også en prisnedskrivingsssats for økologiske erter og oljefrø/bønner på hhv. 110 øre per kg og 250 øre per kg.

Kampanje for økt økologisk kornproduksjon

For å stimulere ytterligere til rask omlegging og økning i produksjonen av økologisk korn, etableres det en tidsavgrenset kornkampanje bestående av et økonomisk insitament og en særlig veilednings- og informasjonsinnsats:

- Det utbetales en ekstra premie for godkjent økologisk kornareal i årene 2011 og 2012. Det avsettes 10-15 mill. kroner i hvert av årene 2011 og 2012 til dette.
- Det tas utgangspunkt i en ekstra premie på 100 kroner per dekar for alt korn til modning. Premieringen kommer i tillegg til ordinære arealtilskudd til økologisk kornproduksjon. Tilskuddssatsen reduseres dersom det søkes om mer midler enn det som er avsatt for hvert av kampanjeårene.
- SLF har i 2008 etablert samarbeidsprosjektet «Motivasjon for økologisk korndyrking». Prosjektansvarlige er Bioforsk Økologisk, Norsk Landbruksrådgivning og prosjektet «Fellesløft norsk økologisk matkorn». I kampanjeperioden skal hensiktsmessig veilednings- og informasjonsaktivitet rettet mot kornprodusenter forsterkes.

- Tilrettelegging for samarbeid om utveksling av gjødsel mellom gårdsbruk skal prioriteres spesielt. Re kommune har utviklet en hensiktsmessig modell for et slikt samarbeid. Også andre områder har erfaring med frakt av gjødsel mellom gårdsbruk. SLF bes vurdere mulighetene for å utprøve lignende modeller i større omfang.

7.5.2 Premieringsordningen for økologisk kjøtt

Statens landbruksforvaltning har vurdert effekten av premieringsordningen for økologisk kjøtt. Ordningen har trolig bidratt positivt til å bringe en større andel av det økologiske kjøttet fram til detaljhandelen. Premieringsordningen for kjøtt videreføres, men med følgende endringer i innretningen:

- Bedrifter som allerede er inne i ordningen, kan maksimalt motta støtte ut 2010 for de kjøttslag de er inne i ordningen med.
- Nye bedrifter i ordningen gis fra 1. januar 2009 rett til å motta salgspremie i tre år til kjøttslag det er markedsmessig stort behov for. Eksisterende bedrifter i ordningen som utvider med nye kjøttslag det er markedsmessig stort behov for, kan motta støtte i inntil 3 år for disse kjøttslagene.
- Salgspremien settes til:
 - 4 kroner per kg ved salg av stykket, skåret eller foredlet vare av storfe, småfe, svin og fjørfe.
 - Salgspremien for helt, halvt og ¼ slakt utgår.
- Det skal rapporteres minimum to ganger i året. Krav om revisorbekreftelse av salg og øvrig dokumentasjon videreføres.

7.5.3 Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon

Satsene for økologiske husdyr økes med:

- Melkeku og ammeku: 50 kroner per dyr i alle soner.
- Andre storfe: 15 kroner per dyr i alle soner.
- Sau over ett år: 20 kroner i alle soner.
- Økologisk lammeslakt: 21 kroner per dyr.

7.5.4 Kumelkkvoter

Omsetningen av økologiske melkeprodukter er mer enn fordoblet fra 2006 til 2007. Samtidig økte produksjonen og innveid mengde økologisk melk med omlag 10 pst. Produksjonsøkningen er ikke

tilstrekkelig til å dekke etterspørsel og behovet for melk til produktutvikling.

På denne bakgrunn utvides kvoterammen med 4 mill. liter også for 2009, til fordeling til økologiske bruk gjennom den statlige salgsordningen. Det åpnes i tillegg for nyetablering også for økologiske melkeproduksjonsbruk, jf. omtale i kapittel 7.8.1.

7.5.5 Avløsertilskudd fjørfe

Grunnet lengre oppføringstid av økologisk kylling og langt strengere krav knyttet til dyretetthet viser tall at avløsertilskuddet ved oppal av økologisk slaktekylling kontra konvensjonell slaktekylling blir sterkt redusert. Satsen for avløsertilskudd ved ferie og fritid for økologiske slaktekyllingproducenter settes til 4 ganger satsen for konvensjonell produksjon.

7.5.6 Generisk markedsføring av økologiske produkter

I tråd med forrige års avtale, er ansvaret for generisk markedsføringsaktivitet knyttet til økologisk mat, tillagt KSL Matmerk. KSL Matmerk har utarbeidet en strategi som skal ligge til grunn for det videre arbeidet på området.

Selv om utviklingen i markedet nå i større grad enn tidligere skjer uavhengig av offentlig aktivitet, er det viktig å opprettholde en viss aktivitet når det gjelder forbrukerrettet informasjonsvirksomhet.

Det avsettes 2 mill. kroner over KSL Matmerks bevilgning over LUF til arbeidet med generisk markedsføring i 2009. Midlene flyttes fra utviklingsmidlene, jf kapittel 7.5.7. I tillegg bør KSL Matmerks aktiviteter på området også søkes finansiert over midler fra Omsetningsrådet. Det understrekes videre at det er sentralt at markedsaktørene selv bidrar med midler inn i de aktiviteter de blir involvert i.

7.5.7 Utviklingsmidler

Det bevilges 41 mill. kroner til posten utviklingstiltak. Dette innebærer en videreføring på samme nivå som tidligere, i og med at 2 mill. kroner overføres til KSL Matmerk, jf. kapittel 7.5.6.

Tiltak rettet mot å øke primærproduksjonen skal prioriteres. Prosjektet «Økoløft i kommuner» videreføres i 2009 slik som forutsatt, med 5 mill. kroner over utviklingsmidler og 5 mill. kroner over KRDs budsjett. Videre finansieres den forsterkede satsingen på veiledning, informasjon og samarbeid rettet mot økologiske kornprodusenter, over ordningen.

7.5.8 Økologisk forskning

I 2008 blir det brukt om lag 8 mill. kroner til forskningsaktivitet innenfor problemstillinger som er relevante for økologisk produksjon og forbruk. Det er fortsatt behov for forskning på alle nivå i verdikjeden, og dette prioriteres innenfor de midler som er avsatt til forskningsmidler over jordbruksavtalen for 2009, jf. kapittel 7.6.

7.6 Forskningsmidler over jordbruksavtalen

Forskning og forskningsbasert innovasjon er nødvendig for å øke konkurransekraften og verdiskapingen i landbruks- og matsektoren, og er et virkemiddel for å kunne sikre bosetting i distriktene og bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling.

Landbruks- og matdepartementet la i mars 2007 fram en ny strategi for forskning og forskningsbasert innovasjon. Her er prioriterte forskningsoppgaver for sektoren synliggjort. Bevilgningen til forskning økes med 1,5 mill. kroner til 46,0 mill. kroner. I den forbindelse pekes det på behovet for kunnskap relatert til klimaforskning. I tillegg er det stort behov for forskning på økologisk jordbruk og i forhold til plantevern. Det siste henger også sammen med tilpasninger til framtidige klimaendringer. Det er videre behov for økt kunnskap relatert til likestilling i landbruket, landbrukets rolle i distriktpolitikken og til juridiske rammebetingelser for norsk landbruk (bl.a. jordvern), samt skatte- og avgiftspolitik.

7.7 Korn, kraftfôr og mel

Korn, kraftfôr og mel

Markedssituasjonen

Etter flere år med gode kornavlinger har det de to siste sesongene vært reduksjon i kornavlingene. Prognosen for sesongen 2007/2008 tilsier en totalavling på omlag 1,1 mill. tonn. Det ble ikke gjennomført reguleringstiltak i kornsesongen 2006-2007. I sesongen 2007-2008 har det blitt omdisponert et lite parti mathvete til fôr.

Internasjonalt har kornprisene steget betydelig det siste året. Denne prisøkningen har medført at fra september 2007 har det vært tollfritt å importere korn til Norge. Høyere kostnader på importert korn har medført sterkere konkurranse om det norske kornet, både fôrkorn og matkorn. Prisutviklingen internasjonalt på kornområdet har for-

bedret konkurransesituasjonen for norsk melbasert næringsmiddelindustri.

Prognosen for andel norsk mathvete i melet i årets kornsesong er opp mot 80 pst., en historisk høy andel. Det er mulig å øke denne andelen ytterligere ved tiltak som øker kvaliteten på det norske matkornet.

Opplegget for kornsesongen 2008/2009

Avtalen innebærer at målprisene for korn, erter og oljevekster øker med 20 øre per kg fra 01.07.08. Matkorntilskuddet holdes uendret. Målprisen på proteinvarer til kraftfôr økes tilsvarende prisøkningen på korn slik at konkurranseforholdet opprettholdes. Dette gir et økt prisutjevningsbeløp på soyamel på 33 øre per kg. Prisnedskrivningstilskuddet for korn, oljevekster og fôrerter reduseres med 6 øre per kg. Det anslås at kraftfôrprisen vil øke med 26 øre per kg som følge av målprisendringene og redusert prisnedskrivningstilskudd. Prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn økes med 20 øre til 80 øre per kg, jf. omtale i kapittel 7.5 av tiltak for å øke produksjonen av økologisk korn.

Målprisene er priser jordbruket reelt sett skal kunne oppnå ut fra balanserte markedsforhold, det fastsatte importvern og de markedsreguleringsmuligheter som er til disposisjon. Prisnoteringen på representantvaren skal som gjennomsnitt for avtaleperioden ikke overstige målprisen. Dersom målprisen overskrides som gjennomsnitt for avtaleåret, skal det fastsettes en særskilt styringspris for det påfølgende avtaleår. Styringsprisen fastsettes slik at oppnådd pris skal ligge tilsvarende under i det påfølgende avtaleåret. Eventuelle avvik fra dette, som følge av særskilte forhold, skal avtales mellom partene. I inneværende avtaleår vil det bli overnotering for mathvete. Dette skyldes høye internasjonale priser på mathvete som har medført at det fra september 2007 har vært tollfritt å importere korn til Norge. I en slik situasjon, der overnoteringen skyldes internasjonale markedsforhold og der det ikke er mulig gjennom administrative tollnedsettelse å bringe prisene ned til målprisnivå, vil kravet om innføring av styringspris tilsvarende under avtalt målpris kommende avtaleår bli fraveket.

Frakttilskuddsordningene til korn og kraftfôr er et viktig virkemiddel for å bidra til å utjevne regionale forskjeller i kraftfôrpris. Fraktsatsene har vært uendret de siste 3 åra. På bakgrunn av en betydelig økning i utgiftene til frakt av korn og kraftfôr i perioden, økes bevilgningen til fraktordningene med 9 mill. kroner, fordelt med 5 mill. kroner på mellomfrakt korn og 4 mill. kroner på stedfrakt kraftfôr.

7.8 Melk

7.8.1 Kvoteordningen for melk

Økt fleksibilitet i kvoteordningen for melk – leie av kvoter

For å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk, er avtalepartene enige om at det innføres mulighet for leie av melkekvote for enkeltbruk, opp til kvotetakene. Det vil si 400 000 liter for kumelk og 200 000 liter for geitmelk. Leie av kvoter må foregå innenfor fylket/omsetningsregionen. Det vil ikke være antalls- og avstandsbegrensinger knyttet til ordningen.

Gitt begrensingene som er beskrevet ovenfor, kan eier av landbrukseiendom med melkekvote leie kvote. Eier av landbrukseiendom med aktiv kvote kan leie ut kvote. Kvoteleieprisen reguleres ikke. Minimumsperiode for avtale om kvoteleie settes til fem år. Leieavtalene godkjennes av Statens landbruksforvaltning, og har virkning fra påfølgende kvoteår. Forslaget innebærer videre at det ikke skal være restriksjoner på hvor stor mengde kvote som kan leies/leies ut, eller hvor mange produsenter det kan leies av/leies til.

Å åpne for kvoteleie fører til at fleksibiliteten i kvoteordningen økes, både ved at produksjonen bedre kan tilpasses kapasiteten på bruket og ved at kvoter fra ulike bruk kan leveres felles uten at dette må organiseres som en samdrift. Bedre kvote- og kapasitetsutnyttelse kan oppnås ved at «overflødig» kvote kan leies ut og ved at kvote kan leies inn for å bruke uutnyttet kapasitet. Bedre utnyttelse av kvotene vil over tid gi mindre mengde sovende kvote. Å åpne for kvoteleie vil videre gjøre det mulig å øke kvoten uten å binde opp kapital i kvotekjøp.

Endringene vil kunne tas inn i forskrift om kvoteordningen for melk fra 01.01.09. Det tas sikte på at leieavtaler for kumelk kan inngås med virkning fra kvoteåret som starter 01.03.09. Disse leiekontraktene vil få sin formelle godkjenning fra januar 2009, etter at revidert forskrift har trådt i kraft 01.01.09. Leieavtaler for geitmelkkvoter kan inngås med virkning fra kvoteåret som startet 01.01.10.

Partene vil videreføre regelverket for maksimal kvote for henholdsvis enkeltbruk og samdrifter, samt antalls- og avstandsbegrensningen for samdrifter.

Nyetablering

For ytterligere å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk, er avtalepartene enige om å innføre en ordning for nyetablering. Ordningen vil gjelde både konvensjonelle og økologiske søkere og det

avsettes 5 mill. liter kumelkkvote til nyetablering nasjonalt.

Nyetableringskvote må kjøpes til statens pris, og settes til maksimum 150 000 liter per søker. Nyetableringskvoten er en forhåndsdefinert mengde innenfor vanlig salgsrunde. SLF behandler søknadene i samråd med fylkesmennene og Innovasjon Norge. Prioritering av søknader skal skje etter en samlet vurdering der blant annet følgende forhold kan vektlegges, jf. dagens § 20 i forskrift om kvoteordningen for melk:

- «- Etableringen bidrar til å oppfylle landbrukspolitiske mål og retningslinjer.
- Investeringene sikrer langsiktig økonomisk drivverdige enheter.
- Tidsperiode fra det har foregått kvotesalg fra eiendommen.»

Videre vil søknadene vil bli prioritert etter følgende kriterier;

- Søkere som er under 35 år.
- Landbrukseiendommer som ligger i nærings svake områder.
- Landbrukseiendommer som ligger i rovdyrutsatte områder.

Frist for innmelding av søknad til Statens landbruksforvaltning bør settes i god tid før kvoteåret 2009/2010, for eksempel til 01.11.08.

Fordeling av utvidet kvoteramme til økologiske bruk

Avtalepartene er enige om at kvoterammen for kumelk utvides med 4 mill. liter i 2009. Avtalen innebærer at disse kvotene selges til prisen ved statlig omsetning og fordeles til økologiske bruk gjennom den statlige salgsordningen (jf. kapittel 7.5.4).

Finnmarkskvote

Som et tiltak for å styrke kumelkproduksjonen i Finnmark, er avtalepartene enige om at det settes av en kvoteramme på 1 mill. liter kumelkkvote, øremerket til melkeproduksjonen i fylket. Kvoterammen oppfylles ved å omfordele statens oppkjøpte kumelkkvoter fra landets øvrige fylker/omsetningsregioner. Inndragningen av kvoter blir gjennomført ved prosentvis likt bidrag fra alle øvrige fylker/omsetningsregioner. Ved etterspørselsoverskudd i Finnmark i salgsrunden for kvoteåret 2009/2010 skal alle kvotekjøpere få kjøpt lik kvotestørrelse begrenset oppad til 5 000 liter. For øvrig skal fordeling av kvote mellom kjøpere foretas iht. forskrift om kvoteordningen for melk § 19, om fordeling av kvote ved statlig salg.

Omsetningsregion Akershus, Oslo, Vestfold og Østfold

Avtalepartene er enige om at omsetningsregionen som består av fylkene Akershus, Oslo, Vestfold og Østfold splittes i tre regioner, hvor Akershus og Oslo utgjør én region og Vestfold og Østfold hver sin region.

Kombinasjonsbruk – ku og geit

I § 8 i forskrift om kvoteordningen for melk heter det at «Ved konvertering skal det benyttes forholdstall mellom geitmelkkvote og kumelkkvote på 1:2».

Avtalepartene er enige om at forholdstallet endres til 1:1 for kombinasjonsbruk med ku og geit, der produsenten ønsker å legge om og kun drive med geit. Dette gjelder kun for produsenter med kombinasjonsdrift ku og geit, som ligger innenfor satsningsområdene for geitmelkproduksjon. Tiltaket foreslås for å legge til rette for geitmelkproduksjon, og for å bedre økonomien på disse brukene. Konverteringen kan likevel ikke føre til at landbrukseiendoms kvote overstiger 200 000 liter geitmelk.

Sommersamarbeid

Avtalepartene er enige om at dagens regelverk for sommersamarbeid, kan gi uheldige tilpasninger. Partene er derfor enige om at melkeproduksjon som foregår gjennom samarbeid i beitesesongen, skal oppfylle vilkår for å motta beitetilskudd. Dette settes i verk fra beitesesongen 2009. Ytterligere problemstillinger knyttet til sommersamarbeid skal vurderes i forbindelse med gjennomgangen av regelverket for kvoteordningen for melk, som er varslet til høsten. Dette gjøres for å få en helhetlig vurdering av problemstillingen og for å unngå unødige hyppige endringer i regelverket.

Samdrifter i melkeproduksjonen

I jordbruksforhandlingene i 2004 ble det vedtatt at utmålingsbestemmelsene for driftstilskudd til samdrifter etablert før 01.07.04, over tid skal harmoniseres med satsene for andre typer foretak. Avtalepartene legger til grunn at denne harmoniseringen videreføres, og at satsene reduseres med 10 000 kroner per foretak for foretak med to medlemmer, og med 20 000 kroner per foretak for foretak med flere enn to medlemmer.

Gjennomgang av kvoteforskriften

Ut over endringene som er beskrevet i dette kapitlet, har Landbruks- og matdepartementet varslet

en gjennomgang av regelverket for kvoteordningen for melk. Statens landbruksforvaltning vil ha en sentral rolle i dette arbeidet. Forslag til endret kvoteforskrift vil bli sendt på høring høsten 2008.

7.8.2 Prisutjevningsordningen for melk

Målprisen på melk økes med 17 øre per liter fra 01.07.08 og med 20 øre per liter fra 01.01.09.

Videre har satsene i prisutjevningsordningen for melk vesentlig betydning for prisutslagene for meierivarer. Satsene fastsettes av Statens landbruksforvaltning etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer, men avtalepartene i jordbruksoppgjøret kan gi føringer. Avtalepartene konstaterer at de internasjonale prisene for tørrmelkprodukter har falt kraftig de siste månedene fra de tidligere rekordhøye nivåene. Partene legger derfor til grunn, i motsetning til i høringsforslaget fra Staten landbruksforvaltning, at satsene for tørrmelkprodukter kun endres i samme størrelsesorden som for andre prisgrupper. Partene har ikke øvrige merknader til høringsforslaget. Det vises for øvrig til kapittel 6.

7.9 Kjøtt

7.9.1 Tiltak for å øke produksjonen av norsk storfekjøtt

Markedsregulators prognose fra mars i år viser for 2008 et underskudd av norsk vare på 8 600 tonn med uendret målpris og ekskl. fastsatte importkvoter. Det vises til kapittel 7.11.3 om spesialisert storfekjøttproduksjon som egen dyregruppe i tilskuddssystemet (produksjons- og avløsertilskudd). Dette tiltaket kan bidra til økt storfekjøttproduksjon på foretak med kumelkproduksjon og foretak hvor eier er medlem i samdrift i kumelkproduksjon. Målpris for storfekjøtt settes opp for å bidra til økt kjøttproduksjon hos alle foretak med produksjon av storfe (melk-/kjøttfe).

7.9.2 Tiltak for å øke produksjonen av norsk sauekjøtt

Markedsregulators prognoser fra mars i år viser en underdekning på 2 800 tonn av norsk sau/lam i 2008 gitt uendret målpris og ekskl. fastsatt importkvote. Partene er enige om at det må skapes økonomisk grunnlag for å produsere nok av de kjøttslagene vi har de beste forutsetningene for. For å bidra til økt lønnsomhet i saueholdet økes målprisen for sau/lam med 5,00 kr per kg fra 01.07.08.

Det er viktig at foretak med mindre besetninger av sau fortsetter sin drift for å bidra til å ivareta kulturlandskapet. For å oppnå en større økning i totalproduksjonen av sau/lam er det imidlertid også viktig å øke produksjonsomfanget i mange norske sauebesetninger. Satsene for tilskudd husdyr for sau over 1 år økes derfor for å styrke økonomien i saueholdet.

Foretak som kan motta driftstilskudd for produksjon av melk eller spesialisert kjøttfe er, med dagens regelverk, ikke berettiget driftstilskudd sau. Partene er enige om at alle foretak med sau skal kunne motta støtte for sin produksjon tilsvarende driftstilskudd sau. Dette gjennomføres gjennom et nytt intervall i tilskudd husdyr for 1-50 sau over 1 år, som styrkes med midler tilsvarende nåværende driftstilskudd sau, samt en økning ut over dette for å dekke opp alle foretak med sau. Ved en slik innpassing av nåværende driftstilskudd sau i husdyrtilskuddet for sau vil man også oppnå en forenkling av virkemiddelbruken over Jordbruksavtalen.

Partene er også enige om en økning i satsene for hhv. tilskudd husdyr for sau over 1 år, tilskudd husdyr til lammeslakt, beitetilskudd småfe, arealtilskudd grovfôr i sone 5-7, avløsertilskudd ferie/fritid for sau og en reduksjon i bunnfradraget for å styrke økonomien i saueholdet. Satser og intervaller for tilskuddene framgår av fordelingsskjemaet.

7.9.3 Distriktstilskudd gris

Formålet med distriktstilskudd kjøtt er å medvirke til en inntekts- og produksjonsutvikling i kjøttproduksjonen som bidrar til å opprettholde bosetting og sysselsetting i distriktene gjennom å jevne ut forskjeller i lønnsomheten i produksjonen. For å styrke økonomien i svineholdet i Agder-fylkene utvides distriktstilskuddet for Vestlandet til også å gjelde Vest- og Aust-Agder.

7.9.4 Frakttilskudd kjøtt

Frakttilskudd er et viktig landbrukspolitisk virkemiddel for å sikre mest mulig lik pris til produsent i ulike deler av landet. Bevilgningen til innfrakttilskudd kjøtt økes derfor med 1,4 mill. kroner pga. økte transportkostnader. Gjennomsnittlig tilskuddssats for ordningen beregnes av SLF.

7.9.5 Referansepris for fjørfekjøtt

Referanseprisen på kylling skal kun fastsettes med basis i prisuttaket på engrosnivå i foregående år beregnet av SLF. Dette vil tydeliggjøre at referanse-

prisen ikke er en normert pris fastsatt av avtalepartene. Øvre prisgrense for kylling økes ikke ut over nåværende +10 pst. på referanseprisen. Kyllingproduksjon er en produksjon med stor grad av kontraktstyring, og det er derfor ikke behov for en høyere øvre prisgrense enn referanseprisen +10 pst.

Referanseprisen for fjørfekjøtt er fastsatt på engrosnivå fordi den skal nyttes som grunnlag for administreringen av tollvernet. Representantvaren for varegruppen er fersk kylling, oppbunden, 900-1200 g uten innmat. Flere markedsaktører har bedt om mulighet for i stedet å innrapportere produsentpris, og at SLF regner om denne til engrospris. Dette har bakgrunn i at kylling hovedsakelig foredles før salg, slik at det ikke finnes grunnlag for innrapportering av prisdata om fersk kylling som er representantvaren. Markedsaktørene kan i stedet for engrospris rapportere produsentpris, men SLF må da gis opplysninger som gjør det mulig å kalkulere en pris for ferdig slaktet, oppbundet kylling i henhold til det definerte prisgrunnlaget.

7.10 Frukt, grønt og poteter

7.10.1 Avrensordningen for potet

Bakgrunn

Avrens defineres som frasorterte poteter i tilknytning til potetproduksjon, samt avrens fra industriens egen potetforsyning og reststivelse fra bearbeidelsen. Avrens benyttes i dag til glukose-, potetmel- og spritproduksjon hos HOFF. Avrensordningens formål er jf. Avtale om avrenspoteter mellom SLF og HOFF:

«å sikre avsetningen til avrenspoteter fra omsetningsleddene i markedsordningen for poteter. Gjennom omsetningsleddenes mulighet til å bli kvitt avrenspoteter bidrar ordningen til å bedre kvaliteten på ferske matpoteter og poteter til industriell bearbeiding.»

Utredningen

Det ble høsten 2007 nedsatt en arbeidsgruppe bestående av representanter fra Landbruks- og matdepartementet og Statens landbruksforvaltning som skulle foreta en helhetlig gjennomgang av dagens ordning i forhold til formåls- og kostnadseffektivitet. Det har også vært utstrakt kontakt med aktørene i arbeidet med utredningen. Gruppen skulle vurdere mulige endringer i avrensordningen og alternative avsetningsmuligheter for avrenspotet, herunder omsetningsleddenes rolle. Rapporten *Gjennomgang av avrensordningen for*

poteter kom med tre alternative forslag til endringer i avrensordningen: å avvikle avrensavtalen uten at den erstattes av ny statlig regulering; å videreføre avrensavtalen som i dag, men med enkelte mindre endringer; å avvikle avrensavtalen og erstatte den med forskrift om prisnedskrivningstilskudd for potetsprit.

Forslag

Avtalepartene er enige om at avrensavtalen mellom Statens landbruksforvaltning og HOFF sies opp innen 30. juni 2008, slik at den utløper 30. juni 2009, og erstattes av en mindre omfattende avrensordning som hjemles i en ny forskrift for prisnedskrivningstilskudd for potetsprit. Forskrift for den nye ordningen fastsettes innen 1. januar 2009 slik at den kan tre i kraft før planlegging av sesongen 2009-2010.

HOFF og øvrige omsetningsledd avtaler for tre år av gangen et kvantum som gir rett til fastsatt avrenspris, oppad begrenset til årlig gjennomsnitt av siste tre års leveranse av avrens. Omsetningsleddene kan velge å inngå en treårig avtale for dette kvantumet eller et lavere kvantum til den fastsatte prisen. Partene har lagt til grunn at denne endringen ikke reduserer produsentenes inntekter. Den nye ordningen skal evalueres i forkant av en ny treårsperiode.

Avrensprisen fastsettes for tre år av gangen og den reduseres fra 72 til 55 øre. Avrensprisen reduseres allerede fra sesongen 2008-2009. Dette innebærer at avrensprisen fastsettes lavere enn det intervallet som er definert i avrensavtalen, og dette må derfor skje etter avtale med HOFF. Prisreduksjonen er fastsatt med utgangspunkt i en alternativverdi på avrens lik kroner null for produsent. Partenes vurdering er at dette ikke vil påvirke avrenskvantumet vesentlig i negativ retning, fordi alternativ anvendelse vil måtte antas å bli dyrere for matpotetgrossistene.

Dagens todelte prisnedskrivningstilskudd til potetsprit forenkles til én tilskuddssats per liter rektifisert sprit. Partene er enige om at prisnedskrivningstilskuddet til potetsprit, som i dag samlet sett er 9,50 kroner per liter, reduseres til 7,80 kroner per liter, på grunn av den foreslåtte nedgangen i avrenspris. Dette kan gi rom for et økt kvantum potetsprit innenfor dagens bevilgning på 20 mill. kroner.

Partene er videre enige om å avvikle eksportstøtte for glukose i løpet av femårsperioden 2009-2014.

Detaljene i ordningen skal gjennomgås høsten 2008.

7.10.2 Epler til industriell foredling

Ulike miljøer har tatt opp spørsmålet om muligheten for produksjon av epler til industriell foredling i Norge, med tanke på økt andel norske epler i produksjon av eplejuice/-nektar. I fjorårets jordbruksoppgjør var partene enige om å avsette 0,5 mill. kroner til en utredning om alternative produksjonsformer og teknologier, markedsmessige forhold og interessen i næringen.

Utredningen viser at etterspørselen etter ferskpresset juice øker og at det er identifisert betalingsvillighet i alle ledd i verdikjeden. Avtalepartene mener det er potensial for å øke norsk produksjon av epler til industriformål, men at det likevel er behov for ytterligere avklaringer før tiltak eventuelt kan settes i verk. Partene derfor er enige om at det nedsettes et utvalg som bl.a. skal ta for seg markedsmessige forhold, økonomi og interesse for denne produksjonsformen blant produsenter og industrien, mulige støtteordninger, utvikling av plantemateriale og kapasitetsbehov i presseri. Statens landbruksforvaltning vil få i oppdrag å vurdere innretningen av konserverordningen med tanke på økt bruk av norsk råvare i denne produksjonen.

Avtalepartene er derfor enige om at det nedsettes et utvalg der produsenter og industri er representert. Norges Bondelag leder utvalget. Det avsettes 0,5 mill. kroner til en slik utredning, fra midler avsatt til utviklingsprogrammet for frukt og grønt.

7.10.3 Distrikts- og kvalitetstilskuddet frukt, bær og veksthusgrønnsaker

Avtalepartene er enige om å øke distrikts- og kvalitetstilskuddet for frukt, bær og veksthusgrønnsaker med 5 mill. kroner. Dette vil medføre at kvantumsgrensene og maksimalbeløpene vil øke med anslagsvis 20 pst.

7.10.4 Harmonisering i satser for arealtilskudd grønnsaker, frukt og bær

Avtalepartene er videre enige om å harmonisere satsene for arealtilskudd grønnsaker, slik at tilskuddet per daa blir det samme i intervallene 0-30 og 31-60 daa. Partene er videre enige om å harmonisere satsene for arealtilskudd frukt og bær, slik at tilskuddet per daa blir det samme i intervallene 0-30 og 31-40 daa. Dette medfører at satsene økes i øvre intervall, jf. fordelingsskjema.

7.11 Produksjonstilskudd

7.11.1 Produksjonstilskudd og driftssamarbeid

Ved jordbruksoppgjøret 2007 ble partene enige om at det skal foretas en gjennomgang av regelverket for driftssamarbeid i forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket. Det skulle legges særlig vekt på å fremme forslag til et enkelt og forvaltbart regelverk som samtidig sikrer at strukturdifferensierte utbetalinger så langt som mulig skal skje i samsvar med faktiske strukturkostnader. Som en del av mandatet lå det også å utrede om forskrift for produksjonstilskudd kan justeres slik at samarbeidende foretak må kunne dokumentere at det ikke drives samarbeid i en slik grad at det gir grunnlag for produksjonstilskudd som én enhet (omvendt bevisbyrde).

I utredningen skulle det også særskilt vurderes en ordning der spesialisert kjøttproduksjon tilskuddsmessig behandles som en egen produksjon. Utredningen skulle gjøres av Statens landbruksforvaltning (SLF) og med en referansegruppe med deltakelse fra avtalepartene og fylkesmennene.

Det vises til kapittel 5.3 i virkemiddelrapporten fra SLF der det i den primære tilrådingen sies:

I drøftingene over har vi, så langt vi kan se, gått gjennom og vurdert de aktuelle forhold vedr. driftsfellesskap. Vi har imidlertid ikke lyktes i å finne tilfredsstillende løsninger som kan oppfylle alle de ønsker som er framsatt av avtalepartene. Ut fra så motstridende ønsker som er framsatt, om sikring av strukturprofil, og et enkelt regelverk å forvalte, lar oppdraget seg ikke fullt ut løse. Dette forsterkes av de andre hensynene som er nødvendig å ivareta gjennom en slik bestemmelse, dvs. hensynet til søkers rettssikkerhet og hensynet til kontroll, jf. ovenfor kapittel 5.3.2.1.

Gjennomgangen ovenfor viser generelt at prinsippet med strukturdifferensierte tilskudd er krevende å forvalte. Formålet med ordningen er solid forankret i politiske målsettinger for landbrukspolitikken, og er satt ut fra et ønske om utjevning av strukturforskjeller i landbruket. Samtidig gjør strukturdifferensieringen det økonomisk interessant for landbruksforetak å tilpasse driften slik at det hentes ut mer tilskudd enn det faktiske strukturkostnader tilsier. Strukturdifferensierte tilskudd innebærer at forvaltningen blir satt til en meget vanskelig oppgave, og regler som skal sikre at strukturdifferensierte tilskudd utbetales i samsvar med faktiske strukturkostnader vil nødvendigvis bli krevende å håndheve.

Slik vi vurderer det etter gjennomgangen ovenfor vil det grepet som virkelig kan gjøre noe med situasjonen være å flate ut satsene, og dermed gå bort fra ordningen med strukturdifferentierte tilskudd. En større omlegging av virkemidlene på dette punktet ligger utenfor mandatet for denne utredningen. Men samtidig må en være klar over at en ved å beholde tilskudd med strukturdifferentierte satser, beholder en ordning som er krevende å forvalte, og som vanskelig lar seg kontrollere. Med andre ord vil en opprettholdelse av dagens ordning innebære at en samtidig viderefører en risiko i forhold til feilutbetalinger.

I forhold til tilskuddssatsene kan det også tenkes andre tiltak som vil kunne bidra til at en slik tilpassning blir mindre attraktiv. En mulig løsning, som også er pekt på i drøftingen ovenfor (kap.5.3.2.2.5), kan være å bedre samordne maksimalbeløpet i tilskudd til husdyr og maksimalrefusjon i avløsertilskuddet, slik at disse takene nås ved om lag samme dyretall. På denne måten vil det bli mindre lønnsomt for et foretak å framstå som to eller flere enheter når de i realiteten er én stor enhet.»

Ut over dette foreslår SLF følgende tiltak:

- Endre begrepsbruken i forskriften slik at det blir samsvar med begrepene som er benyttet i husdyrkonsesjonsloven. Det vil særlig gjelde at driftsfelleskap som gir grunnlag for et produksjonstilskudd omfattes av uttrykket «økonomiske interesser i samme produksjon». Dette bidrar til at bestemmelsen forenkles, samtidig som det blir enklere å se sammenhengen mellom de to regelverkene.
- Utforme en forskriftsbestemmelse om «omvendt bevisbyrde» slik som i regelverket for husdyrkonsesjon.
- Det legges opp til at spesialisert storfeproduksjon defineres som en egen gruppe ved tilskudd til husdyr, med særskilt tilskudd for dyr av ammekurase, jf. kapittel 7.11.3.

Avtalepartene slutter seg til SLFs forslag til forskriftsendringer.

7.11.2 Bunnfradrag og toppavgrensing for produksjonstilskudd

Det gjennomføres et viktig strukturmessig tiltak ved at bunnfradraget reduseres med 1 000 kroner fra 4 000 kroner til 3 000 kroner per foretak.

En viderefører harmoniseringen av tilskuddsutmålingen mellom foretak som har samme produksjonsomfang, men ulik selskapsform. Maksimalbeløpet for tilskudd husdyr økes derfor fra 220

000 til 240000 kroner for alle foretak Dette med unntak for samdrifter som søkte om godkjenning før 01.07.04 og startet opp innen 31.12.05. For disse samdriftene videreføres 250 000 kroner som maksimalbeløp. Hevingen av maksimalbeløpet vil gjøre det enklere å kombinere melkeproduksjon med økt storfekjøttproduksjon.

7.11.3 Spesialisert storfekjøttproduksjon som egen produksjon

Prognosene for markedsbalansen for storfekjøtt i 2009 angir et stort underskudd av norsk vare i 2009. Et tiltak for å bedre situasjonen er å endre regelverket for produksjonstilskudd slik at spesialisert kjøttproduksjon tilskuddsmessig behandles som en egen dyregruppe. Dette forholdet har vært utredet av SLF i samsvar med mandat fastsatt ved jordbruksoppgjøret 2007.

Denne endringen av tilskuddssystemet gjelder for alle jordbruksforetak uavhengig av organisasjonsform, og er derfor ikke avgrenset til å gjelde medlemmer i samdrift i melkeproduksjon. Innføring av egne satser for ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon vil åpne for at foretak som driver kumelkproduksjon og som har spesialisert kjøttfeproduksjon, vil få full effekt av strukturinndelingen av satsene i husdyrtilskuddet både for melkekyr og ammekyr. Videre gir en slik endring mulighet for forskjellige nivåer og intervaller for satsene for melkekyr og ammekyr i husdyrtilskuddet.

Foretak med kumelkproduksjon og som har ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon, skal kunne motta driftstilskudd for begge produksjoner. Foretak hvor eier er medlem i samdrift skal kunne motta husdyrtilskudd, driftstilskudd og avløsertilskudd for ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon.

Det er viktig å sikre at tilskudd til ammekyr/spesialisert storfekjøttproduksjon faktisk går til slik produksjon, dvs. at det er en tilstrekkelig avgrensning mot melkeproduksjon med tilhørende kjøttproduksjon. Dette for at melkeproduksjon og spesialisert storfekjøttproduksjon skal kunne håndteres hver for seg tilskuddsmessig når disse produksjonene foregår i nærheten av hverandre. Det gir behov for klare kriterier både for å hindre uønsket tilskuddstilpassning blant søkerne, og for at forvaltningen skal kunne kontrollere opplysningene i søknadene om tilskudd.

I følge SLFs utredning vil full årseffekt av forslagene over utgjøre ca. 34 mill. kroner.

For å sikre at driftstilskudd, tilskudd husdyr og avløsertilskudd ferie/fritid til ammekyr/spesialisert storfekjøttproduksjon går til slik produksjon, er bare ammekyr av minst 50 pst. kjøttferase til-

skuddsberettiget under disse ordningene. Men tilskudd husdyr og avløsertilskudd ferie/fritid kan også gis til andre ammekyr i storfebesetninger uten melkekvote. Satsar og intervaller for tilskuddene framgår av fordelingsskjemaet.

Over Jordbruksavtalen gis det driftstilskudd til storfehold for både melkeproduksjon og spesialisert kjøttfeproduksjon. Etter gjeldende regelverk kan foretak i jordbruket kun motta ett av disse driftstilskuddene per år.

For å styrke økonomien i spesialisert kjøttfeproduksjon og bidra til økt markedsdekning med norsk vare, åpnes det for at foretak kan motta driftstilskudd til produksjon av både melk og spesialisert kjøttfe. Budsjettmessig utslag av å fjerne begrensningen på at foretak kun kan motta ett av disse driftstilskuddene, er beregnet til 4 mill. kroner basert på satsene i gjeldende jordbruksavtale og ut fra antall dyr fra søknadsomgangen januar 2008.

7.11.4 Beitetiltak

Avtalepartene vektlegger å gi tilskudd til aktivt dyrehold. Satsingen på beitetilskuddet videreføres derfor gjennom en økning av satsene for både småfe, storfe mm., jf. fordelingsskjemaet.

7.11.5 Reduksjon i avgrensningen av produksjonstilskudd for pensjonister

Ved beregning av produksjonstilskudd til enkeltpersonforetak reduseres, med gjeldene regelverk, tilskuddet med 5 000 kroner per år dersom foretakets innehaver er 68-70 år, og med 25 000 kroner per år dersom foretakets eier er over 70 år i utbetalingsåret. For 2008 utgjør denne reduksjonen 23 mill. kroner.

Formålet med disse bestemmelsene har vært å bidra til generasjonsskifte og rekruttering i jordbruket.

På grunn av endringene siden denne avgrensningen i tilskuddet til pensjonister ble etablert, reduseres avgrensningen i tilskuddet med 5 000 kroner per foretak. Det innebærer at avgrensningen fjernes for enkeltpersonforetak med innehaver 68-70 år, mens den reduseres til 20 000 kroner per foretak hvor innehaver er over 70 år. Partene tar sikte på å avvikle denne avgrensningen ved forhandlingene i 2009.

7.11.6 Utmåling av produksjonstilskudd storfe med bruk av Husdyrregisteret

Partene viser til tidligere prosess vedrørende bruk av Husdyrregisteret – storfe, som grunnlag for

utbetaling av tilskudd til storfe. Dette ut fra et ønske om å avvikle systemet med telledatoer for registrering av antall tilskuddsberettigede dyr. Dette forutsetter en tilfredsstillende datakvalitet i registeret, som sikrer en forsvarlig økonomiforvaltning i samsvar med statens økonomiregelverk. Partene er enige om å følge tidsplan utarbeidet av Mattilsynet og SLF, for utvikling av hhv. en pilot for bruk av Husdyrregisteret og det forvaltningsoppbygg for produksjonstilskudd som er nødvendig for bruk av registeret i tilskuddsutmålingen.

7.11.7 Digitale markslagskart (DMK)

I samsvar med pkt. 11 i Sluttprotokollen fra jordbruksforhandlingene 2005 avsettes i 2009 10 mill. kroner til DMK over underpost 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd.

Siste år i den særskilte tiltaksperioden for DMK er 2009. Det må vurderes nærmere hvordan kartgrunnlaget for jordbruksareal skal ivaretas i de påfølgende år. Av avsetningen på 10 mill. kroner for 2009 benyttes derfor inntil 0,5 mill. kroner til en utredning av følgende temaer:

- Behov for DMK hos jordbruksforetakene og til forvaltningsoppgaver.
- I samband med behovsvurderingen skal det vurderes hvilket kvalitetsnivå på kartgrunnlag/kart som er nødvendig for å ivareta de ulike bruksområder.
- Vurdere hvordan videre ajourhold av kartgrunnlaget for jordbruksareal best kan gjennomføres ut fra bl.a. kostnader og krav til kvalitet. Hyppighet av bl.a. oppdatering av ny flyfotografering bør kunne variere ut fra nivået på endringer i arealgrunnlaget i de ulike områder.
- Vurdere de alternative løsninger av momentene over i forhold til Geovekst-samarbeidet, forvaltningsløsningen «Norge i Bilder» og nasjonalt program for omløpsfotografering.
- Vurdere finansieringen av alternative valg for framtidig ajourføring av DMK.

Rapport fra utredningen skal avgis innen 15.01.09, i samsvar med Statens tilbud kapittel 7.11.5.

7.12 Velferdsordninger

7.12.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Avtalepartene er enige om at det er svært viktig å ha gode ordninger som gjør det mulig at de som driver landbruksforetak har mulighet til ferie og fritid. Det er behov for å øke satsene i tilskudd til

avløsning ferie og fritid pga. utviklingen i lønnskostnadene for arbeidskraft. Tilskuddssatsene og maksimalbeløpet for ordningen økes med 5 pst. Ender og livkylling gis samme sats som gjess og kalkun. Endringene av satser og maksimalbeløp gjøres gjeldende allerede for 2008, slik at økningene kommer til utbetaling i 2009. Dette er i samsvar med den prioritering partene hadde av tilskudd til avløsning ved ferie og fritid ved jordbruksoppgjøret i 2007.

Det vises til kapittel 7.11.3 om spesialisert storfekjøttproduksjon som egen dyregruppe i tilskuddssystemet. Foretak hvor eier er medlem i samdrift skal kunne motta avløsertilskudd for ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon. Tilskuddet kan også gis til andre ammekyr i storfebesetninger uten melkekvote.

7.12.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom mv.

Gode velferdsordninger for jordbruket er et viktig ledd for å bidra til rekruttering til næringen. I samsvar med dette økes maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom mv. fra 1 030 til 1 130 kroner.

Når det gjelder tilskudd til sykdomsavløsning til foretak innen frukt- og grøntsektoren, var avtalepartene ved jordbruksoppgjøret 2007 enige på dette området. I samsvar med utredning fra SLF ble det fastsatt at slike foretak kan få tilskudd til sykdomsavløsning basert på en dispensasjonspraksis for reelle forhold. De nye bestemmelsene vedrørende dispensasjonspraksis trådte i kraft så nylig som 01.01.08, og blir videreført uendret.

Partene er enige om at SLF skal fastsette retningslinjer for fylkesmannens bruk av dispensasjon i tilfeller hvor det er grunnlag for å tildele mer enn ett tilskudd til avløsning ved sykdom mv. per foretak.

7.12.3 Tilskudd til landbruksvikarordningen

Inneværende år er en overgangsperiode mellom landbruksvikartilbud i kommunal regi og ny landbruksvikarordning drevet av avløserlagene. I 2008 gis det tilskudd over Jordbruksavtalen til begge disse landbruksvikarordningene. Fra og med 2009 gis det ikke lenger tilskudd til kommunale landbruksvikartilbud, men kostnadene med det kommunale tilbudet i 2008 dekkes etterskuddsvis i 2009.

Hovedformålet med omleggingen av landbruksvikartilbudet er å bidra til at jordbruksforetak i hele landet skal kunne motta bistand fra landbruksvikar. Det er lagt til grunn

totalt 240 årsverk landbruksvikarvirksomhet i den nye ordningen. Departementet mottok 15.04.08 statusrapporter fra SLF og Norske Landbrukstestener med informasjon om omleggingen til landbruksvikartilbud fra avløserlagene. Rapportene viser at per 15.04.08 var det søkt om tilskudd for 81 årsverk som skal dekke 135 kommuner. Det tar tid å ansette landbruksvikarer, og mange kommuner beholder den kommunale ordningen ut 2008. Det vil derfor ta tid også utover i 2009 før den nye ordningen er på plass. Spesielt har små avløserlag i mindre grad gått inn i den nye ordningen ut fra vurderinger om for dårlig økonomi i ordningen.

Partene er enige om betydningen av den nye landbruksvikarordningen og at økonomien bør styrkes for å bidra til at avløserlagene deltar i ordningen. Tilskuddet til ordningen økes med 4 mill. kroner, i tillegg oppjusteres egenandelen for bruk av ordningen fra 1 030 til 1 130 kroner. Dette tilsvarer ny maksimal dagsats i tilskudd til avløsning ved sykdom mv.

7.12.4 Tilskudd til tidligpensjonsordningen for jordbrukere

Grensen for hvor stor inntekt bruker og ektefelle/samboer hver for seg kan ha uten avkorting av tilskuddet over denne ordningen er 175 000 kroner. Det er lagt til grunn for den nye AFP-ordningen at man skal kunne tjene ubegrenset i tillegg til å motta AFP. Inntektsbegrensningen på 175 000 kroner i tidligpensjonsordningen fjernes derfor og fjerningen gjennomføres med virkning fra og med inntektsåret 2008.

For å være berettiget tidligpensjon kan bruker og/eller dennes ektefelle/samboer ikke lenger eie landbrukseiendom, drive eller ha næringsinntekt fra jordbruk/gartneri eller skogbruk. Partene er enige om at SLF gjennomgår bestemmelsene vedrørende dispensasjon fra avhendingskravet knyttet til landbrukseiendom.

7.13 Strukturutviklingen i landbruket i lys av de landbrukspolitiske mål

7.13.1 NILF-rapport

Ved jordbruksoppgjøret i 2006 ble det protokollert at det skulle gjennomføres en analyse av sammenhengen mellom strukturutviklingen og de landbrukspolitiske mål. Oppgaven ble lagt til Norsk Institutt for landbruksøkonomisk forskning. Slutt rapporten ble publisert i april 2008 gjennom NILF notat nr. 2008-10 med tittel «Større og færre, men hvilke konsekvenser?» I rapporten heter det bl.a.:

Strukturutviklingen i norsk jordbruk medfører færre og større bruksenheter. Denne utviklingen har pågått i lang tid, men har blitt ytterligere intensivert de siste årene. Den årlige nedgangen i antall bruk har økt fra 3,5 prosent i perioden 1989-1999 til 4,5 prosent i perioden 1999-2007. Det er i hovedsak de aller minste brukene som blir nedlagt, og siden bruksstørrelsen i Norge er ulikt fordelt mellom fylkene har strukturutviklingen i jordbruket hatt en særlig sterk effekt på distriktene de siste årene. Nedgangen i antallet bruk har vært, og er, særlig stor på Vestlandet og i Nord-Norge. Her er både den prosentvise og relative nedgangen i antallet bruk større enn for eksempel Rogaland og fylkene rundt Oslofjorden. Disse effektene kan tolkes som et uttrykk for at den regionale produksjonsfordelingen sentraliseres, til tross for at reguleringer som for eksempel melkekvoter motvirker dette. I denne rapporten konkluderes det med at strukturutviklingen virker negativt inn på mulighetene for å oppfylle distriktpolitiske hensyn.

Kulturlandskapet blir også berørt av strukturutviklingen. Det er blant annet en sammenheng mellom nedgang i antall bruk og nedgang i jordbruksareal. Dette kan skyldes at det ikke lønner seg økonomisk å drive tungdrevent areal når bruksstørrelsen øker og ny teknologi anvendes. Strukturutviklingen medfører videre at andelen bortleid jordbruksareal øker. Litteraturstudier tyder i den forbindelse på at driftsmåten er forskjellig om det er leid eller eid areal. Det er også tegn på at bygningsmassen i jordbruket blir negativt berørt av strukturendringer. Samlet sett tyder disse funnene på at strukturutviklingen virker negativt inn på mulighetene til å oppfylle målet om et åpent kulturlandskap.

Hovedkonklusjoner er at strukturutviklingen er:

- Negativ for: Distriktpolitikk og kulturlandskap.
- Positiv for: Inntekt.
- Begge deler for: Dyrevelferd.
- Uavklart for: alle de andre målene.
- Konklusjonene nyanseres noe mer i teksten.

Rapporten innebærer en ny vinkling av kjente tall, og er et nyttig innspill til de vurderinger som skal gjøres ved utforming av virkemiddelbruken. Den viser at å opprettholde en småskala- / familiebruksprofil på det norske landbruket er riktig politikk for viktige mål knyttet til bosetting og kulturlandskap.

Målene for landbrukspolitikken er i liten grad konkretisert gjennom tallfesting. Derfor krever en

slik analyse at målene fortolkes med en betydelig grad av skjønn. I tillegg er analysen fra NILF basert på ett forhold om gangen, selv om det åpenbart er slik at mange av dem henger sammen. Det gjelder for eksempel inntekt. Man har konkludert med at strukturutviklingen gir positiv effekt for inntektsutvikling, men kan være negativ for kulturlandskap og distriktpolitikk. Det er ikke gjort vurderinger om at inntekt også kan være en forutsetning for fortsatt drift.

7.13.2 Strukturutvikling og landbrukspolitiske virkemidler

Som beskrevet i kapittel 3.6 viser tallene fra Budsjettnemnda en redusert avgangstakt for både antall årsverk jordbruket og antall jordbruksbedrifter. Det anslås en reduksjon i antall årsverk og antall bedrifter fra 2006 til 2007 på hhv 3,3 og 2,7 pst. og fra 2007 til 2008 på hhv. 3,1 og 2,6 pst.. Fra 2008 til 2009 anslår Budsjettnemnda en reduksjon i antall årsverk på om lag 2,9 pst. I perioden fra 2000-2006 har den årlige nedgangen vært klart høyere.

Dette er en positiv utvikling som viser at flere er villige til å bli værende og eller gå inn i landbruket enn tidligere. Gitt et historisk stramt arbeidsmarked er denne utviklingen spesielt gledelig.

Virkemidlene som er satt inn de siste årene og landbrukspolitikken disse bygger på er avgjørende for at vi også fremover skal se optimisme i landbruket og en lavere avgangstakt enn de siste tiårene.

Norsk landbruk består av et bredt spekter av virksomheter, noe som også gjør det nødvendig med et bredt spekter av virkemidler. I tillegg til styrking av de generelle økonomiske virkemidlene, er det de siste årene foretatt en bred satsing på næringsutvikling knyttet til småskala matproduksjon, bioenergi, trevirke, inn på tunet og grønt reiseliv. Offensive mål og virkemidler knyttet til økologisk landbruk skal blant annet gi befolkningen er godt tilbud av økologiske matvarer, og bidra til å ta ut økt betalingsvilje for de økologiske produktene. Utvidelsen av skogfondsordningen er et eksempel på regjeringens satsing på skogbruk og bioenergi.

For å føre videre et levende landbruk over hele landet, er en sterk struktur- og distriktsdifferensiering av virkemidlene nødvendig. Små og mellomstor bruk har blitt prioritert i de siste jordbruksoppkjørene, blant annet gjennom en styrking av struktur- og distriktsdifferensieringen. Jordbruksfradraget og utvidelsen av dette de siste par årene er også av stor betydning for jordbruket, og styr-

ker virkningen av de andre økonomiske virkemidlene.

I tillegg til økonomiske virkemidler er juridiske virkemidler av avgjørende betydning for strukturen og distriktsdimensjonen i norsk landbruk. Kvoteordningen for melk og husdyrkonsesjonsregelverket regulerer produksjonsomfanget hos den enkelte produsent og sikrer spredt produksjon av melk, svin og fjørfe.

Å sikre grovforkrevende husdyrproduksjon over hele landet er av avgjørende betydning for å ivareta distriktpolitiske hensyn og nå mål om pleie av kulturlandskap. Både de juridiske og økonomiske virkemidlene i landbrukspolitikken er bygget opp rundt dette.

7.14 Andre politikkområder

7.14.1 Tilskudd til dyreavl mm.

Tilskudd til dyreavl mm. skal bidra til avlsmessig framgang og populasjoner av friske og sunne husdyr tilpasset vårt miljø. Ordningens virkeområde er utvidet til også å skulle sikre genetisk variasjon i populasjonene og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsmålet.

Bevilgningen til underpost 77.11 Tilskudd til dyreavl mm. økes med 5 mill. kroner, knyttet til veterinære reiser.

7.14.2 Finansiering av opplysningskontorene i landbruket

Opplysningsvirksomhet er et av flere virkemidler innenfor markedsreguleringen. I situasjoner med tilbudsoverskudd i markedet vil opplysningskontorene kunne være et viktig redskap for å søke å få balanse i markedet.

Opplysningskontorenes oppgaver må vurderes i lys av den rolle de har innenfor markedsreguleringen. Deres viktigste oppgaver er å stimulere innenlands etterspørsel etter de respektive landbruksprodukter gjennom opplysningsarbeid og generiske markedsførings tiltak rettet mot forbruker. Målet er å øke forbruket av produktene gjennom å bidra til økt kunnskap om produktenes anvendelse og skape positive holdninger til produktene.

Av dagens fem opplysningskontor er kontorene for kjøtt, egg og hvitt kjøtt og meieriprodukter finansiert utelukkende av omsetningsavgiftsmidler, mens kontoret for brød og korn har medfinansiering fra møller- og bakerbransjen. Kontoret for

frukt og grønt finansieres helt ut over jordbruksavtalen og med budsjettmidler.

Avtalepartene har tidligere signalisert at Omsetningsrådet må gjennomføre en løpende og kritisk vurdering av ressursbruken på dette området. Det er viktig å se bruken av midler i sammenheng med markedsutviklingen og behovet for markedsregulering. Landbruks- og matdepartementet har ved flere anledninger, og senest i forbindelse med budsjettbehandling for kontorene for 2008, påpekt at signalene ikke er fulgt opp i tilstrekkelig grad. Det er bl.a. vist til at kostnadene ved enkelte kontor har vokst kraftig.

Årets avtale innebærer at SLF får i oppdrag å foretar en vurdering av ulike finansieringsmodeller for Opplysningskontoret for kjøtt og Opplysningskontoret for egg og hvitt kjøtt. Dette skal skje i nær dialog med aktørene. Målet for arbeidet bør være å finne en finansieringsform som, ut over hovedformålet som er regulering av markedet samt å fremme omsetningen, i størst mulig grad sikrer;

- En effektiv og kritisk bruk av omsetningsavgiftsmidler.
- Effektiv utnyttelse av opplysningskontorenes ressurser.
- Stabile og forutsigbare rammer for opplysningskontorene.
- Konkurrans- og påvirkningsnøytralitet.
- At kontorenes troverdighet opprettholdes.

Vurderingen skal inngå i SLFs virkemiddelvurdering til jordbruksoppgjøret i 2009.

Avtalepartene forutsetter en nøktern og kritisk bruk av midler til opplysningsvirksomhet i lys av de løpende behov for markedsreguleringstiltak.

7.14.3 Norsk landbruksrådgivning

Norsk landbruksrådgivning, tidligere Landbrukets forsøksringer, er et viktig bindeledd mellom forskning og de aktive jordbruksforetakene. Rådgivningen sørger for at ny kunnskap kommer ut til bonden på en effektiv måte.

Partene legger til grunn at Norsk landbruksrådgivning gjennomfører det planlagte regionaliseringsprosjektet innenfor rammen av bevilgningen. Videre understrekes viktigheten av veiledning innenfor hagebruk og veksthussektoren.

Ny løsning for organisering av de tekniske planleggningstjenestene i landbruket

Med utgangspunkt i siste jordbruksoppgjør ble det nedsatt en gruppe som fikk i mandat å foreslå en

enhetlig løsning for å dekke landbrukets behov for tekniske planleggingstjenester og foreslå en realistisk innfasing av det nye systemet i hele landet. Gruppen, bestående av representanter fra Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Landbrukets Forsøksringer (heretter Norsk Landbruksrådgivning), Fylkesmannen, Innovasjon Norge og Landbruks- og matdepartementet, avga sin rapport med forslag til løsning 06.02.08. Gruppen konkluderte med at Norsk Landbruksrådgivning bør få ansvaret for å tilby en landsdekkende tjeneste. Gruppen skisserte videre en rekke krav til Norsk Landbruksrådgivning vedrørende innfasing av det nye systemet regionalt, samt konkluderte med et økonomisk behov for tjenesten.

Med bakgrunn i arbeidsgruppens rapport, legges det opp til at Norsk Landbruksrådgivning får ansvaret for å tilby en landsdekkende tjeneste knyttet til teknisk planlegging i landbruket. Ansvaret overføres fra fylkesmannen 01.01.10. Norsk Landbruksrådgivning som sentralt organ, får det overordede ansvaret for tjenesten. For å få til fleksible overgangsordninger mellom forsøksringsystemet og fylkesmannen som delvis tilbyr denne tjenesten i dag, skal det gjennomføres regionale prosesser i hele landet i regi av Norsk Landbruksrådgivning. Det er spesielt viktig at det blir gjennomført gode regionale prosesser i de nordligste fylkene for å imøtekomme disse fylkenes utfordringer på området. Norsk Landbruksrådgivning må videre ta ansvar for å involvere andre alternative tilbydere av tilsvarende tjenester regionalt for å finne hensiktsmessige samarbeidsløsninger. Inntil organiseringen av det regionale ringsystemet er bygd opp på en slik måte at de har tilstrekkelig faglig, økonomisk og organisatorisk tyngde til å kunne utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte i hele landet, må Norsk Landbruksrådgivning selv ta ansvar for tjenesten og arbeidsgiveransvaret for de som overføres fra fylkesmannen.

Fornyings- og administrasjonsdepartementet er som ansvarlig etatsstyrer for fylkesmannsembetene, involvert i prosessen knyttet til en mulig overføring av ansatte fra fylkesmannsembetene til Norsk Landbruksrådgivning. Det legges til grunn at en overføring av ansatte fra fylkesmannen til Norsk Landbruksrådgivning skjer i henhold til reglene om virksomhetsoverdragelse, jf. arbeidsmiljølovens kapittel 16, slik at de ansatte får de rettigheter og plikter som følger av disse bestemmelsene. Det skal tas konkret stilling til håndteringen av den enkelte berørte ansattes arbeidsforhold, med vurdering av eventuelle behov for særskilte ordninger og vekt på å finne fram til gode regionale løsninger. Det legges ellers til grunn at arbeidsmiljølovens bestemmelser og andre aktuelle lover blir fulgt.

Fra Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjett kapittel 1510 Fylkesmannsembetene vil det bli rammeoverført 2,5 mill. kroner til Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1150 fra og med 2010 som driftstilskudd til tjenesten. Utover dette bidraget fra budsjettkapittel 1510 avsettes det 3,5 mill. kroner i driftstilskudd til Norsk Landbruksrådgivning fra 2010, slik at samlet driftstilskudd til tjenesten blir 6 mill. kroner. I tillegg blir det satt av 0,5 mill. kroner i 2008 samt 1,5 mill. kroner i 2009 og 2010 til gjennomføring av regionale prosesser. Norsk Landbruksrådgivnings behov for tilskudd skal vurderes på nytt fra 2012.

Bevilgning til Norsk landbruksrådgivning

- Videreføring av eksisterende bevilgning 36,4 mill. kroner.
- Teknisk planlegging 2008: prosessmidler 0,5 mill. kroner.
- Teknisk planlegging 2009: prosessmidler 1,5 mill. kroner.

Det gir en total bevilgning til Norsk landbruksrådgivning på 37,9 mill. kroner for 2009.

8 Omdisponeringer i budsjett 2008 og forslag til budsjett 2009 for kapittel 1150 og kapittel 4150

8.1 Innledning

Det forhandles om budsjettmessige endringer for budsjettåret 2009. Videre kan partene omdisponere tidligere bevilgede, men ikke disponerte midler fra 2007, som «engangsbevilgninger» i inneværende budsjettår (overførte midler). Partene kan også, for å tilpasse bevilgningene til det faktiske behov, foreta endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett i 2008 (innsparte midler). Videre kan partene omdisponere tidligere bevilgede midler til reguleringsanlegg, som tilbakebetales fordi anleggene ikke lenger benyttes til formålet.

8.2 Overførte beløp fra 2007 og omdisponering av bevilgninger i 2008

Regnskapet i 2007

Regnskapet for overførbare poster på kapittel 1150 i 2007 viser følgende tall sammenlignet med budsjett:

45,489 mill. kroner er godkjent overført til 2008 av Finansdepartementet.

Prognoser for forbruk i 2008

På alle overførbare poster der avtalepartene fastsetter satser per enhet som grunnlag for bevilgningsvedtakene, er disse å betrakte som foreløpige. Det vil si at tilskuddsforvalter etter samråd med avtalepartene, må tilstrebe og fastsette ende-

Tabell 8.1 Overførte midler fra 2007, mill. kroner

Post	Ordning	Budsjett minus forbruk
70	Markedsregulering,	5,447
74	Direkte tilskudd	28,291
77	Utviklingstiltak	11,750
78	Velferdsordninger	- 0,005
Sum overførte midler fra 2007		45,484

Tabell 8.2 Innsparte midler i 2008, mill. kroner

Post	Ordning	Budsjett – prognose
70	Markedsregulering,	13,6
74	Direkte tilskudd	43,5
77	Utviklingstiltak	-9,7
78	Velferdsordninger	-4,8
Sum innsparte midler i 2008		42,6

lige utbetalingssatser som innebærer at forbruket ikke overstiger Stortingets bevilgning på posten. På jordbruksavtalen gjelder dette postene 70, 74, 77, og 78.

I forbindelse med fastsettelsen av satser for utbetaling av produksjonstilskudd i februar 2008 ble satsene for AK-tilskudd til alt areal, justert opp med 4 kroner per dekar ut over de foreløpige satsene. Dette økte det prognoserte forbruket med vel 38 mill. kroner.

Forbruksprognosene på de overførbare postene med gjeldende satser viser et underforbruk i 2008 på i størrelsesorden 42,6 mill. kroner (jf. tabell 8.2), inkludert ansvar som ble overført fra 2007.

I forhold til de beløp som utbetales, er innsparingen klart innenfor en normal prognoseusikkerhet.

Tilbakebetalte tilskudd til reguleringsanlegg i 2008

I 2007 ble det gjort vedtak i Omsetningsrådet om tilbakebetaling av tilskudd til reguleringslager for 4 av Norturas reguleringsanlegg som ikke lenger er i bruk til formålet. Dette gir en økt inntekt på kapittel 4150 post 70 i 2008 tilsvarende 8,583 mill. kroner.

Andre budsjettforhold i 2008

Prisnedskrivning av norsk korn, post 73.19 reduseres med 6 øre/kg fra 01.07.08. Samtidig økes nedskrivningen av økologisk korn med 20 øre/kg. Årsvirkningen av disse tiltakene er beregnet å utgjøre en budsjettmessig innsparing på vel 72 mill. kro-

ner. Ut fra den andelen av kornavlingen som normalt vil bli levert før årsskiftet innebærer dette også en innsparing i utbetalinger på ordningen i 2008. Dette er beregnet å utgjøre 43 mill. kroner.

For kapittel 4150 post 70 er det avtalt en økt målpris på protein tilsvarende et økt prisutjevningsbeløp på soya med 0,33 øre/kg. Dette er beregnet å utgjøre en økte inntekt på kapittel 4150 tilsvarende vel 46 mill. kroner på årsbasis, mens partene har anslått utslaget i 2008 til 15 mill. kroner.

Når partene avtaler økte målprisene fra 1.juli inneværende år på produkter som er råvarer i såkalte RÅK-produkter, krever dette økte bevilgninger over ordningen allerede i år.

Omdisponeringer i 2008

I forhold til de innsparinger som er redegjort for ovenfor har partene avtalt følgende prioriterte omdisponeringer i 2008:

- De overførte midler fra 2007 til 2008 på 45,484 mill. kroner omdisponeres i sin helhet til kapittel 1150 post 50.12 for å styrke egenkapitalen i Skadefondet for landbruksproduksjon.

- Tilbakebetalte tilskuddsmidler til reguleringsanlegg på 8,583 mill. kroner omdisponeres til å øke bevilgningen til LUF kapittel 1150 post 50.11 i 2008. For å sikre fondskapitalen og likviditeten i LUF, omdisponeres ytterligere 48 mill. kroner av de ledige og frigjorte midlene i 2008 til post 50.11.
- Det gjennomføres en engangsutbetaling høsten 2008 på 800 kroner per foretak som fikk innvilget produksjonstilskudd etter søknadsomgangen i august 2007. Utbetalingen regnskapsføres over post 74.17.
- Det omdisponeres 0,5 mill. kroner til post 77.13 i forbindelse med etablering av nytt opplegg for teknisk planlegging.
- Som kompensasjon for de økte målpriser i 2008, omdisponeres 13 mill. kroner av ledige og frigjort midler i 2008 til «RÅK» post 70.12.

Ut over dette tilpasses budsjettet til det prognoserte bevilgningsbehov i samsvar med oversikten i tabell 8.3.

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2008, mill. kroner

Kapittel 1150		Budsjett 2008 ¹	Omdispon. 2008	Justert budsjett 2008	Disp. av overførte midler i 2008
Post	Benevning				
50.11	Tilskudd til LUF	860,753	56,600	917,353	
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruket	49,750	45,489	95,239	
50	Fondsavsetninger	910,503	102,089	1012,592	0,000
70.11	Avsetningstiltak	18,900		18,900	
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevningsordningen m.v.	140,100	-5,129	134,971	5,447
70.13	Tilskudd til eksportrestitusjon	6,600	-0,900	5,700	
70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	165,600	-6,029	159,571	5,447
73.11	Tilskudd til norsk ull	152,800		152,800	
73.13	Pristilskudd melk	506,200		506,200	
73.15	Pristilskudd kjøtt	642,200		642,200	
73.16	Distriktstilskudd egg	5,600		5,600	
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	49,500		49,500	
73.18	Frakttilskudd	211,300		211,300	
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning av korn	416,000	-43,000	373,000	
73.20	Tilskudd til matkorn	86,300		86,300	
73.21	Tilskudd til potetsprit	20,000		20,000	
73	Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	2 089,900	-43,000	2046,900	0,000

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2008, mill. kroner

Post	Benevning	Budsjett 2008 ¹	Omdispon. 2008	Justert budsjett 2008	Disp. av overførte midler i 2008
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon og spes.kjøttprod.	1 041,700	-14,300	1 027,400	
74.14	Tilskudd til, husdyr	1 898,400	-15,400	1 883,000	
74.16	Tilskudd til dyr på beite	410,000	-6,500	403,500	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 125,969	10,261	3 136,230	28,291
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	390,000	-4,000	386,000	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	89,400	-3,400	86,000	
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	6 955,469	-33,339	6922,130	28,291
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	81,070		81,070	1,300
77.12	Tilskudd til planteavl m.m.	7,520	-1,020	6,500	
77.13	Tilskudd til rådgivning	36,400	0,500	36,900	
77.14	Tilskudd til pelsdyrforlag	23,200		23,200	
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	38,740	-1,061	37,679	10,451
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,000		8,000	
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	194,930	-1,581	193,349	11,751
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	1 068,619	14,381	1 083,000	
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.	152,000	1,500	153,500	
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800		130,800	
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000		88,000	
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	80,000		80,000	
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	121,035	-10,438	110,597	
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 640,454	5,443	1645,897	0,000
SUM KAP. 1150		11 956,856	23,583	11980,439	45,489
Kapittel 4150:					
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg		8,583	8,583	
85	Markedsordningen for korn	96,000	15,000	111,000	
SUM KAP. 4150		96,000	23,583	119,583	
SUM KAP. 1150 OG KAP. 4150		11 860,856	0,000	11860,856	45,489

¹ Saldert budsjett 2008

8.3 Budsjett 2009

Jordbruksavtalen forutsetter at nettovirkningen av bevilgningsendringene over kapittel 1150 og kapittel 4150 økes med 350 mill. kroner i 2009. Dette gjelder før konsekvensjusteringer, flyttinger og

kvantumsjustering av overslagbevilgningene (kapittel 1150 post 73 og kapittel 4150 post 85). Det endelige forslaget til budsjettet for 2009 legges fram for Stortinget i forbindelse med den ordinære budsjettbehandlingen av St.prp. nr.1 (2008-2009).

Tabell 8.4 Utslag av avtalen og foreløpig budsjett 2009, mill. kroner

Post	Benevning	Budsjett 2008 ¹	Endring 2009	Budsjett 2009 ²
50.11	Tilskudd til LUF	860,753	25,00	885,753
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruksproduksjon	49,750	-19,75	30,000
50	Fondsavsetninger	910,503	5,250	915,753
70.11	Tilskudd til avsetningstiltak	18,900	0,000	18,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	140,100	55,000	195,100
70.13	Eksportrestitusjon	6,600	0,000	6,600
70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	165,600	55,000	220,600
73.11	Tilskudd til norsk ull	152,800	0,000	152,800
73.13	Pristilskudd melk	506,200	30,600	536,800
73.15	Pristilskudd kjøtt	642,200	21,800	664,000
73.16	Distriktstilskudd egg	5,600	0,000	5,600
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	49,500	5,000	54,500
73.18	Frakttilskudd	211,300	10,400	221,700
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning korn	416,000	-72,300	343,700
73.20	Tilskudd til matkorn	86,300	0,000	86,300
73.21	Tilskudd til prisnedskrivning av potetspritt	20,000	0,000	20,000
73	Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	2089,900	-4,500	2085,400
74.11	Driftstilskudd	1 041,700	-56,500	985,200
74.14	Tilskudd til husdyr	1 898,400	262,700	2 161,100
74.16	Tilskudd til dyr på beite	410,000	49,000	459,000
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 125,969	-4,550	3 121,419
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	390,000	0,000	390,000
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	89,400	23,800	113,200
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel		5,000	5,000
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> ²	6 955,469	279,450	7 234,919
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	81,070	5,000	86,070
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	7,520	0,000	7,520
77.13	Tilskudd til rådgivning	36,400	1,500	37,900
77.14	Tilskudd til pelsdyr	23,200	0,000	23,200
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	38,740	1,000	39,740
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,000	0,000	8,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	194,930	7,500	202,430
78.11	Tilskudd til avløserutgifter for ferie/fritid	1 068,619	44,000	1 112,619
78.12	Tilskudd til avløserutgifter for sykdom m.v.	152,000	16,500	168,500
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800	0,000	130,800
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000	0,000	88,000
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	80,000	4,000	84,000
78.16	Tidligpensjonsordning	121,035	-11,000	110,035
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 640,454	53,500	1 693,954
SUM KAP. 1150		11 956,856	396,200	12 353,056
Kapittel 4150:				
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg	0,000	0,000	0,000
85	Markedsordningen for korn	112,000	46,200	158,200
SUM KAP. 4150		112,000	46,200	158,200
SUM KAP. 1150 OG KAP. 4150		11 844,856	350,000	12 194,856

¹ Saldert budsjett 2008² Budsjett for flytting av bevilgninger mellom poster, samt kvantums- og konsekvensjusteringer

8.4 Budsjettmessige forhold kapittel 1150

8.4.1 Post 50 Fondsavsetninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
50.11	Tilskudd til LUF ¹	860,753	25,00	885,753
50.12	Skadefondet for landbruksproduksjon ²	49,750	-19,75	30,000
	Sum	910,503	5,250	915,753

¹ I 2008 er i tillegg 56,6 mill. kroner omdisponert til LUF fra andre poster

² I tillegg er 45,5 mill. kroner av overførte beløp fra 2007 disponert i 2008

8.4.2 Post 70 Markedsregulering (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
	<i>Avsetningstiltak hagebruk</i>	3,900		
	<i>Kollektiv dekn. oms. avg. hagebruk</i>	10,000		
	<i>Tilskudd til kadaverhandtering</i>	5,000		
70.11	Avsetningstiltak	18,900		18,900
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevning	140,100	55,000	195,100
70.13	Eksportrestitusjon	6,600		6,600
	Sum	165,600	55,000	220,600

8.4.3 Post 73 Pristilskudd (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
73.11	Tilskudd til norsk ull	152,800		152,800
	<i>Grunntilskudd melk</i>	54,500	2,800	
	<i>Distriktstilskudd melk</i>	451,700	27,800	
73.13	Pristilskudd melk	506,200	30,600	536,800
	<i>Grunntilskudd kjøtt</i>	91,400		
	<i>Distriktstilskudd kjøtt</i>	545,800	19,500	
	<i>Distriktstilskudd fjørfekjøtt</i>	5,000	2,300	
73.15	Pristilskudd kjøtt	642,200	21,800	664,000
73.16	Distriktstilskudd egg	5,600	0,000	5,600
	<i>Distriktstilskudd potet Nord Norge</i>	3,000		
	<i>DK-tilskudd frukt, bær og grønt</i>	46,500	5,000	
73.17	Distr.- og kval.tilskudd frukt, bær og gr.sak	49,500	5,000	54,500
	<i>Fraktilskudd slakt</i>	54,500	1,400	
	<i>Fraktilskudd egg</i>	7,000		
	<i>Stedfrakt kraftfôr</i>	56,000	4,000	
	<i>Mellomfraktilskudd korn</i>	93,800	5,000	

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
73.18	Frakttilskudd	211,300	10,400	221,700
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning korn	416,000	-72,300	343,700
73.20	Tilskudd til matkorn	86,300		
73.21	Tilskudd til nedskrivning av potetsprit	20,000		
	Sum	2089,900	-4,500	2085,400

8.4.4 Post 74 Direkte tilskudd (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
	<i>Driftstilskudd melk</i>	914,900	-9,000	
	<i>Driftstilskudd kjøttproduksjon</i>	69,400	9,900	
	<i>Driftstilskudd sau</i>	57,400	-57,400	
74.11	Driftstilskudd	1041,700	-56,500	984,300
	<i>Tilskudd til husdyr</i>	1895,400	262,700	
	<i>Beitetilskudd</i>	3,000		
74.14	Tilskudd til dyr på beite	1898,400	262,700	2161,100
	<i>Utmarksbeitetilskudd</i>	234,000	-11,000	
	<i>Tilskudd til beitende dyr</i>	176,000	60,000	
74.16	Beitetilskudd	410,000	49,000	459,000
	<i>Kulturlandskapstilskudd</i>	1346,699	-51,807	
	<i>Arealtilskudd</i>	1763,427	53,100	
	<i>Digitale markslagskart</i>	15,843	-5,843	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3125,969	-4,550	3121,419
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	390,000		390,000
	<i>Omleggingstilskudd økologisk landbruk</i>	30,600	-0,600	
	<i>Husdyrtilskudd økologisk landbr.</i>	20,000	11,200	
	<i>Arealtilskudd økologisk landbr.</i>	38,800	13,200	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	89,400	23,800	113,200
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel		5,000	5,000
	Sum	6955,469	279,450	7234,919

8.4.5 Post 77 Utviklingstiltak (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
	<i>Tilskudd til semin</i>	30,000		
	<i>Tilskudd til veterinærreiser</i>	38,300	5,000	
	<i>Tilskudd til organisasjoner</i>	12,770		
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	81,070	5,000	86,070
77.12	Tilskudd til frøavl m.m.	7,520	0,000	7,520

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
77.13	Tilskudd til rådgivning	36,400	1,500	37,900
	<i>Tilskudd til pelsdyrfôrlag</i>	<i>17,800</i>		
	<i>Tilskudd til pelsdyrfôr (refusjon)</i>	<i>5,400</i>		
77.14	Tilskudd til pelsdyrfôr	23,200	0,000	23,200
	<i>Premieringsordning økologisk kjøtt</i>	<i>2,000</i>	<i>1,000</i>	
	<i>Tilskudd til produsentsammenslutninger</i>	<i>0,800</i>		
	<i>Opplysningsvirksomhet frukt, grønt og potet</i>	<i>7,500</i>		
	<i>Utvikling av plantemateriale</i>	<i>9,200</i>		
	<i>Kvalitetstiltak settepotetavl</i>	<i>5,740</i>		
	<i>Handlingsplan plantevernmidler</i>	<i>13,500</i>		
77.15	Tilskudd til kvalitets og salgsfremmende tiltak	38,740	1,000	39,740
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,000	0,000	8,000
	Sum	194,930	7,500	202,430

8.4.6 Post 78 Velferdsordninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
78.11	Tilskudd til avløsning ferie og fritid	1068,619	44,000	1112,619
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom	152,000	16,500	168,500
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800		130,800
78.14	Tilskudd sykepengeordning jordbruket	88,000		88,000
	<i>Tilskudd til landbruksvikarvirksomhet</i>	<i>64,000</i>	<i>4,000</i>	
	<i>Tilskudd landbrukets HMS-tjeneste</i>	<i>16,000</i>		
78.15	Tilskudd til andre velferdstiltak	80,000	4,000	84,000
78.16	Tidligpensjonsordningen	121,035	-11,000	110,035
	Sum	1640,454	53,500	1693,954

8.5 Budsjettmessige forhold kapittel 4150

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg ¹			
85	Markedsordningen for korn	96,000	46,200	
	Sum	96,000	46,200	142,200

¹ I tillegg kommer en ny inntekt på 8,53 mill. kroner i 2008

9 Hold av storfe, utsettelse av krav om løsdrift.

9.1 Bakgrunn

I St. meld. nr. 12 (2002-2003) foreslo Regjeringen at det skulle være forbudt å bygge nye båsfjøs for melkeproduksjon fra 2004. Dette skulle også gjelde ved omfattende restaureringer av eksisterende fjøs. Fra og med 1. januar 2024 skulle alle melkekyr være i løsdrift. Næringskomiteen sluttet seg til prinsippet om løsdrift ved nybygg og omfattende restaureringer, men var likevel i tvil om det var riktig å stille krav om innføring av løsdrift for alt storfe innen 2024. Komiteen pekte på at løsdriftkravet kunne føre til at mange mindre fjøs måtte legges ned driften. Departementet ble bedt om å vurdere en overgangsordning eller dispensasjonsordning. Næringskomiteen understreket at de fjøs som unntas fra kravet om løsdrift må oppfylle krav om god dyrevelferd. Landbruksdepartementet fastsatte med virkning fra 22.04.04 forskrift om hold av storfe hvor krav om løsdrift er tatt inn.

Etter at meldingen ble behandlet i Stortinget, har det fra flere hold blitt rettet søkelys på de miljømessige konsekvensene av overgang til løsdrift. Det er flere forhold som har vært tatt opp. Et sentralt spørsmål er den virkning bestemmelsene, sett i forhold til andre faktorer, har for beiting og beitebruk og dermed både for de kulturlandskapsmessige virkninger av melkeproduksjon og for muligheter til å opprettholde et naturlig beiteliv for melkeku og andre storfe. Et annet spørsmål er hvordan kravet om løsdrift virker inn på målet om en rask økning i økologisk melkeproduksjon. Videre er det stilt spørsmål om kravet til løsdrift kan kombineres med hold av melkeku med horn (for eksempel telemarksku).

På bakgrunn av merknadene fra Næringskomiteen og øvrige innspill knyttet til miljø og bevaringsverdige raser, satte Landbruks- og matdepartementet høsten 2007 ned en arbeidsgruppe for å utrede spørsmålene knyttet til løsdrift.

Arbeidsgruppen hadde en bred sammensetning og ble ledet av adm. dir ved Norges veterinærhøgskole, Knut Børve.

Arbeidsgruppas mandat:

1. Vurdere virkningene av de fastsatte dyrevelferdstiltak i storfehold i en bredere sammenheng, herunder betydningen for beitebruk, seterdrift, kulturlandskapsendringer og biologisk mangfold.
2. Vurdere virkningene av kravet om løsdrift i en kostnads- og nyttesammenheng, og om merkostnadene kravet medfører, står i et rimelig forhold til de samlede dyrevelferdsmessige og miljømessige fordeler og ulemper.
3. Vurdere om dyrevelferden for melkekyr i mindre besetninger kan ivaretas gjennom kompenserte tiltak uten krav om løsdrift, og peke på hvilke tiltak som i så fall må settes i verk.
4. Kravet til god dyrevelferd skal ivaretas.

Arbeidsgruppen avga på bakgrunn av dette mandatet rapporten «Dyrevelferdstiltak i storfeholdet i en bredere miljøpolitisk sammenheng» 16. april 2008.

9.2 Arbeidsgruppas vurderinger

Nedenfor er gjengitt en fyldig omtale av arbeidsgruppas forslag og vurderinger.

1. Vurdering av virkningene av de fastsatte dyrevelferdstiltak i storfehold i en bredere sammenheng, herunder betydningen for beitebruk, seterdrift, kulturlandskapsendringer og biologisk mangfold.

Tendensen i de fleste land det er naturlig å sammenligne med, går i retning av løsdrift uavhengig av offentlige krav. Arbeidsgruppen mener at en ville fått den samme utviklingen også i Norge. Relativt rask strukturendring og mange relativt gamle driftsbygninger tilsier at det vil bli mange nybygg eller ombygginger fram mot 2024 uansett krav om løsdrift for alt storfe fra 2024. Tempoet i omstillingene kan likevel bli påskyndet av løsdriftskravet fra 2024.

Registrert innmarksareal til slått og beite har økt med ca. 800 000 dekar etter 1995. Ifølge Kukontrollen har beiteopptaket (det er ikke skilt mellom beite på innmark og utmark) per melkeku (årsku)

endret seg lite etter 1993. Antall årskyr har derimot gått ned slik at det totale beiteopptaket for melkekyr har minket med knapt 20 pst. fra 1999 til 2006. Det er grunn til å anta at også beitingen med ungdyr av melkekuraser har minket, mens beitingen med dyr av kjøttferaser har økt. Fôropptaket i utmark økte noe fra 1975 til 2004. Dette gjaldt både storfe og sau. Totalt sett kan det derfor ha vært relativt små endringer i beitingen med storfe de senere årene. Tallet på sau, og dermed beitingen med sau, har minket de siste 5 årene.

Utslipp og innsetting av dyrene vil være enklere med løsdrift enn med båsfjøs. Det er neppe vanskeligere å kombinere løsdrift og beiting enn båsdrift og beiting under ellers like vilkår, snarere tvert om. Derimot kan overgang til betydelig større besetninger medføre en del problemer i samband med beiting uansett fjøstype. Bruk av automatisk melking kan kreve spesiell tilrettelegging av beitebruken for å fungere godt. Løsdrift er inntil 2012 fritatt for beitekravet. Fra og med 2013 er det krav om beite, eller mosjon i luftegård dersom beiting ikke er praktisk mulig, uansett fjøstype.

Arbeidsgruppa finner derfor ikke grunnlag for å hevde at det er vanskeligere å kombinere løsdrift og beiting enn båsfjøs og beiting, under ellers like vilkår. Det er likevel sterke indikasjoner på at melkekyr i store besetninger i gjennomsnitt er mindre på beite enn kyr i mindre besetninger. For ungdyr er det små forskjeller i beiting mellom størrelsesgruppene.

Setringen gikk mye ned i etterkrigstida. De senere årene har antall bedrifter med seter avtatt mindre enn antall bedrifter med storfe. Det kan være vanskelig å holde fram med setring når besetningene blir store. Selv om redusert beiting ikke er en direkte følge av løsdriftskravet, vil løsdriftskravet kunne framskynde en økning i besetningsstørrelsen og dermed en endring i beitebruken som sannsynligvis vil komme også uten et løsdriftskrav. Avtakende enhetskostnader ved økende bygningsstørrelse fører til et press i retning av større besetninger ved nybygg.

Strukturendringer med overgang til færre og større besetninger kan føre til at beitingen konsentreres på færre og mindre områder enn tidligere. De negative effektene på landskap og biologisk mangfold kan derfor antas å bli størst i områder som i dag har små bruk som ligger spredt. Et annet forhold er at jo raskere strukturendringene i melkeproduksjonen skjer, desto vanskeligere kan det være å kompensere tapet av beitende melkekyr med for eksempel beitende kjøttfe. Det er likevel ikke mulig å si nøyaktig hvor store de miljømes-

sige effektene av løsdriftskravet vil bli. På lang sikt vil løsdriftskravet ha begrenset effekt da utviklingen går i retning av større besetninger og løsdrift uansett.

2. Vurdering av virkningene av kravet om løsdrift i en kostnads- og nyttesammenheng, og om merkostnadene kravet medfører, står i et rimelig forhold til de samlede dyrevelferdsmessige og miljømessige fordeler og ulemper

Det har ikke vært mulig å foreta en fullstendig kost-nytte-vurdering av krav om løsdrift i en bred miljøpolitisk sammenheng. Arbeidsgruppa har derimot sett på mange faktorer som ville måtte inngå i en kost-nytte-analyse, og har gjort mer skjønnsmessige vurderinger.

Ved nybygg vil investeringene per kuplass avta med økende antall kuplasser, og båsfjøs har generelt lavere investeringer enn et isolert løsdriftsfjøs for samme besetningsstørrelse. Båsfjøs og uisolerte løsdriftsfjøs har noenlunde samme investeringer ved et gitt antall båsplasser. Gitt samme levetid på båsfjøs og løsdriftsfjøs vil de årlige kapitalkostnader bli størst per båsplass for isolert løsdriftsfjøs. For de årlige driftsinntekter og -kostnader kommer løsdrift generelt gunstigst ut. Totalt sett er de økonomiske forskjellene mellom båsfjøs og løsdrift relativt små ved nybygg. Båsfjøs har økonomiske fordeler i mindre besetninger, mens løsdrift er relativt gunstigere i store besetninger. De økonomiske forskjellene vil variere med forholdene i de enkelte tilfeller og med for eksempel rentefot på kapital. Det er ikke mulig å sette en entydig grense for når den ene fjøstypen er bedre økonomisk sett enn den andre.

Nå er rundt en firedel av alle kyr i løsdrift. Total meierileveranse og avdrått per ku vil være avgjørende for hvor mange båsplasser det må investeres i fram til 2024 hvis alle kyr da skal være i løsdrift. En årlig investering på 1,3–2 milliarder kroner synes å være et realistisk anslag for nødvendig investering fram til 2024, og dette er betydelig over investeringsnivået de siste årene. En del av dette ville kommet uansett, men dette investeringsbehovet synes å ligge betydelig over dagens investeringsnivå. Ut fra alderen på eksisterende bygninger, er det grunn til å tro at mange produsenter vil investere før 2024 selv om det ikke er et krav om løsdrift. Arbeidsgruppa har grovt anslått at 70 til 80 pst. av den estimerte investeringen vil være uavhengig av løsdriftskrav fra 2024. De resterende investeringene vil da måtte gjøres tidligere enn de ellers ville ha blitt gjort.

Kostnadene ved løsdriftskravet er i stor grad knyttet til at det er satt en dato (2024) for når alle kyr skal være i løsdrift. Noen produsenter må enten slutte før de ellers ville ha gjort, eller de må investere før de ellers ville ha gjort. Det er nærmest umulig å gi et rimelig sikkert anslag på disse kostnadene, men regneeksempler viser at framskynding av investeringer medfører betydelige kostnader, rundt 1-1,5 milliard kroner. Det er da tatt hensyn til at en i nye løsdriftsfjøs kan spare noen kostnader eller oppnå noe større inntekt enn i eldre båsfjøs. Et spørsmål er da om de dyrevelferdsmessige fordelene ved 2024-fristen er store nok til å kompensere for kostnadene ved å framskynde investeringene og de negative effektene på beiting av raskere strukturendring som løsdriftskravet kan medføre.

For å redusere kostnadene for de som eventuelt må slutte «for tidlig» eller må investere «for tidlig», kan et alternativ være å utsette kravet om overgang til løsdrift for båsfjøs bygd mindre enn 30 år før kravet trår i kraft, eller båsfjøs som er bygd mellom for eksempel 1994 og 2004. Generelt kan en si at jo lenger utsettelsen er, jo mindre blir kostnadene ved kravet, og jo mindre blir forskjellen mellom dette og å oppheve 2024-regelen. Dette ville også i noen grad kunne redusere problemene som mindre beiting ved overgang til løsdrift kan gi.

Arbeidsgruppa er enig om at grunnlaget for god dyrevelferd er bedre i løsdrift enn i båsfjøs. Arbeidsgruppa finner også at kostnadene og miljøeffektene ved 2024-kravet synes å være såvidt store, at gruppa mener det er riktig å vurdere alternative krav og kompenserende tiltak. Unntaket fra løsdriftskravet for besetninger i økologisk melkeproduksjon med mindre enn 35 kyr, som nylig er vedtatt av Landbruks- og matdepartementet, forsterker behovet for en slik vurdering. En oppheving av løsdriftskravet ved nybygg og omfattende restaurering for melkekyr vil imidlertid være i strid med reglene for andre produksjonsdyr og med gjeldende kunnskap om hvilken driftsform som gir best dyrevelferd. En full oppheving av kravet vil derfor gi et signal om at formålet om bedre velferd for storfe, ikke settes like høyt som det gjeldende forskrift om hold av storfe innebærer.

Hvis en opprettholder kravet om løsdrift ved nybygg og større restaurering, vil mesteparten av storfeet før eller senere være i løsdrift. De norske reglene ville, om dette gjennomføres, bli tilsvarende de som nylig er innført i Sverige.

Så lenge kravet om løsdrift ved nybygg og større restaurering ikke endres, vil unntak fra løsdriftskravet i praksis være en utsettelse av innføringen av løsdrift for noen besetninger og kyr. Enkelte

båsfjøs vil imidlertid kunne bli holdt i bruk svært lenge, og større ombygninger (restaurering) vil kunne bli utsatt for å unngå løsdriftskravet. Begge deler vil være negativt for dyrevelferden.

3. Vurdering av om dyrevelferden for melkekyr i mindre besetninger kan ivaretas gjennom kompenserende tiltak uten krav om løsdrift, og peke på hvilke tiltak som i så fall må settes i verk

Selv om dyrevernhensyn taler for at kyr bør holdes i løsdrift uansett besetningsstørrelse, kan hensynene til økonomiske kostnader, seterdrift, bevaringsverdige raser, økologisk drift, kulturlandskap og beiting i kulturlandskap tale for unntak eller utsatt frist for når alle dyr skal være i løsdrift. Arbeidsgruppa er bedt om å vurdere tiltak som kan kompensere for de dyrevelferdmessige uheldige sidene ved båsdrift i mindre besetninger. Arbeidsgruppa vil presisere at vurderingen av de foreslåtte kompenserende tiltakene kan gjelde for alle besetningsstørrelser.

Arbeidsgruppa har vurdert flere kriterier for å fastsette hva en mindre besetning er. Hva som kan regnes som en «mindre besetning», vil variere ut fra hvilke forutsetninger man legger til grunn. Arbeidsgruppa legger ikke fram noe forslag på dette området, men har tatt til etterretning at Landbruks- og matdepartementet 01.02.08 har satt en grense ved 35 melkekyr i økologisk melkeproduksjon. Noe av motivasjonen for økologisk jordbruk er at denne produksjonen skal ha bedre dyrevelferd enn konvensjonelt jordbruk. Arbeidsgruppa finner det urimelig å operere med en lavere grense for hva som regnes for en mindre besetning for melkekyr i konvensjonell produksjon enn i økologisk produksjon.

Arbeidsgruppa tar utgangspunkt i at Norge har et ansvar for å sikre de bevaringsverdige storferasene. Populasjonene er små i forhold til det som anses som nødvendig for å ha en bærekraftig populasjon på lang sikt.

Besetningene er også så små at fremskyndet overgang til løsdrift vil gi betydelige kostnader per kuplass. Hel eller delvis opphevelse av løsdriftskravet fra 2024, vil kunne minske de økonomiske utfordringene for besetninger med bevaringsverdige raser så lenge de benytter eksisterende fjøs. Kravet om løsdrift ved nybygg og større restaurering gjelder også disse besetningene. Eventuelle unntak for denne type dyrehold fra kravet om løsdrift ved nybygg og større restaurering kan, etter gruppas mening, best ivaretas ved dispensasjon fra Mattilsynet. For at det skal være aktuelt med dis-

pensasjon, bør minst halvparten av kyrne være av bevaringsverdig rase (reinrasa dyr).

Arbeidsgruppa finner det noe paradoksalt at større aktivitetsnivå hos dyr av bevaringsverdige raser benyttes som et argument for å holde dyr av disse rasene i båsfjøs, selv om de mosjoneres daglig når forholdene ligger til rette for det. Også av hensyn til sosial struktur i besetningen er løsdrift ønskelig. Det er ønskelig med mer kunnskap om hvordan en kan finne gode løsninger slik at disse dyrene kan gå løse.

Dersom dyr av bevaringsverdige raser skal være i løsdrift, synes det aktuelt å ha noen båsplasser som kan anvendes for kortere perioder i spesielle tilfeller, for eksempel ved brunst eller ved spesielt aggressiv atferd.

Det legges til grunn at beiting er gunstig for dyrevelferden, og at adgang til mosjon og fri bevegelse også utenom beiteperioden er positivt for dyra. Et eventuelt unntak fra løsdriftskravet bør derfor kombineres med krav om lengre beitetid og mer adgang til mosjon og fri bevegelse enn i dag. En kan formulere dette som at dyra kan være i godt utforma og velfungerende båsfjøs dersom beitetida er lang nok og dyrene ellers er sikra i utgangspunktet daglig adgang til mosjon og fri bevegelse.

I deler av landet vil det trolig være praktiske hindringer for å mosjonere kyr daglig utendørs utenom beitesesongen. Mye nedbør øker faren for sundtråkking av grasdekket og kan medføre stor tilgrising av dyra. Både jorda og vegene kan i perioder være for glatte til at det er forsvarlig å ha kyr ute. Bruk av innerom eller overbygd luftegård kan være eneste praktiske løsning. Slike luftegårder kan kreve betydelige investeringer. Kostnadene vil være avhengige av om luftegården skal ha fôringsplasser og liggebåser eller ikke. For å tilfredsstille mosjonskrav og dyras behov for sosial kontakt og kroppspleie er neppe fôringsplasser og liggebåser nødvendig. Mosjonsarealet kan være enkelt utforma.

Det er behov for mer kunnskap om hvordan det best kan tilrettelegges for mosjon og fri bevegelse utenom beiteperioden for kyr i båsfjøs, og hvilken effekt tiltaket reelt sett har på dyrevelferd under norske forhold. Dette er på kort sikt spesielt viktig i forhold til unntaket for økologisk melkeproduksjon fra 2011 og hva en eventuelt skal kreve av kompenserende tiltak da. For konvensjonell melkeproduksjon vil det ikke være «problem» før i 2024, og det gir tid til å samle kunnskap og erfaring selv om det også for produsenter som berøres først da, er fordelaktig å vite så tidlig som mulig hva som vil kreves fra 2024. Gruppa mener at det må arbeides mer med hvordan krav om adgang til mosjon

og fri bevegelse kan utformes før slike krav kan innarbeides i forskrift.

4. Kravet til god dyrevelferd skal ivaretas

Arbeidsgruppa har tolket dette punktet slik at dyrevelferden skal være like god som i godt fungerende løsdrift. Arbeidsgruppa er enig om at løsdrift totalt sett gir bedre grunnlag for god dyrevelferd enn båsfjøs. Løsdrift gir, i motsetning til båsfjøs, dyra adgang til mosjon og fri bevegelse, utøvelse av naturlig atferd og sosial samhandling med andre dyr. Fravær av kutrener er også en fordel ved løsdrift.

Ivaretakelsen av disse behovene kan søkes oppfylt gjennom kompensatoriske tiltak. Arbeidsgruppa peker på to tiltak som vil ha en viss effekt: krav om forlenget beiteperiode, og krav om mosjon og fri bevegelse (innendørs, utendørs med/uten tak). Hvordan luftegårder skal utformes og driften ellers skal legges til rette for å gi best mulig effekt, er det for liten kunnskap om. De praktiske og økonomiske fordeler og ulemper ved tiltakene er heller ikke grundig kartlagt. Mange steder i landet vil det store deler av året være praktiske vanskeligheter forbundet med å ha dyrene ut av fjøset hver dag.

9.3 Arbeidsgruppas konklusjoner

Arbeidsgruppa finner at løsdriftskravet har økonomiske og kan ha miljømessige virkninger som gjør det riktig å vurdere endringer i reglene. Gruppa har vurdert at unntak for krav om løsdrift kan gis på følgende grunnlag:

- Hensyn til bevaring av bevaringsverdige raser
- Hensyn til bevaring av seterdrift
- Hensyn til kulturlandskap/beiting i kulturlandskap
- Hensyn til tilstrekkelig antall bruk med økologisk melkeproduksjon
- Hensyn til økonomi

Arbeidsgruppa fremmer forøvrig følgende forslag:

- Kravet om løsdrift ved nybygg og omfattende restaurering opprettholdes.
- Fristen for når alt storfe skal være i løsdrift, forlenges fra 2024 til 2034 for fjøs bygd etter 1994.
- Kravet til dyrevelferd i konvensjonell drift kan ikke være strengere enn kravene som gjelder for økologisk drift.¹

¹ LMD har 1.2.2008 fastsatt at løsdriftskravet i økologisk produksjon ikke gjelder for besetninger under 35 melkekyr.

- Fra 2011 for økologisk melkeproduksjon i bås-fjøs og fra 2024 for alle besetninger i bås-fjøs stilles det krav om en beitetid på minst 12 eller 16 uker etter samme geografiske inndeling som beitetilskuddet og krav om mosjon og fri bevegelse i utgangspunktet daglig ellers i året. Det utformes nærmere retningslinjer til innholdet i kravet om mosjon og fri bevegelse.
- Mattilsynet kan gi dispensasjon fra kravet om løsdrift ved nybygg og omfattende restaurering for besetninger med bevaringsverdige raser. En betingelse for dispensasjon er at renrasede kyr av bevaringsverdi rase utgjør mer enn 50 prosent av alle kyr i besetningen.
- Det anbefales å be et kompetansemiljø utvikle systemer for hold av bevaringsverdige raser i løsdrift, og å utvikle egnede systemer som kan gi adgang til mosjon og fri bevegelse året rundt utenom beiteperioden for storfe som står i bås-fjøs.
- Ved plassering av nye fjøs skal det stilles krav om muligheter for beiting. Bestemmelsen om luftegård som alternativ til beite i gjeldende forskrift omformuleres til kun å gjelde i spesielle tilfelle.

Arbeidsgruppen mener videre at det bør vurderes å benytte investeringstilskudd for å stimulere til omlegging til løsdrift. Dessuten bør en vurdere om det er mulig å målrette tilskuddene til beiting, setring og bevaringsverdige raser bedre slik at en sikrer ivaretagelse av bevaringsverdige raser og spesielle biotoper. En bør vurdere hva som best kan oppnås med nasjonale virkemidler og hva som med fordel kan delegeres til lavere nivå. Det er mye som tyder på at beitingen kan komme til å minke uansett krav om løsdrift eller ikke, og det er derfor viktig å vurdere andre virkemidler for å ta vare på bevaringsverdige landskap og biotoper.

Dyrevernalliansens medlem i gruppa mener prinsipalt at opprinnelige krav om løsdrift for kyr (i økologiske besetninger fra 2011 og i konvensjonelle besetninger fra 2024) bør opprettholdes, og påpeker at dette i utgangspunktet ikke kommer i konflikt med krav til lufting og forlenget beiteperiode.

Subsidiært slutter Dyrevernalliansen seg til flertallets konklusjon med følgende reservasjon:

Dyrevernalliansen støtter ikke forslaget om at bevaringsverdige raser skal få særskilt dispensasjon fra løsdriftskravet. Det er etisk svært uheldig å legge til rette for bevaring av raser ved å fire på kravene til dyrevelferd. For disse dyra kan det være ekstra uheldig, fordi det er indikasjoner på at disse rasene har større aktivitetsnivå og dermed

spesielt stort behov for løsdrift. Dyrevernalliansen mener derfor at alternative bevaringsstrategier må vurderes, der det dyreetiske aspektet i større grad ivaretas.

9.4 Høring av arbeidsgruppens rapport

Arbeidsgruppen har hatt en bred representasjon med medlemmer fra Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Mattilsynet, Natur og Ungdom, Dyrevernalliansen og fagpersoner fra UMB, Veterinærinstituttet og Skog og Landskap. Arbeidsgruppen har vært ledet av adm. direktør Knut Børve ved Norges veterinærhøgskole og Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning ved Agnar Hegrenes har vært sekretær.

Arbeidsgruppas rapport ble 28.04.08 sendt på en bred høring med invitasjon til høringsmøte 21.05.2008. Følgende institusjoner var invitert til møtet: Animalia, Debio, Den norske veterinærforening, Dyrebeskyttelsen Norge, Dyrevernalliansen, Innovasjon Norge, Kjøttindustriens fellesforening, Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), Nortura, Norsk Kjøttfeavlslag, Norsk Landbrukssamvirke, Mattilsynet, Natur og Ungdom, Norges Bondelag, Norges Naturvernforbund, Norges veterinærhøgskole, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norsk landbrukssamvirke, Statens landbruksforvaltning, TINE – Helsetjenesten for storfe, Universitetet for miljø og biovitenskap og Veterinærinstituttet.

På høringsmøtet deltok representanter fra Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Animalia, Dyrevernalliansen, Helsetjenesten for storfe, Norsk Landbrukssamvirke og Den norske veterinærforening.

Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Dyrevernalliansen sluttet seg til arbeidsgruppas forslag. Dyrevernalliansens representant understreket at arbeidet med å følge opp kompenserte tiltak må følges opp raskt fra departementets side.

Den norske veterinærforening har i sin skriftlige uttalelse sagt at DNV mener det ikke er tungtveiende grunner for å utsette kravet om løsdrift ut over 2024, hvilket også er forutsetningen i Stortingsmelding nr. 12 (2002 – 2003). Når det gjelder departementets beslutning om å gi varig unntak fra løsdriftskravet i økologiske besetninger under 35 melkekyr, stiller DNV seg svært undrende til dette vedtaket. DNV mener at selv om målet om 15 pst. økologisk produksjon innen 2015 er viktig for

departementet, må kravet til dyrevelferd og den betydning det har for økologisk produksjon, etter DNVs mening, være avgjørende i denne sammenheng.

De øvrige organisasjoner og institusjoner har ikke kommet med konkrete forslag vedrørende arbeidsgruppas rapport.

9.5 Departementets vurderinger

Departementet har satt ned arbeidsgruppa med bred representasjon for å få en gjennomgang av de virkninger løsdriftskravet har i en større sammenheng. Denne gjennomgangen representerer også en oppfølging av Næringskomiteens merknader i 2003, som i begrenset grad er reflektert i den fastsatte forskrift om hold av storfe.

Departementet konstaterer at det er bred enighet i arbeidsgruppa om å gjennomføre enkelte endringer i kravet om løsdrift i storfeholdet. Denne enigheten er forankret og har støtte fra næringsorganisasjonene, miljø- og dyrevelferdsorganisasjonene, forvaltningen og fagmiljøene. Departementet har tatt utgangspunkt i de vurderinger og forslag arbeidsgruppa har fremmet. Departementet mener arbeidsgruppa har gjort et grundig og godt utredningsarbeid og dokumentert at en utsettelse av gjennomføringen av løsdriftskravet er forsvarlig og riktig når dyrevelferdsmessige, miljømessige og økonomiske hensyn vurderes i sammenheng. Departementet mener dette kan gjøres uten å svekke prioriteringen av de dyrevelferdsmessige hensyn.

Den Norske Veterinærforening har i sin uttalelse stilt seg undrende til Landbruks- og matdepartementets vedtak om å gi et unntak fra løsdriftskravet i økologiske besetninger med under 35 melkekyr. DNV har bedt departementet omgjøre sitt vedtak. Departementets avgjørelse av 1. februar 2008 er gjort etter en grundig og omfattende høring. I høringen var det bred enighet om å gjøre unntak for løsdriftskravet. Det var avgjørende for

departementet at unntak for besetninger under 35 kyr er nødvendig for å kunne nå Regjeringens ambisiøse mål om 15 % økologisk produksjon innen 2015. Departementet kan ikke se at det er behov for å vurdere dette vedtaket på nytt.

Vedrørende arbeidsgruppas forslag er departementet enig i at krav om løsdrift ved omfattende restaurering og nybygg opprettholdes. Videre mener departementet at fristen for når alt storfe skal være i løsdrift bør forlenges fra 2024 til 2034 for fjøs bygd eller vesentlig ombygget etter 1994.

Departementet mener at kravet til beiting bør skjerpes for økologisk produksjon fra 2011 og for alle besetninger i båsfjøs fra 2024. Videre bør det fastsettes nærmere bestemmelser om krav til regelmessig mosjon og fri bevegelse.

Departementet mener at Mattilsynet bør kunne gi dispensasjon fra kravet om løsdrift for besetninger med bevaringsverdige storferaser. Departementet mener videre at det for nye fjøs skal stilles krav om muligheter for tilgang til nødvendig beiteareal. De gjeldende bestemmelser om luftegård som alternativ til beiting, bør endres slik at de kan gjelde i spesielle tilfeller.

De forslag som arbeidsgruppa har fremmet som krav til beiting og krav til mosjon og fri bevegelse, forutsetter en klargjøring av hvordan dette best skal nedfelles i regelverket. Departementet vil i samarbeid med fagmiljøene og de berørte interesser følge opp disse spørsmålene.

Landbruks- og matdepartementet tar sikte på å revidere forskriften om hold av storfe så snart som mulig høsten 2008.

Landbruks- og matdepartementet

t i l r a r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om jordbruksoppgjøret 2008 - endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om jordbruksoppgjøret 2008 – endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m. i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til vedtak om jordbruksoppgjøret 2008 – endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.

I

I statsbudsjettet for 2008 gjøres følgende endringer:

Utgifter:

Kap.	Post	Formål	Kroner
1150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	50	Fondsavsetninger, økes med fra kr 910 503 000 til kr 1 012 592 000	102 089 000
	70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 165 600 000 til kr 159 571 000	6 029 000
	73	Pristilskott, <i>overslagsbevilgning</i> , reduseres med fra kr 2 197 600 000 til kr 2 154 600 000	43 000 000
	74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 6 955 469 000 til kr 6 922 130 000	33 339 000
	77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 194 930 000 til kr 193 349 000	1 581 000
	78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i> , økes med fra kr 1 640 454 000 til kr 1 645 897 000	5 443 000

Inntekter:

Kap.	Post	Formål	Kroner
4150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	70	Tilbakebetalte tilskudd til reguleringsanlegg, bevilges med	8 583 000
	85	Markedsordningen for korn, økes med fra kr 96 000 000 til kr 111 000 000	15 000 000

II

Stortinget samtykker i at 38,5 mill. kroner av bevilgningen på post 74 utbetales høsten 2008 som en ekstra utbetaling til foretak som fikk innvilget søknad om produksjonstilskudd etter søknadsomgangen i august 2008, med 800,- kroner per foretak.

III

Stortinget gir Landbruks- og matdepartementet fullmakt til å iverksette tiltak i henhold til den inngåtte jordbruksavtalen, herunder tiltak som er knyttet til bevilgninger i 2009.

Vedlegg 1

Jordbruksforhandlingene 2008

Sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 16. mai

1 Innledning

Partene viser til Soria Moria-erklæringen, Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000) *Om norsk landbruk og matproduksjon* og Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret i 2007. Jordbruksavtalen er basert på dette grunnlaget, og viderefører og forsterker den kursendringen som ble påbegynt i avtalen i 2006. For saker som ikke er omtalt i denne protokollen, vises det til statens tilbud av 09.05.08. Vedlagt sluttprotokollen følger fordelingsskjema med detaljerte endringer i avtalepriser og tilskuddsordninger.

2 Avtalemessige forutsetninger

Den inngåtte jordbruksavtalen gjelder, på vanlig måte, for perioden 01.07.08–30.06.09 for målpriser, mens den for bevilgninger over statsbudsjettet, kapittel 1150 og 4150, gjelder for kalenderåret 2009. Samtidig er avtalen basert på forutsetninger om kostnader og kostnadsøkninger som gjelder hele kalenderåret 2009.

Partene viser til at all relevant statistikk, som grunnlag for senere og endelig vurdering av oppnådde resultater og sammenligninger, følger kalenderårene. Det er derfor nødvendig å gjøre beregninger av hvordan inngåtte jordbruksavtaler vil påvirke inntektsresultatene målt fra kalenderår til kalenderår.

Partene legger til grunn at det *samlede* inntektsutslaget av årets jordbruksoppgjør vil ha full effekt for kalenderåret 2009. Som følge av prisøkninger fra 01.07.08, vil imidlertid også utgangspunktet for å bedømme og måle *inntektsutvikling* fra 2008 til 2009 endre seg, jf. protokoll fra jordbruksoppgjøret 2007:

«Partene viser til at en vesentlig del av inntektsrammen, knyttet til økte målpriser, gir inntektsøkning allerede i 2007. Partene ber derfor Budsjett-nemnda for jordbruket beregne utslaget av årets avtale for kalenderåret 2007 særskilt i neste års grunnlagsmateriale.»

I tillegg varierer innfasingen av inntektsøkninger mellom produksjoner. Dette har bakgrunn i at planteproduksjoner og sauehold får tilnærmet full inntektseffekt av prisøkninger allerede i inneværende kalenderår (2008). Særlig melke- og eggproduksjon har derimot en mer løpende produksjon og leveranse gjennom hele året, og får derfor full inntektseffekt i løpet av et helt år.

Partene har lagt vekt på å korrigere for avvik fra tidligere forutsetninger for inntektsutviklingen 2006–2008, herunder at kostnadsveksten fra 2007 til 2008 ble langt sterkere enn forutsatt ved fjorårets jordbruksavtale. Partene har videre lagt stor vekt på å håndtere disse spørsmålene slik at det blir best mulig samsvar mellom forutsetningene for årets jordbruksavtale og den inntektsutvikling som senere kan måles fra kalenderåret 2008 til kalenderåret 2009. Partene har også lagt stor vekt på å vise hvordan innfasingen av inntektsøkningene varierer mellom produksjoner.

3 Økonomisk ramme og fordeling

Partene er enige om en ramme for avtalen på 1 900 mill. kroner, med grunnlag i prognoser for utviklingen i viktige indikatorer som vist i tabell 1.

Partene er enige om en finansiering av rammen som vist i tabell 2. Det foreslås målprisøkning fra 01.07.08 med årsvirkning på 870 mill. kroner og utslag på knapt 60 pst. i 2008, som gir en netto inntektsøkning i 2008 på knapt 10 000 kroner per årsverk, når det er tatt hensyn til økte kornpriser, redusert prisnedskrivning på norsk korn og anslag for økt kraftfôrpris i 2008. Målprisene blir økt med ytterligere 635 mill. kroner fra 01.01.09. Bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen økes med 350 mill. kroner i 2009.

Partene viser videre til protokollens kapittel 4 om at inndekning som følge av evt. justeringsforhandlinger høsten 2008, i sin helhet skal skje i form av målprisøkninger med virkning for 2009.

Fra 2007 er det 45 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra

Tabell 1.1 Oppbygging av økonomisk ramme for avtalen, mill. kroner.

	Grunnlag mill. kr.	Volum %	Pris %	SUM
0. Markedsinntekter, volum	23 723	1,1 %		260
1. Driftskostnader				
Gjødsel ¹	1 245	-3,0 %	30,0 %	325
Krafftør ¹	5 129	1,6 %	0,0 %	80
Andre driftskostnader	9 017	-0,2 %	2,5 %	210
2. Kapitalkostnader				240
3. Arbeid	9 778	-2,9 %	4,7 %	160
A. Sum teknisk framskrivning, forutsatt lik prosentvis vekst som andre grupper ¹				755
B. Nivåheving i 2009, målprisøkning fra 01.07.08 som gir 500 mill. kr. i 2008				1 145
SUM (A+B), mill. kr. ¹				1 900

¹ Forutsetter evt. justeringsforhandlinger høsten 2008 om gjødsel/krafftørkostnader.

BFJ. Disse midlene disponeres som en del av rammen og tilføres Skadefondet for landbruksproduksjon.

Innsparte budsjettmidler med gjeldende regelverk i 2008 utbetales høsten 2008 som et engangstilskudd på 800 kroner per foretak, og tas ikke med i finansieringen av rammen.

Samlet, inkl. verdien av jordbruksfradraget, gir rammen grunnlag for en inntektsvekst på knapt 17 pst. (eller 31 500 kroner per årsverk) i 2009, i forhold til 2008 før oppgjør.

Deler av rammen får inntektseffekt allerede i 2008. Inkludert verdien av jordbruksfradraget økes inntektsnivået i 2008 med om lag 5 pst. (knapt 10 000 kroner).

Rammen legger deretter til rette for en inntektsøkning fra 2008 til 2009 på om lag 11 pst., eller knapt 22 000 kroner per årsverk. Alle tall for inntektsøkning mellom kalenderår inkluderer verdien før skatt av jordbruksfradraget ved ligningen.

Partene legger til grunn at avtalen er innenfor Norges forpliktelser iht. gjeldende WTO-avtale i

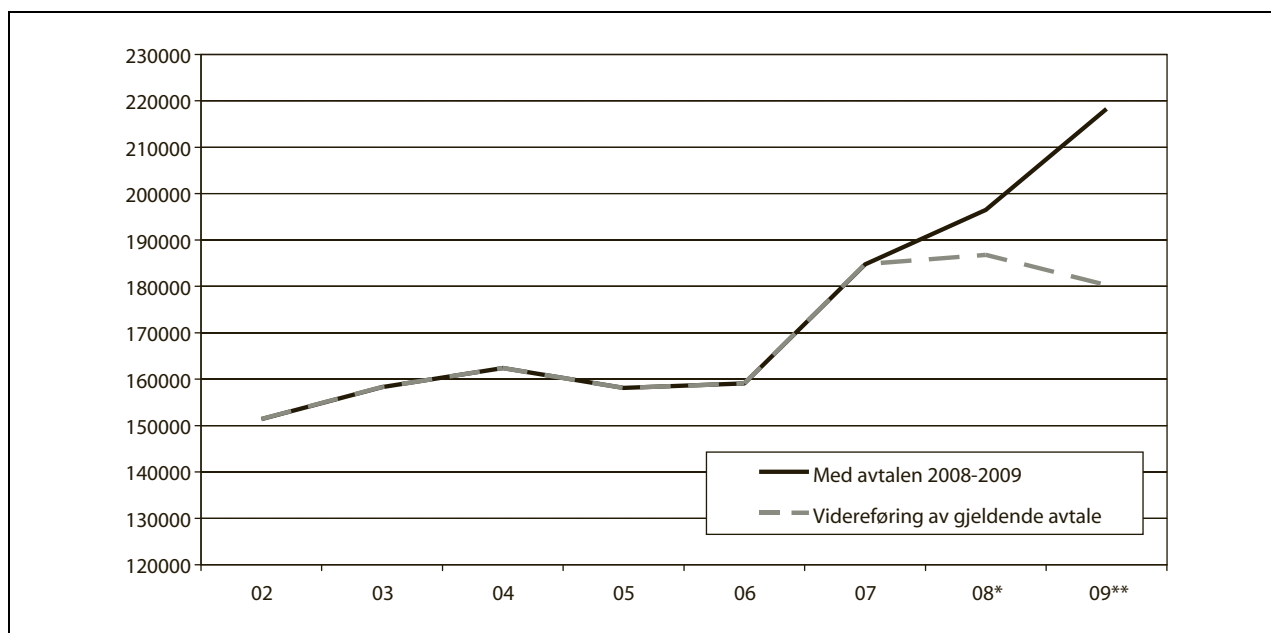
2008, og viser til at det skal gjennomføres endringer i markedsordningene fra 01.07.09, slik at Norges forpliktelser iht. WTO-avtalen overholdes.

Utslag på referansebrukene

Tabell 3 og tabell 4 viser utslaget av avtalen på referansebrukene. Tabell 3.3 viser at innfasingen av inntektsøkningen som følger av avtalen, varierer med produksjonenes naturlige årssyklus, og regnskapsføringen på kalenderår, jf. protokollens kapittel 2. Inntektsøkningene i 2008 må derfor vurderes sammen med fullt utslag i 2009, med og uten anslått kostnadsvekst fra 2008 til 2009. Brutto inntektsøkning som følge av avtalen (fratrukket økte såfrø- og krafftørkostnader som følge av fordelingen) varierer fra vel 20 000 til knapt 60 000 kroner per årsverk. Ved fordeling av bruttoøkningene er det tatt hensyn til anslått kostnadsøkning på de enkelte referansebruk, bl.a. for mineralgjødsel. Det er benyttet de samme anslag på kostnadsøkning som ved utforming av rammen, jf. tabell 1.

Tabell 1.2 Finansiering av rammen, mill. kroner.

	Mill. kr.
Årsvirkning av målprisøkning fra 1. juli 2008	870
Årsvirkning av målprisøkning fra 1. jan 2009	635
Budsjett 2009	350
Overførte midler	45
SUM	1 900

Figur 1.1 Anslag på inntektsutvikling til 2009, med og uten virkning av oppgjøret i 2008, kroner per årsverk inkl. verdien av jordbruksfradraget

4 Justeringsforhandlinger høsten 2008

På bakgrunn av den ekstraordinære og usikre situasjonen på verdensmarkedet, er partene enige om å ta opp justeringsforhandlinger høsten 2008 med sikte på full inndeckning, dersom prisendringene for gjødsel og kraftfôr gir en samlet kostnadsøkning som tilsvarer 2 pst., tilsvarende om lag 125 mill. kroner utover forutsetningene i tabell 3.1, og samtidig også korrigert for utslagene av selve avtalen. Budsjettnemnda for jordbruket gis i oppdrag å avgi rapport om prisutviklingen, basert på oppdaterte data, innen 15. november. Dersom det er grunnlag for justering, skal det i sin helhet skje i form av målprisøkninger med virkning for 2009.

5 Pris- og markedsordninger for kjøtt og egg

Partene er enige om at det fra 01.01.09 ikke lenger skal kunne gjennomføres markedsregulerende tiltak (avsetningstiltak) for sau, purke og rånekjøtt, finansiert med omsetningsavgift. Omsetningsavgiften skal fra det tidspunktet ikke settes høyere enn kostnadene ved å finansiere opplysningsvirksomhet og faglige tiltak. De kvanta dette omfatter vil da ikke lenger nyte godt av målpris- og markedsreguleringen, og kan dermed tas ut av AMS som notifiseres til WTO fra og med 2009.

Partene er videre enige om å sette ned en arbeidsgruppe med bred representasjon. Arbeidsgruppen skal, med en bred tilnærming, utrede mulige endringer i markedsordningene for kjøtt og egg. Utredningen skal ha en mer fleksibel prisdannelse og redusert AMS som siktemål, samtidig som det skal gjøres en nøye avveining i forhold til behov og muligheter for tiltak som kan bidra til stabilitet i prisdannelsen i gitte situasjoner. Det skal også vurderes hvordan ulike løsningsmodeller vil påvirke forutsetningene for og gjennomføringen av jordbruksavtalen og -forhandlingene, samt bidra til å gjennomføre landbrukspolitikken i tråd med vedtatte mål og retningslinjer. Endringer i markedsordningene må kunne gjennomføres fra 01.07.09, slik at Norges forpliktelser iht. WTO-avtalen overholdes.

Partene er enige om å drøfte mandatet for arbeidet nærmere og slik at arbeidsgruppen kan bli nedsatt i månedsskiftet august/september.

6 Næringsmiddelindustrien

Partene har lagt til grunn at næringsmiddelindustriens konkurransekraft ikke svekkes som følge av avtalen.

Det har vært uvanlige og betydelige prisvariasjoner internasjonalt i 2007 og så langt i 2008, og som har vesentlig betydning for dimensjonering av virkemiddelbruken på dette området. Dette gjelder særlig for meierivarer. Situasjonen framover er

Tabell 1.3 Beregnet utslag på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, og utslag inkl. anslått kostnadsvekst til 2009. Kroner per årsverk, inkl. økt utnytting av jordbruksfradraget

	Før oppgjør 2008	Utslag i 2008	Fullt utslag 2009 ekskl. kostnads- økning ¹	Fullt utslag 2009 inkl. kostnads- økning
Melk og storfe, 18 årskyr	205 600	7 600	39 500	28 200
Korn, 336 daa	224 600	63 000	56 600	10 700
Sau, 129 vinterfôra	187 800	12 600	32 900	21 600
Melkegeit, 80 årsgeiter	206 600	1 400	32 600	25 600
Svin og korn	332 100	22 500	38 900	19 600
Egg og planteprodukter	245 300	23 800	43 800	25 900
Poteter og korn	235 400	61 500	56 500	21 300
Ammeku/storfeslakt	133 900	10 600	41 300	23 400
Frukt/bær og sau	251 000	16 900	22 600	17 700
Økologisk melk, 19 årskyr	219 600	8 600	37 900	31 700
Melk og storfe, 12 årskyr	171 700	5 600	33 500	23 400
Melk og storfe, 22 årskyr	219 000	7 700	39 200	26 900
Melk og storfe, 35 årskyr	223 000	10 100	49 300	33 100
Melk og storfe, 20 årskyr Østl. flatbygder	204 800	10 700	43 800	31 600
Melk og storfe, 16 årskyr Østl andre bygder	194 500	6 800	38 900	27 200
Melk og storfe, 30 årskyr Jæren m.m.	230 000	9 900	51 400	36 600
Melk og storfe, 18 årskyr Agder/Rogaland	185 200	7 500	42 100	29 000
Melk og storfe, 18 årskyr Vestlandet	206 000	7 300	40 700	29 100
Melk og storfe, 19 årskyr Trøndelag	214 300	8 000	38 800	28 500
Melk og storfe, 17 årskyr Nord-Norge	206 600	5 900	35 400	24 100
Korn, 234 daa, Østlandet	148 400	56 300	51 400	7 700
Korn, 659 daa, Østlandet	356 800	79 700	70 900	14 400
Korn og korn/svin, Trøndelag	321 800	24 400	36 400	20 400
Sau. 103 vinterfôra, Vestlandet	148 000	8 800	25 100	17 500
Sau. 146 vinterfôra, N-Norge	271 700	14 400	36 800	24 700
Sau. 205 vinterfôra, landet	258 800	18 100	39 600	25 300

¹ Kostnadsøkning på kraftfôr og såfrø som følge av fordelingen er inkludert.

også preget av usikkerhet når det gjelder den videre prisutviklingen.

Bevilgningen til RÅK-ordningen (post 70.12) for 2008 og 2009 er dimensjonert ut fra de endringer som følger av prisøkninger for norske jordbruksvarer fra 01.07.08 og 01.01.09, inkl. anslag for mulig inndekning av kostnadsøkninger i jordbruket gjennom justeringsforhandlinger, jf. kapittel 4. Det er også tatt hensyn til satsfastsettingen i prisutjevningsordningen for melk, jf. kapittel 11. Bevilgningen er videre dimensjonert ut fra anslag for videre prisutvikling internasjonalt, samt under hensyn til virkninger som følge av mulige svingninger i valutakurser.

Post 70.12 økes med 13 mill. kroner for 2008 ved disponering av innsparte midler, og er tilpasset målprisøkninger og innsparinger ved gjeldende satser. For 2009 økes bevilgningen med 55 mill. kroner.

7 Skadefondet for landbruksproduksjon

Partene er enige om å tilføre fondet 45,5 mill. kroner i 2008 gjennom en om-disponering av de overførte ubenyttede midlene fra 2007. Videre settes bevilgningen i 2009 til 30,0 mill. kroner.

Tabell 1.4 Anslag på utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk fra regnskapsåret 2006 til og med prognosene for 2009, inkludert avtalen. Inntektsverdien av jordbruksfradraget og BFJs beregnede produktivitetsutvikling er inkludert.

	2006	2007	2008*	2009**	2006 til 2009
Melk og storfe, 18 årskyr	179 500	209 500	213 200	233 700	54 200
Korn, 336 daa	218 500	256 300	287 600	241 100	22 600
Sau, 129 vinterfôra	132 600	168 000	200 400	217 000	84 400
Melkegeit, 80 årsgreiter	192 200	201 300	208 000	232 100	39 900
Svin og korn	236 200	327 300	354 600	355 200	119 000
Egg og planteprodukter	212 600	288 100	269 100	274 200	61 600
Poteter og korn	220 300	259 000	296 900	263 000	42 700
Ammeku/storfeslakt	104 800	132 800	144 500	163 000	58 200
Frukt/bær og sau	185 300	217 900	267 900	279 900	94 600
Økologisk melk, 19 årskyr	180 500	218 000	228 200	251 200	70 700
Melk og storfe, 12 årskyr	150 000	172 900	177 300	195 000	45 000
Melk og storfe, 22 årskyr	193 000	225 400	226 700	245 800	52 800
Melk og storfe, 35 årskyr	198 400	233 800	233 100	256 000	57 600
Melk og storfe, 20 årskyr Østl. flatbygder	178 900	209 700	215 500	236 300	57 400
Melk og storfe, 16 årskyr Østl andre bygder	168 300	196 600	201 300	221 600	53 300
Melk og storfe, 30 årskyr Jæren m.m.	199 500	238 600	239 900	266 500	67 000
Melk og storfe, 18 årskyr Agder/Rogaland	164 400	188 100	192 700	214 100	49 700
Melk og storfe, 18 årskyr Vestlandet	179 200	208 400	213 300	235 000	55 800
Melk og storfe, 19 årskyr Trøndelag	184 600	215 900	222 300	242 700	58 100
Melk og storfe, 17 årskyr Nord-Norge	185 700	213 200	212 500	230 600	44 900
Korn, 234 daa, Østlandet	148 600	178 500	204 700	159 600	11 000
Korn, 659 daa, Østlandet	335 400	393 000	436 500	380 900	45 500
Korn og korn/svin, Trøndelag	236 000	312 600	346 200	345 500	109 500
Sau. 103 vinterfôra, Vestlandet	106 000	134 200	156 800	171 400	65 400
Sau. 146 vinterfôra, N-Norge	199 800	245 400	286 100	308 200	108 400
Sau. 205 vinterfôra, landet	184 400	232 700	276 900	295 000	110 600

Partene er enige om at frukt og bær defineres som ulike vekstgrupper i forbindelse med beregning av erstatning for klimabetingede avlingsskader, men at disse produksjonene fortsatt er samme vekstgruppe ved beregning av produksjonstilskudd.

Maksimalbeløpet for erstatning per vekstgruppe opprettholdes på 500 000 kroner, og partene legger til grunn at behov for sikkerhet ut over dette må dekkes gjennom private forsikringsordninger.

For å sikre at erstatningsordningen fungerer i samsvar med forutsetningene er partene enige om at det fram til forhandlingene i 2009 foretas en gjennomgang av dagens beregningsmetoder, og at det utredes alternative metoder for prisforutsetninger,

særlig innenfor grøntproduksjonene. Dette gjelder først og fremst prisforutsetningene, som legges til grunn, f.eks. avhengig av om produktene går til industri eller ferskkonsum.

Partene er også enige om å utrede en midlertidig ordning som kan gi epleprodusenter som får store avlingsskader forårsaket av rognebærmøll, en økonomisk sikkerhet inntil det er tilgjengelige metoder eller midler som kan gi en tilfredsstillende beskyttelse mot slike angrep. Den midlertidige ordningen skal være utredet innen jordbruksoppkjøret 2009 og den forutsettes finansiert over Skadefondet for landbruksproduksjon. Partene er enige om at erstatningsordningen for klimabetingede skader i planteproduksjon for øvrig ikke åpnes for å erstatte for kvalitetsforringelse.

8 Næringsutvikling og miljøtiltak

Partene er enige om at Landbrukets utviklingsfond tilføres 56,5 mill. kroner gjennom omdisponering av ledige midler i 2008, og at bevilgningen til fondet økes med 25 mill. kroner i 2009. Partene er enige om at innvilgningsrammen øker til 1 013 mill. kroner i 2009. Strategien «Ta landet i bruk!» skal legges til grunn for bruk av midlene. Innvilgningsramme for LUF 2008 og 2009 framgår av tabell 5

Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)

Partene er enige om å overføre 2 mill. kroner til SUF i 2009. Det forutsettes et tett samarbeid mellom SUF, Innovasjon Norge og fylkesmennene i Finnmark og Troms for å få best mulig effekt av midlene til næringsutvikling i disse fylkene. Sameetinget må i forkant av forhandlingene 2009 legge fram en rapport om bruken av midlene og Innovasjon Norge og fylkesmennene må rapportere om

utviklingen i samarbeidet og samspillet med øvrige virkemidler.

Fylkesvise bygdeutviklingsmidler

Partene er enige om at rammen for de fylkesvise BU-midlene økes med 20 til 400 mill. kroner, inkl. investeringsprogram i eggsektoren. Partene er videre enige om at den øvre grensen for tildeling av investeringsmidler økes fra 600 000 til 750 000 kroner, og at utlånsrammen for lån med rentestøtte videreføres med 700 mill. kroner i 2009. Det skal ikke være noen nedre grense for størrelsen på søknader eller støttebeløp, for de fylkesvise BU-midlene.

Partene legger til grunn at de fylkesvise BU-midlene har to hovedmål. Målet med å støtte investeringer i det tradisjonelle landbruket er å opprettholde et variert landbruk i hele landet gjennom å bidra til oppgraderinger og moderniseringer av driftsapparatet. Målet med å støtte utvikling av nye

Tabell 1.5 Innvilgningsramme for LUF 2008 og 2009, mill. kroner

Ordninger	2008	2009
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2	2
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler ¹	380	400
Sentrale bygdeutviklingsmidler ²	27	21
Utviklingsprogram for geiteholdet ³	16	15
Andre utviklingstiltak i landbruket ⁴	4	4,5
KIL		6
KSL Matmerk ⁵	42	38
E-sporing, fagpiloter		3
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	67	67
Grønt reiseliv	23	18
Innlandsfisk	4	4
Bioenergi og skogbruk	190	193
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	10	9
Morsa/Vestre Vansjø		1
SMIL	130	125
Verdensarv	3	3
Forvaltning av utvalgte kulturlandskap		5
Klima	4	6
Beiteprosjekt		5,5
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ⁵	43	41
Forskning	44,5	46
Sum LUF, ekskl. rentestøtte	989,5	1 013

¹ 10 mill. kroner øremerkes i 2009 til et investeringsprogram i eggsektoren, og finansieres med tilbakebetalte reguleringsmidler

² De sentrale BU-midlene avsettes som ramme som fordeles i eget møte mellom avtalepartene, øremerket 2 mill. kroner til «Inn på tunet», 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak reindrift jordbruk

³ 2008: 11,6 mill. kroner til Friskere geiter, 0,4 mill. kroner til seminastasjon geit, 4 mill. kroner til kompensasjon av bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid 2009: 11 mill. kroner til Friskere geiter, 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid

⁴ 2 mill. kroner til setersatsing, 2,5 mill. kroner til beiteskader gås

⁵ 2 mill. kroner overføres fra utviklingsmidler økologisk og øremerkes generisk markedsføring økologisk mat

næringer er å benytte alle landbrukseiendommens ressurser til lønnsom verdiskaping. Det igangsettes en evaluering av de fylkesvise BU-midlene i 2008.

Partene er enige om at ansvaret for å yte støtte til gjennomføring av etterutdanningskurs for bønder legges til fylkesmannen, og aktiviteten må prioriteres innenfor den andelen av de fylkesvise BU-midlene som fylkesmannen forvalter. Andelen av midlene som brukes til utrednings- og tilretteleggingstiltak viderføres på samme nivå som i 2008. Omleggingen gjør det nødvendig å supplere de regionale strategiene for næringsutvikling på dette området. Partene er enige om at EVL-fondet utvikles i løpet av 2008/2009, og eventuelle restmidler overføres LUF.

Investeringsprogram for eggsektoren

Partene er enige om å avsette 10 mill. kroner, finansiert av tilbakebetalte reguleringsmidler, til et investeringsprogram for eggsektoren. Dette for å bidra til en smidig overgang ved innføring av forbud mot hold av verpehøns i tradisjonelle bur. Investeringsprogrammet skal omfatte både konvensjonell drift og omlegging til økologisk drift. Midlene skal forvaltes sammen med de fylkesvise BU-midlene, etter retningslinjer fastsatt av avtalepartene.

Landbruks- og matdepartementet vil endre forskriften slik at det blir forbud mot innsett av høner i tradisjonelle bur fra 01.07.11 og slik at alle verpehøns må holdes i bur som tilfredsstillende de nye kravene innen 31.12.12.

Partene er på dette grunnlaget enige om at aktørene i markedet har ansvar for at overgang til de nye bestemmelsene blir gjennomført på en smidig måte.

Sentrale bygdeutviklingsmidler

Partene er enige om at rammen for de sentrale BU-midlene i 2009 blir 21 mill. kroner. Det øremerkes 2 mill. kroner til «Inn på tunet»-aktiviteter, og 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk. Partene er enige om fortsatt å arbeide aktivt for å styrke samarbeidet med andre fagsektorer.

Partene er enige om at fordelingen av halvparten av disse midlene gjøres i et separat møte mellom avtalepartene høsten 2008, etter tilsvarende praksis som i 2007.

Utviklingstiltak for geit

Partene er enige om å sette av 15 mill. kroner til utviklingstiltak for geit, fordelt med 11 mill. kroner

til «Friskere geiter», og 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avlørsertilskudd ferie og fritid.

Stiftelsen KSL Matmerk

Partene er enige om at bevilgingen til KSL Matmerk videreføres på tilsvarende nivå som for 2008. I tillegg overføres 2 mill. kroner fra de økologiske utviklingsmidlene, som øremerkes til arbeid med generisk markedsføring om økologisk mat. Ansvaret for tilskuddsordningen Kompetanseutvikling i landbruket (KIL) ligger fremdeles hos KSL Matmerk.

Partene er enige om at vellykket etablering av et nytt kvalitetsmerke for norsk mat forutsetter oppslutning og eierskap, og herunder finansiering fra merkebrukerne. Finansieringen må foretas utenom rammen av jordbruksavtalen, men det kan være aktuelt å vurdere delvis felles finansiering med omsetningsavgiftsmidler. Det legges opp til å drøfte finansieringen av et nytt kvalitetsmerke når planleggingen er kommet lenger, og tilslutningen fra aktørene er klarlagt.

E-sporing, fagpiloter

Partene er enige om å sette av 3 mill. kroner til medfinansiering av utviklings- og administrasjonsoppgaver knyttet til arbeidet med pilotprosjektene. Målet er å etablere en nasjonal, elektronisk infrastruktur for effektiv utveksling av informasjon i matproduksjonskjeden innen utgangen av 2010.

Landbruks- og matdepartementet vil søke å finansiere enkelte deler av kostnadene i pilotene i 2009 fra statsbudsjettet. Videre vil det vil bli søkt om finansiering fra Fondet for forskningsmidler.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Partene er enige om å videreføre bevilgningen til programmet med 67 mill. kroner i 2009. Det skal legges vekt på dokumentasjon og synliggjøring av verdiskaping hos primærprodusentene. Partene er enige om å ha en dialog om den evalueringen av programmet som nå skal gjennomføres.

Grønt reiseliv

Partene er enige om en satsing på 18 mill. kroner i 2009. Utviklingsprogrammet må markedsføres på en måte som bedrer pågangen av relevante prosjektsøknader. Selv om rammen for 2009 er lavere enn i 2008, vil det ikke bety noen reell reduksjon i aktivitet ettersom ubenyttede midler fra tidligere år er overførbare.

Utviklingsprogram for innlandsfiske

Utviklingsprogrammet for innlandsfiske er et fem-årig program, og partene er enige om å videreføre programmet med 4 mill. kroner i 2009. Utviklingsprogrammet skal vektlegge næringsfiske, innlandsfiskeoppdrett og fisketurisme.

Skogbruk og bioenergi

Partene er enige om å øke bevilgningen til skogbruk og bioenergi med 3 mill. kroner til 193 mill. kroner i 2009. Økningen rettes mot klimarelaterte tiltak. Fordelingen av midlene vil skje på bakgrunn av et eget drøftingsmøte mellom avtalepartene høsten 2008.

Beiteprosjekt

Det er enighet om å etablere et nytt prosjekt med arbeidstittel «Beiteprosjektet». Partene er enige om å avsette 5,5 mill. kroner til prosjektet. Prosjektets målsetting skal være å få til en kartlegging av årsaker til tap av sau på beite, og et bedre sauehold med mindre tap av dyr på beite. Kartleggingen skal omfatte tap relatert til rovvilt, alveld, flåttbårne infeksjoner og andre bakterielle sykdomsårsaker. Prosjektet er innenfor kategorien forebyggende tiltak mot rovviltskader, som også kan søkes finansiert med midler fra Miljøverndepartementet. Prosjektet skal på landsplan ledes av en partssammensatt gruppe.

Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler

Partene er enige om at 8,5 mill. kroner av tilbakebetalte reguleringsmidler tilføres LUF i 2008. 5,5 mill. kroner disponeres slik det fremgår av tabell 6 I tillegg blir det i 2009 disponert 10 mill. kroner til investeringsprogram for eggsektoren som forvaltes sammen med de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene, og dermed er synliggjort i tabell 5 foran.

Energi i veksthusnæringen

Partene er enige om å avsette 1 mill. kroner per år i tre år til prosjektet «Spesialrådgivning energi i veksthusnæringen». Landbruks- og matdepartementet tar initiativ til å nedsette en styringsgruppe for prosjektet. Norsk Gartnerforbund får i oppgave å utforme utkast til mandat for og organisering av prosjektet.

Øvrige prosjekter

Partene er enige om å avsette 2 mill. kroner til andre år av nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap, 2 mill. kroner til andre år av satsingen på frukt og bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet og 0,5 mill. kroner til videre utredning av epler til industriell foredling, jf. kapittel 13.

Klima og energi

Partene er enige om at norsk landbruk må ha en langsiktig og offensiv strategi for å tilpasse jordbruket til klimautfordringene, basert på et organisert samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og næringsorganisasjonene over 10–15 år.

Partene er enige om følgende langsiktige målsettinger:

- En vesentlig reduksjon av ordinær høstpløying innen 2020.
- En vesentlig forbedret utnytting av husdyrgjødsel innen 2020.
- En reduksjon av metan fra drøvtyggende husdyr kombinert med økt karbonbinding ved lagring av karbon i jord.
- Stimulere til vedvarende høy tilvekst og stort netto opptak av karbon i skog, og legge til rette for en økning av bioenergi fra skogen og fra jordbruksavfall.

Vel 40 pst. av åkerarealet høstpløyes ikke i dag, og det gis tilskudd for å unnlate å pløye om høsten. En ytterligere reduksjon av høstpløyingen vil redusere utslippene av CO₂, og det vil samtidig kunne redusere utvasking av nitrogen, slik at lystgass-

Tabell 1.6 Tilbakebetalte reguleringsmidler disponert i 2008 og 2009, mill. kroner

Tiltak	2008	2009
Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0	2,0
Program for rekruttering/likestilling	2,0	
Utviklingsprogram for frukt og grønt	25,0	2,5
Energi i veksthusnæringen		1,0
SUM	29,0	5,5*

* I tillegg kommer 10 mill. kroner til investeringsprogram for eggsektoren som er synliggjort i tabell 8.1.

Tabell 1.7 Virkemiddelpakke for økt klimasatsing i mill. kroner

Ekstra klimasatsing	2009
Utviklingsprogrammet for klimatiltak	6,0
Pilotprosjekt miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel	5,0
Økt satsing på skogbruk og bioenergi	3,0
Forskningsmidler over jordbruksavtalen	1,5
Sum	15,5

tapet kan bli redusert. Økt areal i stubb om vinteren vil også ha positiv effekt på erosjon, og dermed kunne bidra til bedre vannkvalitet. Partene er enige om at andelen åkerareal i stubb om vinteren bør økes vesentlig gjennom de virkemidlene som i dag brukes. Dette innebærer en økt vektlegging på informasjons- og veiledningstiltak for å få til en nødvendig holdningsendring. Det skal tas hensyn til de helhetlige agronomiske og miljømessige utfordringer som en slik omlegging medfører.

Ammoniakk slippes ut ved dårlig utnytting av husdyrgjødsel, og det øker behovet for bruk av mineralgjødsel. Partene er enige om at utnyttningen av husdyrgjødsel bør bedres vesentlig gjennom metoder som gir lave utslipp, basert på eksisterende og ny teknologi.

Det kan også være mulig å redusere utslippene av klimagasser fra drøvtyggere. Dette er tiltak som bør sees i sammenheng med økt binding av karbon i matjord ved produksjon av husdyras fôr. Partene er enige om å forsterke FoU-satsingen på området, og å teste ut tiltak og virkemidler som gir klimaeffekt og som samtidig har en god helhetlig miljø- og produksjonsprofil.

Partene er enige om å satse videre på skogbruk for å stimulere skogens positive klimaeffekt. I tillegg er partene enige om å satse videre på bioenergi for å få til en økning av bioenergi fra skog og jordbruksavfall.

Partene er enige om å komme tilbake til en mer detaljert oppfølging og kvantifisering av klimasatsingen i neste års jordbruksforhandlinger, herunder kvantifisering av målet om reduksjon av høstpløying.

Partene er enige om å avsette 6 mill. kroner til nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak for 2009.

Partene er enige om å avsette 5 mill. kroner til pilotprosjektet miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel for inneværende års søknadsomgang. Partene er videre enige om å utvide prosjektet med 3 mill. kroner for neste års sesong og med utbetaling i 2010. Den økte avsetningen skal gå til å utvide

prøveområdet i Rogaland, samt til å starte opp pilotprosjekt i Sogn og Fjordane.

Samlet avsetning til arbeidet med klimatiltak blir 15,5 mill. kroner for 2009, jf. tabell 7

Regionale miljøprogram

Partene er enige om å avsette 390 mill. kroner til regionale miljøprogram for 2008 med utbetaling i 2009, og med samme fordeling som inneværende år. Partene er videre enige om at rullering av de regionale miljøprogrammene gjennomføres i henhold til forslag fra Statens landbruksforvaltning. Fylkenes planleggingsramme for rulleringen settes til 400 mill. kroner. Fordeling av rammen framgår av tabell 8

Tabell 1.8 Fylkesvis fordeling av rammen til regionale miljøprogram for 2009 med utbetaling 2010

Fylker	Mill. kr
Østfold ¹	34,0
Akershus ²	45,0
Hedmark	42,0
Oppland	53,3
Buskerud	21,9
Vestfold	16,9
Telemark	11,6
Aust-Agder	3,7
Vest-Agder	6,0
Rogaland	24,0
Hordaland	19,4
Sogn og Fjordane	24,0
Møre og Romsdal	17,7
Sør-Trøndelag	24,0
Nord-Trøndelag	26,4
Nordland	17,7
Troms	9,3
Finnmark	3,1
Sum post 74.19	400,0

¹ Hvorav minimum 5,9 mill. kroner til Morsa-prosjektet

² Hvorav minimum 1,7 mill. kroner til Morsa-prosjektet

Endelig avsetning til de regionale miljøprogrammene for 2009 med utbetaling i 2010, fastsettes i jordbruksoppgjøret i 2009.

Utvalgte kulturlandskap

Partene er enige om å avsette 5 mill. kroner over Landbrukets utviklingsfond til ordningen utvalgte kulturlandskap. Det forutsettes samtidig at Miljøverndepartementet samfinansierer ordningen innenfor rammen av de årlige budsjetter. Næringsorganisasjonene skal høres før departementene vedtar endelig utvelgelse av de 20 områdene.

Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL)

Partene er enige om å avsette 125 mill. kroner for 2009. Innenfor rammen avsettes det 1,05 mill. kroner til en evaluering av ordningen.

Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Det settes av 11 mill. kroner til handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler for 2009. Partene er enige om at plantevern er et viktig forskningstema for forskningsmidlene over jordbruksavtalen.

Informasjons- og utviklingsmidler

Partene er enige om å avsette 9 mill. kroner til ordningen, samt at delprosjektet Vestre Vansjø tilføres 1 mill. kroner for 2009. Avsetningen til informasjons- og utviklingstiltaksmidler fordeles i eget møte mellom partene høsten 2008. Kulturlandskap og vannmiljø er prioriterte tema.

Verdensarv

Landbruket og landbrukets kulturlandskap er en viktig del av verdiene som ligger i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden. Partene er enige om å videreføre satsingen med 3 mill. kroner i året i 2 år til. Prosjektet evalueres i forkant av jordbruksforhandlingene 2010, slik at partene kan ta stilling til eventuell videre oppfølging.

Satsingen sees i sammenheng med Miljøverndepartementets og Kommunal- og regionaldepartementets tiltak i verdensarvområdene, og bevilgningen fra jordbruksavtalen gjøres ut fra en forutsetning om at Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet viderefører sin satsing i verdensarvområdene.

Bevaringsverdige storferaser

Partene er enige om å heve satsen til 1 300 kroner per dyr for bevaringsverdige storferaser.

Beitearealer for gjess

Partene er enige om å øke avsetningen til ordningen med 0,5 mill. kroner til 2,5 mill. kroner.

Forskning

Partene er enige om å avsette 46 mill. kroner til forskningsmidler over jordbruksavtalen. Forskning på økologisk jordbruk, plantevern og klima er spesielt prioriterte forskningsoppgaver. Partene viser for øvrig til Landbruks- og matdepartementets strategi for forskning og forskningsbasert innovasjon, hvor forskningsbehov for primærjordbruket er beskrevet.

Partene vil peke på behovet for å opprettholde utdanning og forskning innen landbruksteknikk. Partene vil følge opp dette på egnet måte i etterkant av forhandlingene.

9 Økologisk produksjon og forbruk

Partene er enige om en samlet økning i satsingen på økologisk jordbruk som utgjør ca. 56 mill. kroner, inkl. en planlagt kampanje for økologisk kornproduksjon i 2011 og 2012 med 30 mill. kroner.

Ved forrige års jordbruksavtale ble det gjort en rekke større endringer i areal- og husdyrtilskuddene til økologisk drift. Partene legger vekt på videreføring og stabilitet i de tilskuddsordningene som er etablert.

Det er nå en betydelig vekst i markedet og økt etterspørsel etter økologiske produkter. Partene mener derfor at det ligger til rette for at omsetningsaktørene i større grad enn tidligere, bør kunne dekke sine eventuelle merkostnader i markedet gjennom økte priser.

Økologisk kornproduksjon

Partene er enige om at det er nødvendig å prioritere økologisk kornproduksjon spesielt i årets avtale.

Partene er enige om å øke tilskuddssatsen for grønngjødsling med 137 kroner til 500 kroner per dekar. Ved omlegging til kornproduksjon gir grønngjødsling i andre karensår rett til grønngjødslingstilskudd. Partene er videre enige om at det gis arealtilskudd tilsvarende økologisk korn til arealer for krossing av korn.

Det er enighet om å bruke inntil 30 mill. kroner til en tidsavgrenset kampanje som annonseres i

2008, for å øke den økologiske kornproduksjonen. Midlene kommer til utbetaling og fordeles mellom årene 2011 og 2012, som et tilskudd på om lag 100 kroner per dekar for alt korn til modning. Tilskuddet kommer som et tillegg til ordinære arealtilskudd til økologisk kornproduksjon.

I tilknytning til kampanjen etableres det en forsterket veilednings- og informasjonssatsing med basis i allerede igangværende prosjekter som SLF støtter. Partene er enige om at tilrettelegging for et mer utstrakt samarbeid mellom produsenter med tanke på utveksling av husdyrgjødsel skal prioriteres. Dette vil over tid redusere behovet for grønn-gjødsling.

Partene er enige om å øke prisnedskrivningstilskuddet til økologisk korn med 20 øre, til en nedskrivningssats på 80 øre. Det innføres også å en differensiering av prisnedskrivningssatsene for erter og oljefrø/bønner, med et tilskudd for økologisk vare på hhv. 110 og 250 øre per kg.

Premieringsordningen for kjøtt

Partene er enige om å videreføre premieringsordningen for kjøtt med følgende endringer i innretningen

- Bedrifter som allerede er inne i ordningen, kan maksimalt motta støtte ut 2010 for de kjøttslag de er inne i ordningen med.
- Nye bedrifter i ordningen gis fra 1. januar 2009 rett til å motta salgspremie i tre år til kjøttslag det er markedsmessig stort behov for. Eksisterende bedrifter i ordningen som utvider med nye kjøttslag det er markedsmessig stort behov for, kan motta støtte i inntil 3 år for disse kjøttslagene.
- Salgspremien settes til:
 - 4 kroner per kg ved salg av stykket, skåret eller foredlet vare av storfe, småfe, svin og fjørfe.
 - Salgspremien for helt, halvt og ¼ slakt utgår.

Andre produksjonsrettede tiltak

Partene er enige om å øke satsene for økologiske husdyr med:

- Melkeku og ammeku: 50 kroner per dyr i alle soner.
- Andre storfé: 15 kroner per dyr i alle soner.
- Sau over ett år: 20 kroner per dyr i alle soner.
- Økologisk lammeslakt: 21 kroner per dyr.

Partene er enige om å utvide kvoterammen for økologisk kumelk med 4 mill. liter for kvoteåret 2009/2010, til fordeling til økologiske bruk gjen-

nom den statlige salgsordningen. Det åpnes i tillegg for nyetablering av økologiske melkeproduksjonsbruk, jf. kapittel 11.

Partene er enige om at satsen for avløsertilskudd ved ferie og fritid for økologiske slaktekyllingsprodusenter settes til 4 ganger satsen for konvensjonell produksjon.

Utviklingsmidler og forskning

Partene er enige om å videreføre posten til utviklingstiltak. Av rammen på 43 mill. kroner overføres 2 mill. kroner til bevilgningen over LUF til KSL Matmerk, øremerket generisk markedsføring. Partene er enige om at tiltak rettet mot å øke primærproduksjon skal prioriteres. Veiledningsinnsats knyttet til kornkampanjen skal prioriteres innenfor posten. Videre skal finansiering av prosjektet «Økoløft i kommuner» videreføres med 5 mill. kroner.

Partene er enige om at det er behov for forsterket forskningsinnsats, og at problemstillinger som er relevante for økologisk produksjon og forbruk skal prioriteres innenfor rammen av forskningsmidlene, jf. kapittel 8.

10 Korn, kraftfôr og mel

Partene er enige om en økning i målprisene for korn, erter og oljevekster på 20 øre per kg fra 01.07.08. Sats for tilskudd matkorn videreføres uendret. Målprisen på proteinråvarer til kraftfôr økes tilsvarende prisøkningen på korn slik at konkurranseforholdet opprettholdes. Dette gir et økt prisutjevningsbeløp på soyamel på 33 øre per kg.

Partene er videre enige om en økning i bevilgningen til fraktordningene på 9 mill. kroner, fordelt på 5 mill. kroner på mellomfrakt korn og 4 mill. kroner på stedfrakt kraftfôr.

Partene er enige om å redusere prisnedskrivningstilskuddet for korn, oljefrø og fôrarter med 6 øre per kg. Prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn økes med 20 til 80 øre per kg.

For omtale av tiltak for å øke produksjonen av økologisk korn, se kapittel 9.

Partene er enige om at falltallsgrensene for korn ikke endres.

11 Melk

Leie av kvoter

For å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk er partene enige om at det innføres mulighet for

leie av melkekvote for enkeltbruk, opp til kvotetakene, dvs. 400 000 liter for kumelk og 200 000 liter for geitmelk. Leie av kvoter må foregå innenfor fylket/omsetningsregionen. Det vil ikke være antalls- og avstandsbegrensinger knyttet til ordningen.

Gitt begrensingene som er beskrevet ovenfor, kan eier av landbrukseiendom med melkekvote leie kvote. Eier av landbrukseiendom med aktiv kvote kan leie ut kvote. Kvoteleieprisen reguleres ikke. Minimumsperiode for avtale om kvoteleie settes til fem år. Leieavtalene godkjennes av Statens landbruksforvaltning, og har virkning fra påfølgende kvoteår. Forslaget innebærer videre at det ikke skal være restriksjoner på hvor stor mengde kvote som kan leies/leies ut, eller hvor mange produsenter det kan leies av/leies til. Det tas sikte på at leieavtaler for kumelk kan inngås med virkning fra kvoteåret som starter 01.03.09. Leieavtaler for geitmelkkvoter kan inngås med virkning fra kvoteåret som startet 01.01.10.

Partene vil videreføre regelverket for maksimal kvote for henholdsvis enkeltbruk og samdrifter, samt antalls- og avstandsbegrensningen for samdrifter.

Nyetablering

For ytterligere å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk er partene enige om å innføre en ordning for nyetablering. Ordningen vil gjelde både konvensjonelle og økologiske søkere og det avsettes 5 mill. liter kumelkkvote. Kvoten må kjøpes til statens pris, og settes til maksimum 150 000 liter per søker. SLF behandler søknadene i samråd med fylkesmennene og Innovasjon Norge. Kvoten blir prioritert til landbrukseiendommer som ligger i næringssvake og rovdyrutsatte områder, og til søkere under 35 år.

Fordeling av utvidet økologisk kvote

Partene er videre enige om at kvoterammen for kumelk utvides med 4 mill. liter i 2009. Disse kvotene selges til prisen ved statlig omsetning og fordeles til økologiske bruk gjennom den statlige salgsordningen (jf. kapittel 9).

Finnmarkskvote

Partene er enige om å avsette en kvoteramme på 1 mill. liter kumelkkvote til melkeproduksjonen i Finnmark, som vil inngå i den ordinære statlige salgsrunden for kvoteåret 2009/2010. Kvoterammen oppfylles ved å omfordele statens oppkjøpte kumelkkvoter fra landets øvrige fylker/omsetningsregioner. Inndragningen av kvoter blir gjennomført ved prosentvis likt bidrag fra alle

øvrige fylker/ omsetningsregioner. Ved etterspørselsoverskudd i Finnmark i salgsrunden for kvoteåret 2009/2010 skal alle kvotekjøpere få kjøpt lik kvotestørrelse begrenset oppad til 5 000 liter. For øvrig skal fordeling av kvote mellom kjøpere foretas iht. forskrift om kvoteordningen for melk § 19, om fordeling av kvote ved statlig salg.

Omsetningsregion Akershus, Oslo, Vestfold og Østfold

Partene er enige om at omsetningsregionen som består av fylkene Akershus, Oslo, Vestfold og Østfold splittes i tre regioner, hvor Akershus og Oslo utgjør én region og Vestfold og Østfold hver sin region.

Kombinasjonsbruk – ku og geit

I § 8 i forskrift om kvoteordningen for melk heter det at «Ved konvertering skal det benyttes forholdstall mellom geitmelkkvote og kumelkkvote på 1:2». Partene er enige om å endre forholdstallet til 1:1 for kombinasjonsbruk med ku og geit som ligger innenfor satsningsområdene for geitmelkproduksjon. Konverteringen kan likevel ikke føre til at landbrukseiendommens kvote overstiger 200 000 liter geitmelkkvote.

Sommersamarbeid

Partene er enige om at dagens regelverk for sommersamarbeid, kan gi uheldige tilpasninger. Partene er derfor enige om at melkeproduksjon som foregår gjennom samarbeid i beitesesongen, skal oppfylle vilkår for å motta beitetilskudd. Dette settes i verk fra beitesesongen 2009. Ytterligere problemstillinger knyttet til sommersamarbeid skal vurderes i forbindelse med gjennomgangen av regelverket for kvoteordningen for melk, som er varslet til høsten.

Harmonisering av driftstilskudd for samdrifter

I jordbruksforhandlingene i 2004 ble det vedtatt at utmålingsbestemmelsene for driftstilskudd til samdrifter etablert før 01.07.04, over tid skal harmoniseres med satsene for andre typer foretak. Partene er enige om at denne harmoniseringen videreføres.

Prisutjevningsordningen

Målprisen på melk økes med 17 øre per liter fra 01.07.08 og med 20 øre per liter fra 01.01.09.

Videre har satsene i prisutjevningsordningen for melk vesentlig betydning for prisutslagene for meierivarer. Satsene fastsettes av Statens landbruks-

forvaltning (SLF) etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer, men avtalepartene i jordbruksoppkjøret kan gi føringer. Partene konstaterer at de internasjonale prisene for tørrmelksprodukter har falt kraftig de siste månedene fra de tidligere rekordhøye nivåene. Partene legger derfor til grunn, i motsetning til i høringsforslaget fra SLF, at satsene for tørrmelksprodukter kun endres i samme størrelsesorden som for andre prisgrupper. Partene har ikke øvrige merknader til høringsforslaget. Det vises for øvrig til kapittel 6.

12 Kjøtt

Tiltak for å øke produksjonen av norsk sauekjøtt

Partene er enige om økning i målprisen for sau/lam på 5,00 kroner per kg fra 01.07.08.

Foretak som kan motta driftstilskudd for produksjon av melk eller spesialisert kjøttfe er, med dagens regelverk, ikke berettiget driftstilskudd sau. Partene er enige om at alle foretak med sau skal kunne motta støtte for sin produksjon tilsvarende driftstilskudd sau. Dette gjennomføres gjennom et nytt intervall i tilskudd husdyr 1-50 sau over 1 år, som styrkes med midler tilsvarende nåværende driftstilskudd sau, samt en økning ut over dette for å dekke opp alle foretak med sau. Ved en slik innpassing av nåværende driftstilskudd sau i husdyrtilskuddet for sau vil man også oppnå en forenkling av virkemiddelbruken over Jordbruksavtalen.

Partene er også enige om en økning i satsene for hhv. tilskudd husdyr for sau over 1 år, tilskudd husdyr til lammeslakt, beitetilskudd småfe, arealtilskudd grovfôr i sone 5-7, avløsertilskudd ferie/fritid for sau og en reduksjon i bunnfradraget for å styrke økonomien i saueholdet. Satser og intervaller for tilskuddene framgår av fordelingsskjemaet.

Distriktstilskudd gris

For å styrke økonomien i svineholdet i Agder-fylkene utvides distriktstilskuddet for Vestlandet til også å gjelde Vest- og Aust-Agder.

Fraktilskudd kjøtt

Partene er enige om at bevilgningen til innfraktilskudd kjøtt økes med 1,4 mill. kroner pga. økte transportkostnader. Gjennomsnittlig tilskuddssats for ordningen beregnes av SLF.

Referansepris for fjørfekjøtt

Partene er enige om at referanseprisen på kylling kun skal fastsettes med basis i prisuttaket på

engrosnivå i foregående år, beregnet av SLF. Øvre prisgrense for kylling er +10 pst. på referanseprisen. I stedet for oppnådd engrospris kan markedsaktørene rapportere produsentpris til SLF, men markedsaktørene må da gi den nødvendige tilleggsinformasjon slik at SLF kan kalkulere en pris for ferdig slaktet, oppbundet kylling i henhold til det definerte prisgrunnlaget.

13 Frukt, grønt og poteter

Endring av avrensordningen

Partene er enige om at avrensavtalen mellom Statens landbruksforvaltning og HOFF sies opp innen 30.06.08, slik at den utløper 30.06.09, og erstattes av en mindre omfattende avrensordning som hjemles i en ny forskrift for prisnedskrivningstilskudd for potetsprit. HOFF og øvrige omsetningsledd avtaler et kvantum som gir rett til fastsatt avrenspris, hvert tredje år. Partene er videre enige om å redusere avrensprisen fra 72 til 55 øre per kg, allerede fra sesongen 2008-2009. Dagens todelte prisnedskrivningstilskudd til potetsprit forenkles til én tilskuddssats per liter rektifisert sprit, og reduseres fra 9,50 til 7,80 kroner per liter. Detaljene i ordningen skal gjennomgås høsten 2008. Partene er enige om å avvikle eksportstøtte for glukose i løpet av femårsperioden 2009-2014.

Epler til industriell foredling

I forbindelse med fjorårets jordbruksoppgjør ble det foretatt en utredning om alternative produksjonsformer og teknologier, markedsmessige forhold og interessen i næringen for produksjon av epler til industriell foredling. Utredningen viser at etterspørselen etter ferskpresset juice øker i markedet og at det er identifisert betalingsvillighet i alle ledd i verdikjeden. Det er likevel behov for ytterligere avklaringer bl.a. knyttet til økonomi og interesse for denne produksjonsformen blant produsenter og industrien. Partene er derfor enige om at det nedsettes et utvalg der produsenter og industri er representert, og der Norges Bondelag leder utvalget. Det avsettes 0,5 mill. kroner til en slik utredning, fra midler avsatt til utviklingsprogrammet for frukt og grønt.

I forhold til jordbrukets forhandlingsutvalgs forslag om tilskudd til etablering/nyplanting av fruktfelt, vil utvalget nedsatt i forbindelse med den videre vurderingen av epler til industriell foredling, også vurdere mulige tilskuddsordninger.

Distrikts- og kvalitetstilskuddet frukt, bær og veksthusgrønnsaker

Partene er enige om å øke distrikts- og kvalitetstilskuddet for frukt, bær og veksthusgrønnsaker med 5 mill. kroner. Dette vil medføre at kvantumsgrensene og maksimalbeløpene vil øke med anslagsvis 20 %.

Harmonisering i satser for arealtilskudd grønnsaker, frukt og bær

Partene er enige om å harmonisere satsene for arealtilskudd grønnsaker, slik at tilskuddet per daa blir det samme i intervallene 0-30 og 31-60 daa. Partene er videre enige om å harmonisere satsene for arealtilskudd frukt og bær, slik at tilskuddet per daa blir det samme i intervallene 0-30 og 31-40 daa. Dette medfører at satsene økes i øvre intervall, jf. fordelingsskjema.

14 Produksjonstilskudd

Bunnfradrag og toppavgrensning for produksjonstilskudd

Partene er enige om å redusere bunnfradraget fra 4 000 kroner til 3 000 kroner per foretak. Partene er også enige om å videreføre harmoniseringen av tilskuddsutmålingen mellom foretak som har samme produksjonsomfang, men ulik selskapsform. Maksimalbeløpet for tilskudd husdyr økes derfor fra 220 000 til 240 000 kroner for alle foretak, men med unntak av samdrifter som søkte om godkjenning før 01.07.04 og startet opp innen 31.12.05. For disse samdriftene videreføres 250 000 kroner som maksimalbeløp.

Produksjonstilskudd og driftssamarbeid

For å forenkle forvaltningen og oppfølgingen av samarbeidsbestemmelsene i produksjonstilskuddsforskriften er partene enige om følgende:

- Begrepsbruken i forskriften endres slik at det blir samsvar med de begrepene som er benyttet i husdyrkonsesjonsloven. Det vil særlig gjelde at driftsfelleskap som gir grunnlag for ett produksjonstilskudd omfattes av uttrykket «økonomiske interesser i samme produksjon».
- Det utformes en forskriftsbestemmelse om «omvendt bevisbyrde» slik som i regelverket for husdyrkonsesjon.

Spesialisert storfekjøttproduksjon som egen dyregruppe

Partene er enige om at spesialisert kjøttproduksjon behandles som en egen dyregruppe i til-

skuddssystemet. Innføring av egne satser for ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon åpner for at foretak som driver kumelkproduksjon og som har spesialisert kjøttfeproduksjon, kan få full effekt av strukturinnndelingen av satsene i husdyrtilskuddet både for melkekyr og ammekyr. Videre gir en slik endring mulighet for forskjellige nivåer og intervaller for satsene for melkekyr og ammekyr i husdyrtilskuddet.

Foretak med kumelkproduksjon og ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon, skal kunne motta driftstilskudd for begge produksjoner. Foretak hvor eier er medlem i samdrift, skal kunne motta husdyrtilskudd, driftstilskudd og avløsertilskudd for ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon.

For å sikre at driftstilskudd, tilskudd husdyr og avløsertilskudd ferie/fritid til ammekyr/spesialisert storfekjøttproduksjon går til slik produksjon, er bare ammekyr av minst 50 pst. kjøttferase tilskuddsberettiget under disse ordningene. Men tilskudd husdyr og avløsertilskudd ferie/fritid kan også gis til andre ammekyr i storfebesetninger uten melkekvote. Satser og intervaller for tilskuddene framgår av fordelingsskjemaet.

Beitetiltak

Partene vektlegger å gi tilskudd til aktivt dyrehold. Partene er derfor enige om å videreføre satsingen på beitetilskuddet gjennom en økning av satsene for både småfe, storfe mm., jf. fordelingsskjemaet.

Avgrensning i produksjonstilskudd for pensjonister

Ved beregning av produksjonstilskudd til enkeltpersonforetak reduseres, med gjeldene regelverk, tilskuddet med 5 000 kroner per år dersom foretakets innehaver er 68-70 år, og med 25 000 kroner per år dersom foretakets eier er over 70 år i utbetalingsåret. For 2008 utgjør denne reduksjonen 23 mill. kroner.

Partene er enige om å redusere avgrensningen i tilskuddet med 5 000 kroner per foretak. Det innebærer at avgrensningen fjernes for enkeltpersonforetak med innehaver 68-70 år, mens den reduseres til 20 000 kroner per foretak hvor innehaver er over 70 år. Partene tar sikte på å avvikle denne avgrensningen ved forhandlingene i 2009.

Utmåling av produksjonstilskudd storfe ved bruk av Husdyrregisteret

Partene viser til tidligere prosess vedrørende bruk av Husdyrregisteret – storfe, som grunnlag for utbetaling av tilskudd til storfe. Dette ut fra et ønske om å avvikle systemet med telledatoer for registrering av antall tilskuddsberettigede dyr.

Dette forutsetter en tilfredsstillende datakvalitet i registeret, som sikrer en forsvarlig økonomiforvaltning i samsvar med statens økonomiregelverk. Partene er enige om å følge tidsplan utarbeidet av Mattilsynet og SLF, for utvikling av hhv. en pilot for bruk av Husdyrregisteret og det forvaltningsopplegg for produksjonstilskudd som er nødvendig for bruk av registeret i tilskuddsutmålingen.

Digitale markslagskart (DMK)

Partene er enige om å vurdere hvordan kartgrunnlaget for jordbruksareal skal ajourholdes etter at nytt DMK er utarbeidet for alt jordbruksareal. Partene fastsetter derfor at det av avsetningen på 10 mill. kroner for 2009 benyttes inntil 0,5 mill. kroner til en utredning i samsvar med kapittel 7.11.5 i statens tilbud av 09.05.08.

15 Velferdsordninger

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Partene er enige om at det er viktig å ha gode ordninger som gjør det mulig at de som driver et landbruksforetak har mulighet til ferie og fritid. Tilskuddssatsene og maksimalbeløpet for ordningen økes derfor med 5 pst. Ender og livkylling gis samme sats som gjess og kalkun. Endringene av satser og maksimalbeløp gjøres gjeldende allerede for 2008, slik at økningene kommer til utbetaling i 2009. Foretak hvor eier er medlem i samdrift skal kunne motta avløsertilskudd for ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon. Tilskuddet kan også gis til andre ammekyr i storfebesetninger uten melkekvote.

Tilskudd til avløsning ved sykdom mv.

Partene er enige om å øke maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom mm. fra 1 030 til 1 130 kroner.

Partene er enige om at SLF skal fastsette retningslinjer for fylkesmannens bruk av dispensasjon i tilfeller hvor det er grunnlag for å tildele mer enn ett tilskudd til avløsning ved sykdom mv. per foretak.

Tilskudd til landbruksvikarordningen

Inneværende år er en overgangsperiode mellom landbruksvikartilbud i kommunal regi og ny landbruksvikarordning drevet av avløserlagene. I 2008 gis det tilskudd over Jordbruksavtalen til begge disse landbruksvikarordningene. Fra og med 2009

gis det ikke lenger tilskudd til kommunale landbruksvikartilbud, men kostnadene med det kommunale tilbudet i 2008 dekkes etterskuddsvis i 2009.

Partene er enige om betydningen av den nye landbruksvikarordningen og at økonomien bør styrkes for å bidra til at avløserlagene deltar i ordningen. Tilskuddet til ordningen økes med 4 mill. kroner, i tillegg oppjusteres egenandelen for bruk av ordningen fra 1 030 til 1 130 kroner. Dette tilsvarer ny maksimal dagsats i tilskudd til avløsning ved sykdom mv.

Tilskudd til tidligpensjonsordningen for jordbrukere

Partene er enige om å fjerne taket på 175 000 kroner i tidligpensjonsordningen. Fjerning av denne inntektsbegrensningen gjennomføres med virkning fra og med inntektsåret 2008.

Partene er enige om at SLF gjennomgår bestemmelsene vedrørende dispensasjon fra avhendingskravet knyttet til landbrukseiendom.

16 Andre politikkområder

Finansiering av opplysningskontorene i landbruket

Avtalepartene er enige om at SLF, i nær dialog med aktørene, foretar en vurdering av ulike finansieringsmodeller for Opplysningskontoret for kjøtt og Opplysningskontoret for egg og hvitt kjøtt. Hovedformålet med arbeidet er å finne en finansieringsform som sikrer en effektiv og kritisk bruk av omsetningsavgiftsmidler. Avtalepartene er videre enige om at det i jordbruksavtaleteksten tas inn en formulering der partene forutsetter «en nøktern og kritisk bruk av midler til opplysningsvirksomhet i lys av de løpende behov for markedsreguleringstiltak».

Norsk landbruksrådgivning

Partene er enige om å videreføre bevilgningen på 36,4 mill. kroner til Norsk landbruksrådgivning for 2009. I tillegg tildeles 0,5 mill. kroner for 2008 og 1,5 mill. kroner for 2009 øremerket til gjennomføring av regionale prosesser i forbindelse med overføring av ansvar for teknisk planleggingstjeneste for landbruket, jf. statens tilbud.

Oslo, 16.05.08

Per Harald
Grue

Ole-Anton
Teigen

Bjarne A.
Undheim

Undervedlegg 1**Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd**

Tabell 1.9 Avtalens ramme

Rammeberegning	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	396
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	46
= Nettoeffekt av tilskudd	350
+ Avtalepriser fra 1.7.2008	870
Avtalepriser fra 1.1.2009	635
= Sum avtalepriser og tilskudd 2008/09	1 855
+ Omdisponering overførte midler fra 2007 til 2008	45
= Ramme	1 900
+ Omdisponerte ledige midler i 2008 utenfor rammen	51

Tabell 1.10 Målpriser

Produkt	Kvantum Mill. l/kg	Målpris Kr / kg	Fra	Fra	Endring	Endring
			1.7.2008 Kr/l / kg	1.1.2009 Kr/l/kg	fra 1.7.08 mill. kr	fra 1.1.09 mill. kr
Melk , ku og geit	1581,6	3,94	0,17	0,20	268,9	316,3
Storfe	83,4	42,19	2,20	2,02	183,5	168,5
Gris	123,1	26,22	0,65	0,85	80,0	104,6
Sau/lam	23,7	50,00	5,00		118,5	0,0
Egg	55,6	14,18	0,50	0,37	27,8	20,6
Poteter	219,5	2,55	0,20		43,9	0,0
Grønnsaker	1324,1		6,3 %	1,7 %	83,8	22,7
Frukt	136,7		6,3 %	1,7 %	8,6	2,3
Norsk matmel	275,0		0,20		55,0	0,0
Sum markedsprisutslag ¹					870,0	635,0
Sum markedsprisutslag, helårsvirkning av oppgjøret						1505,0

¹ Prisøkninger fra 1.7. 2008 utgjør 870 mill. kr på årsbasis, tilsvarende knapt 10.000 kr per årsverk i 2008

Tabell 1.11 Endringer på kapittel 1150 og 4150

Post	Endring mill. kr	Budsjett 2008 mill. kr
50 Fondsavsetninger	5,250	910,503
70 Markedsregulering	55,000	165,600
73 Pristilskudd	-4,500	2 089,900
74 Direkte tilskudd	279,400	6 955,469
77 Utviklingstiltak	7,500	194,930
78 Velferdsordninger	53,500	1 640,454
Sum kapittel 1150	396,150	11 956,856
Kapittel 4150 Post 80	46,200	96,000

Tabell 1.12 Kapittel 1150 Jordbruksavtalen:

Post	Benevning	Endring mill. kr	Budsjett 2008 mill. kr
50.11	Tilskudd til LUF 2	25,00	860,75
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruksproduksjon 3	-19,75	49,75
50,00	Fondsavsetninger	5,25	910,50
70.11	Avsetningstiltak	0,00	18,90
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v. 4	55,00	140,10
70.13	Eksportrestitusjon	0,00	6,60
70,00	Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	55,00	165,60
73.11	Tilskudd til norsk ull	0,00	152,80
73.13	Pristilskudd melk	30,60	506,20
73.15	Pristilskudd kjøtt	21,80	642,20
73.16	Distriktstilskudd egg	0,00	5,60
73.17	Distrikt- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	5,00	49,50
73.18	Frakttilskudd	10,40	211,30
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning korn 2	-72,30	416,00
73.20	Tilskudd til matkorn	0,00	86,30
73.21	Tilskudd til potetsprit	0,00	20,00
73,00	Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	-4,50	2 089,90
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon	-56,50	1 041,70
74.14	Tilskudd til husdyr	262,70	1 898,40
74.16	Tilskudd til dyr på beite	49,00	410,00
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	-4,60	3 125,97
74.19	Regionale miljøprogram	0,00	390,00
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	23,80	89,40
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	5,00	0,00
74,00	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	279,40	6 955,47
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	5,00	81,07
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	0,00	7,52
77.13	Tilskudd til rådgivning	1,50	36,40
77.14	Tilskudd til pelsdyr	0,00	23,20
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	1,00	38,74
77.17	Tilskudd til fruktlager	0,00	8,00
77,00	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	7,50	194,93
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	44,00	1 068,62
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. +100 kr til 1130 pr dag	16,50	152,00
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	0,00	130,80
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	0,00	88,00
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	4,00	80,00
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	-11,00	121,04
78,00	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	53,50	1 640,45
Sum kapittel 1150		396,15	11 956,86

² 8,53 mill. kroner av tilbakebetalte midler til reguleringsanlegg i 2008 og 33 mill. kr i redusert pris-nedskrivning på korn, samt 15 mill. kroner fra økt prisutjevningsbeløp på kapittel 4150 tilføres LUF i 2008

³ 45,474 mill. kr av overførte midler fra 2007 tilføres skadefondet i 2008

⁴ 10 mill. kr av redusert prisnedskrivning norsk korn, samt 3 mill. kr ledige midler tilføres i 2008

Om jordbruksoppgjøret 2008 endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.

Tabell 1.13 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	Kvantum 1.000 tonn	Målpris Kr / kg	Endring Kr / kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	308,0	2,15	0,20	61,6
Rug, matkorn	29,2	1,99	0,20	5,8
Bygg	477,3	1,81	0,20	95,5
Havre	261,7	1,65	0,20	52,3
Förhvetete og fôrrug	98,2		0,20	19,6
Erter til modning	10,0		0,20	2,0
Såkkorn	57,2		0,20	11,4
Sum norsk korn	1241,5		0,20	248,3
Oljevekster	11,1	4,39	0,20	2,2
Sum korn og oljevekster	1252,6		0,20	250,5

Tabell 1.14 Kapittel 4150 Markedsordningen for korn

Post 80	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Sildemel	12	0,00	0,00	0,0
Soyamel	140	0,15	0,33	46,2
Urea	4,6	2,60	0,00	0,0
Förhvetete	0,0	0,00	0,00	0,0
Andre fôrstoffor	0,0	0,00	0,00	0,0
Mel av hvitfiskavfall (refusjon)	0,0	0,00	0,00	0,0
Sum kapittel 4150.80				46,2
Anslag endring i kraftfôrpris, inkl korn og protein, kr/kg				0,26

Tabell 1.15 Post 73.11 Tilskudd til norsk ull

	Kvantum mill. kg	Sats Kr / kg	Satsendring Kr / kg	Total endring mill. kr
Ull	4,891	31,00	0,00	0,0

Tabell 1.16 Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Kvantum Mill. l.	Gjeld. sats Kr / l	Satsendring Kr / l	Total endring mill. kr
Grunntilskudd geitmelk	19,7	2,77	0,14	2,8
Distriktstilskudd				
Sone A og 0	188,3	0,00	0,00	0,0
Sone B	333,3	0,09	0,02	6,7
Sone C	253,1	0,26	0,02	5,1
Sone D	539,2	0,35	0,02	10,8
Sone E	120,7	0,45	0,02	2,4
Sone F	54,5	0,58	0,02	1,1
Sone G	61,4	0,83	0,02	1,2
Sone H	4,0	1,04	0,02	0,1
Sone I	12,3	1,62	0,02	0,2
Sone J	12,1	1,71	0,02	0,2
Sum distriktstilskudd, melk	1 578,9		0,02	27,8
Sum post 73.13 Pristilskudd, melk				30,6

Tabell 1.17 Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

	Kvantum Mill. kg	Gjeld. sats Kr / kg	Satsendring Kr / kg	Total endring mill. kr
<i>Grunntilskudd, kjøtt</i>				
Sau	23,1	3,81	0,00	0,0
Geit	0,3	5,15	0,00	0,0
Sum grunntilskudd, kjøtt	23,4			0,0
<i>Distriktstilskudd, kjøtt</i>				
Sone 1	21,5	0,00	0,00	0,0
Sone 2	57,2	4,35	0,20	11,4
Sone 3	18,8	6,85	0,20	3,8
Sone 4	7,6	10,80	0,20	1,5
Sone 5	1,0	11,40	0,20	0,2
Sau, sone 4	3,2	12,80	0,20	0,6
Sau, sone 5	0,6	13,30	0,20	0,1
Gris Agder	1,4	0,00	0,94	1,3
Gris Vestlandet	6,4	0,84	0,10	0,6
Gris, sone 4 og 5	5,9	5,40	0,00	0,0
Kylling og kalk., Agd./Vestl./Trl.	23,0	0,30	0,10	2,3
Sum distriktstilskudd, kjøtt	146,6			21,8
Sum pristilskudd kjøtt				21,8

Tabell 1.18 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Kvantum mill. kg	Gjeld. sats kr/kg	Satsendring kr/kg	Total endring mill. kr
Vestlandet, Trøndelag	12,2	0,45	0,00	0,0
Nord Norge	1,2	1,05	0,00	0,0
Sum distriktstilskudd egg				0,0

Tabell 1.19 Post 73.18 Fraktilskudd

	Endring Mill. kr
Innfrakt korn	0,0
Mellomfrakt korn	5,0
Stedsfrakt kraftfôr	4,0
Fraktilskudd slakt	1,4
Fraktilskudd egg	0,0
Sum	10,4

Tabell 1.20 Post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn

	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Prisnedskrivning norsk korn	1217,0	0,318	-0,06	-73,0
Prisnedskrivning norsk oljefrø	11,9	1,65	-0,06	-0,7
Prisnedskrivning norske fôrerter	10,0	0,73	-0,06	-0,6
Økologisk korn	10,0	0,60	0,20	2,0
Sum				-72,3

Tabell 1.21 Post 73.20 Tilskudd til matkorn

	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Tilskudd matkorn	372,0	0,232	0,000	0,0

Tabell 1.22 Post 74. 11 Driftstilskudd

		Antall	Sats	Sats-	Ny sats	Endring
			kr/bruk/dyr	endring	kr/bruk/dyr	mill. kr
Kumelk Oslofjorden	Antall bruk:	470	64 700	6 000	70 700	2,8
	Antall dyr:	6	12 940	1 200	14 140	0,0
Kumelk rest Sør-Norge	Antall bruk:	10192	59 800	6 000	65 800	61,2
	Antall dyr:	361	11 960	1 200	13 160	0,4
Kumelk Nord-Norge	Antall bruk:	1408	65 600	6 000	71 600	8,4
	Antall dyr:	32	13 120	1 200	14 320	0,0
Geitemelk	Antall bruk:	435	65 600	6 000	71 600	2,6
	Antall dyr:	307	2 430	222	2 652	0,1
<i>Samdrifter kumelk etablert før 1.7.2004</i>						
Oslofjorden	Antall medlemmer: 2	20	114 800	-10 000	104 800	-0,2
	Flere enn 2 medl.	8	148 700	-20 000	128 700	-0,2
Sør-Norge	Antall medlemmer: 2	737	104 800	-10 000	94 800	-7,4
	Flere enn 2 medl.	204	133 700	-20 000	113 700	-4,1
Nord-Norge	Antall medlemmer: 2	50	114 800	-10 000	104 800	-0,5
	Flere enn 2 medl.	8	148 700	-20 000	128 700	-0,2
<i>Samdrifter geitemelk etablert før 1.7.2004</i>						
	Antall medlemmer: 2	2	114 800	-10 000	104 800	0,0
	Antall medlemmer: 3	1	148 700	-20 000	128 700	0,0
<i>Ammekyr</i>						
6-49 kyr	Antall bruk	2836				
6-49 kyr	Antall dyr	42038	1 420	220	1 640	9,2
50 og flere kyr	Antall bruk	60	71 000	11 000	82 000	0,7
<i>Sau over 1 år, ikke berettiget driftstilskudd melk eller storfekjøtt</i>						
10-49 dyr	Antall dyr	165783	150	-150		-24,9
50 og flere dyr	Antall bruk	4723	7 500	-7 500	0	-35,4
Kostnadseffekt av flere driftstilskudd pr foretak ¹						4,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-73,0
Sum driftstilskudd, melk og ammeku		17 137				-56,5

¹ Ammeku og melkeproduksjon

Om jordbruksoppgjøret 2008 endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.

Tabell 1.23 Post 74.14 Tilskudd til husdyr

	Intervall		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr
	Fra	Til					
Bunnfradrag 35 pst ¹			47 620	4 000	1 000	3 000	16,7
Mjølkeku	1	16	191 687	3 120	220	3 340	42,2
	17	25	40 046	1 584	0	1 584	0,0
	26	50	23 294	396	0	396	0,0
		Sum	255 027				42,2
Storfe	1	250	580 107	787	0	787	0,0
Mjølkegeit	1	125	38 318	900	220	1 120	8,4
	126	250	1 496	412	0	412	0,0
		Sum	39 814				8,4
Ammekyr ²	1	16	42494	3 120	220	3 340	9,3
	17	25	6671	1 584	1 756	3 340	11,7
	26	50	4890	396	604	1 000	3,0
		Sum	54 055				24,0
Sau over 1 år pr 1. jan og ammegeiter	1	50	508 190	624	276	900	140,3
	51	75	103 348	624	80	704	8,3
	76	100	49 710	543	161	704	8,0
	101	200	47 335	250	20	270	0,9
	200	300	3 944	113	20	133	0,1
Utegangersau (alle)	1	300	25 925	113	67	180	1,7
		Sum	738 452				159,3
Lammeslakt		kval. O og bedre	850 804	150	25	175	21,3
		kval. O-	57 199	63	0	63	0,0
		Kval P+ og dårligere	52 146	0	0	0	0,0
		Små slakterier uten klassifisør	2 876		0	0	0,0
		Kjeslakt over 5 kg	7 926	63	17	80	0,1
Tillegg:		Økologiske lammeslakt	28 917	9	21	30	0,6
		Sum	999 868				22,0
Avlsgris Sør-Norge	1	35	37 493	915	0	915	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	2 590	1 202	0	1 202	0,0
Avlsgris landet	36	70		0	0	0	0,0
		Sum	40 083				0,0
Slaktegris	1	1400	1 321 072	28	0	28	0,0
		Sum	1 321 072				0,0
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	701 327	12	0	12	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	29 849	26	0	26	0,0
Verpehøner, landet	1001	5 000	1 877 118	12	0	12	0,0
		Sum	3 385 495				0,0
Unghester < 3 år			6 456	1000	0	1 000	0,0
Beløpsavgrensing				220 000	20 000	240 000	0,5
Pensjonistavkorting, 35 pst.							3,2
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-40,0
Kostnad av ammekyr som egen dyregruppe							26,5
Sum produksjonstilskudd, husdyr			5 682 108				262,7

¹ Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd² Ammekyr i storfebesetninger uten melkekvote, og ammekyr av kjøttferase i besteneringer med melkekvote

Tabell 1.24 Post. 74.16 Tilskudd til dyr på beite

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Nye satser kr/dyr	Endring mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	226 340	250	0	250	0,0
	Sau, lam, geit	1 970 155	85	0	85	0,0
Beitetilskudd						
Sone 1-4	Småfe m.m.	418 971	25	10	35	4,2
Sone 5-7	Småfe m.m.	1 853 494	25	10	35	18,5
Sone 1-4	Storfe m.m.	212 421	200	50	250	10,6
Sone 5-7	Storfe m.m.	393 752	200	50	250	19,7
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-4,0
Sum tilskudd til dyr på beite						49,0

Tabell 1.25 Post. 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Ant.	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr	
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 592 745	196	-7	189	-67,1	
Bunnfradrag, 65 pst ¹	47 620	4 000	1 000	3 000	31,0	
Pensjonistavkorting, 65 pst.					5,9	
Arealtilskudd, grovfôr	6 120 867				35,5	
Arealtilskudd, korn	3 225 612				0,0	
Arealtilskudd, potet	143 047				0,0	
Arealtilskudd, grønnsaker	56 443				2,1	
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	46 776				0,1	
Justert bevilgningsbehov, innmarksbeitefaktor						0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-12,0
Sum, AK-tilskudd	9 592 745				-4,6	

¹ Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Om jordbruksoppgjøret 2008 endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.

Tabell 1.26 Arealtilskudd, grovfôr

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 200	dekar	266 136	75		75	0,0
	over 200	dekar	82 108	50		50	0,0
	Sum		348 244				0,0
Sone 2	0 - 200	dekar	226 249	0		0	0,0
	over 200	dekar	89 163	0		0	0,0
	Sum		315 412				0,0
Sone 3	0 - 200	dekar	433 724	99		99	0,0
	over 200	dekar	129 868	50		50	0,0
	Sum		563 592				0,0
Sone 4	0 - 200	dekar	374 343	99		99	0,0
	over 200	dekar	120 326	50		50	0,0
	Sum		494 669				0,0
Sone 5	0 - 200	dekar	2 910 928	198	10	208	29,1
	over 200	dekar	598 814	50		50	0,0
	Sum		3 509 743				29,1
Sone 6	0 - 200	dekar	552 017	226	10	236	5,5
	over 200	dekar	212 074	50		50	0,0
	Sum		764 091				5,5
Sone 7	0 - 200	dekar	85 675	256	10	266	0,9
	over 200	dekar	39 440	50		50	0,0
	Sum		125 116				0,9
Sum grovfôr alle soner			6 120 867				35,5

Tabell 1.27 Arealtilskudd, korn

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0-800	dekar	1303855	107		107	0,0
	801-	dekar	73133	96		96	0,0
Sone 2	0-800	dekar	32411	159		159	0,0
	801-	dekar	0	146		146	0,0
Sone 3	0-800	dekar	1143638	159		159	0,0
	801-	dekar	44583	146		146	0,0
Sone 4	0-800	dekar	426352	247		247	0,0
	801-	dekar	1620	232		232	0,0
Sone 5	0-800	dekar	193455	247		247	0,0
	801-	dekar	2136	232		232	0,0
Sone 6	0-800	dekar	4112	247		247	0,0
	801-	dekar	0	232		232	0,0
Sone 7	0-800	dekar	317	247		247	0,0
	801-	dekar	0	232		232	0,0
Sum korn, alle soner			3 225 612		0,0		0,0

Tabell 1.28 Arealtilskudd, potet

	Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	36560	50		50	0,0
Sone 2	9590	50		50	0,0
Sone 3	60815	50		50	0,0
Sone 4	13697	50		50	0,0
Sone 5	15250	50		50	0,0
Sone 6	6794	900		900	0,0
Sone 7	341	900		900	0,0
Sum poteter, alle soner	143 047				0,0

Tabell 1.29 Arealtilskudd, grønnsaker

		Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 30 dekar	9241	400	0	400	0,0
	31 - 60 dekar	5593	200	200	400	1,1
	over 60 dekar	15764	0		0	0,0
	Sum	30 598				1,1
Sone 2	0 - 30 dekar	2268	400	0	400	0,0
	31 - 60 dekar	984	200	200	400	0,2
	over 60 dekar	3729	0		0	0,0
	Sum	6 981				0,2
Sone 3	0 - 30 dekar	3401	400	0	400	0,0
	31 - 60 dekar	1506	200	200	400	0,3
	over 60 dekar	4912	0		0	0,0
	Sum	9 819				0,3
Sone 4	0 - 30 dekar	2349	400	0	400	0,0
	31 - 60 dekar	908	200	200	400	0,2
	over 60 dekar	1141	0		0	0,0
	Sum	4 398				0,2
Sone 5	0 - 30 dekar	2483	400	0	400	0,0
	31 - 60 dekar	786	200	200	400	0,2
	over 60 dekar	882	0		0	0,0
	Sum	4 151				0,2
Sone 6	0 - 30 dekar	421	1 500	0	1500	0,0
	31 - 60 dekar	57	200	1300	1500	0,1
	over 60 dekar	0	0		0	0,0
	Sum	478				0,1
Sone 7	0 - 30 dekar	18	1 500	0	1500	0,0
	31 - 60 dekar	0	200	1300	1500	0,0
	over 60 dekar	0	0		0	0,0
	Sum	18				0,0
Sum grønnsaker, alle soner		56 443				2,1

Om jordbruksoppgjøret 2008 endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.

Tabell 1.30 Arealtilskudd, frukt og bær

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 30	dekar	7 048	550	0	550	0,0
	31 - 40	dekar	1 281	500	50	550	0,1
	over 40	dekar	6 177	0	0	0	0,0
	Sum		14 506				0,1
Sone 2	0 - 30	dekar	417	550	0	550	0,0
	31 - 40	dekar	60	500	50	550	0,0
	over 40	dekar	257	0	0	0	0,0
	Sum		734				0,0
Sone 3	0 - 30	dekar	4 294	550	0	550	0,0
	31 - 40	dekar	775	500	50	550	0,0
	over 40	dekar	3 404	0	0	0	0,0
	Sum		8 473				0,0
Sone 4	0 - 30	dekar	902	550	0	550	0,0
	31 - 40	dekar	142	500	50	550	0,0
	over 40	dekar	539	0	0	0	0,0
	Sum		1 583				0,0
Sone 5	0 - 30	dekar	16 950	800	0	800	0,0
	31 - 40	dekar	1 784	800	0	800	0,0
	over 40	dekar	2 327	0	0	0	0,0
	Sum		21 061				0,0
Sone 6	0 - 30	dekar	402	1 150	0	1 150	0,0
	31 - 40	dekar	0	800	350	1 150	0,0
	over 40	dekar	0	0	0	0	0,0
	Sum		402				0,0
Sone 7	0 - 30	dekar	17	1 150	0	1 150	0,0
	31 - 40	dekar	0	800	350	1 150	0,0
	over 40	dekar	0	0	0	0	0,0
	Sum		17				0,0
Sum frukt og bær, alle soner			46 776				0,1

Tabell 1.31 Post. 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr	
Korn til modning	63 787	300	0	300	0,0	
Grønnsaker, frukt og bær	3 954	1 000	0	1000	0,0	
Poteter	1 963	500	0	500	0,0	
Grønngjødsling	7 501	363	137	500	1,0	
Innmarksbeite	38 026	75	0	75	0,0	
Annet økologisk areal	243 593	75	0	75	0,0	
Sum arealtilskudd økologisk areal	358 824				1,0	
Omleggingstilskudd						
Karensareal år 2	49 351	250	0	250	0,0	
Karensareal år 1	71 000	0	250	250	17,8	
Sum omleggingstilskudd økologisk areal	120 351				17,8	
<hr/>						
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr	
Melkekyr	AK-sone 1-4	3 482	1 500	50	1550	0,2
	AK-sone 5-7	2 945	1 752	50	1802	0,1
Ammekyr	AK-sone 1-4	1 740	945	50	995	0,1
	AK-sone 5-7	1 443	1 320	50	1370	0,1
Andre storfe	AK-sone 1-4	7 083	285	15	300	0,1
	AK-sone 5-7	5 768	420	15	435	0,1
Sau over 1 år	AK-sone 1-4	7 155	200	20	220	0,1
	AK-sone 5-7	20 318	260	20	280	0,4
Melkegeit og ammegeit	AK-sone 1-4	33	70	0	70	0,0
	AK-sone 5-7	783	90	0	90	0,0
Avlsgris	Landet	323	300	0	300	0,0
Slaktegris	Landet	3 496	200	0	200	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					1,2	
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					3,8	
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					23,8	

Tabell 1.32 Post 78.11 Tilskudd for avløsning til ferie og fritid

	Intervall dyr	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Nye satser kr/dyr	Endring mill. kr
Mjølkeku (bruk med melkeprod)	1 - 8	104 308	3 086	154	3 240	
	over 8	157 514	2 094	105	2 199	
	Sum	261 822				
Ammekyr	alle	54 310	571	29	600	
Andre storfe	alle	575 315	446	22	468	
Melkegeit og melkesau (bruk med melkeprod)	1 - 40	17 542	733	37	770	
	over 40	21 270	490	25	515	
	Sum	38 812				
Sau, ammegeit	alle	713 046	388	19	407	
Avlsgris	alle	58 674	882	44	926	
Slaktegris	alle	1 436 809	31	2	33	
Verpehøner, -ender, - kalkuner, -gjess	alle	3 694 334	7,7	0,4	8,1	
Hester	alle	30 076	882	44	926	
Avlskaniner	alle	1 721	220	11	231	
Gjess, kalkuner	alle	935 809	2,7	0,1	2,84	
Ender, livkylling	alle	2 902 897	0,75	2,09	2,84	
Slaktekylling	alle	50 627 190	0,32	0,02	0,34	
Revetisper	alle	64 651	243	12	255	
Mink- og ildertisper	alle	114 498	71	4	75	
Hjort	alle	4 357	300	15	315	
Sum effekt av satsendringer						33,5
		antall foretak m. maks. utbetaling	Makssats kr/foretak	Endring kr/foretak	Endring mill. kr	
Sum effekt av maksimalsatsen		7 804	55 500	2 500	19,5	
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-9,0
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid						44,0

Offentlige etater kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefaks: 22 24 27 86

Abonnement, løssalg og pris fåes ved henvendelse til:
Akademika AS
Avdeling for offentlige publikasjoner
Postboks 84 Blindern
0314 OSLO
E-post: offpubl@akademika.no
Telefon: 22 18 81 00
Telefaks: 22 18 81 01
Grønt nummer: 800 80 960

Publikasjonen finnes på Internett:
www.regjeringen.no

Trykk: Lobo Media AS – 6/2008

